

ADOLF SCHIEL EN DIE DUITSE KOMMANDO

deur

MELT VAN NIEKERK.

Voorgelê as gedeeltelike
nakoming van die vereistes
vir die
GRAAD VAN MAGISTER

in die

FAKULTEIT VAN LETTERE EN WYSBEGEERTE.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA.

PRETORIA
MEI, 1949.

AS 'N BLYK VAN EERBIED EN
HOOGAGTING OPGEDRA AAN MY
OUERS, KAPT. EN MEV. MELT
VAN NIEKERK, D.T.D., AAN WIE
EK SOVEEL DANK VERSKULDIG IS.

I N H O U D.

	<u>Bladsye.</u>
Lys van afkortings	(iv)
Dankbetuiging	(v)
Voorberig	1.
HOOFSTUK I: ADOLF SCHIEL. Oorsig van sy Lewe: 1858-1898	4.
HOOFSTUK II: ADOLF SCHIEL EN DIE VOORSPEL TOT DIE TWEEDE VRYHEIDSTRYD. 1898-1899.	34.
HOOFSTUK III: DIE ONTSTAAN VAN DIE DUITSE KOMMANDO	56.
HOOFSTUK IV: DIE ONTWIKKELING VAN DIE DUITSE KOMMANDO	87.
HOOFSTUK V: VELDDIENS VAN DIE DUITSE KOM- MANDO. Afskeid en die Tog na die Grens	106.
HOOFSTUK VI: DIE TOG OOR DIE GRENSE EN ELANDSLAAGTE	136.
HOOFSTUK VII: DIE LOTGEVALLE VAN DIE DUITSE VEGKORPSE IN DIE TWEEDE VRY- HEIDSTRYD NA ELANDSLAAGTE	152.
BYLAAG I: EDE: A. Oorlogseed B. Ampseed C. Eed van neutraliteit D. Eed van naturalisasie E. Spesiale Burgereed	177. 178. 179. 180. 181.
BYLAAG II: Uitrusting en Beraming van uitgawes verbonde aan die oprigting van die Duitse kommando.	182.
BYLAAG III: Naamlys van Manskappe wat op een of ander tydstop in die Duitse kommando of daaropvolgende Duitse korpse ge- dien het	188.
LITERATUUR EN BRONNELYS	195.

LYS VAN AFKORTINGS.

(Vir verduideliking van argiefverwysings (b.v. C.R., GR., G.CR. ens. ens.), sien Literatuur en Bronnelys).

adm.	-	administrateur.
art.	-	artikel.
asst.	-	assistent.
bv.	-	byvoerbild.
genl.	-	generaal.
H.T.D.	-	Hoof van Telegraaf Departement.
H.v.G.	-	Hoof van Gevangeniswese.
Jhb.	-	Johannesburg.
Kab.	-	Kabinet.
K.G.	-	kommandant-generaal.
kol.	-	kolonel.
kom.	-	kommandant.
L.E.V.	-	Lid van die Eerste Volksraad.
lt.)	-	luitenant.
luit.)	-	
lt.kol.	-	luitenant kolonel.
L.T.V.	-	Lid van die Tweede Volksraad.
L.U.R.	-	Lid van die Uitvoerende Raad.
mag.-meester	-	magasynmeester.
nat.-kom.	-	naturellekommissaris.
O.SS.	-	onder-staatsekretaris.
O.V.S.	-	Oranje-Vrystaat.
p.	-	pagina.
pp.	-	paginas.
pres.	-	president.
priv. sekr.	-	private sekretaris.
prov. kom.	-	proviandkommissie.
R. en O	-	Rus- en Ordekommissie.
reg.	-	regering.
R.V.R.	-	resident-vrederegter.
S.A.R.	-	Suid-Afrikaanse Republiek.
sekr.	-	sekretaris.
Sk. Org.	-	Skandinawiese Organisasie.
spes.	-	spesiale.
spes. reg. kom.	-	spesiale regterlike kommissaris.
SS.	-	Staatsekretaris.
SS.(Kab.)	-	staatsekretaris. Afdeling kabinet.
sts. pres.	-	staatspresident.
Supt. van nat.	-	superintendent van naturelle.
Tvl.	-	Transvaal.
Uitv. Raad.	-	Uitvoerende Raad.
verantw.	-	verantwoordelike.
vkt.	-	veldkornet.
voedingskom.	-	voedingskommissie.
vol.	-	volume.
wnd.	-	waarnemende.
Z.A.R.	-	Zuid-Afrikaansche Republiek.

DANKBETUIGING.

Soveel welwillende persone het direk en indirek bygedra om die navorsing wat aan hierdie studie verbonde was te vergemaklik en te bevorder, dat ek graag van hierdie geleentheid gebruik wil maak om hul almal hartlik te bedank vir die welwillende en onbaatsugtige hulp wat hulle verleen het.

Allereers 'n woord van dank aan my ouers vir hul voortdurende aanmoediging in my studies en hul liefdevolle belangstelling in my werk. Dit het van hulle ook baie opofferingsgeverg.

Aan professor doktor A.N. Pelzer onder wie se toesig ek die verhandeling geskrywe het, wil ek my dank betuig vir sy wyse leiding en die moeite wat hy gedoen het om die voltooide werk selfs gedurende sy vakansietyd na te gaan.

Ek mag nie nalaat om mejj. Babsie Coetzee en Cora Rheeders, tiksters van die Raad van Beheer oor die Mielienywerheid en mej. Veronica Erasmus van die Staatsargief, wat hierdie verhandeling in hul kosbare vryetyd getik het, hartgrondig te bedank nie. Elke navorsers sal weet watter groot klip hulle uit my pad gerol het. Hul netjiese werk het die taak van die eksaminator baie veraangenaam en die waarde van die verhandeling verhoog.

Verder 'n spesiale woord van dank en waardering aan mej. E.M. Ras van die Departement van Bosbou, wat my op onvermoede wyse bygestaan het met die afneem van tallose berigte uit nuusblaai, die rangskikking en indeksering van Bylaag III en die lees van die tikproewe wat ure in beslag geneem het.

Dan is daar nog die persone wat my van waardevolle inligting voorsien het. Hulle word almal hartlik bedank vir hul hulp. In besonder wil ek mev. P.E.K. Hansen (dogter van wyle lt. kol. Adolf Schiel) van Piet Retief, bedank vir die waardevolle dokumente en foto's van haar vader wat sy tot my beskikking gestel het. Ook haar broer mnr. Anton Schiel van die Ou Museum te Pretoria, het baie moeite gedoen om besonderhede oor sy vader vir my in te win. Ek is baie dankbaar vir sy hulp.

Mnr. Lothar Kunze, een van die laaste aanvoerdere van 'n Duitse korps, lewe gelukkig nog en is tans in Johannesburg woonagtig. Sy relaas van die lotgevalle van sy korps was baie interessant en nuttig. Oom Willie van den Berg, 'n certydse tweede klerk onder Adolf Schiel as hoof van gevangeniswese, het

al/.....

al die pad van Spelonke in die Zoutpansbergdistrik na Pretoria afgereis om waardevolle inligting aan my te bring. Aan hul elbei wil ek baie dankie sê.

Vervolgens 'n woord van dank aan mnr. G.J. van Eck, vertaler van die Stadsraad van Pretoria, wat goedgeunstig onderneem het om die verhandeling taalkundig te kontroleer. Dr. J. Ploeger van die redaksie van die „Volkstem“ wil ek bedank vir die baie sekondêre werke wat hy uit sy persoonlike boekery tot my beskikking gestel het.

My hoof, dr. Coenraad Beyers, hoofargivaris van die Unie van Suid-Afrika moet ek bedank vir sy gedurige aansporing en belangstelling. Ek is ook dankbaar vir al die hulp en goeie wenke van al my ander kollegas in die Staatsargief te Pretoria. Ek moet egter 'n spesiale woord van waardering aan die brandkameropsigtars, mnr. F.P.A. Pieterse en mnr. H. Bronkhorst rig, wat vir maande aaneen hul etensure opgeoffer het om my behulpzaam te wees met die opspoor van honderde dokumente.

Laaste maar nie die minste nie wil ek graag met hierdie werk 'n beskeie kransie op die graf van wyle professor doktor I.D. Bosman lê, onder wie se leiding ek die studiekursus wat die verhandeling voorafgegaan het aan die Universiteit van Pretoria gevolg het. Die gedagte aan die onderwerp wat in hierdie verhandeling benader word, het van hom uitgegaan. Hy was nie alleen die leermeester nie, maar die vriend van elke student en sy lewe en arbeid is vir my en elkeen 'n navolgingswaardige voorbeeld en 'n besieling.

DIE SKRYWER.

VOORBERIG.

Dit was die oorspronklike doel om in hierdie verhandeling 'n volledige relaas van die Duitse vrywilligers se aandeel aan die Tweede Vryheidstryd van die Afrikanervolk te verstrek. Namate die navorsing gevorder het, het dit allengs duidelik geword dat die lotgevalle van die Duitsers na die verpletterende neerlaag van assistent-generaal J.H.M. Kock se mag te Elandslaagte, nie meer geskei kan word van die geskiedenis van al die vreemdelingskorpse wat aan die Boerekant geveg het nie. Daarna is die vreemdelinge almal oor dieselfde kam geskeer, al het die meerderheid in afsonderlike korpse voortgeveg. Dit sou dus ongewens en ook onwetenskaplik wees om die geskiedenis van die Duitse korpse uit die groter verband te ruk en dit afsonderlik te probeer beskrywe.

Die aandeel en die lotgevalle van die vreemdelinge wat aan die Boere se stryd om die onafhanklikheid en voortbestaan van hul land deelgeneem het, is van soveel belang en bring sulke interessante en betekenisvolle feite aan die lig, dat dit skrywer se voorneme geword het om 'n omvattende werk oor die aandeel van alle vreemdelinge in die Tweede Vryheidstryd vir die doeleindes van 'n doktorsale proëfskrif die lig te laat sien. Daarin sal die Duitsers 'n prominente plek inneem. Na die veldslag te Elandslaagte het twee groot afsonderlike Duitse korpse ontstaan: die korps van kommandant Paul Krantz in Natal en die korps van kommandant Von Albeyll wat diens gedoen het in die Kaepkolonie (Colesberg) en in die Oranje-Vrystaat. Fritz Brall het von Albeyll spoedig opgevolg as kommandant van laasgenoemde korps en hy is op sy beurt later deur kommandant Richard Runck vervang. Elkeen van die korpse het 'n groot deel van die kryg meegemaak. Uit hul geledere het weer nuwe korpse ontstaan soos byvoorbeeld die Duitse verkennerkorps van dr. R. Krieger; die Duitse korps van Lothar Kunze; die Duitse verkennerkorps van C. Lorenz en nog 'n verkennerkorps van veldkornet H.D. Meyer. Baie Duitsers het ock by Boerekommando's of ander vreemdelingskorpse aangesluit. In die tweede Ierse brigade van kolonel A. Lynch was 'n afsonderlike Duitse korps of afdeling onder aanvoering van ene dr. M. Schiele. Die rol wat al die genoemde Duitsers in die Tweede Vryheidstryd vervul het, is vanselfsprekend so groot dat dit nie in die beperkte omvang van 'n M.A.-verhandeling afdoende behandel kon word nie.

Daarby/....

Daarby was dit wenslik om die gordyn 'n bietjie voor die lewe van Adolf Schiel op te lig. Hy was die groot gees en die inspirasie agter die Duitse beweging van 1899 en het die Duitsers tot die daad aangespoor. Hy het ook 'n baie belangrike rol oor 'n tydperk van 23 jaar en op verskillende terreine in die groei en ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse Republiek vervul. Sy herinnerings is opgeteken in sy werk: „23 Jahre Sturm und Sonnenschein in Südafrika“. Dit is egter in 'n vreemde taal geskrywe en dus nie vir almal wat 'n bietjie meer oor hom wil weet, toeganklik nie. Daarby laat sy geheue hom dikwels in die steek en is sy werk ook nie volledig nie. Nuttige aansuiwerings en aanvullings kon derhalwe deur 'n deeglike gedokumenteerde oorsig van sy loopbaan gemaak word. Die ontstaan van die Duitse kommando om die Boere in hul stryd op lewe en dood met die mauser behulpsaam te wees, was maar een van Adolf Schiel se wenke aan die Regering. In sy ander voorstelle kon Adolf Schiel nie veel vermag nie. Hy kon slegs vermaan en op spoedige optrede van die Regering aandring en op leentes en gebreke wys. In die Duitse kommando kon hy egter self tot aktiewe en energieke optrede oorgaan en sy lewe selfs op die vryheidsaltaar van sy aangenome vaderland lê. Die einde van sy Duitse kommando en sy gevangeneeming te Elandslaagte het ook die einde van Adolf Schiel se vrugbare rol in die Suid-Afrikaanse Republiek aangedui. Die blootstelling gedurende die nag wat hy gewond tussen die klippe in die reent gelê het, was verantwoordelik vir sy vroeë dood in 1903.

In hierdie verhandeling word derhalwe 'n volledige gedokumenteerde oorsig van Adolf Schiel se werk en lewe in die Suid-Afrikaanse Republiek aangebied en besondere klem word gelê op die Duitse kommando wat deur hom in die lewe geroep is. Die geskiedenis van die Duitse kommando wat in Junie 1899 ontstaan en op die slagveld te Elandslaagte op 21 Oktober 1899 beëindig is, word volledig in hierdie verhandeling beskrywe en is so deeglik as moontlik gedokumenteerd. In die laaste hoofstuk word in breë trekke die verdere lotgevalle van die Duitsers kortliks aangedui.

Die enigste slotsom waartoe 'n mens kan geraak na bestudering van die feite, is dat die Duitse kommando soos Adolf Schiel dit oorspronklik beplan het, 'n belangrike faktor en 'n groot hulp in die stryd kon gewees het. Onge-lukkig is die kommando egter deur onderlinge twis, naywerige leiers en gebrek aan samewerking jammerlik in afsonderlike byna betekenislose korpse opgebreek. Van die hoogggeroemde Duitse dissipline merk 'n mens weinig of niks. Sodra Adolf

Schiel/.....

Schiel sy rug gedraai het, het die Duitsers totaal hande uitgeruk en baie moeilikheid veroorsaak. Nadat Schiel heeltemal van die toneel verdwyn het, het die aanvoerders van die nuwe Duitse korpse ook dieselfde moeilikheid met ongehoorsame en weerspannige manskappe ondervind. Dit was eenvoudig bykans onmoontlik om hul korpse bymekaar te hou en ontvredenheid en muitery was gedurig aan die orde van die dag.

Soos in die geval van die meeste ander vreemdelingskorpse het die vaderlandsliewende en lofwaardige optrede van die Duitsers, wel getuig van hul geloof in die regverdigheid van die Boeresak; van hul opoffering en gewilligheid om die Suid-Afrikaanse Republiek vrywillig in die bloedbad by te staan, maar 'n onmisbare en betekenisvolle faktor wat van beslissende belang op een of ander tydstip of stadium in die oorlog was, was die Duitse kommando of geeneen van die Duitse korpse nie.

Pretoria.
Januarie, 1949.

Die Skrywer.

HOOFSTUK I.

A D O L F S C H I E L.

Oorsig van sy Lewe.
1858-1898.

„Manchen Sonnenschein habe
ich gesehen, aber auch
Manchen Sturm.“

Adolf Schiel.

Afkoms en Jeug. Adolf Schiel is op 19 Desember 1858 in Duitsland gebore. Hy was 'n seun van Anton Joseph Schiel, 'n wynhandelaar van Frankfurt aan die Main, en Karolina Schiel, gebore Glindemann.⁽¹⁾

Na bereiking van die vereiste ouderdom het die jong Adolf Schiel by die Pruisiese leër aangesluit. Nadat hy 'n jaar lank aan 'n infanterie-regiment verbonde was, is hy tot die Swart Husare-regiment van die Hertog van Brunswyk toegelaat, waarin hy drie jaar lank gedien het.

Gedurende sy militêre loopbaan in Duitsland het hy waardevolle ondervinding in bykans elke vertakking van die leër opgedoen. Behalwe sy deeglike opleiding in infanterie- en kavallerieregimente was hy ook ten volle met artillerie-aangeleenthede op hoogte en in sy ledige ure het hy hom voortdurend met die studie van werke oor oorlogstrategie onledig gehou.⁽²⁾

Adolf Schiel verhuis na Suid-Afrika. 1878. In Oktober 1878 het Schiel sy Duitse „Heimat“ verlaat om 'n nuwe heenkome en sy geluk in die wye wêreld te soek. Soos baie ander van sy jeugdige landgenote het hy sy skrede na Suid-Afrika gewend.⁽³⁾

Die/.....

-
- 1) T.A. Aanwins No. 287. Verklaring van mev. P.E.K. Hansen (dogter van A. Schiel) gedeeveer 10 Oktober 1948. En: Stamboek No. 1 van Staatsartillerie K.G. Band No. 514. Grondboekblad No. 262. Besonderhede verstrekk by naam van Karl Schiel. Twee van Adolf Schiel se broers, Max en Karl, het hom later na Suid-Afrika gevolg.
 - 2) T.A. SS. (i) R. 6517/85: A. Schiel aan sts. pres. dd. 20 Des., 1885; (ii) R. 250/86 by R. 6517/85: H.W. Stumpf aan sts. pres. dd. 2 Jan., 1886 en (iii) K.G. CR. 324/86 by R.6517/85. A. Schiel aan komdt. Henning Pretorius dd. 28 Maart 1886.
 - 3) Adolf Schiel: „Drei und Zwanzig Jahre Sturm und Sonnenschein in Süd-afrika.“ Leipzig, 1902. p. 11. (Verder hierin aangedui: Adolf Schiel: „23 Jahre.....“).

Die twee jong Boererepublieke het 'n groot aantal uit-
landse immigrante na hulle gelok. Sommige van hulle -
by uitstek die Nederlanders - het as regeringsamptenare,
geneeshere, advokate of onderwysers 'n bestaan in die Re-
publieke gevind en hulle spoedig by die Boere se lewens-
wyse aangepas. (4)

Schiel lê hom
aanvanklik op
landbou toe.

Bele ander immigrante het hulle egter op
die landbou toegelê en Adolf Schiel het be-
sluit om ook sy geluk in die landboubedryf
te soek. Ten einde die nodige ondervinding op te doen -
want die landboumetodes in Suid-Afrika het hemelsbreed van
dié in Duitsland verskil - het hy aanvanklik by 'n goedge-
sinde Duitse boer in Natal in diens getree. (5)

Gedurende sy verblyf in Natal het hy bevriend geraak
met Friedrich Meyer, 'n Duitse sendeling in Zoeloeland en
sy vrou Amelie Meyer gebore Dollenberg. Een van hulle
dogters, Magdalena, wat op 4 April 1859 in Zoeloeland gebore
is, het met Adolf Schiel in die huwelik getree. (6)

Ongeveer 'n jaar nadat hy in Natal aan wal gestap het,
is Adolf Schiel en sy eggenote na die Transvaal, wat toen-
dertyd onder Engelse bewind gestaan het. Kort na die ont-
branding van Transvaal se Eerste Vryheidstryd het die jong
egpaar hulle eerste nederige woninkie in die noorde van
Transvaal betrek en 'n beskeie begin met hulle eerste eie
boordery gemaak. (7)

Só het 'n Duitser wat bestem was om 'n belangrike rol
in die lotgevalle en ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse
Republiek te vertolk, sy awontuurlike loopbaan uiters nederig
en op die heel onderste sport van die maatskaplike leer
begin.

In diens van
die S.A.R.

In 1881 het Transvaal sy vryheid herwin en
spoedig daerna het Adolf Schiel by die Drie-
menskap om 'n staatsbetrekking aansoek gedoen. Sy aansoek

is/....

-
- 4) Dr. A. Wypkema: „De Invloed van Nederland op de Staatsin-
stellingen der Z.A. Republiek tot 1881“. Pretoria, 1939.
p.276.
 - 5) Adolf Schiel: „23 Jahre....“ p. 11.
 - 6) T.A. Anwins No. 287. Verklaring van mev. P.E.K. Hansen
(Sien voetnoot 1).
 - 7) Adolf Schiel: „23 Jahre.....“ pp. 12-13.

is gunstig oorweeg en op 1 November 1881 het hy as klerk van die naturellekommissaris, Joachim Ferreira, te Nieuw-Schotland diens aanvaar.⁽⁸⁾

Die setel van die naturellekommissaris is later na Derby, vlak aan die Swasielandgrens verskuiwe en Adolf Schiel het hom daarheen gevolg. Op 20 Januarie 1883 is hy ook as „postagent en Collecteur van Invoerregten te Derby” aangestel.⁽⁹⁾

Dit ly geen twyfel dat Adolf Schiel se aangename persoonlikheid, sy sterk karaktertrekke, deeglikheid en hulpvaardigheid vir hom spoedig baie en invloedryke vriende gewen het nie. Aan die anderkant was hy 'n onverbidde-like teenstander van onregverdigheid en het onbillikheid met alle mag beveg en op sy reg gestaan. Hy was 'n harde, konsensieuse werker en het elke nuwe taak wat hom opgedra is, onvermoeid na die einde deurgevoer. Hy het na die hoogste sport van die leer gemik en het nie geaarsel om die moeilikste taak onder die aller ongunstigste omstandighede aan te durf nie. Hy het egter erkenning van sy dienste verwag en as die Regering getalm het om hom finansiël of met bevordering te beloon, het hy nie geskroom om daarom te vra of selfs daarop aan te dring nie. Hy het egter niks gevra waarvoor hy nie gewerk en wat hy nie verdien het nie. Aangesien hy 'n persoon was wat so openlik vooruitgestrewe het, het hy ook baie vyande gehad - selfs tot in die hoogste kringe - wat gevrees het dat hulle eie betrekkinge deur sy vooruitstrewendheid in gevaar kon kom. Daarby was hy 'n uitlander wat uit die staanspoor al vir hom 'n struikelblok was, daar baie burgers van die Republiek petisies teen die aanstelling van „uitlanders” ingedien het en dikwels daarop aangedring het dat 'n „landzoon” sy plek moet kry.

Waar dit die vrede en eensgesindheid in die Republiek

gegeld/....

-
- 8) T.A. SS. R. 467/82. SS. aan A. Schiel dd. 2 Februarie 1882 en ongedateerde nota van Joachim Ferreira.
- 9) T.A. SS. Ede 1881-1888. A. No. 158. SS. Band No. 3039. Eed van Adolf Schiel dd. 20 Januarie 1883. Schiel beweer op p. 18 van sy boek dat hy as „grensluitenant” en „sekretaris” van die naturellekommissaris te Derby aangestel is. Dié benamings het nie bestaan nie.

gegeld het, was hy egter grootmoedig genoeg om sy eie voordeel en persoon te ontsien en gering te ag. In September 1883, byvoorbeeld, het vyf-en-vyftig stemgeregtigde burgers van die wyk Piet Retief, onder leiding van die assistent-veldkornet, P.C. van Niekerk, die Staatspresident en lede van die Uitvoerende Raad in 'n memorie versoek om Adolf Schiel as Residentvrederegter te Piet Retief aan te stel. (10)

Schiel was daarvan bewus dat baie van die burgers in die wyk Piet Retief nie ten gunste van sy benoeming was nie en hy het gevrees dat die verskil van mening verdeeldheid en twis onder die burgers in Piet Retief sou veroorsaak. Daarom het hy die Regering onverwyld versoek om in belang van die vrede en eensgesindheid in die wyk Piet Retief, geen ag op die petisie waarin sy aanstelling as vrederegter versoek word, te slaan nie.

Die Regering het geredelik aan sy wenk gehoor gegee en die botsing is verhoed. (11)

Stigting van
die Nuwe Re-
publiek.

Na aloop van die Zoeloe-oorlog van 1879 het die Britse Regering die land onder dertien onafhanklike opperhoofde verdeel. Die regmatige Zoeloekoning, Cetewayo, is oor slegs een derde van sy oorspronklike gebied herstel, terwyl sy aartsvyand, Usipebu, as heerser oor die noordoostelike gedeelte van Zoeloeland aangestel is. Die oorblywende gedeelte van die landstreek is tot Britse inboorlingreserwe onder beheer van 'n residentmagistraat verklaar. Bloedige burgeroorlog het in Zoeloeland gevolg sonder dat die Engelse Regering 'n vinger verroer het om die vrede te herstel. Die eertydse trotse Zoeloenasie is derhalwe jammerlik uitgedun en verswak. (12)

Die Regerings van die Transvaal en die Oranje-Vrystaat was geneigd om die koninggesindes die Usutuparty - te

ondersteun/...

-
- 10) T.A. SS. R. 4430/83. Memorie aan sts. pres. en Uitv. Raad, geteken deur P.C. van Niekerk en 54 ander dd. 7 September 1883.
- 11) T.A. SS. R. 4536/83 by R. 4430/83. A. Schiel aan SS. dd. 15 September 1883.
- 12) H.E.W. Backeberg: "Duitse Kolonisasie-planne in Suidelike Afrika, 1884-1885". M.A.-verhandeling. Universiteit van Pretoria 1944. p. 52 (Verder aangedui: "Backeberg: "Duitse Kolonisasie-planne... p.")

ondersteun. (13)

Adolf Schiel (of „Matéfane" - Snorbaardjie, soos hy onder die inboorlinge bekend gestaan het) is dus kort nadat Cetewayo as koning oor 'n gedeelte van Zoeloeland herstel is, afgevaardig om aan Cetewayo die gelukwense en groete van generaal Piet Joubert (die superintendent van naturelle) en die Regering van die Suid-Afrikaanse Republiek oor te bring. In Cetewayo se kraal het die jong kroonprins, Dinizulu, vir Adolf Schiel opgesoek en hulle het van die staanspoor af op baie vriendskaplike voet verkeer. (14)

In die begin van 1884 is Adolf Schiel se werksaamhede as klerk van die naturellekommissaris plotseling beëindig. Op 23 Februarie 1884 moes Joachim Ferreira, naamlik, aan die superintendent van naturelle rapporteer dat Adolf Schiel in die gevangenis te Marthinuswesselstroom op 'n aanklag van „onvoorzigtigen doodslag" aangehou word. (15)

By die voorlopige ondersoek in die saak het geblyk dat Adolf Schiel teen sonder op die aand van 21 Februarie 1884 'n dringende boodskap ontvang het, om 'n meid in die nabyheid van sy woning teen mishandeling van haar broer te beskerm. Hy het sy perd laat opsaal en in die aangeduide rigting voortgery, maar eerdat hy die meid se hut bereik het, het hy die kwajong en sy vriend teëgekrom. Hy het hulle voor die punt van sy pistool aangehou maar hulle het dadelik voet in die wind geslaan. In die verwarring en halfdonker het Schiel se perd geskrik, gespring en gesteier en in sy poging om die perd tot bedaring te bring het 'n skoot afgegaan. Een van die vluggende kaffers is noodlottig in die rug getref. (16)

Schiel is op borgtog uitgelaat. Aangesien daar egter 'n kriminele aanklag teen hom hangende was, kon hy volgens wet nie sy werk hervat nie en op 1 April 1884 het F.A. Lammerding sy plek in 'n waarnemende hoedanigheid ingeneem.

Joachim/.....

-
- 13) J.F. van Oordt: „Paul Kruger en de Opkomst der Zuid-Afrikaansche Republiek." Amsterdam 1898. pp. 424-425.
14) Adolf Schiel: „23 Jahre....." pp. 36-107.
15) T.A. SS. R. 1193/84 by R. 1890/84. Nat. kom. J.J. Ferreira aan supt. van nat. dd. 23 Februarie 1884.
16) T.A. S.P. Band No. 582: Voorlopige ondersoekte. 1884-1885. Reg. van S.A.R. vs. A. Schiel dd. 23 Februarie 1884.

Joachim Ferreira was ook die mening toegedaan dat Schiel hom nie weer as klerk kon dien nie omdat: „De Kaffers hier in den omtrek zijn met het geval bekend en ik ben er zeker van het nu niet gaan zou om hem, waar het nodig is, met mij op mijne reizen onder de kaffers te nemen, daar ik er zeker van ben de kaffers hem nu schuwen en vreezen.”(17)

Die staatsprokureur het op die saak ingegaan en bevind dat daar geen grond vir vervolging teen Schiel was nie. Die aanklag teen hom is derhalwe teruggetrek.(18)

Intussen het sake in Zoeloeland egter 'n wending geneem wat Adolf Schiel se loopbaan in heeltemal 'n ander rigting gestuur het, sodat hy sy betrekking as klerk van die natuurlekkommissaris nie hervat het nie.(19)

In een van die gevegte met sy vyande is Cetewayo doodelik gewond en het spoedig daarna gesterwe. 'n Aantal boere van die Oranje-Vrystaat en Transvaal het op daardie tydstip besluit om uit eie beweging die jong Zoeloekroonprins, Dinizulu, in sy stryd om die Zoeloekroon behulpsaam te wees.

Die Regering van Transvaal het dus sedert Desember 1883 onrusbarende verslae ontvang dat amptenare en burgers van wyke 1, 2 en 3 van Piet Retief hulle plase op geheimsinnige wyse verlaat en gewapend oor die Zoeloegrens trek. Daar het hulle aangesluit by 'n klompie burgers van die Oranje-

Vrystaat/....

-
- 17) T.A. SS. R. 1193/84 by R. 1890/84. Nat. kom. J.J. Ferreira aan supt. van nat. dd. 22 Maart 1884.
- 18) T.A. SS. R. 1890/84. Landdros J.C. Krogh aan SS. dd. 29 Maart 1886.
- 19) Dit blyk dat Adolf Schiel in hierdie tyd as onderwyser weer in diens van die Suid-Afrikaanse Republiek was. Op 1 April 1886 het Joachim Ferreira namens die „Schoolkommissie” verklaar dat Adolf Schiel vir die tydperk van twee jaar aan die regeringskool te Meriba onderwys gegee het. (Dit moes tussen Mei 1884 en Mei 1886 gewees het. Die werklike datums kon nie vasgestel word nie). Schiel het die kinders tot volle tevredenheid van die ouers en skoolkommissie in die wetenskappe wat deur die onderwyswet voorgeskryf is, in musiek en in die Hollandse, Duitse en Engelse tale deeglik onderrig. Daarby het hy hulle gedurig met 'n fatsoenlike en godvresende lewenswandel 'n goeie voorbeeld gestel.
- Sien: T.A. K.G. CR. 469/88 by SS. R. 5369/88. Getuigskrif van Joachim Ferreira dd. 1 April 1886.

Vrystaat. Alhoewel aanvanklik vermoed is dat die Boere in die geheim georganiseer het om die regmatige troonopvolger in Zoeloeland te help om sy vyande te verslaan, kon geen amptenaar aanvanklik 'n bevredigende verklaring vir die geheimsinnige uittoeg van die burgers van Piet Retief aan die Regering verstrek nie.⁽²⁰⁾

Die Regering het getrag om die Boere te verhinder om in die Zoeloeevegte in te gryp, deur 'n proklamasie wat op 9 Mei 1884 uitgevaardig is. Daarin is veldkornette, kommandante en landdroste beveel om toe te sien dat geen burgers hul wyke verlaat om na Zoeloeland te gaan nie, omdat die Regering gerugte gehoor het „dat sommige persone uit deze Republiek hunne wijk verlaten ten einde zicht aan te sluiten en als Vrywilligers hulp aan de onder elkander vechtende Zulus in Zululand te verleenen.”⁽²¹⁾

Dit het egter gou duidelik geword dat die meerderheid van die amptenare self begeer het om die Zoeloekroonprins in sy stryd te help. Daar was dus geen keer aan die stroom van vrywilligers oor die grense nie.

Adolf Schiel het besluit om by die Boere aan te sluit. Hulle het 'n „Comité van Bestuur” in die lewe geroep en tydens 'n byeenkoms te Tintasdrift, Umfolozi, op 3 Mei 1884 is C. Birkenstock met algemene stemme tot eerste en Adolf Schiel tot tweede sekretaris van die „Comité” gekies.⁽²²⁾

Op 21 Mei 1884 het Adolf Schiel vir Dinizulu in die teenwoordigheid van 'n groot aantal van sy aanhangers tot koning van Zoeloeland „gesalf”. Op versoek van Dinizulu
het/....

-
- 20) T.A. (1) R.18/84. Bedankingsbrief van vkt. J.F. van Staden. dd. 27 Desember 1883.
(2) R.2187/84. Vrederegter J. Birkenstock aan Reg. dd. 3 Mei 1884.
(3) R.2392/84 by R.2114/84. Vkt. A.J. de Jager aan landdros, Utrecht, dd. 12 Mei 1884.
(4) R.2460/84 by R.2114/84. Wd. landdros Scheffer aan SS. dd. 23 Mei 1884.
(5) R.2677/84 by R.2114/84. Vkt. Steenkamp aan landdros, Utrecht dd. 25 Mei 1884.
(6) R.2567/84 by R.2114/84. Vkt. Breytenbach aan Wd. landdros, Utrecht, dd. 26 Mei 1884.
- 21) T.A. R.2114/84. Afskrif van proklamasie dd. 9 Mei 1884.
- 22) T.A. N.R. 1. p. 1 van notule van die Komitee van Bestuur dd. 3 Mei 1884. Art. 2.

het Schiel tewens sy sekretaris en politieke raadgewer
 geword. (23)

Onmiddellik na die kroningsplegtigheid het Lukas Meyer
 aan die spits van 'n Boerekommando met Louis Botha as veld-
 kornet en Adolf Schiel as aanvoerder van 'n Duitse kommando,
 waarby 'n afdeling Boere aangesluit het, teen Dinizulu se
 aartsvyand, Usipebu, opgeruk en sy leërs totaal verslaan.
 As beloning vir hul hulp het Dinizulu aan die Boerevrywilli-
 gers 'n groot gebied in die noordweste van Zoeloeland afge-
 staan. Daar het hulle op 16 Augustus 1884 die „Nieuwe
 Republiek“ met Lukas Meyer as president, uitgeroep. (24)

In Diens van die Duitse Ryksbouers. In hierdie tyd het August Einwald, 'n Duitse hor-
 losiemaker van Port Elizabeth wat in opdrag van
 Adolf Lüderitz gepoog het om St. Luciabaai vir
 Duitsland te bekom, vir Adolf Schiel opgesoek en sy mede-
 werking versoek. Schiel het in 'n Duitse protektoraat
 oor Zoeloeland veiligheid vir Dinizulu en sy ryk gesien en
 hy het gevolglik onderneem om Einwald behulpsaam te wees.

Adolf Schiel het in hierdie aangeleentheid ongetwy-
 feld die belange van sy geboorteland eerste gestel. Al-
 hoewel St. Luciabaai van die allergrootste belang vir die
 regerings van die Suid-Afrikaanse Republiek en die Nuwe
 Republiek was, het hy hulle aansprake daarop totaal geïgno-
 reer. Daar het 'n gespanne verhouding tussen die amps-
 draers van die Nuwe Republiek en Dinizulu ontwikkel oor die

grootte/.,.

-
- 23) T.A. (1) R. 2561/84 by R. 2114/84. Landdros Krogh aan
 SS. dd. 2 Junie 1884.
- (2) R. 3130/84. A. Schiel aan SS. dd. 26 Junie 1884,
 met afskrif van Dinizulu se eerste proklamasie
 as koning dd. 21 Mei 1884.
- (3) Blignout beweer in sy werk: „Die ontstaan en
 ontwikkeling van die Nuwe Republiek.“ M.A.-
 verhandeling, Universiteit van Pretoria, op
 p. 30 dat die kroning op 22 Mei plaasgevind het.
 Schiel beweer dit was op die 21ste Mei 1884 en
 die proklamasie van Dinizulu is ook die 21ste
 gedateer.
- (4) Adolf Schiel: „23 Jahre.....“ pp. 112-114.
- 24) Adolf Schiel: „23 Jahre.....“ p. 138 en verder Backeberg:
 „Duitse Kolonisasieplanne.....“ p. 52.

grootte van die grond wat die Regering van die Nuwe Republiek van die Zoeloekoning geverg het. Die toestand is deur Schiel uitgebuit vir sy planne om St. Luciabaai vir Duitsland in te palm. Hy het hom aan Dinizulu se sy geskeer en aan die hand gedoen dat die Zoeloekoning die hulp en beskerming van die Duitse keiser teen die Nuwe Republiek moes inroep. Schiel se optrede het Dinizulu se vertroue in hom versterk en hy het Schiel se raad verwelkom. Onder die vleuels van die Duitse arend het hy gehoop om veiligheid en beskerming teen al sy vyande te vind. Dinizulu het Schiel dus na die Duitse keiser afgevaardig met die versoek dat Duitsland beskerming aan Zoeloeland, teen die Nuwe Republiek moes verleen.

Einwald en Schiel het hulle planne egter so openlik uitgevoer dat die hele aangeleentheid in die pers rugbaar geword het. Terwyl Schiel nog na Duitsland op reis was, het die Britse Regering dit nodig geag om op te tree. Op 17 Desember 1884 het die bevelhebber van die Britse oorlogskip „Goshawk” in opdrag van die Britse Regering, die Union Jack oor St. Luciabaai gehys. Die hele Zoeloeland is daarna onder Engelse beheer geplaas.⁽²⁵⁾

Weer in diens van die Suid-Afrikaanse Republiek. Schiel moes derhalwe onverrigtersake uit Europa terugkeer. Hy wou nie deel neem aan die hopelose stryd wat Dinizulu teen die Engelse ontketen het nie. Hy was ook nie bereid om in diens van die Engelse te tree nie en het derhalwe besluit om weer 'n heenkome in die Suid-Afrikaanse Republiek te soek.⁽²⁶⁾

Teen die einde van 1885 het Adolf Schiel in die nuusblaai gelees dat die administrateur van die Transvaalse Berede Artillerie, kaptein Schweizer, in onluste aan die westelike grense gesneuwel het. Onverwyld het hy toe aansoek gedoen om die betrekking van administrateur van die artillerie.²⁷⁾

Kommandant/.....

-
- 25) Backeberg: „Duitse Kolonisasieplanne” pp. 50 - 70.
- 26) Adolf Schiel: „23 Jahre” pp. 164 - 171.
- 27) T.A. SS. R. 6517/85. A. Schiel aan pres. Kruger dd. 20 Desember 1885.

Kommandant Henning Pretorius het aan die hand gedoen dat Schiel met 'n proeftyd aangestel moes word. Hy het gevrees dat die artilleriekorps in 'n treurige toestand sou verval as dit veel langer die diens van 'n bekwame administrateur moes ontbeer. Daarby het die manskappe en hulle ouers gedurig gekla dat die seuns se onderrig in die kamp afgeskeep word.

Die ondervinding het kommandant Pretorius ook geleer dat die persone wat hulle moontlik uit Europa kon kry om die betrekking van administrateur te beklee.....„mischien voor onze luij te hoog in gratie sta....." waaruit net misverstand kon voortspruit, soos gebeur het in die geval van 'n sekere „.....mijnheer Schaaff, die wij in de Mapochs oorlogt hadden." (28)

Tog het die kommandant-generaal nog met die aanstelling van 'n geskikte man gesloer. Tenspyte van kommandant Pretorius se waarskuwing is 'n Oostenryker, kaptein Adolph Zboril, eindelijk op 1 Julie 1886 as administrateur en adjutant van die Rydende Artillerie- en Polisiekorps aangestel. Sodoende het Adolf Schiel se eerste poging om weer in diens van die Suid-Afrikaanse Republiek te tree, misluk. (29)

Schiel het hom egter nie laat ontmoedig nie. Toe die betrekking van vierde luitenant-onderwyser in die Rydende Artillerie- en Polisiekorps (R.A. en P.) in 1888 vakant word, het hy weer sy dienste aan die Regering gebied. (30) Hierdie keer het Schiel se aansoek geslaag en op 19 Junie 1888 het die staatssekretaris hom meegedeel dat hy as onderwyser in die Rydende Artillerie- en Polisiekorps aangestel is. (31)

Administrateur Zboril het hom egter nie volkome met Schiel se aanstelling as onderwyser, vereenselwig nie. Hy het, naamlik, 'n voorstel gemaak „met het doel om den

heer/.....

-
- 28) T.A. K.G. CR. 324/86 by SS. R. 6517/85. H.P.N. Pretorius aan K.G. dd. 5 April 1886.
- 29) T.A. SS. R. 3017/86. Dokumente met betrekking tot Zboril se aanstelling.
- 30) T.A. SS. R. 5369/88. A. Schiel aan K.G. dd. 9 Junie 1888. Schiel is dus nie soos hy op p. 165 van sy boek beweer, vir 'n spesiale betrekking deur generaal Joubert „ontbied" nie. Hy het op gewone wyse vir 'n vakature aansoek gedoen.
- 31) T.A. SS. RBB. No. 453/88. Band no. 2872 p. 536. SS. aan A. Schiel dd. 19 Junie 1888.

heer Schiel ook tot militêre dienste te verpligten." As artillerie-onderwyser het Schiel die rang van „luitenant" gehad en aangesien die dienste van 'n offisier as magasynmeester op daardie stadium dringend nodig was, het Zboril daarop gewys „.....dat wij wel schoolmeesters genoeg hebben, maar geen magazijnmeester, en ik moet dus voorstellen dat de aanstelling v.d. Heer Schiel word tot Magazijnmeester verandert, dat mijnt hij word als Luitenant aangesteld, en dan door mij gecommandeerd in het magazijn werkzaam te sijn."(32)

Die regering was van mening dat 'n onderwyser netso noodsaaklik as 'n magasynmeester in die artilleriekorps was en Zboril se wenk het dus daartoe gelei dat Adolf Schiel as vierde luitenant en onderwyser in die Rydende Artillerie- en Polisiekorps aangestel is.(33)

Sonder teenstand was Schiel se toetrede tot die artilleriekorps nie. Twee-en-dertig onderoffisiere en manskappe het onmiddellik teen sy aanstelling beswaar aangeteken. Zboril het die oproermakers ernstig vermaan om gehoorsaam te wees aan de besluit van die Uitvoerende Raad, maar die manskappe het so heftig geptesteeer en geweier om Schiel se skool by te woon, dat Zboril verplig was om die saak na die kommandant-generaal te verwys „... toch met het dringend verzoek, dat als U. Ed. Gestr., zoo als ik, geen grond tot een bezwaaring ziet, op het strengste tegen de leiders

van/.....

-
- 32) T.A. K.G. CR. 532/88 by SS. R.5369/88. Adm. Zboril aan K.G. dd. 23 Junie 1888.

Schiel is dus té bevooroordeeld waar hy op pp. 179-180 van sy boek beweert dat Zboril weens sy eie laksheid, al die werk aan hom (Schiel) oorgelaat het. Haupt wat Schiel in sy werk aanhaal tas hierdie saak derhalwe ook mis. 'n Magasynmeester was ongetwyfeld nodig en Schiel is op slinkse wyse om die tuin gelei om onderwyser sowel as magasynmeester te wees, teen die rang en salaris van onderwyser.

- 33) T.A. (1) SS. R.5369/88. Nota van SS. aan K.G. dd. 23 Junie 1888.

(2) SS. RBB. 770/88 Band 2872 p. 918. Haupt beweert op pp. 7-8 van sy werk dat Schiel „wat vroeër naturellekommissaris te Spelonken was" in 1887 tot die artillerie toegetree het. Die werklike jaartal is 1888 (soos hierbo aangedui) en Schiel was toe nog nie naturellekommissaris nie. (D.J. Haupt: „Die Staatsartillerie van die Suid-Afrikaanse Republiek." M.A.-verhandeling, Universiteit van Pretoria, 1947. Verder hierin aangedui: Haupt: „Die Staatsartillerie....p. ..").

van deze oproer voort te gaan."⁽³⁴⁾

Erdat die saak egter baie ernstige afmetings kon aanneem, is 'n kommissie van ondersoek deur die Regering na die Limpoporivier gestuur om sir S. Sheppard en sy mede-afgevaardigdes te ontmoet, met die doel om 'n gesamentlike ondersoek na die moord van Khama se kaffers op konsul P. Grobler in te stel. Adolf Schiel is aangesê om die afvaardiging met 'n afdeling artilleriste te verge-sél.

Die ekspedisie het Pretoria op Vrydag 10 Augustus 1888 verlaat en op 20 September 1888 weer in Pretoria terugge-keer.⁽³⁵⁾

Schiel het nie lank in Pretoria vertoef nie. Die kommandant-generaal het hom onverwyld na Vryheid (Nuwe Re-publiek) gestuur, om die bevel oor 'n afdeling van die ar-tillerie aldaar oor te neem. Ongeveer 4 Oktober 1888 het hy daar aangekom.⁽³⁶⁾

Op die 23ste van dieselfde maand het 'n regeringskom-missie bestaende uit vise-president N.J. Smit, kommandant-generaal P.J. Joubert en grenskommissaris Lukas Meyer in Piet Retief aangekom, om met Dinizulu oor 'n nuwe tuiste vir hom en sy volk in die Lydenburgse distrik, te onder-handel. Aangesien Schiel vroeër die vertroueling van die Zoeloe-koning was, het die kommissie sy hulp ook ingeroep.

Schiel het sy bes gedoen om die werk van die kommissie te bevorder. Na sy botsing met die Nuwe Republiek het Dinizulu egter sy vertroue in die Boere verloor en selfs sy voormalige sekretaris Adolf Schiel het nie daarin ge-slaag om hom te oorreed om homself en sy onderdane onder

beskerming/.....

-
- 34) T.A. K.G. CR.520/88 by SS. R.5369/88. Adm. Zboril aan K.G. dd. 21 Junie 1888.
- 35) Staatskoerant: 16 Januarie 1889. No. 417 p. 43. Kennis-gewing No. 11. Verslag van kommandant-generaal P.J. Joubert.
- 36) T.A. SS. R.10589/88 by R.3610/88. A. Schiel aan vise-pres. N.J. Smit dd. 5 November 1888. By verslag van kommissie i.s. Dinizulu. Die Nuwe Republiek is in 1888 by die Suid-Afrikaanse Republiek ingelyf en 'n afdeling van die artillerie is dadelik as 'n veiligheidsmaatreël na Vryheid gestuur. Schiel se gesin was toe nog in Piet Retief en hy moes die sending derhalwe waardeur het.

beskerming van die Boere te plaas en na 'n nuwe tuiste in die Suid-Afrikaanse Republiek te verhuis nie. (37)

Middelerwyl was die Artilleriekorps natuurlik sonder 'n onderwyser en Schiel kon ook nie die magasynwerk waarneem nie. Die vraag het toe ontstaan of die skoolwerk dan verwaarloos moet word? Die waarnemende administrateur, luitenant J.W. Bosman, se antwoord hierop werp soveel interessante lig op die onderwystoestand destyds in die artillerie, dat dit die ruimte sal loon om dit hier volledig aan te haal:-

„Commandant-Generaal,

Ik ben verplicht U.Ed. Gestr., te wijzen op het feit dat het overbodig is een schoolmeester in het Kamp te hebben, zoolang de Artillerie andere diensten moeten doen; want er blijft zeer weinig of geen manschappen over voor school, en dan is het nog alle dagen een ander twee of drie die overblijft zoodat de Meester omtrent 1 maal in twee maanden der zelfden man in school krijgen. Dit werkt zeer slecht, daar Corp. Marais die nu reeds 4 jaar in dienst is, en voor de laatste 3 jaar op die wijze naar school ging nog niet in staat is zijn naam op papier te schrijven -

Ouders klagen bijna dagelijks over de toestand van hun kinderen; zij staan in gevaar een arm of been te verloren zooals het geval van du Plessis en Bligenout, en moet dan ondienstbaar en ongeleerd weer naar hun ouders terug gaan.

Ik moet nogeens aanbevelen zooals reeds aanbevolen door den Commandt. nl. dat de Artillerie alleen Artillerie diensten moeten doen, en niet gebruik wordt voor Politie, grenswachten, beestewachten, opzichters bij publieke werken enz. enz.

Dan zullen wij 50 man in school kunnen plaatsen, terwijl de andere 50 de dienst verrichten. En op die wijze zullen wij dan in staat zijn te voldoen aan de begeerte onzen Landsvaders nl. de zonen des lands te bkwamen

later/....

37) Ibid. Verslag van die kommissie insake Dinizulu.

- (a) Schiel beweer op pp. 162 en 194 van sy aangehaalde werk dat hy as lid van die kommissie aangestel is. Dit is egter foutief, soos hierbo verduidelik.
- (b) Schiel se geheue laat hom ook in die steek waar hy op p. 162 beweer dat die kommissie in 1887 uitgestuur is. Dit was in 1888.
- (c) Haupt beweer op p. 11 van sy aangehaalde verhandeling dat die kommissie na Lydenburg gegaan het. Dit is klaarblyklik 'n dwaling.
- (d) Dinizulu het nie die welmenende aanbod van die Transvaal aanvaar nie, met noodlottige gevolge vir hom en sy volk. Hy is deur die Engelse gevange geneem en na St. Helena verban.

later als geleerde en bekwame officieren te kunnen optreden." (38)

Na sy terugkeer in Pretoria in Desember van 1888, het die Regering 'n lening van £100 aan Schiel toegestaan, ten einde sy vrou en kinders van Piet Retief na Pretoria te vervoer. (39) In dieselfde maand het Schiel sy proeftydperk in die Artilleriekorps bevredigend voltooi. Sy aanstelling as luitenant in die Rydende Artillerie- en Polisiekorps is derhalwe op 20 Desember bekragtig. (40)

Soos uit die voorgaande paragrawe blyk het Schiel nie juis veel studente gehad om te onderrig nie. Hy het egter op energieke wyse die magasynwerk en ander administratiewe sake aangepak. Die kaserne en die boekhousel was in 'n betreurenswaardige, wanordelike toestand. Adolph Zboril het gelukkig aan Schiel vryheid van optrede gelaat om die onbevredigende toestande reg te ruk. (41)

Luitenant Schiel is in 1889 vinnig bevorder. Op aanbeveling van administrateur Zboril is hy op 5 Februarie 1889 as derde luitenant in die Rydende Artillerie aangestel. (42) In dieselfde maand het die eerste luitenant, J.W. Bosman, die artillerie bedank. Zboril het onmiddellik aanbeveel dat Schiel in die vakature aangestel moes

word./...

-
- 38) T.A. SS. R.5369/88. Wnd. adm. J.W. Bosman aan K.G. dd. 9 November 1888. Haupt beweer op p. 19 van sy aangehaalde verhandeling dat Schiel die artilleriste soveel vakansie gegee het, dat die skoolbesoek daaronder gelyk het en klasse dikwels gladnie gehou kon word nie. Luitenant Bosman se uiteensetting slaan die spyker egter op die kop en dui die ware feite aan, waarom die skoolwerk in die Staatsartillerie so belemmer is. Schiel onderskryf Bosman se uiteensetting op p. 179 van sy boek.
- 39) T.A. SS. R.11570/88.
- 40) T.A. SS. RBB. 1078/88. Band No. 2873 p. 264.
- 41) Haupt: / „Die Staatsartillerie“ pp. 8 - 10.
- 42) T.A. SS. RBB. 88/89. Band 2874 p. 97 en K.G. CR. 70/89 by SS. R.512/89.

word. Aangesien die kommandant-generaal ook die administrateur se aanbeveling ondersteun het, het die Uitvoerende Raad Schiel op 18 Maart 1889 tot eerste luitenant bevorder.⁽⁴³⁾

Die artilleriste het klaarblyklik teen Schiel se aanvanklike aanstelling in verset gekom, omdat hy ('n buitenstaander en boonop 'n uitlander) as offisier oor hulle aangestel is. Schiel se weergalose bevorderingstempo het vanselfsprekend die gevoel van antipatie en naywer teen hom laat toeneem.

Veral die tweede luitenant, J. Schröder, het heftig beswaar aangeteken omdat hy oor die hoof gesien is toe die vakature van eerste luitenant deur Schiel se bevordering gevul is. Dit is allerweë - selfs deur kommandant H.P.N. Pretorius, die hoof van die artilleriekorps, - as onbillik bestempel.

Die kommandant-generaal en die Regering het ogter besluis dat Adolf Schiel die regte man op die regte plek was.⁽⁴⁴⁾

Luitenant Schröder se beker was nog nie vol nie. Tenspyte daarvan dat hy eerste aanbeveel is om luitenant Bosman se plek op die kommissie vir die aankoop van perde vir die artillerie in te neem, was hy genoodsaak om ook daarin vir Adolf Schiel terug te staan. Schröder se aanbeveling is ingetrek en Schiel is op 3 Junie 1889 op die kommissie aangestel.⁽⁴⁵⁾

Dit is derhalwe geen wonder dat die verhouding tussen Adolf Schiel en sy ondergeskiktes in die artilleriekorps uiters gespanne was nie. Kwaai woorde het dikwels tussen hom en Schröder geval.⁽⁴⁶⁾

Teen/.....

-
- 43) T.A. SS. RBB. 183/89. Band 2874 p. 217 en R.2331/89 by R.2594/89. Adm. Zboril aan K.G. dd. 13 Maart 1889.
- 44) T.A. SS. R. 2594/89 K.G. aan SS. dd. 19 Junie 1889. Sien veral:- K.G. CR. 322/89 by R. 2594/89 en CR. 381/89 (gemerk R. 2850/89) by R. 2594/89 en CR. 499/89 (gemerk R. 4246/89) by R. 2594/89.
- 45) T.A. (1) SS. R.1895/89. SS. aan K.G. dd. 13 Mei 1889; K.G. aan SS. dd. 17 Mei 1889 en komdt. Pretorius aan K.G. dd. 27 Mei 1889.
 (2) SS. RBB. 435/89. Band 2874. p. 500. SS. aan A. Schiel dd. 3 Junie 1889.
- 46) T.A. SS. R. 2594/89.

Schiel word
Naturelle-
kommissaris
en Kaptein.

Teen die middel van 1889 het die Regering voor 'n nuwe probleem gestaan. A.A. Albasini, die naturellekommissaris te Spelonke in die Zoutpansbergse distrik en kaptein van die Knopneuskaffers, het aangedui dat hy graag sy betrekking wou bedank. Die Regering het dan ook inderdaad op 15 Julie 1889, die verlangde eervolle ontslag aan Albasini verleen.⁽⁴⁷⁾

Die toestand onder die inboorlinge in Zoutpansberg was uiters sorgwekkend. Dit was dus vir die Regering van die grootste belang om 'n bekwame naturellekommissaris aan te stel, om die dreigende onluste onder die naturellestamme in Zoutpansberg doeltreffend die hoof te bied.

Kommandant-generaal P.J. Joubert (wat gelyktydig as superintendent van naturelle gefungeer het), het in Adolf Schiel die geskikste man vir die moeilike taak gesien en gevolglik by die Regering aanbeveel dat Schiel in die betrekking aangestel moes word.

Op 17 Junie 1889 - op twee dae na presies 'n jaar na sy herindiensneming deur die Regering van die Suid-Afrikaanse Republiek - het Adolf Schiel sy aanstelling as opvolger van A.A. Albasini ontvang en sodoende die nuwe naturellekommissaris te Spelonke geword.⁽⁴⁸⁾

Schiel het toe dadelik 'n skrywe aan administrateur Zborillgerig, waarin hy sy hoof daarop gewys het dat dit in Europese leërs gebruiklik is om 'n offisier wat eervol ontslaan word, met die „naastvolgende hoogere titel“ in die reserwemag van die leer op te neem. Dan vervolg hy:

„Aangesien wij hier in de Rydende Artillerie ook de regulatie hebben, dat alle soldaten, die eervol ontslag uit active dienst in vredenstijd verkregen hebben, in de Artillerie-Reserve worden verpleatzt en ik door mijne benoeming tot Naturellen-Commissaris de active dienst der Rydende Artillerie (in vredenstijd) moet verlaten, neem

ik/.....

-
- 47) T.A. S.N. Band 106 p. 145. Brieweboek van supt. van nat. Jan. 1889 - Des. 1891. Supt. van nat. aan A.A. Albasini dd. 15 Julie 1889.
- 48) T.A. (1) SS. RBB. 511/89. Band 2874 p. 583. Aanstelingsbrief dd. 17 Junie 1889.
- (2) Staatskoerant No. 453 dd. 25 Sept. 1889 p. 757. Kennisgewing No. 295.

ik de vrijheid U Edele beleefdelyk te verzoeken Zijn Edele Gestrenge den Heer Commandant-Generaal te willen verzoeken ook in dit geval het algemeen gebruik te willen aannemen en mij met de titel „Capitein" in de Artillerie-Reserve te willen verplaatsen.

Ik bedoel ook hier dat dezé benoeming slechts een titel zal zijn met geen salaris verlonde."(49)

Min wetende dat hierdie aangeleentheid nog die bitterste vyandskap tussen hom en Adolf Schiel in die hand sou werk, het kaptein Zboril Schiel se versoek ondersteun.

Die kommandant-generaal het Schiel se versoek om verskeie uitgesproke én versweë redes „hetwelk ik mondeling zal zeggen indien vereischt" ook verwelkom.(50)

Hierop is aan Adolf Schiel op 27 Junie 1889 die „titulair" rang van kaptein verleen en is hy tewens as sodanig eervol uit die diens ontslaan.(51)

Voordat Schiel sy nuwe werkkring bereik het, is hy saam met die naturellekommissaris O. Dahl en die landdros van Pietersburg op 'n kommissie, wat toesig moes hou oor die bou van 'n pad van Pietersburg na Murchisons Range, benoem. Schiel moes uit sy distrik die nodige naturelle arbeiders vir die werk verskaf.(52)

Kaptein Schiel het hom derhalwe na die noorde gekeer en op 15 Augustus 1889 as naturellekommissaris vir Spelonke diens aanvaar.(53) Die nuwe naturellekommissaris het nie 'n maklike taak gehad om te volbring nie. Albasini, die afgetrede naturellekommissaris, het die naturelle-

.aangeleentheid/.

49) T.A. K.G. CR. 698/89 by SS. R. 6188/89.

50) T.A. SS. R. 6189/89. K.G. aan SS. dd. 25 Junie 1889. 'n Rang van „kaptein" sou ongetwyfeld 'n groot indruk op die destydse naturel gemaak het. Die hoof van die Knopneuse (onder wie Schiel ook moes werk) was bv. hul „kaptein". Die rang sou Schiel se werk derhalwe vergemaklik en sy gesag en aansien onder die kaffers vermeerder het. Dit was dus vermoedelik een van Joubert se „versweë" redes.

51) T.A. SS. RBB. 568/89. p. 644. Aanstellingsbrief waarin rang bevestig word. dd. 27 Junie 1889.

52) T.A. SS. RBB. 530/89. Band 2874 p. 605. Kaart en besonderhede van die pad by SS. R. 4122/89.

53) S.N. Band No. 83 (i) Aantekening teenoor No. SR. 497 (Inkomende briewe). Dokument verlore nadat dit op 7 September 1889 na ouditeur-generaal verwys is.

(ii) Schiel is derhalwe verkeerd waar hy beweer dat hy in Augustus 1888 die betrekking aangebied is. („23 Jahre.....p. 196). Dit was 'n jaar later.

aangeleenthede in Spelonke uiters wisselvallig en onseker agtergelaat. 'n Aantal inboerlingstamme het geweier om hutbelasting aan die Regering te betaal en die oppersëggen-skap van president Kruger en die Uitvoerende Raad te erken. Hulle het hulle gevolglik lydelik teen die wette van die Suid-Afrikaanse Republiek verset en tydens Schiel se diens-aanvaarding was die toestande onder die kaffers só gespanne, dat hy dit op een tydstip as volg uitgedruk het:

„Het is de Hoog Edele Regering genoegsaam bekennt dat de Naturellen van Zoutpansberg wel te vergelijken zijn met een vat kruid; het kleinste vuur kan het kruid ontbloffen en de geringste onbedachte handeling met de Naturellen mijner wijk kan onafzienbare gevolgen hebben.”⁽⁵⁴⁾

Behalwe die oproerige toestande onder die kaffers het Schiel ook nog met ander sorgbarende faktore te kampte gehad. Sy voorganger A.A. Albasini het sy vader Joao Albasini nie alleen as naturellekommissaris opgevolg nie, maar ook die Knopneuskroon van hom geërf. Sy bedanking as naturelle-kommissaris het hom egter nie as kaptein van die s.g. Knopneuskaffers onttroon nie. Hy het sy onderdane volgens hulle eie stemwette en gewoontes geregeer. Die toor-dokter en allerlei barbaarse metodes het 'n vername rol in daardie heidense bewind gespeel. Adolf Schiel, daarenteen, moes die naturelle-aangeleenthede in ooreenstemming met die Republikeinse wette en die Christelike opvatting van die Boere, reël.

Hy moes dus noodwendig met Albasini in botsing kom en daar het ook inderdaad uit die steanspoor vyandskap tussen hulle geheers.

Albasini kon op die steun van etlike blankes wat teen die Republikeinse Regering gekant was, reken. Manne soos die Engelse handelaar Cooksley en sy trawante, het getrag om die Regering te benadeel deur die kaffers teen die Regering en sy verteenwoordiger, die naturellekommissaris, op te rui. Die handelwyse van sulke persone het baie daartoe bygedra om die gesag van kaptein Schiel te ondermyn en sy taak as naturellekommissaris te bemoeilik. Ten slotte/.....

54) T.A. SS. R. 10782/91. Diensbrief No. 475/91 van A. Schiel aan sts. pres. en Uitv. Raad. dd. 23 November 1891.

slotte was daar nog die klompie afgunstige persone wat self na Schiel se posisie gestrewe het. Hulle het natuurlik alles in hul vermoë gedoen om Schiel by die Regering te verkleineer en in onguns te bring, ten einde sy af-danking en ondergang te bewerkstellig.⁽⁵⁵⁾

Om sake vir kaptein Schiel des te moeiliker te maak, het daar in hierdie tyd 'n bittere vyandskap tussen hom en kaptein Zboril ontwikkel.

Kaptein Zboril het die forte in Noord-Transvaal besoek en ook 'n besoek aan die voormalige naturellekommissaris, Albasini, gebring. Laasgenoemde het aan Zboril 'n brief van Schiel getoon, wat hy as „Kaptein van die Rydende Artillerie- en Polisiekorps” onderteken het. Kaptein Zboril het hom hierdie saak verskriklik aangetrek, want uit Schiel se brief het hy afgelei dat Schiel homself in rang en status gelykstaande met die administrateur van die Artilleriekorps ag. Hy was bevrees dat Schiel daardeur besig was om geleidelik weer by 'n agterdeur die Artilleriekorps binne te sluip en sy eie posisie direk bedreig het.

Daarom het Zboril die saak onverwyld by die kommandant-generaal aangemeld en op bykans nuëwe wyse gesê: „Ik neem nu vryheid aan U Ed. Gestr. het dringend verzoek te stellen, om den Ex-luitenant Schiel te laten weten, dat hij zicht wel kan tekenen als „Kapitein” maar niet als Kapitein der R.A.P. Ik ben bevreesd, als U. Ed. Gestr. dit niet doet, Schiel achterruchs aan het Goev. zal applicieren en dus zonder U. Ed. Gestr. weten den titel te verkrygen.”⁽⁵⁶⁾

Schiel het die kommandant-generaal gerusgestel dat hy geen voornemens koester om „achterruchs” te handel of enige stap te doen „om den Administrateur in zijn autoriteit te benadelen” nie. Hy het egter daarop gewys dat hy volkome geregverdig is om as „Kapitein, Rydende Artillerie-Reserve” te teken, maar ten einde verdere ontevredenheid te voorkom het hy onderneem om nie van die reg gebruik te maak nie.⁽⁵⁷⁾

Met/.....

-
- 55) Ibid. en Schiel: „23 Jahre” pp. 212-226. Schiel verwys na Albasini as „Sambane” d.i. sy kaffernaam.
- 56) T.A. SS. R.9175/89 by R. 6189/89. Adm. Zboril aan K.G. dd. 28 Augustus 1889.
- 57) Ibid. Kaptein Schiel aan K.G. dd. 1 Oktober 1889.

met hierdie insident het die verbitterste twis tussen kaptein Zboril en sy eertydse regterhand in die Artillerie-korps, Adolf Schiel, ontstaan. Kaptein Schiel is daardeur in 'n baie onbenydenswaardige posisie geplaas. Hy het vuriglik begeer om die rusie uit die weg te ruim en het alles in sy vermoë gedoen om die breuk te heel. Adolph Zboril het hom daarenteen halsstarrig teen alle toenaderingspogings van Schiel verset en skynbaar 'n eed gesweer om kaptein Schiel by die Regering en die artilleriste in onguns en onder verdenking te bring.⁽⁵⁸⁾

Schiel volg Albasini op as Kaptein van die Knopneuse. Albasini het nie lank na sy aftrede as naturelle-kommissaris in die lewe gebly nie. Na sy dood was die Knopneuse sonder 'n opperhoof en Schiel het dadelik besef dat sy werk as naturellekommissaris aansienlik vergemaklik en vereenvoudig kon word, as hy dit kon bewerkstellig om self kaptein van die Knopneuse te word.

Die stryd met die Albasini-familie was egter nog nie afgeloop nie. Lucas Albasini, die broer van die voormalige naturellekommissaris, het hom sterk beywer om die Knopneustroon in die plek van sy oorlede broer te bestyg. Die Regering was Schiel se sienswyse toegedaan, maar het besluit dat die inboorlinghoofde 'n vry verkiesing moes hou en hulle eie kaptein moes kies sonder dat enige druk of dwang op hulle uitgeoefen word. Die superintendent van naturelle het egter onomwonde aan Schiel te kenne gegee dat „De Regering verlangst volstrekt niet absoluut dat Lucas Albasini moet worden gekozen.”⁽⁵⁹⁾

Die verkiesing is teen die middel van 1890 onder toesig van generaal Joubert gehou en die Knopneushoofde het Schiel met 'n groot meerderheid as hul nuwe kaptein aangewys.⁽⁶⁰⁾

Teen/.....

-
- 58) T.A. SS. R.10782/91. Diensbrief No. 475/91 van A. Schiel aan sts. pres. en Uitv. Raad dd. 23 November 1891.
 - 59) T.A. S.N. Band No. 106 p. 295. (Supt. van nat. Briewekopieboek: Jan. 1889 - Des. 1891). Telegram van P.J. Joubert aan A. Schiel dd. 19 Februarie 1890.
 - 60) Schiel: „23 Jahre.....” pp. 227-240. Ongelukkig het die dokumente wat op die verkiesing betrekking het, reeds destyds (volgens generaal Joubert) verlore gegaan. Sien supt. van nat. Briewekopieboek: Jan. 1889 - Des. 1891. S.N. Band 106 p. 371).

Schiel doen
aansoek om
verlof om na
Duitsland te
gaan.

Teen die aanvang van 1891 het kaptein Schiel berig ontvang dat sy vader in Duitsland oorlede is. Die toestande onder die naturelle in sy wyk was toe sò rustig, dat hy die vrymoedigheid kon hê om die superintendent van naturelle te versoek om vier maande verlof aan hom toe te staan. „Mijn vader is overleden en mijne moeder heeft niemand om haar bij het verkopen der eigendomen behulpzaam te zijn,” het hy verduidelik.

Die Regering het sy aansoek om buitelandse verlof gunstig oorweeg, maar Schiel het uit eie beweging onderneem om sy wyk nie te verlaat nie, as die toestand onder die kaffers dalk 'n ernstige wending neem.⁽⁶¹⁾ Hy moes 'n voorgevoel gehad het dat ernstige moeilikhede wat sy vertrek sou verhinder voor die deur gestaan het, want 'n vyandelike inval van die Mosilakaffers gedurende die laaste helfte van 1891 het sy verlofplanne in die war gestuur. Hy was verplig om sy reis te kanselleer tot tyd en wyl 'n geskikter geleentheid hom sou voordoën.⁽⁶²⁾

In dieselfde maand - Oktober 1891 - het kaptein Zboril weer op 'n inspeksiereis te Fort-Hendrina aangekom.

Sy hoofdoel was egter om gedurende sy verblyf in die noorde uit vae fluistergerugte en sensasieverhale, ernstige klagtes teen Schiel op te bou. Daarmee het hy gehoop om die Regering se vertroue in Schiel te ondermyn en die naturellekommissaris finaal uit die kussings te lig.

Hy het sy opwagting in Pietersburg gemaak, waar hy die landdros en die publieke aanklaer onder die indruk gebring het dat hy van owerheidsweë gelas is om ondersoek na Schiel se handelwyse as naturellekommissaris in te stel. Hy het ook sy rang en die feit dat hy ex officio vrederegter in die Suid-Afrikaanse Republiek was, misbruik om die vuigste, inkriminerende beëdigde verklarings van Adolf Schiel se

vyande/.....

61) T.A. SS. R.6884/91. A. Schiel aan supt. van nat. dd. (i) 7 Mei 1891 en (ii) 26 Aug. 1891.

62) T.A. SS. R. 12552/91 by R. 6884/91. A. Schiel aan Reg. dd. 5 Oktober 1891.

vyande af te neem.

Die Engelse handelaar Cooksley en sy klerk Wilson was gewillige instrumente in Zboril se hande. Hulle het kop in een mus met Zboril saam geknoei om Schiel uit sy betrekking te probeer werk. Toe Schiel van die saak te hore kom, was daar derhalwe al 'n massa beëdigde verklarings teen hom afgeneem. Kortliks het dit daarop neergekom dat Schiel (1) 'n jong meidjie só wreed mishandel het dat sy beswyk het; (2) 'n kaffer, Mashou, verskeie kere onwettig gestraf het; (3) 'n kaffer, Makanaan, wederregtelik beboet het; (4) 'n kaffer, Masingingie, wederregtelik geslaan, beboet en na die Ysterberg verban het; (5) 35 beeste van die naturel Maseroondella, en sewe ander geroof het; (6) toegelaat het dat 'n kafferinduna, genaamd Umzwaan, klein meidjies verruil en eindelijk (7) geld van naturelleskole afgepers het.

Schiel het onmiddellik heftig geprotesteer teen die wyse waarop sy „dood vyand” toegelaat word om beskuldigings teen hom af te neem en die reg om homself te verdedig van die Regering geëis. „Het is glad niet meer te verwonderen dat na zulke knoeierijen Magato zoowel als andere kaffers ongehoorzaam aan de bevelen en wetten der Hoog Edele Regering worden” het hy in een van sy briewe besluit.

Kaptein Schiel het vanselfsprekend daarop aangedring dat 'n onpartydige ondersoek na die gegrondheid, al dan nie, van die aantygings teen hom ingestel moes word. Die Regering het aan sy versoek voldoen en die waarnemende landdros van Zoutpansberg, G.G. Munnik, is gelas om op die klagtes in te gaan.

'n Deurtastende ondersoek het derhalwe op 19 November 1891 in Schiel se kantoor te Spelonke begin. Die uitslag daarvan was verrassend: Nie één aanklag teen Schiel het gegrond geblyk nie. Sy boeke was in elke opsig 'n volledige en getroue weergawe van sy optrede as naturellekommissaris. Geen enkele onwettige handeling kon teen hom bewys word nie en landdros Munnik het bevind dat Zboril en sy handlangers die misdade van die oortreders wat deur Schiel gestraf is, probeer verbloem het deur dit te verdraai.

Na 'n nougesette oorweging van die massa getuigenis wat geleidelik is, het landdros Munnik dit in sy uitspraak gelaak

dat/....

dat kaptein Zboril sy uniform, sy gesag en sy posisie misbruik het, deur op eie houdjie 'n ongeoorloofde ondersoek na beweerde misstappe van 'n amptenaar in te stel. Daarby het hy bevind dat Zboril se ondersoek „.....niet op een geregelde manier gehouden werd en niet op den gewoone wijze in zulke zaken.”

Ten slotte het landdros Munnik kaptein Schiel se bewering, dat Adolph Zboril en Cooksley se onbedagsame handelwyse 'n onheilsame invloed en uiters nadelige uitwerking op die onstuimige kafferstamme gehad het, volmondig beaam.

Die regeringsondersoek het dus daartoe gelei dat Adolf Schiel volkome vrygespreek is van al die aanklagtes wat Zboril teen hom ingebring het. Die getuienis het ook die allerbeste getuigskrifte vir Schiel as naturelle-kommissaris daargestel.

Na afloop van die ondersoek het Munnik die kafferhoofmanne wat teenwoordig was, uitgenooi om enige klagte wat hulle teen kommissaris Schiel of die Regering koester, openhartig en sonder vrees te opper.

'n Hoofman van die Makatese onder Schiel, Dhabeen ('n broer van Magato) het opgestaan en verklaar dat hulle geen fout met Schiel te vind het nie. Verskeie ander hoofmanne het sy woorde met mening onderskryf en o.a. het 'n oud-induna, Bojes, op indrukwekkende wyse gesê: „Ik ziet op Commissaris Schiel als mijn vader. Als Commissaris Schiel niet meer Captein is, gaan ik weg.” Die notule van die verrigtings van die hof van ondersoek vervolg daarop: „Hier stond alle de Indunas op en zeggen: 'Alles wat gezegd is door de sprekers zijn onze woorden'”.

Die sendelinge wat teenwoordig was, het ook getuig dat daar meer rus en orde onder die kaffers ná Schiel se diensaanvaarding as naturellekommissaris geheers het as vóór sy koms. Met Adolf Schiel het veiligheid vir die blankes na die noorde gekom.⁽⁶³⁾

Zboril se laakbare poging om Schiel te benadeel het dus jammerlik gefaël. In plaas van 'n klad op Schiel se naam het die ondersoek die klinkendste lof vir sy bekwaamheid/....

63) T.A. SS. R.10782/91. Al die stukke handelende oor bo-gemelde aangeleentheid berus in hierdie lêer. Wat hierbo verhaal is, is 'n beknopte samevatting van die talle lywige dokumente oor die saak.

heid en sukses as naturellekommissaris geword.

Op die 19de April 1892 het kaptein Schiel sy Duitse onderdaanskap neergelê en die Eed van Getrouheid aan die Suid-Afrikaanse Republiek afgelê. Briewe van naturalisasie is daarop aan hom verstrekk.⁽⁶⁴⁾ Sodoende het hy vir die eerste keer volle burgerskap in die land wat hy so lank getrou gedien het, verwerf. Dit is onmoontlik om te verwag dat 'n man met Adolf Schiel se inbors sy oorspronklike geboorteland sou misken. Inteendeel: hy het Duitser gebly tot aan die einde van sy lewe, maar hy het die Suid-Afrikaanse Republiek sy aangenome vaderland gemaak en het meer as een maal die bewys gelewer dat hy bereid was om sy lewe in diens van sy aangenome vaderland af te lê. Hy het ook steeds getoon dat hy sy beste kragte en vernuf in die ontwikkeling van sy nuwe land ingespan het. Duitsland het sy „Heimat“ gebly en die Suid-Afrikaanse Republiek het sy „Vaderland“ geword!

In Junie 1892 is Schiel die bykomstige taak van „Jagd-opziener“ in die Spelonke-wyk opgelê en een van sy eerste opdragte in hierdie verband was om toe te sien dat visse nie met dinamiet gedood word nie.⁽⁶⁵⁾

Adolf Schiel Die jare 1892 en 1893 was betreklike vreedsame
vertrek na jare. Daar het geen betekenisvolle insidente
Duitsland. in die noorde voorgekom nie. Dit was dus nie
1893. nodig om kommando's op te roep nie, want nóg die
naturellekommissarisse nóg die regering het ern-
stige onluste onder die kafferstamme verwag.⁽⁶⁶⁾

'n Pokke-epidemie het ook gedurende 1893 só straf

onder/.....

-
- 64) T.A. SS. (i) Ede No. D.224/92. Band No. 3042. (ii) R. 3051/92. (iii) Staatskoerant van 22 Junie 1892. Kennisgewing No. 206.
- 65) T.A. S.N. (i) S.R. 701^a/92. Brief No. 158/92 van A. Schiel aan supt. van nat. dd. 26 Junie 1892. (ii) SR. 778/92 by SR. 701^a/92. Brief No. 166/92 van A. Schiel aan supt. van nat. dd. 10 Julie 1892.
- 66) T.A. Groenboek No. 9 van 1893. Verslag van K.G. vir 1892: R.5229/93 dd. 29 April 1893. pp. 1-9. Band Z.A.R. 149.

onder die inboorlinge gewoed dat hulle mekaar liever vermy het.

Terwyl die toestande so vreedsaam en die naturelle volkome onder beheer was, het kaptein Schiel die Regering versoek om sy lang verlof wat in 1891 gekanselleer moes word, vanaf 1 Oktober 1893 tot 31 Januarie 1894 aan hom toe te staan. Die Regering het aan sy versoek voldoen en die kommissaris vir Spelonke kon dus 'eindelik na Duitsland vertrek, ten einde die hangende familiesake daar af te handel. (57)

Die toestande in die Artilleriekorps het intussen onder Zboril se administrateurskap baie agteruitgegaan. Gedurende Februarie 1894 het Zboril dit selfs nodig gevind om sy ontslag uit die artillerie aan te vra. Sy versoek is deur die Regering toegestaan en 'n nuwe administrateur moes derhalwe vir die Artilleriekorps gevind word. (68)

Schiel word waarnemende Administrateur van die Artilleriekorps.

Die eerste luitenant I.J. Bosman, is voorlopig as waarnemende administrateur en adjudant van die artillerie aangestel. Kommandant H.P.N. Pretorius

het Bosman egter as heeltemal onbekwaam vir die betrekking beskou en voorgestel dat 'n eksamenkommissie aangestel moes word om die drie moontlikekandidate, I.J. Bosman, P.E. Erasmus en J.F. Wolmarans te eksamineer. Die suksesvolste kandidaat sou dan as administrateur aangestel word. Die kommandant het verder voorgestel dat Adolf Schiel wat op 1 Februarie weer in sy betrekking moes terugtree vir 'n bepaalde tydperk as waarnemende administrateur aangestel moes word om die nuwe administrateur deeglik in die werk

op/.....

-
- 67) T.A. SS. R.6884/91. A. Schiel aan supt. van nat. dd. 11 Sept. 1893. Schiel meld op p. 284 van „23 Jahre“ dat hy na Duitsland gegaan het om verdere militêre studie te onderneem. Daar is egter nêrens in dokumente melding gemaak van studieverlof nie. Sy reis was ook nie 'n opdrag van die Regering nie. Die moontlikheid dat hy van die geleentheid gebruik gemaak het om Duitse militêre inrigtings uit die belangstelling te besoek, is natuurlik nie uitgesluit nie.
- 68) T.A. Groenboek No. 7 van 1895. Jaarverslag van K.G. vir 1894 dd. April 1895 pp. 1 - 2. Band Z.A.R. 149.

op te lei. (69)

Die Regering het die kommandant se voorstel onderskryf en Adolf Schiel as voorsitter van die eksamenkommissie aangewys. (70)

Die eksamen is afgeneem en die eksamenkommissie het bevind dat nie een van die drie kandidate op daardie stadium ervare en bekwaam genoeg was om die betrekking van administrateur te beklee nie. Hulle het dus aanbeveel dat Schiel die betrekking tydelik moes oorneem en die jong manne eers deeglik in elke vertakking van artillerie-aangeleenthede moes skool, eerdag 'n permanente administrateur aangestel word. (71)

Die Kommissie se aanbeveling is aanvaar en luitenant Bosman is gevolglik van sy waarnemende betrekking as administrateur onthef. (72)

Die uitslag van die eksamen het darem meegebring dat die twee beste kandidate, P.E. Erasmus en J.F. Wolmarans, onderskeidelik as eerste en tweede luitenant aangestel is. Later is Erasmus tot kaptein en Wolmarans tot eerste luitenant bevorder.

Dit was dus eintlik hierdie twee manne wat goed opgelei moes word. Schiel is derhalwe op 2 April 1894 as waarnemende administrateur en adjudant van die R.A. en P. aangestel „..... Daar het noodsaaklik was dat een bekwaam persoon aan het hoofd werd geplaatst, vooral met de onlusten

in/.....

-
- 69) T.A. SS. R.997/94 by R. 13373/93 by R. 9690/94. Komdt. Pretorius aan Reg. dd. Jan., 1894.
- 70) T.A. K.G. CR. 495/94 by SS. R. 13373/93 by R. 9690/94.
- 71) T.A. K.G. CR. 838/94 by R. 13373/93 by R. 9690/94.
- 72) T.A. SS. R. 13373/93 by R. 9690/94. SS. aan Bosman dd. 30 Maart 1894.

in Zoutpansberg"(73)

Die Kafferoor-
loë van 1894.

Schiel vorder tot
Hoof van Gevange-
niswese.

Die vrede in Zoutpansberg was van korte
duur. Die spanning tussen die blanke
bewoners en sommige opstandige naturel-
lestamme in die distrik het in 1894 weer
toegeneem. Die vlam het al nader
aan die „vat kruid" gekom, namate die inboorlingstamme onder
aanhitsing van vyandiggesinde blankes en hul weerspannige
opperhoofde, hulle meer en meer teen die wette van die
Republiek verset het.

Die toenemende onrus en opstandigheid van die kaffers
in die noorde is voortdurend deur die amptenare van
die Zoutpansbergdistrik aan die Regering gerapporteer. Die
Regering het sy amptenare versoek om ernstig na vrede te
strew, maar nieteenstaande die Regering se begeerte om
sake sonder die uitstuur van kommando's te besleg, het
dit allengs duidelik geword dat 'n botsing met die kaffers
nie meer vermy kon word nie.

Behalwe hulle verset teen die maatreëls van die Rege-
ring, is die volk van Modjadje, Magoeba en Seleboel in
1894 daartoe aangehits om verskeie vyandelike aanvalle op
blankes in die distrik uit te voer. Malaboch het hom
ook nog steeds halsstarrig teen die Republikeinse Regering
verset en onder die omstandighede het die Regering geen
ander uitweg gesien as om die opstandige naturellestamme
van Zoutpansterg met wapengeweld tot onderdanigheid en ge-
hoorsaamheid te dwing nie. In 1894 het die vaatjie kruit
ontplof!(74)

In/.....

73) T.A. (i) Groenboek No. 7 van 1895. Jaarverslag van K.G.
dd. April 1895 pp. 1 - 2. Band Z.A.R. 149.
(ii) SS. RBB. 352/94. Band 2886 p. 401.
(iii) Schiel beweer op p. 286 van „23 Jahre...." (en
Haupt herhaal dit op p. 21 van „Die Staatsartillerie"),
dat hy (Schiel) skielik uit Duitsland teruggeroep is
voordat hy sy „studies" daar kon voltooi, om die betrek-
king van administrateur in die artillerie te aanvaar!
Schiel se verlof was egter reeds verstreke toe Zboril be-
dank het en hy moes dus al weer in Pretoria terug gewees
het. Dit blyk dus dat hy nie deur die Regering terug-
geroep is nie. Verder is sy aanstelling teweeggebring
soos hierbo uiteengesit en was dit nie bepaal dat hy
administrateur moes word terwyl hy nog in Duitsland was
nie.

74) T.A. Groenboek No. 20 van 1895. Verslag (R.2004/95) van
K.G. oor onluste in Zoutpansberg. Band Z.A.R. 149.

In Mei 1894 - binne ongeveer een maand nadat hy waarnemende administrateur van die artillerie geword het - moes Schiel met die artilleriste teen Malaboch opruk. (75)

Dit het hom 'n gulde geleentheid gebied om die manne in die praktiese oorlogvoering te velde af te rig, maar die reorganisasiewerk en teoretiese opleiding binne die korps en in die artilleriekamp is daardeur baie vertraag. Schiel was ook nie bestem om 'n aandeel in die latere grondige reorganisasie van die Rydende Artillerie- en Polisiekorps, waardeur die beroemde Staatsartilleriekorps tot stand gekom het, te neem nie.

Malaboch is na 'n langdurige, vermoeiende kryg tot oorgawe gedwing. Daarnà moes die stryd nog teen die ander opstandige kafferstamme, o.a. die volgelinge van Magoeba, Seleboel, Mahoepa, Modjadje, Mamatulla, Mashuti, Requali en Mapiet voortgesit word. In hierdie verdere ontwikkeling van die stryd het kaptein Schiel as waarnemende kommandant aan die spits van 'n Knopneuskommando van tussen 3 en 4000 manskappe gestaan. (76)

Op 2 Oktober 1894 het Schiel se tydelike aanstelling as administrateur van die Artilleriekorps verstryk. Hy is egter eers op 16 Oktober van sy betrekking onthef en het nog tot die 18de Oktober in die artilleriekamp vertoef. Daarna het hy sy eintlike betrekking as naturellekommissaris te Spelonke weer hervat. (77)

In April 1896 is Adolf Schiel as inspekteur van gevangenisse aangestel. Hy was daardeur genoodsaak om

sy/.....

75) T.A. K.G. CR. 3349/94 by SS. R. 9690/94.

76) T.A. Groenboek No. 20 van 1895. Verslag van K.G. (R. 2004/95) oor onluste in Zoutpansberg. Band Z.A.R.149.

Nie al die kafferstamme is in 1894 finaal onderwerp nie. In Mei 1895 moes die stryd teen Magoeba hervat word en Schiel, wat toe weer naturellekommissaris was, het weer 'n leidende aandeel in die oorlog geneem. Sien: Groenboek No. 12 van 1896. Verslag van K.G. (R. 4804/96) vir 1895. Band Z.A.R. 149; asook SS. R. 424/98.

77) T.A. (i) SS. RBB. 1169/94 Band 2887 p. 539.

(ii) K.G. CR. 3349/94 by SS. R. 9690/94.

sy betrekking as naturellekommissaris neer te lê en na Pretoria terug te kear. In die hoofstad het hy op 4 Junie 1896 die ampseed afgelê en sy nuwe betrekking aanvaar. (78)

Die Volksraad het nog in dieselfde maand, nl. April 1896, besluit om die titel van „Inspecteur van Gevangenis- sen te verander na dié van „Hoofd van Gevangeniswezen, waarby hem de contrôle en het beheer over alle gevangenis- en arrest-localen aan de politiebureaux in de Zuid-Afrikaan- sche Republiek werden opgedragen." Deur die besluit van die Volksraad het die onderskeiding Adolf Schiel te beurt geval, om die eerste hoof van gevangeniswese in die Suid-Afrikaanse Republiek te word. (79)

Bouer en
Kommandant
van die Fort
in Johannes-
burg.

'n Mens sal geneig wees om aan te neem dat Schiel se bevordering tot hoof van gevange- niswese al sy verdere militêre aspirasies sou gedemp het. Dit was egter nie die ge- val nie. Die verloop van die geskiedenis van die Suid- Afrikaanse Republiek het bepaal dat hy dit op militêre ge- bied nog baie verder as waarnemende kommandant van 'n Knop- neuskommando sou bring.

Die voorspel onder die Engelse uitlanders van Johannes- burg, wat die pad vir Jameson se inval gebaan het en die laakbare oorskryding van die Transvaalse grens deur die berugte stroper en sy bende op 29 Desember 1895, het die Regering van Transvaal genoop om hul verdediging op te knap. Die Staatsertillerie is eerste op energieke wyse gereorgani- seer en aangevul. (80)

Die Regering het ook aandag aan die bou van forte op strategiese punte in Pretoria en Johannesburg bestee. Die Uitvoerende Raad het 'n geheime besluit geneem om 'n fort in Johannesburg te laat bou, waarvan die doel was om die op- roerige uitlanderbevolking van die stad en myne in bedwang te hou. Die uitlanders kon gedugte skanse, forte en

arsenale/.....

78) T.A. SS. (i) RBB. 7591/96 Band No. 2892 p. 135.
(ii) Eds O. No. 6/1896 Band No. 3053.

79) Staatsalmanak: 1897 p. 284.

80) D.J. Haupt: „Die Staatsertillerie" p. 28.

arsenale agter die mynhope en in die mynskagte aanbring en die Regering was vasberade om dit te voorkom en om Johannesburg teen 'n herhaling van die Jamesoninsident te vrywaar.

'n Spesiële boukommissie, bestaande uit die kommandant-generaal (P.J. Joubert), Schalk Willem Burger (Lid van die Uitvoerende Raad), S. Wierda (hoof van publieke werke) en kaptein Adolf Schiel, die hoof van gevangeniswese, is met die bou van die fort belas. Aan S. Wierda is die geldelike beheer opgedra terwyl Adolf Schiel weens sy deeglike kennis van vestingwerke, met die uitvoering van die bouplan belas is. Ingenieur G.H. van Winsen is in 'n adviserende hoedanigheid tot die kommissie toegevoeg en hy het mettertyd ook die sekretariële werksaamhede van die spesiale boukommissie onderneem.

Dit is besluit om die vesting rondom Schiel se gevangenisgeboue in Johannesburg op te rig. Op karakteristieke wyse het kaptein Schiel dadelik aan die werk gespring om die organisasie agtermekaar te kry. Sonder dat veel gras onder sy voete gegroei het, het hy met die bou van die vesting waarvan die kanonlope betekenisvol en dreigend na binne gewys het, begin.⁽⁸¹⁾

Teen die middel van 1897 het Schiel al sò ver met die bou van die vesting gevorder dat 'n bemanning daarin geplaas kon word. Dit het weer die aanstelling van 'n bevelhebber in die fort noodsaaklik gemaak. Daar was vanselfsprekend nie 'n geskikter persoon as die ervare Adolf Schiel, wat tewens met die oprigting van die vesting belas was, vir die betrekking aan te wys nie.

Gevolglik is kaptein Adolf Schiel op 21 Junie 1897, „tot nadere regeling” as „Commandant van het fort te Johannesburg en van alle personen die in dié hoedanigheid ter zijne beskikking zullen worden gesteld” aangestel.⁽⁸²⁾

81) T.A. K.G. CR. 4106/99.

Die forte om Pretoria se vuurlope het na buite gewys om die stad te beskerm. Die Johannesburgse fort was teen die vyandiggesinde uitlanders in die stad en teen die myne gerig, en die kanonbomme het dus na binne gewys. Schiel se vesting word vandag nog as gevangenis in Johannesburg gebruik en staan tans as die „Ou Fort” bekend.

82) T.A. SS. RBB. 1020/97. Band No. 2896. p. 503.

HOOFSTUK II.

ADOLF SCHIEL EN DIE VOORSPEL TOT DIE
TWEEDE VRYHEIDSTRYD.

1898 - 1899.

Kommandant Schiel
verwerf die Hoogste
Artillerierang in
die Republiek.

Ten tyde van Schiel se aanstelling as kommandant van die Fort te Johannesburg het dreigende oorlogswolke reeds swaar oor die Transvaal gehang. Die noodsaaklikheid om die fort spoedig te voltooi en in 'n weerbare toestand te bring het derhalwe daagliks dringender geword. Kommandant Schiel, wat gelyktydig nog die hoof van gevangeniswese was, moes noodgedwonge sy aandag en arbeid tussen die fort en sy departement verdeel. Die gevolg was dat beide die fort en die belange van sy Departement daaronder gely het. As hy te lank in Johannesburg vertoef het om die fort te bou, dan het die werk in die gevangenisdepartement in Pretoria ongedaan gebly en, omgekeerd, as hy te lank in Pretoria vertoef het om sy departementele werk te behartig, dan is daar weinig vordering met die bou van die fort gemaak en het die opleiding van die fort se besettingsmag ook skipbreuk gely.

Adolf Schiel het spoedig beseef dat so 'n onbevredigende toestand nie langer kon voortduur nie. Daarom het hy op 27 Junie 1898 'n voorstel by die Regering ingedien om aan hom 'n jaar se verlof as hoof van die gevangeniswese toe te staan, ten einde die fort behoorlik te voltooi en die bemanning volledig af te rig. Hy het verder aanbeveel dat J.C. du Plessis, die sipier te Pretoria, voorlopig as waarnemende hoof van gevangeniswese in sy plek aangestel moes word.

Hy was nie bereid om die algehele omskakeling van sy werksaamhede sonder vergoeding te aanvaar nie en het die Regering meegedeel dat hy sy persoonlike voorwaardes later

sou/.....

sou stel, indien die Regering geneë was om sy voorstel te aanvaar. (1)

Die regering was bereid om kommandant Schiel se voorwaardes te oorweeg. Daarop het Schiel sy voorwaardes vir die tydelike oornam van die fort, die voltooiing daarvan en die behoorlike opleiding van die offisiere en manskappe as volg gestel:-

1. Hy moes dieselfde salaris ontvang wat hy as hoof van gevangeniswese ontvang het.

2. Aangesien die lewe in Johannesburg veel duurder was as in Pretoria en sy werksaamhede as voltydse kommandant van die fort buitendien baie sou vermeerder, het hy versoek dat 'n reistoelae van £2 per dag aan hom toegeken word.

3. Op grond van sy lang diens aan die land en Regering, sy militêre ondervinding en deelname aan talryke oorloë, het hy ten slotte versoek dat aan hom dieselfde militêre rang en voorregte wat die kommandant van die Staatsartillerie geniet het, toegestaan word. (2)

Die Uitvoerende Raad het Schiel se voorwaardes breedvoerig bespreek en dit vir die grootste deel aanneemlik bevind. Die Raad het gevolglik besluit om aan Adolf Schiel 'n jaar se verlof as hoof van gevangeniswese toe te staan. Gedurende daardie tyd is hy aangestel as voltydse kommandant van die fort te Johannesburg en sou ook direkte beheer oor die gevangenis binne die fort uitoefen „..... op een salaris van £650 p.a. met dezelfde voorrechten en militairen rang als die Commandant der Staats-Artillerie heeft.”

J.C. du Plessis is gelyktydig deur die Raad as waarnemende hoof van gevangeniswese vir die tydperk van Adolf Schiel se afwesigheid aangestel. (3)

Die volgende dag, 1 Julie 1898, het kommandant Schiel

'n/.....

-
- 1) T.A. SS. R.8016/98 by R. 13810/99. A. Schiel aan SS. dd. 27 Junie 1898.
 - 2) Ibid. A. Schiel aan SS. dd. 28 Junie 1898.
 - 3) Ibid. en U.R.B. Art. 620 dd. 30 Junie 1898.

'n verdere amptelike aanstelling as kommandant van die fort te Johannesburg ontvang. Daarin is ook die rang en titel van "Luitenant-kolonel kommandant" aan hom verleen.⁽⁴⁾

Die voltooiing van Fort Johannesburg.

Adolf Schiel kon toe al sy aandag en arbeidsvermoë aan die voltooiing van die fort bestee en die werk het vinnig gevorder. Die snelle afronding van die werk aan die vestings om Pretoria en te Johannesburg, het vir die offisiere van die Staatsartillerie die probleem van bemannings vir die verskillende forte geskep. As die forte uit die geleedere van die Staatsartillerie beman moes word, sou die veldartillerie uiters ver-swak word. Die offisiere het die Uitvoerende Raad derhalwe versoek om goedkeuring van die Volksraad te erlang om 'n aparte Vestingartilleriekorps van 200 man sterk in die lewe te roep. Daardeur sou die veldartillerie nie die gevaar loop om uitgedun en verswak te word nie.

Die Uitvoerende Raad was egter van mening dat 'n honderd manskappe voorlopig genoeg was om die Vestingsartillerie mee te begin.⁽⁵⁾

Die Volksraad het sig met die voorstel van die Uitvoerende Raad vereenselwig en besluit om die Staatsartillerie voorlopig met 100 manskappe te vermeerder. Die Volksraad het egter met nadruk bepaal dat die Vestingsartillerie nie 'n aparte korps sou uitmaak nie, maar dat al die forte (ook die vesting-gevangenis te Johannesburg) onder direkte bevel van die kommandant van die Staatsartillerie en sy offisiere moes staan.⁽⁶⁾

Gedurende Februarie en Maart 1899 het talle volksmemories by die Regering ingestroom, waarin die burgers daarop aangedring het dat die vesting- en veldartillerie geskei moes word. Die petisionarisse het die Regering

daarop/....

-
- 4) T.A. SS. RBB. 1107/98 Band No. 2899 pp. 548 - 549. Aanstellingsbrief dd. 1 Julie 1898.
- 5) T.A. E.V.R. Notule: 8 November 1898. Art. 1603.
- 6) T.A. E.V.R. Notule: 9 November 1898. Art. 1606.

daarop gewys dat luitenant-kolonel S.P.E. Trichardt saam met die veldartillerie teen die vyand sou moes opruk as die land in oorlog verkeer. In daardie geval was dit die volk se wens dat 'n bekwame offisier by die vestings verantwoordelik moes wees. Na die beskeie mening van die memorialiste kon die vestings en vestingwerke nie in bekwamer hande as die van luitenant-kolonel Adolf Schiel gegee word nie.⁽⁷⁾

Die Volksraad het egter reeds besluit dat alle forte onder die beheer van die Staatsartillerie moes bly. Die staatssekretaris het die kommandant-generaal dan ook opgedra om in dier voeë te handel.⁽⁸⁾

Schiel ondervind
moeite om sy ou
betrekking terug
te kry.

Daar sou dus vir Adolf Schiel geen ander uitweg wees as om met sy hoë rang na sy glorielose taak as hoof van gevangeniswese terug te keer nie. Sodra hy die fort volkome voltooi het moes dit deur die Staatsartillerie oorgeneem word.

Nieteenstaande sy moeitevolle arbeid en getroue diens aan die Staat het Adolf Schiel weer die kwaaieste teenstand en ondermyning van sy vyande ondervind. Soos in die verlede het hy weereens alleen gestaan in sy stryd om te behou wat hy het en te verkry wat hom regmatig toegekam het. Niemens sy wettige betrekking as hoof van gevangeniswese was veilig nie en toe die tyd aangebreek het dat hy haas in sy ou kantoor moes terugkeer, het die Regering maande lank getalm om sy betrekking volmondig te waarborg.

Op 2 Maart 1899 het die waarnemende hoof van gevangeniswese, J.C. du Plessis, in 'n skrywe aan die staatssekretaris by die Regering gepleit om hom permanent as hoof van gevangeniswese in die plek van luitenant-kolonel Schiel aan te stel.⁽⁹⁾

Gelyktydig/.....

7) T.A. SS. R.17208/98. Inhoud van die talle memories.

8) Ibid. SS. aan K.G. dd. 16 Februarie 1899.

9) T.A. SS. R. 3191/99 by R. 8016/98 by R. 13810/99. Wd. H. v. G. aan SS. dd. 2 Maart 1899.

Gelyktydig is die Uitvoerende Raad ook weer oorval met memories uit alle dele van die Republiek, waarin die Regering versoek is om J.C. du Plessis permanent as hoof van gevangeniswese aan te stel. Die versoekskrif uit Vryheid het gemeld dat du Plessis „.... de rechte man op de rechte plaats is, omdat hy een Afrikaner is,“⁽¹⁰⁾ en die petitionarisse van die Witwatersrand-delwerye het daarop aangedring dat du Plessis permanent in sy betrekking gehou moes word, terwyl Adolf Schiel in een of ander geskikte militêre betrekking verplaas moes word.⁽¹¹⁾

Luitenant-kolonel Schiel het self verwag dat die Uitvoerende Raad hom vir een of ander bevordering sou aanbeveel, weens die talryke dienste wat hy aan die staat gelewer het. In daardie geval was hy bereid om sy betrekking aan J.C. du Plessis af te staan.⁽¹²⁾ Aangesien die Regering egter geen aanduiding gegee het wat met hom sou gebeur sodra hy die fort aan die Staatsartillerie oorhandig het nie, het hy die staatsekretaris vroegtydig in Maart 1899 meegedeel dat hy die fort in Junie sou oorhandig en van voorneme was om sy betrekking as hoof van gevangeniswese, by verstryking van die verlof aan hom toegestaan ooreenkomstig Uitvoerende Raadsbesluit art. 620 gedateer 30 Junie 1898, weer op 1 Julie 1899 te hervat.⁽¹³⁾

Daarby het die saak gebly. Die Uitvoerende Raad het nie verder aandag aan die aangeleentheid gegee nie, totdat Schiel die fort reeds voltooi en aan die offisiere van die Staatsartillerie oorhandig het.

Verdere intriges teen Schiel op militêre gebied.

Net so hard soos du Plessis en sy petitionarisse getrag het om Adolf Schiel van sy administratiewe betrekking te ontroof, so

ywerig/.....

-
- 10) T.A. SS. R. 3418/99 by R. 8016/98 by R. 13810/99. Memorie van Vryheid.
- 11) T.A. SS. R. 4348/99 by R. 8016/98 by R. 13810/99. Memorie van Witwatersrand-delwerye.
- 12) T.A. SS. R. 8016/98 by R. 13810/99. Lt. kol. Schiel aan K.G. dd. 29 April 1899.
- 13) T.A. SS. R. 3971/99 by R. 8016/98 by R. 13810/99. Lt. kol. A. Schiel aan dr. F.W. Reitz (SS.) dd. 13 Maart 1899.

noodsaaklikheid om die forte in 'n goeie toestand van verdediging te bring op daardie tydstip besef.

Die Uitvoerende Raad het op 6 April 'n geheime opdrag aan S.W. Burger, L.U.R., en majoor Erasmus van die Staatsartillerie gegee, om hulle dadelik na die fort in Johannesburg te begewe en die vesting te inspekteer. Hulle is ook aangesê om alle stappe te doen wat nodig was om die fort in 'n behoorlike staat van verweer te bring. H.C. Bredell is eweneens deur die Uitvoerende Raad beveel om die fort namens die kommissaris van polisie te besoek. Hy moes die polisie-mag wat aan die fort verbonde was, gelas om voortaan snags in die fort te slaap en hulle onder bevel van luitenant-kolonel Schiel te plaas.⁽¹⁶⁾

Majoor Erasmus wou hierdie geleentheid aangryp om Schiel se beheer oor die vesting te beëindig, deur die vesting namens die Staatsartillerie oor te neem. Adolf Schiel sou dan op die straat gesit het omdat sy jaar verlof nog nie verstreke was nie en die Regering in elk geval nog geen aanduiding gegee het, dat hy in sy betrekking as hoof van gevangeniswese teruggeplaas sou word nie. Kommandant Schiel het dus aan die staatsekretaris getelegrafeer dat dit vir hom baie moeilik is om die fort af te gee sonder dat hy wis wat verder met hom sou gebeur. Die staatsekretaris het dadelik terug getelegrafeer dat majoor Erasmus alleen opgedra is om die huishoudelike sake in die fort na te gaan. Hy was derhalwe nie by magte om Schiel se bevel oor die vesting te beëindig nie. Schiel is terselfdertyd deur die staatsekretaris uitgenooi om die volgende dag na Pretoria af te reis ten einde die hervatting van sy dienste as hoof van gevangeniswese met die Regering te bespreek.⁽¹⁷⁾

Dit is duidelik dat die Regering gehoop het om vir Adolf Schiel 'n ander betrekking - moontlik met verhoging van salaris en status - te vind. Anders sou geen same-sprekings oor sy posisie plaasgevind het nie want volgens die oorspronklike Uitvoerende Raadsbesluit is hy nie as
hoof/.....

-
- 16) T.A. L.A. Band 650 (Deel I). Brieweboek van Kabinet. pp. 174 - 175.
- 17) T.A. SS. R. 8016/98 by R. 13810/99. Komdt. Schiel aan SS. en SS. aan komdt. Schiel dd. 11 April 1899.

hoof van gevangeniswese ontslaan nie, maar het slegs 'n jaar verlof verkry om die fort te voltooi.

Regering begaan
 oor weerbaarheid
 van Fort Johannes-
 burg.

Dit is onbekend wat die Uitvoerende Raad hom op die 12de April belowe het. Net die volgende dag het die Uitvoerende Raad egter besluit om die bemanning van die Johannesburgse fort met 25 persone aan te vul. Die kommandant-generaal is ook beveel om die fort so spoedig moontlik deur die Staatsartillerie te laat oorneem en Schiel het 'n gelykluidende opdrag van die Uitvoerende Raad ontvang. Die Regering het weer geen definitiewe besluit oor Schiel se verdere loopbaan geneem nie, maar slegs belowe om hom so spoedig moontlik weer daarvoor te spreek.⁽¹⁸⁾

Die fort is nie dadelik daarna deur die Staatsartillerie oorgeneem nie. Schiel het nog tot 30 Junie 1899 tyd gehad om die fort te voltooi en hy het ook klaarblyklik sorg gedra dat die afronding van sy werk nie voor Junie sou geskied nie. Die Uitvoerende Raad was egter begerig om die vesting so spoedig doenlik in 'n volkome weerbare staat aan die artillerieskorps te laat oorhandig. Op die 20ste April 1899 is die kommandant-generaal derhalwe weer deur die Uitvoerende Raad versoek om dadelik 'n verslag oor die nodige bewapening en bemanning vir die fort voor te lê. Die Regering was self van mening dat afgesien van die aantal polisie-dienare wat aan die fort verbonde was, die bemanning uit minstens 'n honderd betroubare burgers moes bestaan. Die kommandant-generaal is eweneens deur die Regering opgedra om voldoende proviand vir twee maande in die vesting op te berg. Dit was bedoel om in tyd van nood gebruik te word.⁽¹⁹⁾

Dit is duidelik dat die Uitvoerende Raad se afgevaardigdes, Burgers en Erasmus, sowel as die kommandant-generaal nie voldoende op hoogte was met die vestingwerke om enige

bruikbare/...

-
- 18) T.A. L.A. Band 650 (Deel II). Brieweboek van Kabinet. SS. aan K.G. dd. 13 April 1899 en telegram van SS. aan komdt. Schiel.
- 19) Ibid. SS. aan K.G. dd. 20 April 1899.

bruikbare of nuttige wenke vir die verbetering van die forte aan die hand te doen nie. Adolf Schiel wat die Uitvoerende Raad se bekommernis oor die vestingwerke gedeel het, se advies is ook deur die Regering se afgevaardigdes oor die hoof gesien, of anders het hul dit geminag, want Schiel was genoodsaak om etlike wenke self by die Uitvoerende Raad aan die hand te doen.

Schiel se voorstelle
i.v.m. Fort Johannesburg.

Getref deur die erns van die dreigende breuk met Engeland het Schiel die Regering gedurende Mei 1899 - die laaste maand wat hy in bevel was oor sy fort - dringend versoek om die nodige voorsorgsmaatreëls te tref om die fort velkome aan sy doel te laat beantwoord. In 'n vertroulike skrywe het hy die Uitvoerende Raad aangeraai om die vestinggevangenis te Johannesburg deur middel van 'n onderaardse kabel direk met die regeringsgebou in Pretoria te verbind. Die Uitvoerende Raad het die noodsaaklikheid van 'n direkte verbinding tussen die regeringsgebou en die fort in Johannesburg ingesien. Tydens 'n krisis sou dit van die grootste belang wees dat die outoriteite te Pretoria direk met die kommandant van die fort in verbinding moes kon tree. Die hoof van die telegraafdepartement is derhalwe gelas om 'n telefoonverbinding tussen die kamer van die Kabinet in Pretoria en die fort in Johannesburg aan te bring. Die huis van die sekretaris van die Kabinet, R.J.H. Fortuijn, is as 'n verdere noodmaatreël ook by die telefoonaansluiting ingeskakel. (20)

Adolf Schiel het die verskillende persone wat die fort namens die Regering besoek het, se aandag telkemale op die noodsaaklikheid om die heuwel waarop die reservoir wat Johannesburg van water voorsien het, aangebring was, in tyd van oorlog te beset. Die heuwel is ongeveer 1200 treëten ooste van die fort geleë. Aan die begin van Mei 1899 het die oorlog met Engeland vir Schiel só naby gelyk, dat

hy/.....

-
- 20) Ibid. (i) Regering aan komdt. A. Schiel en Wnd. hoof van telegraafdepartement dd. 3 Mei 1899.
 (ii) Regering aan hoof van telegraafdepartement dd. 19 Mei 1899.

hy weer by die Regering daarop aangedring het om vroegtydig te bepaal wie die heuwel en die reservoir sal beset. Hy het aanbeveel dat minstens twee geskutte op die heuwel in posisie gebring moes word en by die Uitvoerende Raad gepleit om betyds die offisier en veldstukke vir die besetting van die heuwel aan te wys „....aangezien het bij het uitbreken van oorloeh te laat zal zijn hieromtrent eerst nog Regelingen te maken.....”(21)

Die Regering was dit met kommandant Schiel eens dat Johannesburg se watervoorsiening in geval van oorlog, goed bewaak moes word. Die kommandant-generaal is dan ook deur die Uitvoerende Raad opgedra om die waterreservoir in Johannesburg persoonlik te besoek, ten einde hom van die wenslikheid van die maatreëls te oortuig en na die vereistes van die saak te handel.(22)

Kolonel Schiel het ook by die kommandant-generaal etlike voorstelle vir voorlegging aan die Regering ingedien. Nie alleen het hy weer op die doeltreffende besetting van die reservoirheuwel aangedring nie, maar ook ingrypende maatreëls voorgestel om die weerbaarheid van Johannesburg se fort in tyd van oorlog te verhoog.

Hy het beweer dat die vredetydse bemanning van 100 in tyd van oorlog heeltemal onvoldoende is. Die posisie van die fort het 'n sterk wag- en patrolliediens vereis en daarom het hy voorgestel dat die sterkte van die fort se bemanning in tyd van oorlog op minstens 300 gebring moes word. Die fort sou gebruik word om die stad en veral die myne in bedwang te hou. Berede patrollies moes dus dag en nag uitgestuur word om die myne te bewaak en sorg te dra dat die kommandant van die fort van alles wat op die myne gebeur, sekuur ingelig word. Hy het verder daarop gewys dat elke myn in sigself 'n gedugte vesting was. Die poeiersand van die mynhope was die beste fortifikasie-materiaal wat 'n mens kon verlang. Die granate van veldgeskutte met 'n klein kaliber, sal aan die walle van die mynhope weinig of geen skade doen nie. Op daardie stadium het kommandant Schiel oor slegs een kanon met 'n taamlike

groot/....

-
- 21) T.A. L.A. GR. 514/1899. Band 634 (Deel II). Lt. kol. Schiel aan sekr. van Kab. dd. 9 Mei 1899.
22) Ibid. Sekr. van Kab. aan K.G. dd. 10 Mei 1899.

groot kaliber beskik. Dit was 'n kort, 12 s.m. Houwitzer. Daarmee kon die naaste mynhoop aan die fort betreklik doeltreffend beskiet word, maar die bomme sou nouliks die verder geleë myne bereik. Kolonel Schiel het dus versoek dat een van die lang 15½ s.m. kanonne as 'n tydelike maatreël na die Johannesburgse fort gebring moes word, totdat die geskutte wat vir die fort aangekoop is uit Frankryk aangekom het. Om gewig by sy argumente te voeg, het hy daarop gewys dat die verskillende forte in Pretoria mekaar kon ondersteun. Die Klapperkopfort kon die „dooiehoek“ van die Skanskopfort met een van die 12 s.m. Houwitzerkanonne bereik en Skanskopfort kon Klapperkop weer te hulp snel met sy groot 15½ s.m. kanon. Die fort te Johannesburg het egter alleen gestaan en sou alle aanslae sonder hulp moes weerstaan.

Kommandant Schiel het die kommandant-generaal en die Regering beleef maar ernstig vermaan om nie met die uitvoering van sy voorgestelde voorsorgsmaatreëls te talm nie. As die oorlog uitbreek sou almal hulle hande vol hê en dit was om daardie rede nodig dat die Regering betyds 'n geheime besluit neem om vernaamlik die versterking van die fort, die bewaking en verdediging van die waterreservoir en die verkryging van kavallerie patrollies te reël. Schiel het die mening uitgespreek dat die patrollies deur die Berede Polisiekorps beskikbaar gestel kon word. Die versterkings vir die walverdediging en wagdiens in die fort en die besetting vir die waterheuwel kon gedeeltelik uit die voetpolisie en gedeeltelik deur opkomsaansoek van die betroubaarste burgers uit Johannesburg verkry word. (23)

Schiel begaan oor die forte om Pretoria.

Kommandant Schiel was ook baie begaan oor die toestand in die vier forte om Pretoria.

Op 30 Mei 1899 het hy 'n ernstig bewoorde skrywe privaat en vertroulik aan die staatsekretaris dr. F.W. Reitz, gerig. Hy het die staatsekretaris se aandag daarop gevestig dat die vier forte om Pretoria slegs deur

'n/.....

23) T.A. L.A. GR. 544/99. Band no. 634 (Deel I). Lt. kol. A. Schiel aan K.G. dd. 11 Mei 1899.

'n enkele offisier - majoor Erasmus - beheer word. Majoor Erasmus se adjudant het 'n kort tydjie tevore offisier geword en het van vestingwerk ewe min verstaan „.... als ik bijvoorbeeld van mijnwezen." Majoor Erasmus het op daardie tydstep ook te kenne gegee dat hy die jong Wolmarans kaptein oor die vestingwerke wil maak „De jonge Wolmarans versta van fortificatie niets. U Ed. Gr. hebt dus een kring fortien om Pretoria en geen een offisier er in, dien U de verdediging kunt toevertrouwen en dit kort voor een oorloch" het Adolf Schiel gekla.

Soos die kommandant van die fort te Johannesburg die saak ingesien het, was die enigste maatreël wat geneem kon word om te verseker dat die forte in 'n behoorlike staat van verdediging gebring word, die benoeming van 'n kommissie van vertroubare deskundige persone om die saak grondig te onderscek. Die kommissie moes die forte ook gedurig inspekteer en die Regering op hoogte van sake hou.

As rede vir sy dringende vermaning het Adolf Schiel aangevoer dat die land kort voor die uitbreek van die oorlog staan. Hy het nie geprobeer om die staatsekretaris onnodig paniekerig of 'n indruk op hom te maak nie. „Geloof mij, geachte Doktor, ik waarschuw U niet omdat ik misschien wil mij in een gunstige beeld by U brengen, maar alleen omdat ik weet dat deze miserabele toestand onmogelijk een goede uitslag laat verwachten en zich nog bitter zal wreken..... Neem tog s.v.pl. in consideratie hoe belangrijk het is, dat hierin gehandeld word voor het te laat is," het die kolonel besluit. (24)

Generaal Joubert bely sy onkunde aangaande fortifikasies.

Die Regering het die kommandant-generaal dadelik vir sy opmerkings oor Schiel se standpunt genader. Die hoogste offisier in die leër moes egter troosteloos antwoord: „Ik vrees dat het al te waar is wat Commandant Schiel zegt, dog wat kun ik hieromtrent doen? Wij hebben geen enkel zoon onzes Lands die iets van fortificatie of verdediging van vestingwerken/.....

24) T.A. L.A. GR. 626/99. Band 634 (Deel II). Lt. kol. Schiel aan F.W. Reitz dd. 30 Mei 1899.

vestingwerken af weet. Nog nooit is in ons Land fortен verdedigd tegen grofgeschut van vyanden."

Die Uitvoerende Raad was gebelgd oor generaal Joubert se onmag om iets aan die hand te doen. Die kommandant-generaal is gevolglik meegedeel dat die Regering nie by sy antwoord sal berus nie. Vestingwerke is die verantwoordelikheid van die kommandant-generaal en die Uitvoerende Raad het verwag dat hy hulle die weg moet aanwys wat hulle in die saak moes volg.

Generaal Joubert het die Regering verseker dat hy nie onwillig is om in die saak op te tree nie, maar hy het eenvoudig net nie gewest hoe gehandel moes word nie. Die forte is op Europese styl gebou en ingerig volgens Europese verdedigingstelsels. Die Suid-Afrikaanse Republiek het daarenteen alleen oor die dienste van Afrikaanse jongelinge baskik wat, soos kommandant Schiel tereg aangetoon het, geen kennis van vestings gedra het nie. Generaal Joubert het daaraan toegevoeg dat Schiel se voorstel van 'n kommissie moontlik die enigste goeie uitweg sou wees. 'n Eie voorstel om die toestande te probeer verbeter, het hy egter nie gewaag nie.

Hierop het die staatsekretaris die kommandant-generaal gevra of hy dit dan nie wenslik geag het dat 'n bekwame militêre adviseur tot die Kabinet toegevoeg word, om die Regering op hoogte te hou met alle militêre aangeleenthede nie. Die adviseur moes die Regering van advies bedien oor alle militêre sake wat die landsbelang geraak het. Generaal Joubert het die voorstel verwelkom, maar nadat hy die saak met die offisiere van die Staatsartillerie besproek het, het hy die Uitvoerende Raad meegedeel dat hulle totaal afsydig teenoor die aanstelling van so'n adviseur gestaan het. Generaal Joubert was derhalwe daarvan oortuig dat die saak op 'n nul sou uitloop.⁽²⁵⁾

Met die vermelde paar voorstelle vir die opknapping van die leentes in die Suid-Afrikaanse Republiek se krygstelsel, het Adolf Schiel voorlopig volstaan. Dit is duidelik dat sommige van die gebreke waarop hy gewys het,

so/.....

25) Ibid. Notes tussen SS. en K.G. vanaf 3 Junie 1899 gewissel.

so aktueel was dat dit die Regering baie hoofbrekens besorg het. (26)

Aanduidings dat die Duitsers en ander Uitlanders (behalwe Engelse) die Regering sou ondersteun.

Middeleryl was kolonel Schiel so oortuig dat die oorlog nie meer verhoed kon word nie, dat hy na 'n terrein waar hy sy gewig ten volle by die Republikeinse magte kon inwerp, begin soek het. Hy was vasberade om die Republiek se saak daadwerklik en met alle mag te steun. Die fort was reeds voltooi en Schiel het sedert 25 Maart 1899 op die kommandant-generaal gewag om die fort te laat oorneem en by die Uitvoerende Raad aangedring om sy departement weer aan hom te oorhandig. (27) Eindelik is besluit om die fort op 3 Junie oor te neem, maar 'n dag voor die tyd het die kommandant-generaal die datum weer uitgestel omdat S.W. Burger L.U.R., een van die Regering se verteenwoordigers, die plegtigheid nie op die bepaalde datum kon bywoon nie. (28) Schiel se hande was dus vry en hy het nou tyd gehad om die toenemende krisis goed te volg. Die Engelse uitlanders in Johannesburg was baie opgesweep deur die Kruger-Milner samesprekings te Bloemfontein. Hulle het vuur en vlam georganiseer om Milner se standpunt op massavergaderings te ondersteun. Die burgers in Johannesburg en die vreemdelinge wat die Boersaak goedgesind was, het baie opgewonde geraak oor die uittartende voorbereidings van die Engelse agiteerders. Die toestand was so gespanne dat kommandant Ben Viljoen op 9 Junie aan die kommandant-generaal/...

-
- 26) Die verskillende forte is in werklikheid nooit vir verdediging aangewend nie. Gedurende die oorlog van 1899-1902 is krygsgevangenes deur die Engelse in die fort te Johannesburg aangehou. Die forte om Pretoria was blote wit olifante en geen skoot is uit hulle gevuur om die inname van die stad deur die Engelse te verhoed nie.
- 27) T.A. SS. R.9220/99 by R. 8016/98 by R. 13810/99. A. Schiel aan Sts. pros. en Uitv. Raad dd. 30 Junie 1899.
- 28) T.A. K.G. Band no. 262. Brieweboek: p. 402. K.G. aan komdt. A. Schiel dd. 2 Junie 1899.

generaal getelegrafeer het dat hy vir onluste vrees. Die Engelse was van plan om die volgende aand 'n groot vergadering in Johannesburg te hou om Milner se eise te steun en kommandant Viljoen het verwag dat 'n rusie op die vergadering sou ontstaan. Hy wou dus weet hoe hy in daardie geval moes optree. (29)

Die Regering het egter juis dieselfde dag nog die nodige stappe gedoen om te verseker dat die vergadering ordelik sou verloop. Kennisgewings in Engels en Nederlands is onder die ingesetenes van Johannesburg versprei, waarin die Regering duidelik versoek het dat geen stoornis of hindernis op die vergadering veroorsaak moes word nie. Die Regering het daarop gewys dat die vergadering deur die nie-stemgeregtigde burgers van Johannesburg byeengeroep is om te beraadslaag oor hulle belange met betrekking tot die onderwerpe wat by die afgelope konferensie te Bloemfontein behandel is. Die Regering het vervolgens 'n beroep gedoen op die stemgeregtigde burgers om die vergadering onbelemmerd te laat voortgaan en het selfs gedreig dat rusverstoorders streng vervolgd sou word. (30)

Die kommandant-generaal het kommandant Ben Viljoen meegedeel dat die instruksies reeds aan hom getelegrafeer is en het die opdrag weer bevestig. Kommandant Viljoen moes goed verstaan dat die Regering van die standpunt uitgegaan het dat die vergadering deur ontevredenes gehou word, wat teen die verbeterde politieke toestand wou agitator en moontlik gelei is deur 'n begeerte om botsing en onrus te veroorsaak. Daarom het die Regering verlang dat geen getroue onderdane van die Republiek die byeenkoms moes bywoon nie. Dit sou alleen bydra om die vergadering "een groot oog en vertoon te doen maken." Buitendien wou die Regering graag waarneem wat die agiteerders se doel was en watter resultate die vergadering sou oplewer. (31)

Toc die uitlanders van ander nasionaliteite aan die hand verneem watter planne die Engelse uitlanders in die mou voor, het hulle 'n teenbeweging georganiseer. Hulle

het/.....

-
- 29) T.A. K.G. CR. 3844/99. Komdt. Viljoen aan K.G. dd. 9 Junie 1899.
 - 30) T.A. L.A. GR. 675/99. Band 634 (Deel II). Kennisgewing dd. 10 Junie 1899.
 - 31) T.A. K.G. CR. 3844/99. K.G. aan komdt. Viljoen dd. 10 Junie 1899.

het die Engelse agiteerders selfs voorgespring deur reeds op die aand van 9 Junie 'n invloedryke vergadering waarop Duitsers, Hollanders en baie ander nasionaliteite (uitgesonderd Engelse) teenwoordig was, te belê. Op die vergadering het hulle hul tevredenheid met president Kruger se stemregvoorstelle te Bloemfontein, onomwonde te kenne gegee. Verder het hulle die Regering hul algehele ondersteuning belowe om die wet en orde in die Republiek te handhaaf. Die besluite wat op die vergadering geneem is, is aan die Regering gestuur met die versoek dat afskrifte daarvan aan die Duitse en Hollandse konsuls gestuur moes word.⁽³²⁾

President Kruger en sy vertrouelinge was dus vroegtydig al verseker van die hulp en ondersteuning van die meerderheid van die uitlanders, buiten dié van Engelse nasionaliteit.

Met dié versekering in hul besit kon die Regering die vrymoedigheid hê om ook op die ander vreemdelinge in Johannesburg 'n beroep te doen om nie die vergadering van die Engelse by te woon nie. Een van die eerste persone wie se hulp ingeroep is, was kommandant Adolf Schiel. Die kommandant-generaal het hom vertroulik meegedeel dat die Regering 'n botsing op die vergadering ten alle koste wou vermy. Die polisie is gelas om die vergadering te beskerm en te sorg dat geen oproer ontstaan nie. Voortgaande het generaal Joubert kommandant Schiel verseker dat die Regering begeer het dat geen weldenkende, gehoorsame ingesetene van Johannesburg die vergadering moes bywoon nie. Hy het dus 'n beroep op Schiel gedoen om stil en vertroulik met al sy Duitse vriende en ander kennisse in verbinding te tree en sy invloed by hulle te gebruik om hulle van die vergadering af weg te hou. „Het schijn of zaken nu vredelievender tusschen ons en Engeland beginnen te worden en daarom wil de booze klik het door een botsing doen schipbreuk lijden. Keer het dus af met al uw macht,” het die kommandant-generaal versoek.⁽³³⁾

Luitenant-kolonel/.....

-
- 32) T.A. L.A. GR. 653/99. Band 634 (Deel II). Spes. reg. kom., Krugersdorp, aan sts. pres. dd. 10 Junie 1899.
- 33) T.A. K.G. Band 262. Kopiebriefweboek p. 437 K.G. aan komdt. Schiel dd. 10 Junie 1899.

Schiel hou hom besig met die oprigting van 'n Duitse kommando.

Oorgawe van die Fort.

Luitenant-kolonel Schiel was op daardie tydstip egter druk besig om sy invloed onder sy Duitse vriende vir heeltemal 'n ander, maar ewe verdienstelike doel aan te wend. Die simpatieke houding van die Duitsers in die Suid-Afrikaanse Republiek jeens die Afrikanersaak en hulle vroegtydige aanbod om die Regering te ondersteun bygeval die krisis 'n ernstige wending neem, het by Adolf Schiel die gedagte laat ontstaan om die getroue Duitse onderdane en alle ander Duitsers wat hy hulle wou aansluit, in 'n Duitse vegkorps te organiseer om die boere met die wapens te hulp te snel.

Onder die strengste geheimhouding was hy reeds besig om met sy betroubaarste Duitse kamerade in Johannesburg oor die oprigting van 'n Duitse kommando te onderhandel, toe die Engelse hulle groot vergadering vir 10 Junie 1899 saamgeroep het. Hy het die Regering nog nie op daardie stadium oor sy planne genader nie, omdat hy te druk besig was met die reëlings vir die oorgawe van die fort aan die Staatsartillerie. Dit moes uiteindelik op Maandag 12 Junie 1899 geskied. Vier dae voor die bepaalde tyd het hy en S. Wierda, die staatspresident en die lede van die Uitvoerende Raad uitgenooi om die plegtigheid by te woon.⁽³⁴⁾ Die Regering het daarop vir kommandant-generaal P.J. Joubert, S.W. Burger en P.A. Cronjé (lede van die Uitvoerende Raad) afgevaardig om die Regering tydens die oorname van die fort te verteenwoordig.⁽³⁵⁾

Na die amptelike oorname van die fort op 12 Junie het die kommandant-generaal in sy verslag aan die Regering verklaar dat hy die vesting in elke opsig in 'n uitstekende weerbare toestand aangetref het. Hy het besluit: „Ik kan dus hiermede verklaar dat het werk door Commandant Schiel als het bouwer van het fort, voltooid is enz. En zoo-als ik aan de H.Ed. Regeering heb gerapporteerd, aan hem en de bouwcommissie alle eer en dank toekomen, voor het gedane werk.“⁽³⁶⁾

Adolf/.....

34) T.A. SS. R.8336/99. S. Wierda en A. Schiel aan sts. pres. en Uitv. Raad dd. 9 Junie 1899.

35) Ibid. Inligting verstrek deur SS. op 10 Junie 1899.

36) T.A. SS. R.8162/98. K.G. aan SS. dd. 14 Junie 1899.

Adolf Schiel het 'n bonus van £1500 van die Regering ontvang vir sy leeu aandeel aan die oprigting van die uitmuntende struktuur.⁽³⁷⁾

Skepping van die Duitse Kommando.

Luitenant-kolonel Adolf Schiel was nou 'n offisier sonder 'n enkel manskap om aan te voer. Hy was ook 'n staatsamptenaar sonder 'n betrekking, want die Uitvoerende Raad het nog geen besluit oor du Plessis en die memorialiste se versoek om hom (du Plessis) permanent as hoof van gevangeniswese aan te stel, geneem nie. Schiel se verlof as hoof van sy departement het egter eers op 30 Junie verloop. Na die oorhandiging van sy fort aan die offisiere van die Staatsartillerie, kon hy darhalwe al sy aandag aan die oprigting van die Duitse kommando skenk. 'n Voorlopige Duitse komitee is in die lewe geroep om met die Regering oor die saak te onderhandel. Die komitee het die hulp van kaptein Sarel Eloff - 'n kleinseun van president Kruger en 'n jong offisier wat deur kolonel Schiel in die Johannesburgse vesting opgelei is om hom as bevelvoerende offisier in die fort op te volg - ingeroep om as bemiddelaar tussen die komitee en die Regering op te tree.

Op 20 Junie het kaptein Eloff 'n vertroulike skrywe aan sy grootvader, president Kruger gerig, waarin hy hom meegedeel het dat die Duitsers in Johannesburg 'n komitee gevorm het om met die Regering oor die oprigting van 'n Duitse vrywilligerkorps te onderhandel. Hulle het begeer om luitenant-kolonel Schiel as hul kommandant te kies en was van voorneme om die Regering te nader met die versoek om Schiel as hul kommandant te benoem.

Aangesien die meerderheid van die Duitsers oud-Duitse militariste was, het hulle gemeen dat hulle veel beter dienste kon lewer as hul toegelaat word om uitsluitend 'n eie Duitse korps op te rig onder aanvoering van beproefde offisiere wat hulle graag uit hul eie geledere wou kies.

Sarel/.....

37) T.A. Volgens Geheime U.R.B. No. 14 van 30 Augustus 1898 en U.R.B. Art. 475 dd. 15 Mei 1899. Sien SS. R.8162/98. Haupt, beweer op p. 64 van sy verhandeling dat die fort „teen die einde van 1898 oorgeneem is.” Dit is dus 'n foutiewe bewering.

Sarel Eloff het die president aangespoor om die Duitsers se versoek tog dadelik te oorweeg, aangesien daar tyd nodig was om die vegkorps te organiseer sodat dit gereed kon wees om onmiddellik na die front te vertrek as die oorlog uitbreek. Hy was ook baie begaan oor gerugte dat 'n aantal privaat persone wat nog geen krygsdienste in die verlede aan die regering bewys het nie, reeds aangebied het om vrywilligerkorpse in die lewe te roep, ten einde die land in tyd van nood te help beskerm. Kaptein Eloff het egter gevrees dat dit 'n baie gewaagde stap is om aan feitlik onbekende persone so 'n gewigtige taak toe te vertrou. Volgens hom het sulke persone nog geen bewyse van hul bekwaamheid gelewer nie en al was hulle ook hoe getrou aan die land en die Regering, dan was hulle tog nog geheel en al onbekend met die Boere se wyse van oorlogvoering en met die ligging van die land.

Sarel Eloff stel 'n Waaksaamheidskommissie vir Johannesburg voor.

Die president se kleinseun het vervolgens aan die hand gedoen dat die Regering 'n kommissie moes benoem wat verantwoordelik sou wees om al die nodige maatreëls vir die verdediging van Johannesburg in tyd van oorlog te tref. Die kommissie sou ook verantwoordelik wees vir die bewaring van rus en orde in die goudstad en moes toesien dat alle regeringsmaatreëls en bevelenougeset uitgevoer word.

As lede van die voorgestelde waaksaamheidskommissie het Sarel Eloff vir luitenant-kolonel Schiel, kommandant B.J. Viljoen, kommandant van Dam (van die Berede Polisiekorps) en homself voorgestel. Hy het die president verder daarop gewys dat sommige van die kommandante dadelik na die uitbreek van die oorlog met hul kommando's in die veld sou moes opruk teen die vyand. Dit was dus nodig om terwyl hulle nog beskikbaar was, sonder versuim van hul dienste gebruik te maak vir die voorbereiding van Johannesburg op die swaar beproewing wat voorgelê het.

Ten slotte het kaptein Eloff die Staatshoof meegedeel dat hy en kolonel Schiel elkeen al in die geheim 'n lys van alle bruikbare perde en mulle in Johannesburg opgestel het. Sodra die oorlog ontbrand, sou hulle dus onmiddelik/.....

lik wis waar om die geskikste trek- en rydiere op te kommandeer. (38)

Schiel hervat sy werksaamhede as Hoof van Gevangeniswese.

Terwyl die eerste voorbereidsels vir die organisering van die Duitsers in 'n Duitse vrywilligerkorps aldus getref is en hul voorstelle aan president Kruger vir oorweging in die geheime sittings van die Uitvoerende Raad voorgelê is, het Adolf Schiel weer aandag aan die aangeleentheid betreffende sy terugtrede as hoof van gevangeniswese geskenk.

Op 30 Junie 1899 - die vervalddag van sy amptelike verlof as hoof van gevangeniswese - het hy weer 'n dringende beroep op die staatspresident en die Uitvoerende Raad gedoen, om hom in sy regmatige betrekking te herstel. (39)

Die Uitvoerende Raad het die voormalige kommandant van die fort te Johannesburg se pleidooi dadelik in oorweging geneem. Hulle begeerte om aan Adolf Schiel 'n beter betrekking aan te bied en terselfdertyd ook aan J.C. du Plessis en sy memorialiste se wense te voldoen, blyk uit 'n besluit wat die Uitvoerende Raad op 30 Junie geneem het, om die kommandant-generaal en A.D.W. Wolmarans, L.U.R., te versoek om as 'n kommissie van ondersoek op die saak in te gaan en 'n voorstel vir die oplossing daarvan aan die Regering te doen. (40)

Twaalf dae later het die kommandant-generaal en A.D.W. Wolmarans die Regering meegedeel, dat hulle alles in hul vermoë gedoen het om vir Adolf Schiel een of ander betrekking in die Staatsartillerie te bekom. Die offisiere van die Staatsartillerie het egter botweg geweier om die deur van die artilleriekorps weer vir Adolf Schiel oop te

gooi./.....

-
- 38) T.A. SS. R.13076/99. (GR. 1115/99). S. Eloff aan sts. pres. dd. 20 Junie 1899. Adolf Schiel beweer op pp. 381-382 van sy werk „23 Jahre... dat hy in die begin van September 1899 van die Regering opdrag ontvang het om 'n Duitse korps te skep. Feit is dat die Duitsers vrywillig die aanbod gedoen het en dat die nodige stappe te dien einde, reeds vroeg in Junie van 1899 gedoen is, soos hierbo verhaal.
- 39) T.A. SS. R.9220/99 by R. 8016/98 by R. 13810/99. A. Schiel aan sts. pres. en Uitv. Raad gedateer 30 Junie 1899.
- 40) T.A. SS. R. 8016/98 by R. 13810/99. Besluit U.V.R. 711/98 gedateer 30 Junie 1899.

Hulle wou in absoluut geen rigting weer met Adolf Schiel saamwerk nie. Die kommissie kon tot hul spyt dus nie aan die Regering die weg toon wat om met kolonel Schiel te doen nie. Die Uitvoerende Raad moes derhalwe maar self besluit in watter betrekking hy geplaas kon word.⁽⁴¹⁾

Die saak is toe aan president Kruger vir sy persoonlike beslissing voorgelê. Die gryse volksvader het die enigste uitweg gevolg: Adolf Schiel en J.C. du Plessis moes sonder enige verdere oponthoud in hulle onderskeie betrekkinge as hoof van gevangeniswese en sipier van Pretoria teruggeplaas word.⁽⁴²⁾

Die staatsekretaris het op 26 Julie aan Adolf Schiel geskrywe om die Regering se dank vir die werk wat hy aan die fort verrig het aan hom oor te bring. Hy het hom ook opgedra om sy werk as hoof van gevangeniswese so spoedig moontlik weer te aanvaar.

Gelyktydig is J.C. du Plessis gelas om die kantoor aan Schiel te oorhandig en sy betrekking as sipier te hervat.⁽⁴³⁾

Die volgende dag het Adolf Schiel na meer as 'n jaar se afwesigheid weer in sy ou kantoor te Pretoria, as hoof van gevangeniswese teruggekeer en sy werk in daardie departement voortgesit.⁽⁴⁴⁾

Die oorlogspanning het daaglikse toegeneem en die hervatting van sy amp het nie meegebring dat kolonel Schiel die noodtoestand waarin die land verkeer het vir 'n oomblik vergeet het nie. Die offisiere van die Staatsartillerie het geweer om met hom saam te werk. Dit was klaarblyklik omdat hy reeds dieselfde rang as die kommandant van die Staatsartillerie verwerf en boonop nie geskroom het om op sommige gebreke in die krygs- en artilleriestelsel in die Republiek te wys nie. Daarby het hy die jong offisiere en by implikasie die kommandant-generaal van onkunde in vestingaangeleenthede beskuldig en laasgenoemde selfs ge-

dwing/.....

-
- 41) Ibid. K.G. en A.D.W. Wolmarans aan SS. dd. 11 Julie 1899.
42) Ibid. Memo. dd. 26 Julie 1899.
43) Ibid. SS. aan A. Schiel en J.C. du Plessis dd. 26 Julie 1899.
44) T.A. SS. R. 10592/99. A. Schiel aan SS. dd. 28 Julie 1899.

dwing om sy onkunde in sulke sake tot ergenis van die Regering te erken. Schiel het dit egter nie opsetlik teen enigiemand gemik nie en alhoewel die artillerie offisiere hom daarvoor kwaadgesind was, het hy gedoen wat hy eerlik in belang van die land geag het. Daar was immers 'n oorlog voor die deur en hy het persoonlike belang onder daardie omstandighede nie voor die landsbelang geplaas nie.

Die Staatsartillerie het hom verwerp, maar hy het reeds 'n ander terrein gevind waarop hy sy gewig ten volle kon inwerp om sy aangenome vaderland verder te dien. In Johannesburg het die voorlopige Duitse komitee, in afwagting van die Regering se besluit, voortgegaan om die Duitse vrywilligerkorps te organiseer. Schiel was toe weer terug in Pretoria en kon in die hoofstad sy invloed onder sy baie Duitse kennisse gebruik om ook in Pretoria 'n afdeling van so'n Duitse korps in die lewe te roep.

Sodoende het Adolf Schiel weer 'n weg ingeslaan waarop selfs sy lewe van hom geëis kon word en hy dit vrywillig sou gee vir die vryheid en onafhanklikheid van die land wat hy as sy eie aangeneem het.

ywerig het kwaadwillige persone geprobeer om Schiel op militêre gebied by die Regering in onguns te bring en die hek vir verdere opgang vir hom te sluit.

In April 1899 het kommandant Schiel die staatsekretaris verwittig dat hy daarvan bewus is dat verskillende persone wat hom vyandiggesind is, die staatspresident meegedeel het dat die manskappe in die fort teen hom (Schiel) gekant is, omdat hy te hard en streng teen hulle opgetree het. As bewys van die onware en lasterlike aard van die stories wat by die president aangedra is, het Schiel twee adresse van die besettingsmag van die Johannesburgse fort, waaruit geblyk het dat hulle volkome tevrede met hul kommandant se optrede was, voorgelê.⁽¹⁴⁾

Die staatsekretaris het die saak met president Kruger bespreek en kon kommandant Schiel daarna meedeel dat die staatspresident nooit die gerugte geglo het nie „en er daarom ook op heeft aangestaan u in uwe positie aan het Fort te laten blijven”.⁽¹⁵⁾

Schiel vrees vir oorlog. Die aanvalle op Schiel se persoon, die pogings om hom uit sy betrekking te lig en bevordering aan hom te ontsê, sowel as die feit dat hy sy fort aan die offisiere van die Staatsartillerie moes afgee, het tog nie meegebring dat die wakkere kommandant belang in die fort verloor het nie. Intendeel: hy was een van die weinige ingeligte persone wat reeds in April van 1899 duidelik laat blyk het, dat hy geen hoop op die diplomatieke onderhandelings tussen die Suid-Afrikaanse Republiek en Brittanje gevestig het nie. Dit was vir hom toe reeds baie duidelik dat die ontsettende kryg teen die magtige Albion nie meer afgewend kon word nie.

Op 'n wyse wat so eie aan hom was het die besef van die worstelstryd wat in 'n afgryslieke gedaante voor die deur gestaan het, hom nie lamgeslaan en ontmoedig nie. Dit het hom, daarenteen, tot onmiddellike en energieke optrede aangemoedig. Beide die Regering en Schiel het die

noodsaaklikheid/...

14) T.A. SS. R.5738/99. A. Schiel aan SS. dd. 17 April 1899.

15) Ibid. SS. aan A. Schiel dd. 21 April 1899.

HOOFSTUK III.

DIE ONTSTAAN VAN DIE DUITSE KOMMANDO.

Pogings om die
Duitsers in die
S.A.R. vir oor-
logsdiens te
organiseer.

Sarel Eloff het nie om dowe neute by die
staatspresident daarop aangedring om nie
die oprigting van vreemdelingskorpse aan
feitlik onbekende persone toe te vertrou nie.

In werklikheid het meer as een vreemdeling en burger nog
voor Adolf Schiel, in die strengste geheim die Regering se
goedkeuring gevra om vreemdelingskorpse tot stand te bring
sodra die oorlog ontbrand het.

A.P. Donnelly 'n Amerikaner van Pretoria wat reeds ses
jaar lank in die Suid-Afrikaanse Republiek was, het sy
dienste reeds op 19 Junie 1899 aangebied. Hy het presi-
dent Kruger meegedeel dat hy in die geval van oorlog met
Engeland 'n mag van Amerikaners van tussen 150 en 500 man
sterk op die been kon bring. Die meerderheid van hulle
sou manne wees wat reeds veelsydige krygsondervinding in
Amerika opgedoen het en hulle was bereid om te enigertyd
deur Donnelly opgeroep te word om die boere te help om
hulle land se onafhanklikheid te behou.⁽¹⁾

Die staatssekretaris het aan Donnelly geantwoord dat
die staatspresident en die Regering op daardie stadium van
mening was dat daar geen rede bestaan het om 'n oorlog te
verwag nie. Sy aanbod is nietemin baie deur die
Regering gewaardeer, maar daar is hieroor tot geen beslis-
sing geraak nie.⁽²⁾

Ook uit die verre Namakwaland het 'n skrywe van die
Duitser Conrad Hartmann gekom. Daarin het hy namens die
Boesmanlandse boere hulle bereidwilligheid om die Suid-
Afrikaanse Republiek met die wapens by te staan, te kenne
gegegee.⁽³⁾

Van/.....

-
- 1) T.A. L.A. GR. 708/99. Band No. 636. Donnelly aan sts.
pres. dd. 19 Junie 1899.
 - 2) Ibid. SS. aan Donnelly dd. 20 Junie 1899.
 - 3) T.A. K.G. CR. 4427/99. C. Hartmann aan K.G. dd. 22
Junie 1899.

Van B.J. Viljoen, die waarnemende kommandant in Johannesburg het 'n ernstige waarskuwing uitgegaan. Hy het nie getrag om die Regering onnodig onrustig te maak nie, maar sake het reeds so skeef begin loop dat hy dit tog wenslik geag het om die Johannesburgers en hul stad voor te berei op die stryd wat moes volg. Op 28 Junie 1899 het hy dit nodig geag om minstens 400 van sy betroubaarste burgers heimelik te bewapen. Daar was ongeveer 2000 ongewapende burgers in Johannesburg. Ben Viljoen moes derhalwe nog heelwat meer gewere in die hande kry om hulle mee te bewapen. Aan die betroubaarste burgers wou hy graag van die nuwe mauser-gewere, waarvan 'n groot aantal in die fort se magasyn opgeberg was, uitruil of vir kontant verkoop.⁽⁴⁾ As 'n verdere verdedigingsmaatreël het hy ook voorgestel dat 'n register van al die Duitsers wat gewillig was om vir die boere te veg as dit nodig word, onverwyld aangê moes word. „Het is bepaald noodig dat wij hier wat meer dingen in orde krijgen,” het hy bygevoeg.⁽⁵⁾

In weerwil van manne soos Ben Viljoen, Adolf Schiel, Sarel Eloff en andere se vermanings en onrustige voorgevoelens, het die Uitvoerende Raad nog geen rede gesien waarom al die voorbereidings getref moes word nie. Hulle het dus ook oor kommandant Viljoen se voorstelle negatief beskik.⁽⁶⁾ Daar was ook nie vroegtydig 'n antwoord deur die Regering op Sarel Eloff se voorstelle verstrekkend nie. Voorbereiding op die ontsettende worstelstryd wat reeds vir baie op die gesigseinder van die Republiek sigbaar was, het derhalwe op erg betreurenswaardige wyse gesloer. Kosbare dae wat aan uiters nodige voorbereidingswerk bestee kon word, het onbenut verbygeglip. Later het dit tot enkele ure gekrimp, waarin die voorbereiding vir die uittoeg na die grense van die Republiek met koersagtige oorhaastigheid gepaard gegaan het. Dat dit toe byna bomenslike inspanning geveer het is maklik te verstaan.

In die eerste week van Augustus kon kommandant Viljoen

die/.....

-
- 4) F.A. L.A. CR. 4281/99 by GR. 759/99. Band No. 636. B.J. Viljoen aan K.G. dd. 28 Junie 1899.
- 5) Ibid. B.J. Viljoen aan K.G. dd. 29 Junie 1899.
- 6) Ibid. Sekr. van Kab. aan wnd. komdt. Viljoen dd. 30 Junie 1899.

die volgehoue onverskilligheid van die Uitvoerende Raad om die Johannesburgers nie betyds te mobiliseer nie, bykans nie langer duld nie. Hy het die Uitvoerende Raad se aandag daarop gevestig dat die toestand elke dag versleg het. Die vyand het hom openlik voorberei op die oorlog en daarom „is het mijns inziens hoog tijd dat wij van onze zijde ook niet meer moeten sloeren.” Ben Viljoen was op daardie tydstip druk besig om die Johannesburg-Vrywilligerkorps in medewerking met 'n sekere Dieperink, weer op die been te bring en te organiseer. Sy plan was om 'n ambulansafdeling en 'n artillerie-afdeling ook aan die Vrywilligerkorps toe te voeg. Die ambulans sou slegs Afrikaners insluit maar vir die artillerie wou hy beproefde Duitse artilleriste aanwerf.⁽⁷⁾ Die Regering het egter getalm om tot 'n besluit oor sy voorstelle te geraak en intussen het ook ander goedgesinde persone begin om die houding van die Duitsers aan die Witwatersrand te toets, ten einde vas te stel of hulle geneë was om die Boeresak te ondersteun.

F.G. de Beer en Johan Spaar, twee gesiene inwoners van Johannesburg, het noukeurig nagegaan of die uitlanders in Johannesburg die Regering te hulp sou snel as die kryg ontbrand. Op 22 Augustus was hulle in staat om te verklaar dat hulle 'n uitlanderkorps van ongeveer 500 persone kon oprig om Johannesburg gedurende die vyandighede te bewaak. Die korps sou alle onkoste in verband met die oprigting en instandhouding daarvan self dra.⁽⁸⁾ Die saak is dadelik na die waarnemende kommandant van Johannesburg verwys. Ben Viljoen het aan die hand gedoen dat de Beer en Spaar versoek moes word om 'n volledige lys van alle uitlanders wat gewillig was om die land te dien, voor te lê. Daaruit sou die Regering dan kon oordeel of dit die moeite werd sou wees om hul hulp te aanvaar. Hy het dit in ieder geval nie gerade geag om die voorgestelde korps slegs vir 'n bepaalde doel (byvoorbeeld bewakingsdiens) te aanvaar nie.⁽⁹⁾

Intussen/....

-
- 7) T.A. K.G. Band 198. Supplementêre Stukke: 1899-1902. Wnd. komdt. B.J. Viljoen aan K.G. dd. 10 Augustus 1899.
- 8) T.A. K.G. CR. 5760/99. F.G. de Beer en J. Spaar aan K.G. dd. 22 Augustus 1899.
- 9) Ibid. B.J. Viljoen aan K.G. Ongedateerd.

Adolf Schiel
waarsku teen
die uitvoer
van perde.

Intussen het Adolf Schiel ook sy planne vir die oprigting van 'n berede Duitse kommando stelselmatig voortgesit. Juis omdat hy besef het dat 'n voetgangerkorps nie veel sou beteken in die stryd nie, het hy hom vroegtydig oor die aanskaffing van rydiere bekommer. Terwyl die meerderheid van die plattelandse burgers goeie ryperde besit het sou die stedelinge van perde voorsien moes word, omdat hulle nie in 'n posisie was om hul eie diere aan te hou nie. Dit het hom gegrief om te sien hoedat die Engelse onderdane in Johannesburg en Pretoria daagliks soveel perde en beeste as moontlik uitvoer. Die diere was broodnodig en onmisbaar in die oorlog. Deur die uitvoer daarvan het die vyande van die Republiek derhalwe reeds die eerste hou in die stryd geslaan. Luitenant-kolonel Schiel het dit dus sy plig geag om herhaaldelik by die Regering daarop aan te dring om die uitvoer van die perde te belet.⁽¹⁰⁾

Uit ander oorde van die Republiek het persone die Regering ook aangemaan om die uitvoer van kos en perde teen te werk⁽¹¹⁾ en die veldkornet van Boksburg het die kommandant-generaal selfs versoek om hom die vereiste opdrag te gee om die uitvoer van perde en beeste deur die Engelse onderdane te belet.⁽¹²⁾ Op aandrang van kommandant Viljoen⁽¹³⁾ dat dit hoog tyd was om die uitvoer van voedsel te laat staak, het die Regering eindelik op 26 September 1899 die Direksie van die N.Z.A.S.M. gelas om voortaan geen lewende hawe sonder 'n permit van die Regering oor of na die grense van die Republiek te vervoer nie.⁽¹⁴⁾

Dit is onmoontlik om vas te stel hoeveel perde en beeste uit die Republiek gestuur is voordat die Regering die nodige stappe daarteen gedoen het. Dit staan egter vas dat dit 'n aansienlike getal was en dat die staat daardeur 'n belangrike hulpbron kwytgeraak het. Adolf Schiel, sowel as die ander persone wat dit besef het, het dus nie

'n/.....

-
- 10) T.A. K.G. D.C. Band 1. p. 19. A. Schiel aan K.G. dd. 16 September 1899.
 - 11) T.A. SS. R. 13272/99. Van Wyk aan B. Viljoen dd. 21 September 1899.
 - 12) T.A. SS. R. 13592/99. Vkt. Boksburg aan K.G. dd. 27 September 1899.
 - 13) T.A. SS. R. 13272/99. Komdt. B. Viljoen aan SS. dd. 21 September 1899.
 - 14) T.A. SS.R. 13592/99. BB. 3194/99 O.SS. aan Direksie van N.Z.A.S.M. dd. 26 September 1899.

'n oomblik te gou opgetree nie. (15)

Die Oprigting
van die Duitse
Kommando.

Die Duitse Bond
in Johannesburg
gestig.

Namate die oorlog genader het, het Adolf Schiel haastiger voortgegaan met die oprigting van 'n Duitse kommando. Sarel Eloff, die bemiddelaar tussen die Duitsers en die Regering, het reeds die pad vir verdere onderhandelings gebaan en Adolf Schiel en sy medewerkers kon derhalwe meer openlik met die Regering oor die oprigting van 'n Duitse vegeenheid onderhandel.

Die name van die dagbestuur van die oorspronklike reëlingskomitee wat deur die burgers van Duitse afkoms en Duitse onderdane aan die Witwatersrand in die lewe geroep is, is ook nie meer geheim gehou nie. Die voorsitter was die Duitse geneesheer, Dr. F.X. Elsberger, 'n minsame persoon wat die hoogste agting van sy Duitse kamerade geniet het. Die lede van die komitee was: H. Grothaus,⁽¹⁶⁾ W. Tismer en die Duitse graaf, Harra Zeppelin. Op 19 Augustus 1899 het die reëlingskomitee self met die Regering

in/.....

15) Almal wat vertrouwd is met die geskiedenis van die Tweede Vryheidstryd, weet watter noodlottige faktor die gebrek aan perde in die kryg was. Voetgangers was van bykans geen nut nie; hulle was 'n probleem. Op 26 Junie 1900 het waarnemende kommandant-generaal Louis Botha byvoorbeeld verklaar: „Die voetgangerkwessie is vir my nog een van die allerernstigste. Die helfte van ons kommando's hier is nog voetgangers. Vir patrolliewerk kan ek hulle nie gebruik nie en vaste posisies het ons nie hier nie. Op die vlakke-terrein tussen hier en Machadodorp sal ek met die beste wil die voetgangers nooit in die nabyheid van die vyand kan kry nie. Derhalwe het ek indertyd gesê dat dit beter is dat ons voetvolk meteens gestuur word na die uitgesoekte punte, alwaar ons voornemens is om vaste posisies te neem, sodat hulle daar nie stil lê en kos eet nie, maar daaglik moet werk om die posisies deur die grawe van slote en die pak van skanse te verbeter

(T.A. L.A. Band 753. Kopie-telegramboek van wnd. K.G. Louis Botha: 20-27 Junie 1900 p. 72. Wnd. K.G. aan asst. genl. Meyer, Machadodorp, dd. 26 Junie 1900. (Vertaal deur skrywer).

16) Heinrich Christiaan Wilhelm Grothaus is gebore op 9 Maart 1867 in Dortmund, Duitsland. In 1895 het hy na die S.A.R. gekom en volle burgerskap verwerf weens sy deelname aan Boerekant in die botsing met Jameson. In Mei 1897 is hy as 2de luitenant in die artillerie van die fort te Johannesburg aangestel. Sy landgenoot, Friedrich Wilhelm von Wichmann, wat van Potsdam (by Berlyn) gekom het en vir 'n tydjie in die Landmeter-generaal se kantoor in Pretoria werkzaam was, is ook in 1897 as luitenant in die fort te Johannesburg aangestel. (Sien T.A. Prellerversameling. Lêer No. 256. Lewensketse).

in verbinding getree en die versoek om 'n Duitse vrywilligerkorps op te rig, amptelik herhaal. Hulle het die Regering verseker dat hulle die opdrag om die korps op die been te bring van Duitsers wat in elke opsig met die Regering van die Suid-Afrikaanse Republiek simpatiseer, ontvang het. Hulle was bereid om die Regering in tyd van nood na die beste van hulle vermoë en met alle kragte by te staan. „De Hoog Edel Regering weet dat wij Duitse burgers en Duitschers die dit land als hunne tweede vaderland gekozen hebben, ons steeds als getrouwe burgers en inwoners van het land getoond hebben en onze plichten altijd getrouw vervuld. Met trotsch zien wij erop, dat ook het bloed van meenig een van ons in de dienst der Regering vergoten is en daarom geven wij ook in deze moeilijke tijd aan de Regering de verzekering van onze getrouwheid en gehoorzaamheid aan de wetten van dit land.”

Die enigste voorwaarde wat hulle in die vorm van 'n versoek gestel het, was dat die Regering hulle moes toelaat om hul eie offisiere te kies. Die kommandant van die korps moes 'n persoon wees wat volkome op hoogte was met die land se ligging en die wyse van oorlogvoering wat in 'n Boere-kryg vereis word. Ten einde die nodige vertroue van die Regering te geniet, het hulle gevoel dat hul kommandant ook goed bekend moes wees aan die Regering en boonop iemand wat reeds die beste bewyse van sy bekwaamheid en getrouheid gelewer het. Die man wat volgens die Duitsers se sienswyse aan al die vereiste kwalifikasies vir die kommandantskap voldoen het, was ongetwyfeld luitenant-kolonel Adolf Schiel. Hulle het die Regering gevolglik versoek om Adolf Schiel as aanvoerder van die korps aan te stel. As rede vir hul versoek om onder hul eie offisiere en in 'n eksklusiewe Duitse korps te dien, het hulle weer beklemtoon dat hulle ongetwyfeld die beste aktiewe krygsdiens kon lewer as hulle in een kommando saamgevoeg en onder hul eie offisiere volgens hul eie gewoontes en gebruike aangevoer en beheer word. (17)

Die Uitvoerende Raad het die saak sonder versuim in 'n geheime sitting bespreek en besluit om kommandant Ben

Viljoen/....

17) T.A. GR. 1113/99 by SS. R. 13076/99. Duitse reëlingskomitee aan sts. pres. dd. 19 Augustus 1899.

Viljoen wat intussen daarin geslaag het om 'n algemene vrywilligerkorps in Johannesburg op te rig, se mening oor die oprigting van 'n aparte Duitse kommando in te win.⁽¹⁸⁾

Kommandant Viljoen se voorstelle vir die oprigting van 'n Duitse korps.

Kommandant Viljoen, wat toe benewens kommandant van die vrywilligerkorps oock spesiale kommandant vir Johannesburg en die distrik was, het die Regering aangeraai om die Duitsers so veel moontlik aan te moedig om die Boeremagte by te staan, soos hy reeds vroeër al telkemale aan die hand gedoen het. Daar was baie beproefde artilleriste en oud-Duitse ambulanspersoneel onder die Duitse inwoners van die Witwatersrand wat vir die Boere in tyd van oorlog van groot nut kon wees.

Hy was egter van mening dat die Duitsers nie toegelaat moes word om 'n totaal onafhanklike korps op te rig nie. Daar was reeds 'n vrywilligerkorps in Johannesburg op die been gebring en alle persone wat die land uit eie beweging met die wapen wou dien, was natuurlik welkom om daarby aan te sluit. Die Johannesburgse vrywilligerkorps het uit twee afdelings bestaan: 'n afdeling voetgangers en 'n berede afdeling. Elke afdeling het sy eie offisiere gehad, wat egter onder eerste bevel van die kommandant van die korps gestaan het. Aan die hoof van elke afdeling was 'n majoor.

Ben Viljoen het voorgestel dat die Duitsers toegelaat moes word om onder dieselfde voorwaardes 'n bykomende en afsonderlike afdeling van die bestaande vrywilligerkorps te word. Hy sou geen beswaar hê as Adolf Schiel hul hoogste offisier word en as hulle ook hul eie onderoffisiere aanstel nie. Hulle moes egter saam met die ander afdelings, onder die een kommandant van die omvattende Johannesburgse vrywilligerkorps staan.

Voortgaande het kommandant Viljoen weer na kaptein Sarel Eloff se voorstel vir die skepping van 'n waaksaamheidskommissie om sake in Johannesburg te reël, verwys en

dit/...

18) T.A. SS. R. 13076/99. Sekr. van Kab. aan komdt. van Jhb. vrywilligerkorps dd. 22 Augustus 1899.

hy heeltemal bereid was om hom met sy korps onder kommandant Viljoen se bevel te skaar, alhoewel hy baie langer diens en meer oorlogs ondervinding as Ben Viljoen agter sy rug gehad het. Ten besluite het Schiel gesê dat hy dit goed bedoel met sy voorstel en dat dit hom baie sou spyt as sy voorgenome planne in 'n ander lig beskou word as wat hy bedoel b het. Hy het alleen probeer om die Regering as burger te dien waar hy kon.⁽²⁰⁾

Uit hierdie opmerkings van Adolf Schiel is dit duidelik dat die voorstelle eintlik van hom uitgegaan het en dat hy die kampvegter van die Duitsers wat sy planne ondersteun het by die Regering was. Hy was die groot gees en dryfkrag onder die Duitsers in die Republiek en die persoon wat die skepping van die Duitse kommando moontlik gemaak het.

Duitse Ver-
gadering in
Johannesburg
23 Aug. 1899.

Terwyl die Regering die Duitsers se vrywillige aanbod oorweeg het, het die Duitse reëlingskomitee 'n massavergadering van hul landgenote vir die aand van die 23ste Augustus in die Non Plus Ultra Beerhall in Bredstraat, Johannesburg, byeengeroep. Dr. Elsberger het die vergadering geopen en Adolf Schiel is onder luide toejuiging tot voorsitter gekies. Schiel het die doel van die vergadering as volg uiteengesit:-

(1) Die Duitsers moes 'n komitee opdra om hulle dienste, ingeval van 'n oorlog met Engeland, aan die Regering aan te bied.

(2) Hulle moes die Regering egter versoek om hulle as 'n afsonderlike krygsliggaam te erken. By vorige geleenthede, byvoorbeeld die Magato-oorlog, was daar betreurenswaardige voorbeelde van Duitsers wat in Boerekommando's ingedeel was en baie afsydig behandel is. Ten einde 'n herhaling daarvan te voorkom, moes 'n beroep op die Regering gedoen word om die Duitsers bymekeer te laat bly.

Die vergadering het Adolf Schiel se voorstelle goedgekeur waarna 'n komitee aangewys is om die vergadering se petisie aan die Regering voor te dra.

In/.....

20) Ibid. A. Schiel aan B. Viljoen dd. 22 Augustus 1899.

In 'n berig van die vergadering het die „Transvaal Leader” - 'n Engelse kapitalistiese persorgaan - die volgende dag beweer dat die Duitsers wat die vergadering bygewoon het alles behalwe verteenwoordigend was van „the leading German element. As a matter of fact the majority consisted of contingents from the lower classes - Social Democrats and other individuals of similar consistency. A fair sprinkling of old members of the extinct "Vrywilliger"-corps and people closely identified with professional beer-drinking were conspicuous by force of general behaviour.”⁽²¹⁾

Die bywoning van die vergadering en die entoesiasme waarmee die Duitsers hulle leiers se voorstelle ontvang het, was bo verwagting en het so 'n indruk op Adolf Schiel en sy vertrouelinge gemaak, dat hulle besluit het om die voorlopige komitee in 'n permanente Duitse liggaam om te skep. Hulle het gevoel dat die Duitsers 'n baie belangrike politieke faktor in die Suid-Afrikaanse Republiek geword het en 'n permanente politieke liggaam behoort te hê om hulle belange by die Regering en die Volksraad te bepleit. Uit die kleiner mooi patriotiese gedagte van 'n Duitse korps om die Boere in hul stryd teen Engeland te help, het derhalwe die groter gedagte aan 'n omvattende Duitse bond wat die politieke belange van die Duitsers in die Suid-Afrikaanse Republiek kon bevorder, ontstaan.⁽²²⁾

Die Vergadering van die Duitsers in Johannesburg op 23 Augustus 1899 kan dan ook beskou word as die stigtingsvergadering van die „Deutschen Verband” wat nie alleen die onmiddellike ideaal van 'n eie Duitse kommando vir oorlogsdienste voor oë gehad het nie, maar verreikender politieke doelwitte begin nastreef het. Die komitee wat deur die vergadering gekies is om met die Regering te onderhandel, was dus ook terselfdertyd die eerste komitee - en later die hoofkomitee - van die nuwe Duitse bond wat uit die oprigtingspogings van 'n Duitse kommando ontwikkel het. Die nuwe permanente komitee het bestaan uit Dr. F.X. Elsberger as voorsitter, met die volgende lede: W. Tismer, H. Stollberg, E. Grill, F. Brall, F. Kirchenbauer, H. Köllnitz,

P. Büttner,/.....

21) „Transvaal Leader” 24 Augustus 1899. p. 5. kolom 6.

22) Dit kom verder aan weer ter sprake in hierdie verhandeling.

P. Büttner, graaf Harra Zeppelin, Rudolph Giloy en H. Grot-
haus. (23)

Duitsers in die
Vrystaat wil ook
hulp verleen.

Die nuusberigte oor die Duitsers se ywerige
en vaderlandsliewende optrede in die Trans-
vaal het 'n weerklank in die Vrystaat gevind.

Spoedig is ook in Bloemfontein 'n beroep op die Duitsers
gedoen om hulle aan te meld vir die vorming van 'n Duitse
korps om aan die Boere se sy te veg as die oorlog 'n werk-
likheid word. (24)

Duitse Vergadering
in Pretoria. 31
Augustus 1899.

Na sy suksesvolle vergadering in Johan-
nesburg het kolonel Schiel die Duitsers
in Pretoria ook opgeroep om 'n algemene
vergadering in die „Old Union Club Hotel“ op 31 Augustus 1899
by te woon. (25) Ongeveer 200 Duitsers het op die bepaalde
aand opgedaag om na Schiel se voorstelle te luister. By
hierdie geleentheid het kolonel Schiel verklaar dat dit die
hoofdoel van die vergadering is om 'n tak van die vereniging
wat die vorige week in Johannesburg tot stand gekom het, te
stig. Daarby moes voorlopig alle Duitsers wat diensplig-
tig was, sowel as die ongenaturaliseerde Duitsers wat die
Regering graag vrywillig in die krisistyd wou help, aansluit.
Die vereniging sou egter nie net vir die duur van die oorlog
bestaan nie. Die Duitsers in Pretoria moes 'n sterk komi-
tee van twaalf lede kies, wat hul hand aan die Duitsers in
Johannesburg en oor die hele Republiek moes reik, en een
kragtige Duitse bond daarstel, wat ook na die krisis - af-
gesien van die uitkoms daarvan - blywend moes voortbestaan
„opdat zij als een politiek lichaam steeds hun belangen by

de/.....

- 23) T.A. (i) L.A. GR. 1288/99. Band No. 637 (Eerste 5
name).
(ii) G. CR. 172/99 by SS. R. 13076/99 (Laaste
5 name).
(iii) F. Kirchenbauer word deur Schiel genoem:
„23 Jahre.....“ p. 383.

24) De Volksstem. 28 Augustus 1899. Laaste pagina; kolom 7.

25) Ibid.

Regeering en Volksraad kunnen voorstaan". Die Duitse gemeenskap in die Suid-Afrikaanse Republiek het tot 'n belangrike politieke faktor in die land ontwikkel. Die tyd het dus aangebreek dat hulle ook 'n kragtige politieke orgaan moes hê, deur middel waarvan hulle hul invloed en billike aansprake kon laat geld. Die beoogde vereniging sou die Duitsers in staat stel om na opklaring van die noodtoestand, hul volle krag ten bate van hulleself aan die land van hulle inwoning te toon. As voorbeeld het Schiel die bedrywige verenigingslewe in Duitsland in herinnering geroep en beweer dat dit daar 'n baie heilsame invloed op die volk en die staat uitoefen. Vir die Duitsers in die Suid-Afrikaanse Republiek is dit 'n voorbeeld en die aansporing om hulle te organiseer en 'n eie Duitse vereniging in die lewe te roep. Dit moes nog dieselfde aand geskied.

Voortgaande het Schiel sy gehoor meegedeel dat die Duitsers van Heidelberg reeds hul heelhartige samewerking aan hom belows het en volkome met sy voorgenome planne ingestem het. Hy was ook van voorneme om vergaderings in Potchefstroom, Krugersdorp en op verskeie ander plekke te hou ten einde die Duitsers se menings oor sy voorgestelde optrede te verneem. Hy het dan ook van harte gehoop dat die sterkte van die nuwe Duitse vereniging in die tydsbestek van een jaar ondubbelsinnig sou blyk.

Kolonel Schiel het ook aan sy toehoorders die voorbeeld van duisende Duitsers oor die hele wêreld voorgehou. In Argentinië en Brazilië en talloë ander wêrelddele, het die Duitsers talryke bewyse van hul getrouheid en lojaliteit teenoor hul aangenome vaderlande en die regerings wie se beskerming hulle geniet het, getoon. Billikheidshalwe moes die Duitsers in die Transvaal ook erken dat die Regering hulle nog altyd vriendelik tegemoet gekom het, het Schiel onder toejuiging verklaar. Die Duitsers moes derhalwe ook in die krisistyd hulle kragte inspan en die Regering getrou en lojaal in die swaar stryd wat voorgelê het, bystaan. Die Duitsers moes bymekaar staan in die gees wat in daardie magtige leuse „Eendracht maakt Macht” opgesluit is. In daardie gees moes die vergadering die Regering versoek om hulle as 'n spesiale guns toe te laat om hulle eie korps op te rig en onder hul eie offisiere, maar skouer aan skouer met die Boere, die vyande op die slagvelde te ontmoet.

Ander/.....

Ander sprekers het onder luide toejuiging verklaar dat die Duitsers in die Transvaal volkome tevrede is met die uiters billike en selfs liberale stemregvoorwaardes wat die Regering hulle aangebied het. Die Duitsers het hulle dan ook voorgeneem om pal by die Transvaalse volk te staan in die verdediging van hul gemeenskaplike vaderland.

'n Sekere Schnauf het verklaar dat die onafhanklike Arbeidersverbond die oprigting van die Duitse bond heelhartig ondersteun. Omdat hul ideale min of meer dieselfde is, het hy die nouste samewerking tussen die twee verbonde voor-spel. Schiel het die inligting verwelkom en gesê dat die Duitse arbeiders reeds die vorige week in Johannesburg hul krag geopenbaar het. Die „Transvaal Leader“ het na hulle as „low class Germans“ verwys, maar hy was trots daarop met hulle saam te werk en hulle sal weldra aan die „Leader“ en sy vriende toon waartoe die „low class Germans“ in staat is, het Schiel onder daverende toejuiging uitgeroep.

Op vrae het kolonel Schiel geantwoord dat nie-genaturaliseerde Duitsers nie dienspligtig was nie en derhalwe nie opgekommandeer kon word nie. Hy het egter verwag dat groot getalle ongenaturaliseerde Duitsers die Boere sou help. Dit was nóg 'n rede waarom die Duitsers 'n eie korps met sy eie offisiere wou hê. Sulke persone sou meer tuis voel in 'n eksklusiewe Duitse korps.

Hy het die aanwesiges ook verseker dat die Duitse bond nie alleen die oprigting van 'n Duitse kommando sou onderneem nie, maar ook sou sorg dat die families van die manne wat na die front gaan, behoorlik versorg word.

Die vergadering het daarop 'n sterk komitee vir Pretoria saamgestel, wat uit die volgende persone bestaan het: Voor-sitter: Hans Ulrich von Quitzow, Lede: Dr. W. Vallentin, A. Schlüter, R. Wolff, J. Schnauf, Max Hempel, A. Schmidt, M. Müller, W. Kalk, P. Krantz, M. Bachmann en Rodach.⁽²⁶⁾

Die/.....

26) Oorsig van die vergadering saamgestel uit berigte in „De Volksstem: 1 September 1899 p. 1. Kolomme 2 en 3 en: Standard and Diggers News. 2 September 1899. p. 5.

OPMERKINGS: (i) H.U. von Quitzow was 'n landmeter in Transvaal. Sien: Standard and Diggers News 30 Sept., 1899. p. 5. Kolom 6.

(ii) Paul Krantz was Tegniese Assistent en Hoof Diere-opstopper van die Staatsmuseum te Pretoria. Sien Staatsalmanak 1899. p. 96.

Die vergaderings te Johannesburg en Pretoria was 'n reuse sukses. In Pretoria het 450 Duitsers dadelik na afloop van die vergadering vir aktiewe diens aangeteken. Op dieselfde dag het ook 1650 Duitsers hul dienste aan die hoofkomitee van die Duitse bond in Johannesburg aangebied.⁽²⁷⁾

Hulp van Duitsers deur Rege- ring aanvaar. Die Regering was tevrede met die resultate van die vergaderings en het kommandant Viljoen se voorstel ook goedgekeur. Gevolglik het die kommandant-generaal op 31 Augustus vir kommandant Ben Viljoen gelas om die Duitsers se aanbod te aanvaar. Hulle moes toegelaat word om hul eie offisiere te kies „onder u als Commandant“.

Die Regering het ook kommandant Viljoen se voorstel van 'n kommissie vir die beskerming van Johannesburg goed- gekeur, maar bepaal dat aldrie die veldkornette van Johannes- burg daarin sitting moes neem.⁽²⁸⁾

Schiel word lid van die Waaksaam- heidskommissie: Johannesburg. Kommandant Viljoen het die waaksaamheids- kommissie onmiddellik opgedra om hom die volgende aand in Johannesburg te ontmoet, ten einde 'n begin te maak met hul werksaam- hede. Hy het ook aan Dr. Elsberger kennis gegee van die Regering se besluit. Die oprigting van 'n uitsluitlik Duitse kommando kon dus eindelik op 1 September 1899 'n aan- vang neem.

Op daardie dag het Adolf Schiel derhalwe nog die by- komende taak as lid van die Johannesburgse waaksaamheids- komitee ook op sy skouers geneem.⁽²⁹⁾

Die/.....

-
- 27) Standard and Diggers News. 2 September 1899.
 - 28) T.A. SS. R.13076/99. K.G. aan spes. komdt. Johannesburg. dd. 31 Augustus 1899.
 - 29) Ibid. Spes. komdt. Jhb. aan K.G. dd. 31 Augustus 1899. Die waaksaamheidskomitee was die voorloper van die regerings- kommissie van Rus en Orde, wat die eerste komitee se werk- saamhede oorgeneem het toe al die kommandante en veldkornet- te na die front moes vertrek.

Die Duitse Bond
brei uit op
Adolf Schiel se
oorspronklike
voorwaardes.

Die hoofkomitee van die Duitse bond in Johannesburg het op 2 September 'n vergadering belê om kommandant Viljoen se antwoord op hul versoek om 'n Duitse kommando tot stand te bring, te bespreek. Die komitee het besluit om 'n deputasie na die Regering af te vaardig om hul voorstelle mondeling voor te dra en die voorwaardes van oprigting te bespreek.⁽³⁰⁾ Die Uitvoerende Raad het die afvaardiging van ongeveer 20 Duitsers op Maandag 4 September te woord gestaan. Hulle het die Regering meegedeel dat om en by 3000 Duitsers, die merendeel waarvan oud-soldate, hul dienste aan die Transvaal aangebied het. Hulle was bereid om 'n Duitse kommando onder aanvoering van hul eie offisiere op te rig, om of na die front te gaan of die stede te bewaak en te verdedig. Die Uitvoerende Raad het hul tevredenheid oor die Duitsers se aanbod te kenne gegee en nadat hulle met die deputasie oor die voorwaardes van die oprigting ooreengekom het, is besluit dat die Duitsers hul voorstelle skriftelik sou herhaal vir nader oorweging van die Uitvoerende Raad.⁽³¹⁾

Ongelukkig is daar geen notule gehou van die verskillende onderhoude wat deputasies van die Duitse bond met die kommandant-generaal en die Uitvoerende Raad gevoer het nie. Uit die daaropvolgende briefwisseling kan die aard van die besprekings in die geheime sittings gelukkig vasgestel word. Daaruit blyk ook tot watter voorwaardes die Uitvoerende Raad allengs ingestem het. Aangesien die Duitse kommando die eerste van sy soort was wat tot stand sou kom, het die Uitvoerende Raad nog geen vasgestelde gedragslyn of voorbeeld gehad waarvolgens hulle kon besluite neem nie. Die hele saak moes dus eers uitgepluis en in onderhoude geseël word. Uit die beskikbare materiaal blyk dat die Duitsers die volgende aan die Uitvoerende Raad meegedeel en voorgestel het:-

(1) Die gedagte aan 'n eie Duitse kommando vir oorlogsdienste het by Adolf Schiel ontstaan en hy het die saak in 'n onderhoud met die kommandant-generaal te berde gebring.

Met/.....

30) T.A. GR. 1250/99. (G.C.R. 148/99) by SS. R. 13076/99.
A. Schiel aan SS. dd. 2 September 1899.

31) Standard and Diggers News. 5 Sept. 1899. p. 5.

Met die hulp en medewerking van invloedryke Duitsers in Johannesburg, Pretoria en Heidelberg het hy voorlopige komitees in die lewe geroep, wat die Duitsers se sienswyse oor die voorgestelde korps moes inwin. Op die algemene vergaderings wat Schiel in die verskillende sentrums gehou het, is die voorlopige komitees bekragtig en uitgebrei. Sodoende het 'n omvattende Duitse bond ontstaan en Adolf Schiel het die algemene voorsitter van die hele bond geword.

(2) Die bond het aan sy ondersteuners voorgestel om 'n Duitse korps wat volgens Europese model saamgestel sou wees, tot stand te bring, ten einde die Transvaal bygeval van 'n oorlog met Engeland te verdedig. Die Duitsers het egter self die voorstel van 'n Europese korps verwerp en met algemene instemming bepaal dat die korps op die Boere se kommandostelsel gebaseer moet word.

(3) Die vergaderings het derhalwe aan verskillende deputasies opgedra om die volgende voorstelle in verband met 'n eie Duitse leërafdeling aan die Regering te doen:-

(a) Samestelling:- Die kommando sou bestaan uit alle genaturaliseerde, dienspligtige Duitse burgers wat daarby wou aansluit en aangevul word deur alle ongenaturaliseerde Duitse onderdane wat as vreemdelinge in die Republiek vertoef het, maar geneë was om die wapens vrywillig vir die Suid-Afrikaanse Republiek op te neem. Die manskappe van die verskillende takke van die Duitse bond moes deur die Regering vergun word om hulle eie offisiere te kies sodat hulle „als een Commando Duitschers in het veld kan trekken onder hun Commandant, die direkt staat onder Z. Edel Gestr. den Commandant Generaal of een van de door de Regeering benoemde Vechtgeneralen.”

(b) Offisiere: (i) Die Duitse kommando moes dieselfde offisiere kon kies wat volgens die Krygswet op kommando sitting in die krygsraad sou hê, om die Duitse kommando te verteenwoordig. M.a.w. 'n eie kommandant, veldkornette. en assistent-veldkornette.

(ii) Vir elke 300 man in die Duitse kommando moes een veldkornet (met 'n assistent as plaasvervanger) aangestel word.

(iii) Die offisiere moes deur die manskappe van die Duitse kommando gekies word. Hul aanstelling moes egter deur die Regering bekragtig word en hulle moes ook die ampseed voor 'n verteenwoordiger van die Regering aflê.

(iv)/.....

(iv) Al die manskappe in die kommando moes die eed van getrouheid voor hul kommandant aflê.

(c) Bewapening: Aangesien daar baie beproefde Oud-Duitse artilleriste in die geledere van die Duitsers was, het hulle versoek dat twee of drie kanonne met ammunisie by die kommando gevoeg moes word.⁽³²⁾

(d) Uitrusting: Uit die verdere ontwikkeling van die kommando het geblyk dat die Regering onderneem het om die kommando volledig uit te rus en mobiel te maak.

(e) Besoldiging: Daar was geen sprake van vergoeding nie en die Duitsers het nie daarom gevra nie. Nie eers die vreemde Duitsers wat by die kommando aangesluit het, het 'n pennie vergoeding ontvang of verwag nie! Die Regering sou na die beste van sy vermoë en omstandighede vir die agterblywendes van die Duitse vegsmanne sorg. Hulle sou dieselfde behandeling ontvang as die families van die Boere wat na die front gaan.⁽³³⁾

Die bogemelde voorwaardes is nog dieselfde dag waarop die eerste deputasie die Uitvoerende Raad gespreek het, skriftelik deur die Duitsers herhaal en deur die Regering goedgekeur. Daarna kon' Adolf Schiel en sy komitees onverwyld aan die oprigting van hul eie Duitse kommando begin werk.⁽³⁴⁾

Met die goedkeuring van die Duitse bond se voorstelle het die Regering gevolglik 'n streep deur Ben Viljoen se wenke getrek. Daar kon immers nie twee kommandante in die Johannesburgse vrywilligerkorps aangestel word nie. Die Duitsers sou dus nie meer 'n onderafdeling van kommandant Viljoen se korps uitmaak nie. Hulle het hul eie kommando met 'n eie kommandant gehad. Sodra die kryg ontbrand sou die Duitse kommando derhalwe op gelyke voet met die Boerekommando's onder bevel van een of ander Boereveggeneraal geplaas word. Die Duitse kommando het sodoende tog 'n aparte/.....

-
- 32) T.A. L.A. GR. 1288/99. Band No. 637. A. Schiel aan sts. pres. en Uitv. Raad dd. 4 September 1899.
- 33) (i) T.A. SS. R.4/99 by R. 14018/99 (CR.7774/99) SS. aan K.G. dd. 11 Oktober 1899.
- (ii) Sub-hoofde (d) en (e) volg ook verder uit hierdie verhandeling. Sien ook A. Schiel „23 Jahre.....“ pp. 381-383.
- 34) T.A. (i) SS. R. 13551/99. A. Schiel aan K.G. dd. 27 September 1899.
- (ii) K.G. D.C. Band I. p. 74, A. Schiel aan K.G. dd. 27 September 1899.

aparte leërafdeling geword, tenspyte van Adolf Schiel se aanvanklike versekering dat dit geensins sy oogmerk was nie. Hierdie nuwe strewe en standpunt van die Duitsers het ongetwyfeld uit die stigting van die Duitse bond ontwikkel. Die inspirerende geesdrif van die Duitsers en die geweldige groot ondersteuning wat hulle aanvanklik aan die Boere van Transvaal belowe het, het die Duitse bond klaarblyklik so sterk laat voel dat hulle die selfvertroue kon hê om hul eise heelwat hoër te stel. Eendrag het inderdaad mag gemaak!

Eerste Offisiere
van Duitse Kommando
gekies.

Die eersvolgende stap was om die groot getal Duitsers wat reeds by die verskillende takke van die Duitse bond vir oorlogdiens aangesluit het, hul offisiere te laat kies. Die tak van die bond in Johannesburg het luitenant-kolonel Adolf Schiel as hul kommandant aangewys. A.W. Tismer is as veldkornet gekies en E.P. Büttner as assistent-veldkornet. Die tak het gestrewe om die eerste 500 man so gou moontlik vir oorlogsdienste uit te rus en af te rig.⁽³⁵⁾

In Pretoria waar reeds 650 Duitsers, van wie 200 oud-soldate, vir frontdiens aangemeld het, het die tak van die Duitse bond ook vir Adolf Schiel as hul kommandant gekies. Sodoende het hulle die keuse van Johannesburg bekragtig en 'n band gelê wat die twee afdelings van die Duitse kommando in die begin van sy bestaan baie heg aanmekaar gehou het. Die landmeter, Hans Ulrich von Quitzow, voorsitter van die Duitse bond in Pretoria, is as veldkornet gekies en Paul A. Krantz as assistent-veldkornet. As plaasvervanger is Robert von Jutrzenka voorlopig aangewys.⁽³⁶⁾

Dit is 'n eienaardige verskynsel dat die Pretoria-afdeling van die Duitse kommando, in al hul korrespondensie van die begin af na hul tak as die „Duitse korps” verwys het. Aan

hul/.....

35) T.A. G.CR. 172/99 by SS. R. 13076/99. Voorsitter en lede van Duitse bond, Jhb. aan K.G. dd. 6 September 1899.

36) Ibid. Komitee van Pretoria-tak van Duitse bond aan K.G. dd. 10 September 1899.

hul briefhoofde is ook „Duitse korps" afgestempel, terwyl die afdeling in Johannesburg tereg „Duitse kommando" op sy briewe gedruk het. Die verskil in benaming was onheilspellend van die latere lotgevalle van die Duitse kommando.

Die assistent-veldkornet, Paul Krantz, het om 'n onverklaarbare rede nie lank komiteelid van die Duitse bond in Pretoria gely nie. Spoedig na die eerste vergadering van die Duitsers in Pretoria is sy en Rodach se plekke op die komitee deur G. Hüter en F. Rautenstrauch onderskeidelik ingeneem.⁽³⁷⁾

Die Duitsers in Heidelberg werk saam.

Die Heidelbergse komitee van die Duitse bond, waarvan H. Albers die voorsitter was en Lorey die enigste komiteelid,⁽³⁸⁾ het ook hul tak in 'n afdeling van die Duitse kommando onder bevel van luitenant-kolonel Schiel omgeskep.⁽³⁹⁾ Hulle het egter nie offisiere gekies nie en sou by die Johannesburgse afdeling ingelyf word sodra die kommando na die front moes vertrek.⁽⁴⁰⁾

Adolf Schiel soek die samewerking van die Duitsers in Zoutpansberg.

Adolf Schiel het ook nie sy baie Duitse vriende - meesal boere - in Zoutpansberg uit die oog verloor nie. Ook daar wou hy die Duitsers se medewerking verkry en hulle by die Duitse bond laat aansluit. Hy het dus een van sy betroubaarste en invloedrykste kennisse in Zoutpansberg, Bernhard Heinrich Dicke⁽⁴¹⁾ genader en hom versoek om al die Duitsers

in/.....

-
- 37) T.A. L.A. GR. 1288/99. Die name van die komitee in Pretoria wat A. Schiel hierin op 4 September 1899 aanhaal, sluit Krantz en Rodach uit en noem hulle plaasvervangers.
 - 38) Ibid.
 - 39) Standard and Diggers News. 5 September 1899 p. 5 (voetnoot).
 - 40) T.A. K.G. D.C. Band I p. 116. Komdt. A. Schiel aan H. Albers dd. 30 September 1899.
 - 41) B.H. Dicke was 'n plantasie-eienaar („plantagehouder") in Zoutpansberg. Sy onderneming het nie aan 'n maatskappy behoort nie maar aan homself. Dit was nie sy eie grond nie maar 'n „okkupasieplaas". en die waarde van sy onderneming is destyds op £10,000 geskat. 'n Poging om sy „okkupasieplaas" as 'n "leningplaas" te verkry sodat hy geld daarop kon opneem om sy onderneming nog uit te brei, het misluk. Sien: E.V.R. Notule Art. 281 dd. 29 Mei 1899.

in Zoutpansberg te vergader en 'n tak van die Duitse bond in die lewe te roep. „Sie wissen, ja, selbst dass wir dann besser imstande sind für unsere Interessen zu sorgen" het Schiel verduidelik.

Hy het egter weer beklemtoon dat „Der Verband hat auch als Hauptzweck sich nach der Krise unsere politisschen Interessen zu verfolgen und sie der Regierung zu vertreten." Voortgaande het hy Dicke versoek om so daadkragtig en vinnig moontlik te handel en die name van die Duitsers wat by die Duitse kommando wou aansluit so spoedig doenlik aan hom bekend te maak.⁽⁴²⁾

Richard Runck
verskyn op die
toneel.

Schiel het ook met Richard Runck, 'n oud-Duitse offisier wat destyds by Pienaarsrivier gevestig was, in verbinding getree en sy medewerking in die Duitse kommando gevra. Runck het later 'n belangrike invloed op die lotgevalle van die Duitse korpse uitgeoefen.⁽⁴³⁾

Schiel verg die
samewerking van
alle Duitsers in
die S.A.R.

Die kommandant van die Duitse kommando het hom sodoende beywer om al die Duitsers in die Republiek in die Duitse kommando saam te trek. Hy het ook die hulp van die Regering ingeroep deur die kommandant-generaal te versoek om al die veldkornette te Heidelberg, Johannesburg en Krugersdorp mee te deel dat die Uitvoerende Raad goedgekeur het dat die Duitsers wat dit verkies by die Duitse kommando kon aansluit. Hulle was dus nie langer verplig om onder die veldkornet in wie se wyk hulle woonagtig was, opgekommandeer te word en na die front te vertrek nie.⁽⁴⁴⁾ Kort voor Schiel se versoek het die Duitse konsul in Pretoria, die heer M. Biermann, ook reeds 'n klagte by die staatssekretaris ingedien dat sommige van

die/.....

-
- 42) T.A. K.G. D.C. Band I pp. 6 - 7. A. Schiel aan Dicke dd. 19 September 1899.
- 43) Ibid. p. 28. A. Schiel aan Runck dd. 19 September 1899.
- 44) T.A. K.G. CR. 6762/99. A. Schiel aan K.G. dd. 18 September 1899.

die offisiere en amptenare nie-genaturaliseerde Duitsers aangesê het om hulle gereed te hou om na die govegsterrein te vertrek sodra die vyandelikhede 'n aanvang neem. Die staatsekretaris het die kommandant-generaal opgedra om 'n sirkulêre onder sy offisiere rond te stuur, waarin hulle gelas word om geen Duitsers of ander nie-burgers, sonder instruksies van die kommandant-generaal op te roep sodra tot kommandering oorgegaan word nie.⁽⁴⁵⁾

Bevele insake die Kommandering van Duitsers en andere in die Republiek.

Die kommandant-generaal het sonder versuim aan die staatsekretaris se opdrag uitvoering gegee.⁽⁴⁶⁾ Wet die Duitsers betref is daar nog meer krag by sy bevele aan sy offisiere gevoeg, toe hy op kommandant Schiel se versoek 'n verdere sirkulêre op 19 September 1899 uitgereik het. Daarin het die opperbevelhebber weer neergelê dat geen Duitsers of ander nasies gekommandeer mag word nie. Hulle dienste kon alleen aanvear word as hulle dit vrywillig aanbied „en zij die van vreemde nationaliteit zijn en zich tot zoogenaamde Corpsen wenschen te vormen, hierin niet mogen worden lastig gevallen of verhinderd.” In dieselfde sirkulêre het die kommandant-generaal ook bepaal dat geen personeellid van Z.A.S.M. wat verantwoordelik was vir die behoorlike reëling en instandhouding van die spoorweg se vervoerdienste, sonder spesiale instruksies opgekommandeer mag word nie.⁽⁴⁷⁾

Die Regering en die Oorlogsdepartement het derhalwe die aansluiting van Duitsers by die Duitse kommando moontlik maak en aangemoedig. Die oprigting van ander vreemdelingskorpsse op voorbeeld van die Duitsers, is ook deur die Regering verwelkom en aangemoedig.

Dic/.....

45) T.A. SS. R. 12065/99. SS. aan K.G. dd. 21 Augustus 1899.

46) Ibid. Sirkulêre CB. 15/99 dd. 24 Augustus 1899.

47) T.A. K.G. CR. 6762/99. Konsep van sirkulêre dd. 19 September 1899.

Oprigting van ander
Korpse op voorbeeld
van die Duitsers.

Die Regering het nie verniet die weg vir die oprigting van meer vreemdelingskorpse oopgestel nie. Die Duitsers se patriotiese optrede het die geesdrif van die ander vreemdelinge - genaturaliseerde burgers sowel as hul ongenaturaliseerde landgenote - aangesteek en soos 'n veldbrand onder hulle versprei.

Die Hollanders. Op die 7de September 1899 het die Hollanders op die hakke van die Duitsers gevolg en by 'n algemene vergadering in Pretoria 'n voorlopige komitee gekies, wat die optrede van die Nederlandse inwoners ingeval van 'n oorlog sou bespreek en voorstelle aan 'n volgende algemene vergadering vir goedkeuring voorlê.⁽⁴⁸⁾ 'n Soortgelyke vergadering is op Saterdagmiddag die 9de in Johannesburg gehou. Die Hollanders het hulle steun aan die Regering belowe, maar in Johannesburg is nie 'n voorlopige komitee gekies nie.⁽⁴⁹⁾ Die eerste beraming van die getal Nederlanders in Pretoria en die distrik wat gewillig sou wees om die Regering saam met die Duitsers en ander Europese inwoners van die land te ondersteun, was 4000.⁽⁵⁰⁾

Die beraming was egter baie hoog gestel want slegs ongeveer 200 Hollanders het hulle aanvanklik vir oorlogsdienste vrywillig beskikbaar gestel. Die reëlingskommissie het bevind dat ongeveer 100 van hulle geneë en geskik was om velddienste te verrig. Die res sou hulle beskikbaar stel vir garnisoensdienste en indien die Regering dit verlang het, ook vir vestingdienste. Die Hollanders het omtrent dieselfde voorwaardes as die Duitsers gestel vir die oprigting van 'n vegkorps sowel as 'n garnisoensdienskorps. Laasgenoemde afdeling sou bewakingsdienste in en om Pretoria lewer.⁽⁵¹⁾

Die Regering het die Nederlanders se aanbod ook aanvaar en die oprigting van die twee korpse goedgekeur. Op

'n/.....

48) De Volksstem. 8 September 1899.

49) De Volksstem. 11 September 1899.

50) Standard and Diggers News. 11 September 1899 p. 5.

51) T.A. SS. R.13356/99 (CR.6912/99) Nedl. komitee aan K.G. dd. 21 September 1899.

'n volgende algemene vergadering is die twee korpse in die lewe geroep. As hul gesamentlike hoofkommandant het die korpse die heer J. Lombard, 'n lid van die Eerste Volksraad gekies. Die velddienskorps wat toe uit 150 manskappe bestaan het en daaglik nuwe rekrute gewerf het, het as hulle kommandant die heer B.G. Verselewel De Witt Hamer, 'n lid van die Tweede Volksraad gekies.

Die garnisoensdienskorps was by stigting ongeveer 300 man sterk en het ook daaglik aan mannekrag toegeneem. Indien nodig was die meerderheid van hulle bereid om ook na die fronte te gaan. Die manskappe van die Garnisoensdienskorps, het J.M. de Bruijn, 'n onderwyser aan die telegraafskool te Pretoria, as hul kommandant gekies. Die garnisoensdienskorps is in afdelings van 25 man elk verdeel en elke afdeling het onder aanvoering van 'n afdelingskommandant gestaan.

Aangesien die Hollanders soveel kommandante aangewys het, het hulle nie veldkornette ook nog gekies nie!⁽⁵²⁾

Die/....

52) T.A. SS. R.13361/99. J.C. Kakebeeke aan SS. dd. 25 Sept.1899.

OPMERKING: Die weermag van die Suid-Afrikaanse Republiek het die volgende onderdele omvat: (1) Gewapende Burgermag (Burgerkommando's) (2) Staatsartillerie en sy Reserwemag. (3) Landspolisiemagte. (4) Vrywilligerkorpse. (5) Vestingwerke met besettings. Die range in die burgermag was die volgende: (1) Kommandant-generaal (Opperbevelhebber oor alle magte), (2) Waarnemende kommandant-generaal (Plaasvervanger van 1), (3) Generaal, (4) Assistent-generaal, (5) Veggengeraal, (6) Kommandant, (7) Veldkornet en (8) Assistent-veldkornet. Die range in die Artillerie was die volgende: (1) Die Luitenant-kolonel (Owerste), (2) 'n Majoor, (3) Kaptein, (4) Luitenant-adjutant, (5) Eerste luitenant, (6) Tweede luitenant, (7) Sersant, (8) Korporaal, (Sien Nierstrasz: Deel II pp. 404 en 412). Vide: Locale Wetten der Z.A.R. Wet No. 1 van 1896 en Staatsalmanak 1898 pp. 43-44. 'n Kommandant het bevel gevoer oor 'n kommando. Later het Boerekorpse ontstaan - meesal verkennerkorpse - en aan die hoof daarvan het sonder uitsondering 'n kaptein gestaan. (Vergelyk byvoorbeeld kaptein Danie Theron, kaptein Jack Hindon, kaptein Naude, kaptein Jooste, kaptein Malan, kaptein Slegtkamp ens. ens.). Die vreemdelinge het later ook verkennerkorpse opgerig en het die Boere se voorbeeld gevolg deur 'n kaptein aan die hoof daarvan te kies. (Byvoorbeeld kaptein C. Ricchiardi; kaptein J. Hassell ens.). Die eerste s.g. "vreemdelingskorpse" wat nog voor die uitbreek van die oorlog ontstaan het, was egter toegelaat om "kommandante" as hul aanvoerders te kies. M.i. is dit derhalwe verkeerd om na hulle as "korpse" te verwys, daar dit duidelik is dat hulle as "kommando's" beskou is. Sommige van hul kommandante het ook artillerierange beklee, maar dit was alleen omdat hulle reads die range besit het toe hulle as kommandante gekies is.

Die Iere. Die Iere het nie lank op hulle laat wag na die Nederlanders nie. Op 13 September 1899 het S. Gillingham, I. Gerraghty, P.J. Oates, J. Connolly, en J. Mitchell in 'n gesamentlike skrywe as lede van 'n nuut gestigte komitee van die sogenaamde „Irish Brigade“, die dienste van die Iere in die Republiek aan die Regering aangebied. Hulle „Brigade“ het toe reeds die ondersteuning van 750 van hul landgenote geniet.⁽⁵³⁾ Kort daarna het die komitee 'n oproep in die nuusblaai geplaas, waarin hulle die Iere daarop gewys het dat hul eie land vir „700 vreeslike jare“ deur Engeland geplunder en uitgebuit is. Die Iere moet die lot wat hulle land getref het wreek en sorg dat daardie daad van Engeland nie in die Suid-Afrikaanse Republiek herhaal word nie. „Die Iere moet die wrekers on nie die medepligtiges van sulke misdade wees nie.“ Die oproep het afgesluit met die woorde dat elke Ier wat die naam werd is en elke Ierse Amerikaan wat in Suid-Afrika vertoef, in die Ierse brigade gevind sal word om onder die geseënde groen vlag teen die wrede Engelse tiran te stry. „God Behoud Ierland!“⁽⁵⁴⁾

Goen wonder dus dat die Ierse brigade spoedig die naam van „Het Wrekers Corps“ verkry het nie.⁽⁵⁵⁾

Die Regering het die aanbod van die Iere aanvaar. Op 'n vergadering wat die Iere op 2 Oktober 1899 in Johannesburg gehou het, is 'n Amerikaanse kolonel van Ierse afkoms, John Y. Filmore Blake, tot aanvoerder van die „Irish Brigade“ gekies. Verder is die volgende offisiere deur vry verkiesing aangewys:- John MacBride, majoor; James Laracy, kaptein; John Joseph Mitchell, kaptein; Thomas Madden Manton, majoor, en die Afrikaner Charles Francois Coetzee as kaptein-intendant verbonde aan die kommissariaat van die Ierse korps.⁽⁵⁶⁾

Die Belge. Die Belge in Pretoria het op die 18de September
vergader/...

53) T.A. L.A. GR. 1435/99. Band 083. Komitee van die „Irish Brigade“ aan sts. pres. en Uitv. Raad dd. 13 September 1899.

54) De Volksstem. 29 September 1899.

55) Ibid.

56) T.A. SS. R. 13788/99. Aanstellingsbriewe van die Ierse offisiere.

vergader om ook hulle beskeie hulp aan te bied. Hulle was maar min in getal en hul leier dr. A. Heymans van Pretoria, het die Belge van Johannesburg wat die land en volk graag met die wapens wou dien, uitgenooi om hul name vir aktiewe diens aan hom te verstrek.⁽⁵⁷⁾ Daar was egter te min Belgiese landgenote in die Republiek om die oprigting van 'n eie korps te regverdig. Hulle het derhalwe by die Hollanderkorps aangesluit.⁽⁵⁸⁾

Switserse Hulp. Nog minder in getal was die Switserse gemeenskap. Die Switserse vereniging „Helvetia” wat op 28 Januarie 1890 in Johannesburg opgerig is, het op 28 Augustus 1899 'n ledetal van nouliks 'n honderd (insluitende vroue en kinders) gehad. Daarvan het tussen 60 en 70 in Johannesburg gewoon en tot die minder gegoede arbeidersklas behoort.⁽⁵⁹⁾ Die weiniges van hulle wat hulp kon verleen sou derhalwe ook by bestaende vrywilligerkorpse of by die Boerekommando's aangesluit het.

Een van hul landgenote, die Switserse geneesheer Dr. G. Liengme, het egter reeds op 22 September sy mediese dienste en dié van sy assistent-arts aangebied. Hulle was albei werkzaam in die hospitaal van die Switserse Sendinggenootskap te Elim. Dr. Liengme was self ook 'n sendeling van die Genootskap. Hul aanbod om 'n handjie by te sit om die pyn en lyding van die gewondes en siekes in die oorlog te verlig, was dan ook namens die Switserse Sendinggenootskap as geheel gemaak.⁽⁶⁰⁾

Die Skandinawiërs. In die stroom van uitlanders wat na die Suid-Afrikaanse Republiek gekom het, was ook 'n hele aantal Skandinawiërs: Swede, Nore, Dene en ook 'n/.....

57) Standard and Diggers News. 21 September 1899.

58) J. van Dalsen: „Die Hollanderkorps.” p. 71.

59) T.A. SS. R. 13258/99. L.W. Wedekind (Voorsitter) en W. Sigg (sekr. van „Helvetia”) aan SS. dd. 28 Augustus 1899.

60) T.A. K.G. Band No. 198. Supplementêre Stukke 1899-1902. Dr. Liengme aan K.G. dd. 22 September 1899.

'n aantal Finne. Met die ontstaan van 'n oorlogstoestand is ook baie van hulle in die strik van die ekonomiese depressie wat 'n vroeë voorteken van die komende oorlog was, vasgevang. Baie was werkloos en het gebrek gely terwyl die lewenskoste steeds gestyg het. 'n Aantal Skandinawiërs het derhelwe in die lente van 1899 'n „Skandinawiese Organisasie“ opgerig, waarvan die sentrale komitee in Pretoria gesetel het en 'n lokale komitee in Johannesburg. Hul oorspronklike doel was uitsluitend om hul behoeftige landsliede te help en te ondersteun.

Die Sweedse ingenieur Christer Ugglå, wat reeds meer as nege jaar lank in die Suid-Afrikaanse Republiek was, was die voorsitter van die sentrale komitee en die siel van die hele organisasie. Hy was 'n masjiendirekteur in die spoorwegwerkswinkels van die Z.A.S.M. te Pretoria.⁽⁶¹⁾

Nadat die Duitsers en vreemdelinge van ander nasionaliteite op openbare vergaderings hul voornemens te kenne gegee het om die Regering te ondersteun en vegkorpse tot stand te bring, het ook die „Skandinawiese Organisasie“ sy lede opgeroep om 'n vergadering in die Nasionale Hotel in Pretoria op 23 September 1899 by te woon. Op die vergadering is die houding wat die Skandinawiërs in tyd van oorlog sou aanneem, bespreek. 'n Kenmerk van die vergadering wat onder voorsitterskap van Christer Ugglå plaasgevind het, was die kalm gees wat daar geheers het. Enkele sprekers het darem in vurige taal 'n handjievol Engelse kapitaliste daarvan beskuldig dat hulle nie alleen met die Afrikaners se ryk goudskatte tevrede was nie, maar ook die grond waaruit dit kom van die Boere wou roof.

Twee mosies is na afloop van die besprekings voorgestel. Die eerste het gelui dat die Skandinawiërs hul volle simpatie met die Suid-Afrikaanse Republiek betuig, maar met die uitbreek van 'n oorlog met Engeland neutraal sal bly.

Hierdie voorstel is onmiddellik deur die vergadering verwerp. Die tweede mosie, naamlik dat die Skandinawiërs nie alleen hul innige simpatie met die Regering in die moeilike omstandighede betuig nie, maar ook hul volle steun aan die staat belowe as die oorlog ontvlam, is onder luide

toesjuiging/..

61) T.A. Aanwys No. 240. „Die Helde van Magersfontein“ pp. 1 - 4.

toejuiging aanvaar. 'n Voorlopige komitee wat saamgestel was uit twee Noor, twee Dene en twee Swede, is daarna benoem om die saak te bespreek en die vergadering later weer byeen te roep, ten einde die beste hulp wat die Skandinawiërs kon aanbied, te bepaal.⁽⁶²⁾

Die kommissie het bevind dat die Skandinawiërs die beste dienste kon lewer deur (a) 'n vrywilligerkorps vir velddiens, (b) aktiewe ambulansdiens, (c) spesiale polisiediens in die stede en op die myne, (d) persone wat die nodige oorlogsadministrasiewerk kon verrig.⁽⁶³⁾ Nadat hulle 'n verdere vergadering op 4 Oktober in Pretoria gehou het, het die Skandinawiese Organisasie bogemelde dienste van die Skandinawiërs vir die 'duur van die oorlog aangebied.⁽⁶⁴⁾ Die Regering het die aanbod van die Skandinawiërs oock aanvaar⁽⁶⁵⁾ en op die noodlottigste dag in die geskiedenis van die Suid-Afrikaanse Republiek, 11 Oktober 1899, het reeds 190 Skandinawiërs in Johannesburg en Pretoria hulle aangemeld vir die verskillende dienste.⁽⁶⁶⁾

Die aangewese bevelhebber vir hierdie dappere korpsie was ongetwyfeld die wakkere ingenieur Christer Uggle, wat ook die leeu eendeel in die rekruterings- en uitrustingswerk daarvan onderneem het. Ongelukkig vir die korps is hy egter deur generaal Joubert se bevel dat geen onmisbare personelede van Z.A.S.M. velddiens mag verrig nie, verhinder om die leierskap van die korps te aanvaar. Die ysterwiele moes aanhou rol en daarvoor was die dienste van Christer Uggle onontbeerlik. Die Skandinawiese korps moes derhalwe noodgedwonge sonder hul geliefde held aan hul spits teen die vyand opruk.⁽⁶⁷⁾ Die Skandinawiërs

se/.....

-
- 62) De Volksstem. 25 September 1899.
- 63) T.A. SS. R. 4/99 by R. 14018/99 (CR. 7774/99). Sentrale komitee van Sk. Org. aan Reg. dd. 11 Oktober 1899.
- 64) T.A. SS. R. 14018/99 (CR. 7774/99). Komiteelede van Sk. Org. aan Reg. dd. 4 Oktober 1899.
- 65) T.A. (i) SS. R. 4/99 by R. 14018/99 (CR. 7774/99). SS. aan K.G. dd. 11 Oktober 1899.
- (ii) Johannesburg-Argief. Band No. 516. O.SS. aan J. Flygare, dd. 6 Oktober 1899.
- 66) Ibid. Sentrale komitee van Sk. Org. aan Reg. dd. 11 Oktober 1899.
- 67) T.A. Aanwins No. 240. „Die Helde van Magersfontein” p. 7.

se tweede keuse het toe op Johannes Flygare geval. (68)

Aangesien hul korpsie maar klein was het hulle hom nie as kommandant nie maar as veldkornet van die korps gekies. Later is die rang van kaptein aan hom verleen. Die ander offisiere wat hom bygestaan het was Erik Stahlberg, William Baerentzen en Carl David Appelgren. (69)

Erik Stahlberg was die eerste luitenant en Baerentzen was tweede luitenant. Appelgren was die kommissariaat-offisier by die korps. Hy het later die hulp van Adolf Claudelin bygekry. Hulle was almal van Sweedse afkoms met die uitsondering van Baerentzen wat 'n Deen was. Daar is derhalwe nog vier onderoffisiere gekies, naamlik één vir elk van die Skandinawiese volke wat in die korps verteenwoordig was. Hulle was Charles Johansson, Norman Randers, Gotthard Christensen en Johan Niklas Wiklund. (70)

Die Franse. Die Skandinawiërs het nouliks hul eerste vergadering op 23 September gehou, of die Franse aan die Witwatersrand het ook op energieke wyse met die oprigting van 'n Franse korps om die Regering te ondersteun, begin. Dit ly geen twyfel dat die Franse wat voortgespruit het uit 'n volk wat deur die eeue die onsterflikste roem op die slagvelde van Europa behaal het, 'n uitstekende vegkorps tot stand kon gebring het nie. Hulle het op 28 September hul planne vir die oprigting van 'n korps aan S.H.L.J. de Korte, die waarnemende eerste spesiale regterlike kommissaris in Johannesburg, te kenne gegee. Terselfdertyd het hulle hom versoek om die skakel tussen die korps, die militêre outoriteite en die Regering te vorm. Eerdat de Korte hul voorstel aan die Regering kon oorbring, is hy egter moegedeel dat die Franse vise-konsul in Johannesburg/.....

-
- 68) Johannes Flygaré was ook 'n landmeter in Transvaal (Vergelyk von Quitzow). Landmeters was natuurlik goed vertrouwd met die ligging van die land en dit sou ongetwyfeld hul kandidatuur vir die leierskap bevorder het. Flygaré het later die rang van kaptein gehad. Sien: Prellerversameling. Lêer no. 256. Lewensketse.
- 69) T.A. SS. R. 80/99^X. Sentrale komitee van Sk. Org. aan K.G. dd. 12 Oktober 1899.
- 70) T.A. Aanwins No. 240. „Die Helde van Magersfontein”. pp. 7 - 8.

burg hom openlik teen so 'n Franse beweging verklaar het. Baie Franse is afgeskrik deur sy houding en dit het voorgekom asof die Franse se poging daarduur algehele skipbreuk sou ly.⁽⁷¹⁾

Gelukkig het die Uitvoerende Raad net die vorige dag 'n reeks uitgebreide oorlogsbesluite gepasseer wat ondermeer die beskerming van Johannesburg en die myne behels het. 'n Kommissie bestaande uit die kommissaris van polisie, die eerste publieke vervolger en die eerste spesiale kriminele landdros van Johannesburg is benoem met die opdrag om aansoeke te vra van persone wat nie tot oorlogdiens verplig was nie, maar gewillig en bekwaam was om as spesiale polisie-dienare die rus en orde in Johannesburg en op die myne te handhaaf. Die kommissie moes uit die aansoeke wat hulle ontvang 'n doeltreffende spesiale polisiekorps tot stand bring.⁽⁷²⁾

'n Paar versiene Franse het dadelik in hierdie aangeleentheid 'n weg waarvolgens hul hulp en hul korps tog vir die Regering van diens kon wees, ontdek. 'n Komitee bestaande uit Edouard Boucher, Edouard Hirsch en Louis Sauvier, het dadelik 'n beroep op hul Franse landgenote gedoen om hul beskikbaar te stel vir die oprigting van 'n absoluut neutrale hulppolisiekorps vir beskermingsdiens in Johannesburg. Alle ander getroue uitlanders van enige nasionaliteit (uitgesonderd Engelse), sowel as Afrikaanse burgers wat deur hul ouderdom of om ander redes verhinder is om na die gevegsfronte te gaan, is ook uitgenooi om by die korps aan te sluit.⁽⁷³⁾

Dieselfde aand nog het die komitee 'n massavergadering in Johannesburg gehou en groot getalle vrywilligers van verskillende nasionaliteite het hul dienste aangebied vir die oprigting van 'n internasionale spesiale polisiekorps. Die korps sou in besonder die myne bewaak.⁽⁷⁴⁾

Ten so 'n korps kon selfs die invloedrykste Fransman of Franse amptenaar geen beswaar inbring nie. Die korps was heeltemal neutraal en het buitendien ook hul eie families/...

-
- 71) T.A. SS. R. 13774/99. De Korte aan S.S. Kab. dd. 28 September 1899.
- 72) T.A. SS. U.R.B. Art. 866 dd. 27 September 1899. Band no. U.R. 47.
- 73) T.A. Johannesburg-Argief. Band No. 533. Manifest van bo-gemelde komitee dd. 2 Oktober 1899.
- 74) Standard and Diggers News. 3 Oktober 1899. p. 4 kolom 5.

lies, mynbelange en eiendomme bewaak. Vir die Regering het dit ook aan 'n groot behoefte voldoen. Die Franse se aanbod is dus aanvaar en die internasionale spesiale polisie-korps het spoedig hul bewakingsdiens op en om die myne van die Witwatersrand begin. S.H.L.J. de Korte is tot kaptein van die korps benoem en die spesiale polisie het onder bevel van die kommandant van polisie te Johannesburg gestaan. (75)

'n Ou vriend van die Transvaal, Dr. F. Lion Cachet, was dus nie verkeerd toe hy in Augustus 1899 in Nederlandse nuusblaasie voorspel het dat die Suid-Afrikaanse Republiek nie sonder vriende sal wees as 'n oorlog uitbreek nie. „Alle Afrikaanders, Engelschen voor zoover zij geen Imperialisten zijn, Duitschers zoowel als Boeren zullen schouder aan schouder staan in de krijg tot verweer.....“ het hy geskrywe. (76)

Terwyl soveel vriende van die Regering en die volk van die Suid-Afrikaanse Republiek uit die geledere van die vreemdelinge - selfs baie Engelse wat individuele hulp aangebied het, al het hulle nie 'n korps tot stand gebring nie - navore getree het om helpende hande na die Regering te reik en selfs hul lewens vir die Transvaalse saak veil gehad het, het die Regering ook nie op hom laat wag om teenoor die vreemdelinge te presteer en 'n wederdiens te lewer nie.

Op die 29ste September het die Uitvoerende Raad die wapenhulp wat die Duitsers en na hulle al die ander vreemdelingegroepes aangebied het, bespreek. Die Raad het dit in oorweging geneem dat die persone wat nog nie volle stemreg besit het nie en tog gewillig was om saam met die burgers van die land die belange, die onafhanklikheid en vryheid van die Transvaal te verdedig en te handhaaf, daardeur getoon het dat die staat in die uur van gevaar en nood op hulle kon reken. Sodoende het hulle hul reeds vir die land verdienstelik gemaak. Daarom het die Uitvoerende Raad besluit om by die Eerste Volksraad aan te beveel om die Regering te magtig en op te dra om onmiddellik volle

stemreg/...

-
- 75) T.A. Johannesburg-Argief. Band No. 519. Briewekopieboek van kom. van Rus en Orde p. 7. Kommissaris van polisie aan de Korte dd. 5 Okt. 1899.
- 76) De Volksstem. 24 Augustus 1899. p. 2 kolom 6.

stemreg aan al die uitlanders wat die wapens vir die land opneem toe te ken, as hulle verlang om volle burgers van die Suid-Afrikaanse Republiek te word. Artikel 5 van Wet no. 3 van 1899 het in elk geval voorsiening gemaak vir hierdie optrede van die Uitvoerende Raad.⁽⁷⁷⁾

Die regering se aanbeveling is in die Eerste Volksraad bespreek en A.D.W. Wolmarans L.U.R. het verduidelik dat een rede waarom die Uitvoerende Raad tot die stap wil oorgaan, is om te verhoed dat die Engelse onderdane wat saam met die Boeremagte in die veld opruk, deur die vyand as verraaiers bestempel en behandel word. Die lede T. Smuts en J.H. de la Rey het daarop voorgestel dat die Regering se aanbeveling goedgekeur moet word. Met algemene byval het die Eerste Volksraad die voorstel aanvaar en dit goedgekeur dat alle vreemde onderdane wat hulle verbind om aktiewe diens te doen en optrek na die oorlogsterrein, onmiddellik volle stemreg kon verkry. Hulle kon dus as hulle dit verkies het, dadelik volwaardige burgers van die Suid-Afrikaanse Republiek word.⁽⁷⁸⁾

77) T.A. SS. U.R.B. Art. 871 dd. 29 Sept. 1899, Band No. U.R. 47.

78) De Volksstem. 29 September 1899.

dit heelhartig ondersteun. Die kommissie was van baie groot belang vir Johannesburg en moes betyds sorg dat alles vir die verwagte oorlog, heimelik in gereedheid gebring word. Hy het met Sarel Eloff verskil oor die lede van die kommissie en die volgende vyf lede voorgestel: Luitenant-kolonel Adolf Schiel, veldkornet Lombard (Johannesburg), J. Kock (van die Paskantoor te Johannesburg), kommandant G.M.J. van Dam (Polisiekorps) en homself.⁽¹⁹⁾

Adolf Schiel stel die Duitsers se eerste voorwaardes.

Adolf Schiel wat reeds sedert die Duitsers vir kaptein Eloff versoek het om die eerste voelers vir die skepping van hul eie kommando uit te steek, beskeie in die agtergrond gebly het, het nou opeens na vore getree om die saak van die Duitsers teenoor kommandant Viljoen se standpunt te verdedig. Hy het die spesiale kommandant sonder versuim opgesoek en uit die onderhoud het geblyk dat kommandant Viljoen die oprigting van die Duitse kommando heeltemal anders uitgelê het as wat Schiel dit aan hom en die kommandant-generaal verduidelik het. Schiel het hom derhalwe gehaas om kommandant Viljoen te oortuig dat die Duitsers gladnie bedoel het om 'n selfstandige Duitse korps op te rig nie, maar soos Schiel in 'n vorige onderhoud met die kommandant-generaal duidelik onderneem het, sou hy en die Duitsers onder sy bevel bereid wees om die hoër bevel van Ben Viljoen en die opperbevel van enige Boeregeneraal te erken. Daar was nie sprake van 'n afsonderlike, onafhanklike Duitse korps nie. Die Duitsers was egter nie geneë om in 'n vredestrydse vrywilligerkorps te dien en 'n groot vertoon met skitterende uniforms te maak nie. Hulle wou alleen in tyd van oorlog vir die Republiek veg en dit was hulle begeerte om in 'n afsonderlike afdeling, onder hul eie offisiere na die front te gaan. Aan die onmiddellike spits van hul afdeling wou hulle 'n man hê van wie hulle seker was dat hy nie alleen sy plig teenoor die Regering sou vervul nie, maar ook hul eie belange sou waarneem en behartig. Schiel het die kommandant verder oortuig dat

hy/.....

19) Ibid. Spec. komdt. B.J. Viljoen aan SS. Kab. dd. 22 Augustus 1899.

HOOFSTUK IV.

DIE ONTWIKKELING VAN DIE DUITSE KOMMANDO.

Verdere Samestel- Uit die voorgaande is dit duidelik dat daar
ling van die nie 'n baie eenvormige beleid by die oprig-
Duitse Kommando. ting van vreemdelingkorpse gevolg is nie.

Die Duitse kommando was feitlik die enigste vreemdeling-afdeling wat min of meer volgens die Boerewyse georganiseer was. Die Hollandse kommando het al hul offisiere „kommandante" genoem, wat 'n groot afwyking van die Boerestelsel was. Die Iere se offisiere het almal uitheemse range gehad met 'n „kolonel" (en nie 'n kommandant nie) aan hul hoof. Hul offisiersrange het ooreengestem met range in die Staatsartillerie, alhoewel hul korps nooit 'n kanon besit of gedurende die oorlog afgevuur het nie. Die Skandinawiërs het slegs 'n veldkornet as aanvoerder gehad, wat van die korps in die Boerestelsel 'n seksie van 'n kommando sou gemaak het. Die feit dat hul aanvoerder later die rang van kaptein gehad het, plaas hulle op dieselfde basis as verkennerkorpse, terwyl die Skandinawiërs hulle in werklikheid as 'n uithaler vegkorps bewys het.

Alhoewel die ander uitlanders die Duitsers se prysenswaardige voorbeeld gevolg het om die Boere met raad en daad by te staan, het hulle egter nie hul korpse ook volgens die Duitsers se voorbeeld saamgestel nie.

Kommandant Schiel het nog twee groot afdelings by sy Duitse kommando gevoeg. 'n Afdeling Afrikaners en 'n ambulansafdeling.

DIE AFRIKANERAFDELING:

Adolf Schiel het die feit dat hy aan die hoof van 'n groot staatsdepartement gestaan het ten volle uitgebuit terwille van die behoorlike oprigting, uitrusting en versterking van die Duitse kommando. In sy gevangenis binne die wal-mure van die fort in Johannesburg het hy kamers vir offisiere ingerig en hulle met goedkeuring van die Regering met rant-

soene/....

soene uit die gevangenisproviand voorsien.⁽¹⁾ Hy het ook die sipiers te Johannesburg⁽²⁾ en Boksburg⁽³⁾ en sy gevangenisbewaarders beveel om sy offisiere oral behulpsaam te wees met die vervoer van perde en die algemene uitrusting van die kommando. Hy het ook al die trekdier wat in die gevangenis gebruik is vir sy kommando geannekseer.⁽⁴⁾ Dit was egter nie al nie. Kommandant Schiel was deeglik daarvan bewus dat die enigste staatsdepartemente wat gedurende die oorlog goed moes fungeer die Oorlogsdepartement (kommandant-generaal), Departement van Buitelandse Sake (staatsekretaris, Afdeling A) en die Departement van Binnelandse Sake (staatsekretaris, Afdeling B) was.⁽⁵⁾ Die meerderheid van die personeellede van ander departemente sou opgekommandeer word en Adolf Schiel het hom derhalwe voorgeneem om al die beskikbare bewaarders in sy departement te gelas om saam met hul hoof en sy Duitse kommando na die grens te vertrek om oorlogsdienst te verrig.⁽⁶⁾ Die Afrikanerbewaarders sou 'n onderafdeling van die kommando uitmaak en hul eie veldkornet en onderoffisiere kies.

Daar moes vinnig gehandel word om die bewaarders so gou moontlik van hul gevangenisdiens te stel vir oorlogsdienst in die Duitse kommando. Die geskikste manier waarvolgens dit kon geskied, was om die kleiner distriksgevangenis te sluit. Daarvoor moes Schiel die Regering nader om die lig gestrafte gevangenes vry te laat. Die gevangenes wat langtermyn strawwe moes uitdien, het hy na die nuwe groot gevangenis by Potchefstroom en Barberton laat verplaas. Die Engelse gevangenisbewaarders het hy by die gevangenis wat nie gesluit sou word nie, in diens geplaas. Deur aan hulle sulke sleutelposisies toe te kon het Adolf Schiel hulle die guns gedoen om hulle van frontdiens vry

te/.....

-
- 1) T.A. L.A. GR. 1421/99. Band No. 638. A. Schiel aan SS. (Kab.) dd. 13 Sept. 1899.
 - 2) T.A. K.G. DC. Band I. p. 57. A. Schiel aan sipier Jhb. dd. 26 Sept. 1899 en p. 62. A. Schiel aan kapt. Weiss dd. 26 Sept. 1899.
 - 3) Ibid. p. 70. A. Schiel aan sipier Boksburg dd. 27 Sept. 1899.
 - 4) Ibid. p. 80. A. Schiel aan sipier Boksburg dd. 29 September 1899. Sien ook onder „Uitrusting van die Kommando“.
 - 5) Standard and Diggers News. 28 September 1899. p. 5 kolom 3.
 - 6) T.A. G.C.R. 201/99 by SS. R. 13076/99. A. Schiel aan K.G. dd. 18 September 1899.

te stel, daar hy geweet het dat baie van hulle huiwerig was om teen hul „eie" mense te gaan veg. Deur hulle in die sleutelposisies te laat het hy ook meer Afrikaners vir sy kommando vrygestel.⁽⁷⁾

Terselfdertyd het Schiel by die Regering aangedring om al die gevangenes wat onder agt maande gevangenisstraf in die tronke van die Witwatersrand moes uitdien, vry te laat. „Het zijn alles pas-kaffers en drank-Joden; het is onnodig dat de Regeering hen kost geeft. Ik moet buitendien de bewaarders hebben voor Commando dienst. Het zijn alles jonge uitgezochte kerls. Ze zullen door burgers vervangen worden" het kommandant Schiel verduidelik.⁽⁸⁾

Die Regering het sonder versuim op die hoof van gevangeniswese se dringende verzoek gereageer en hy kon gevolglik op 29 September aan die Randse sippers kennis gee dat die Regering besluit het om alle oortreders wat minder as agt maande gevangenisstraf opgelê is, vry te laat sodra die Krygswet geproklameer word.⁽⁹⁾

Daarna het Schiel die verskillende sippers opgevorder om onverwyld na Johannesburg te kom en die beskikbare bewaarders saam te bring om by die Duitse kommando se Afrika-nerafdeling ingelyf te word.⁽¹⁰⁾

Die bewaarders te Johannesburg het almal gegaan⁽¹¹⁾ maar die sipier C. Witzel het agtergebly en later geskikte nie-dienspligtige burgers aangewerf om die vakatures weer te vul.⁽¹²⁾

Die sipier te Boksburg het ook nie die Duitse kommando

na/.....

- 7) Adolf Schiel: „23 Jahre....." p. 382.
- 8) T.A. (i) R. 13814/99. Schiel aan SS. dd. 29 September 1899.
(ii) K.G. D.C. Band I. p. 82. Schiel aan SS. dd. 29 September 1899.
- 9) T.A. K.G. D.C. Band I. pp. 98-101. H.v.G. aan sippers te Boksburg, Johannesburg en Krugersdorp. dd. 29 September 1899.
- 10) Ibid. pp. 80, 153 en 157. H.v.G. aan sippers te Boksburg en Krugersdorp.
- 11) Ibid. p. 154. A. Schiel aan tes. genl. dd. 30 September 1899.
- 12) Standard and Diggers News. 2 Oktober 1899. p. 5 kolom 1.

na die slagveld gevolg nie maar sy bewaarders moes gaan. Die landdros sou hom aan ander persone help, wat hom behulpzaam sou wees met die bewaking van die gevangenes.⁽¹³⁾ Dit het egter geblyk dat die veldkornet van Boksburg Schiel se bewaarders opgekommandeer het, om saam met die Boksburgkommando na die slagveld te gaan. Dit het Schiel baie boos gemaak en hy het aan die betrokke veldkornet getelegrafeer: „U heb volstrekt geen regt ambtenaren te commandeeren en moet ik u dringend verzoeken u by uwe eigene bezigheden te bepalen!“⁽¹⁴⁾ Aan die sipier het hy opdrag gegee om alle bewaarders wat nie op 30 September op die poste is wat hy vir hulle aangewys het nie, weens hul ongehoorsaamheid te ontslaan en geen verdere salaris aan hulle te betaal nie!⁽¹⁵⁾

In Krugersdorp was die Engelssprekende sipier, F. Philips.⁽¹⁶⁾ Schiel het hom derhalwe ook op sy pos gelaat. Van sy vier bewaarders het Schiel die twee broers J.J. en M. van Blerk saamgeneem.⁽¹⁷⁾

Verder het kommandant Schiel met die Regering ooreengekom om die eerste spesiale regterlike kommissaris A. Fleischack, in bevel van die gevangenis te Potchefstroom te plaas. Die sipier M.P. Human kon derhalwe ook saam met Schiel gaan. Schiel het hom gelas om ses van sy blanke bewaarders saam met hom na Johannesburg te bring.⁽¹⁸⁾

Van sy Administratiewe personeel in Pretoria het Schiel verder sy tweede klerk, Willem van den Berg, saamgeneem.⁽¹⁹⁾ Dit moet ook hier vermeld word dat die sipier

van/.....

-
- 13) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 80. H.v.G. aan sipier Boksburg dd. 29 Sept. 1899.
 - 14) Ibid. p. 109. H.v.G. aan veldkt. Boksburg.
 - 15) Ibid. p. 117. H.v.G. aan sipier Boksburg dd. 30 September 1899.
 - 16) Staatsalmanak 1899. p. 165.
 - 17) T.A. K.G. D.C. Band I. pp. 153 en 157. H.v.G. aan sipier en reg. kom. Krugersdorp dd. 30 Sept. 1899.
 - 18) Ibid. p. 97. H.v.G. aan sipier Potch. dd. 29 September 1899 en p. 105. H.v.G. aan landdros, Potch. dd. 29 September 1899. (Dit was dan die rede waarom kapt. S.H.L.J. de Korte, Fleischack se plek moes inneem)
 - 19) Ibid. p. 103. Komdt. Schiel aan verantw. klerk van H.v.G. dd. 29 September 1899. Schiel het sy derde klerk, Pieter van den Berg gelas om saam met hom te gaan. L.g. het egter geweier, maar sy broer, Willem die 2de klerk het gegaan. Sien: Aanwins No. 287. Verklaring van Willem van den Berg.

van Pretoria, J.C. du Plessis, wat vroeër soveel moeilikheid en wrywing veroorsaak het, deur by die Regering aan te dring op Schiel se betrekking, dadelik gereed was om na die front te vertrek. Hy het begeer om sy vier seuns saam met hom te neem. Die Regering het hom dus toegelaat om sy seuns W.C. en J. du Plessis wat onderskeidelik derde en vierde klerke in die Departement van Gevangeniswese was, saam na die front te neem.⁽²⁰⁾ Weens die stryd wat daar tussen Schiel en du Plessis afgespeel het, is dit egter onwaarskynlik dat die vader en sy vier seuns by die Duitse kommando sou aangesluit het.

Nadat Adolf Schiel die bewaarders in Johannesburg by eengebring het, was die Afrikanerafdeling van die Duitse kommando 120 man sterk. As veldkornet van hul afdeling het hulle die hoofbewaarder Potgieter gekies en as assistent veldkornet die hoofbewaarder Dierking. Laasgenoemde was 'n Duitser. Aan 'n broer van veldkornet Potgieter is die bevel oor die waens van die kommando opgedra en hy het die hulp van tien kaffers gehad wat hul dienste vrywillig aangebied het.

Schiel beweer dat hy sonder die ywerige hulp van sy gevangenispersoneel nie in staat sou gewees het om die kommando van 300 man so gou op die mars te kry nie.⁽²¹⁾

DIE AMBULANSAFDELING.

Luitenant-kolonel Schiel het ook aan die ongevalle wat in sy kommando op die slagveld kon voorkom gedink. Ten einde eerste hulp aan die gewondes en siekes onder sy bevel te verleen, was dit noodsaaklik om 'n eie ambulans by sy korps te hê.

Daar was geen geskikter persoon om so'n ambulans op te

rig/.....

-
- 20) T.A. SS. (i) R. 13491/99. J. du Plessis aan wnd. verantw. klerk van H.v.G. dd. 29 September 1899.
 (ii) R.13509/99. J.C. du Plessis aan SS. dd. 29 September 1899.
- 21) Adolf Schiel: „23 Jahre.....“ pp. 388 en 389. Die meerderheid van Schiel se bewaarders in die Randse dorpe moes derhalwe by die Afrikanerafdeling van die kommando aangesluit het, want as die sipiers buite rekening gelaat word, was daar in Johannesburg, Pretoria, Klerksdorp, Potchefstroom, Boksburg, Heidelberg, Krugersdorp, Roodepoort, Standerton, Florida en Vereeniging gesamentlik ongeveer 127 blanke hoofbewaarders en bewaarders. Sien: Staatsalmanak 1899. pp. 164-167.

rig as die voorsitter van die Johannesburgse tak van die Duitse bond nie. Adolf Schiel het dus op 30 September 1899 aan dr. F.X. Elsberger sy aanstelling as hoof van die ambulans by die Duitse kommando oorhandig.⁽²²⁾

Dr. Elsberger het die ambulans spoedig uitgerus en gereed gehad vir velddiens. Die personeel daarvan het bestaan uit: C. Weiss, M. Schiel, R. Schwartz, A. Weber, A. Ott, R. Giloj (Drywer) en M. Mondeira (kok).⁽²³⁾

VERDERE ONDERDELE VAN DIE DUITSE KOMMANDO:

Aangesien die Duitse kommando vir die grootste deel bereed was, het kommandant Schiel ook vir 'n vee-arts⁽²⁴⁾ en 'n wapensmid gesorg.⁽²⁵⁾ Laasgenoemde sou nie alleen die wapens herstel nie, maar waarskynlik ook die perde beslaan het.

In die laaste instansie moes Schiel nog voorsiening maak vir die behoorlike voeding van sy manskappe op kommando. Die uittrekkende kommando's is almal deur 'n krygskommissaris begelei. Hy is deur die kommandant-generaal aangestel en deur die Krygsraad ingesweer om die lewering, gereelde aanvoer, opberging en uitdeling van proviand, ammunisie en uitrusting te reël.⁽²⁶⁾ Adolf Schiel het ook by sy kommando persone aangestel om met die Regering se krygskommissaris te skakel en in die behoeftes van sy kommando te velde te voorsien. Hy het die werk aan sy tweede klerk, Willem van den Berg, en die sipier van Potchefstroom, M.P. Human opgedra.⁽²⁷⁾

Die/.....

-
- 22) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 123. Komdt. A. Schiel aan dr. Elsberger dd. 30 September 1899.
- 23) T.A. K.G. Band No. 345. Dr. Lillpop („Offisier van Gesondheid“) aan K.G. dd. 13 Jan. 1900.
- 24) T.A. K.G. RK. Band 151. M.K.C. 74/00. Gershuny Miller (Eagle Dispensary) aan Mediese Krygskommissie dd. 24 Maart 1900. (Die perde-arts is sonder medewete van die Regering aangestel. Gevolglik was die Regering nie bereid om sy mediese uitrusting te voorsien nie.
- 25) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 163. Komdt. A. Schiel aan Beckett en Kie. dd. 30 September 1899.
- 26) Nierstrasz. Deel II. p. 411.
- 27) Adolf Schiel: „23 Jahre.....“ p. 383. Schiel vergis hom met die name van die van den Berg broers. Hy noem gedurig Pieter i.p.v. Willem. (Pieter het by die Staatsartillerie aangesluit).

Inswering van die Offisiere.

Die Duitse kommando het sodoende gaandeweg sy finale samestelling en vorm aangeneem.

Adolf Schiel en sy offisiere, wat ywerig meegewerk het om die kommando uit te bou, moes slegs nog volgens die voorwaardes van oprigting deur die Regering ingesweer word.

Die voorbereidings vir die oorlog is egter weens die optimistiese hoop op vrede, wat ongelukkig nie verwesenlik is nie, tot die laaste oomblikke uitgestel. Die Regering en sy amptenare was dus vanselfsprekend in die laaste helfte van September 1899 verskriklik oorwerk. Dit was 'n reuse taak om die oorlogsmasjien van die Suid-Afrikaanse Republiek aan die gang te kry. Elkeen wat met die organisasie daarvan te doen gekry het, moes sy en haar kragte tot die uiterste inspan en selfs ooreis. Daardeur het die inswering van die Duitse offisiere ook baie gesloer.

Die voorsitters van die verskillende takke van die Duitse bond het in die tweede week van September dringende verzoek tot die Regering deur kommandant Schiel gerig om die offisiere tog so spoedig doenlik te laat insweer sodat die romp van die Duitse kommando tog 'n kop kon hê om dit te regeer.⁽²⁸⁾ Aangesien dit kon gebeur dat die kommando moes vertrek eerdat die offisiere ingesweer was en dus in werklikheid sonder erkende aanvoerders sou wees en ook omdat die voorbereidings nie vlot kon geskied sonder erkende offisiere wat deur die Regering gemagtig is om bestellings by die firmas te plaas en uitrusting te kommandeer wanneer dit vereis word nie, het Schiel ook by die Regering daarop aangedring om hom amptelik as kommandant van die kommando aan te stel.⁽²⁹⁾

Schiel het baie skepties gestaan teenoor die Johannesburgers se keuse van 'n veldkornet en assistent veldkornet. Hy het nie veel geloof gehad aan Tismer en Büttner se kennis van oorlogstrategie, krygstaktiek en ligging van die land nie.⁽³⁰⁾ Hy het derhalwe nie aangedring op hul aanstelling

nie/.....

-
- 28) T.A. GCR. 177/99 by SS. R. 13076/99. A. Schiel aan K.G. dd. 11 September 1899.
 - 29) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 18. A. Schiel aan K.G. dd. 16 September 1899.
 - 30) Adolf Schiel: „23 Jahre.....” p. 384.

nie. Aangesien dit slegs een kommando was, het hy besluit om slegs die offisier van Pretoria, von Quitzow, as veldkornet van die kommando te laat aanstel. Intussen het hy hom voorgeneem om bekwame oud-Duitse offisiere in sy persoonlike staf aan te stel. Hulle sou natuurlik nie in die Krygsraad sitting en 'n stem hê nie. Dit was die uitsluitlike voorreg van die kommandant, veldkornet en assistentveldkornet. Die spesiale Duitse offisiere sou alleenlik besondere geniedienste soos byvoorbeeld die afmeet van skanse en die teken van die kaarte van vyandelike stellings binne die korps onderneem.⁽³¹⁾

Die offisiere wat Schiel vir sy staf gekies het, was: kaptein C. Weiss, luitenant Georg Badicke, luitenant Otto von Albedyll en kaptein graaf Harra von Zeppelin. Hulle was nie alleen bereid om tot kommandant Schiel se staf toegevoeg te word nie, maar het gehoop op bevordering in die Duitse leër, as hulle eendag met bewyse van hul aandeel in die Boere se Tweede Vryheidsoorlog na hul Vaderland terugkeer.⁽³²⁾

Op hierdie tydstip het Thomas Chalmers Robertson, die veertiende staatsklerk in die kantoor van die staatsekretaris, by Schiel verneem of hy saam met die Duitse kommando na die gevegsfront kon gaan. Aangesien Robertson vroeër 'n kaptein van die uitgediende Pretoria vrywilligerkorps was, het Schiel dit dadelik oorweeg om hom ook in sy staf op te neem om die Afrikanerafdeling van die kommando te verteenwoordig en hul belange te behartig. Hy het gevolglik by die Regering aanbeveel om Robertson ook in sy persoonlike staf aan te stel met die rang van kaptein-adjutant.⁽³³⁾

Die/.....

31) T.A. SS. R. 13551/99. A. Schiel aan K.G. dd. 27 September 1899.

32) T.A. G.C.R. 193/99 by SS. R. 13076/99. Lt. kol. A. Schiel aan K.G. dd. 15 September 1899.

Opmerking: Eersgenoemde drie persone was waarskynlik die offisiere wat deur Schiel in sy gevangenis te Johannesburg geherberg is. (L.A. GR. 1421/99 Band No. 638). Kaptein Weiss was 'n infanteris wat vroeër teen Witbooi in Duits-Wes geveg het. Badicke was 'n artilleris en von Zeppelin en von Albedyll was albei oud-"ulane". Von Albedyll was in Waterval-Bo toe hy sy dienste aangebied het. Sien: (i) "23 Jahre....." p. 384 en T.A. K.G. D.C. Band 1. p. 9. Schiel aan von Albedyll dd. 12 September 1899.

33) T.A. G.C.R. 201/99 by SS. R. 13076/99. A. Schiel aan K.G. dd. 18 September 1899.

Die kommandant-generaal het hom met Schiel se voorstel-
le vereenselwig en die aanstelling van al die offisiere wat
hy graag in sy staf wou hê, aanbeveel.⁽³⁴⁾ Die Regering
het hul aanstellings as offisiere van die Duitse kommando
vir die duur van die oorlog bekragtig en hulle is eindelijk
almal op 19 September 1899 amptelik ingesweer.⁽³⁵⁾

Aangesien die krygswet nie voorsiening gemaak het vir
die oprigting van vreemdelingskorpse in tyd van onluste en
oorloë nie, moes die Uitvoerende Raad 'n spesiale besluit
neem om die aanstelling van die offisiere wat sitting in die
Krygsraad sou hê, by hierdie nuwe verskynsel in die Boere-
strydmag goed te keur. Die Uitvoerende Raad het die saak
op 29 September bespreek en besluit om die kommandant-gene-
raal te magtig om spesiale-veldkornette aan te stel en in
te sweer waar hy dit nodig ag.⁽³⁶⁾ Kragtens hierdie be-
sluit van die Regering is von Quitzow op 30 September en
Krantz op 4 Oktober 1899, onderskeidelik as spesiale veld-
kornet en spesiale assistent-veldkornet van die Duitse
kommando amptelik aangestel en ingesweer.⁽³⁷⁾

Die hoëre leiding van die Duitse kommando is derhalwe
finaal as volg aangestel:

Vir die Johannesburgse Afdeling:

1. ADOLF FRIEDRICH SCHIEL: Luitenant-kolonel. Komman-
dant van die Duitse kommando.⁽³⁸⁾
2. THOMAS CHALMERS ROBERTSON: Kaptein-adjutant van kom-
mandant Schiel.⁽³⁹⁾
3. GRAAF HARRA VON ZEPPELIN: Kaptein. Spesiale staf-
offisier.⁽⁴⁰⁾
4. CARL/.....

-
- 34) T.A. SS. R.13076/99. K.G. aan SS. dd. 18 September 1899.
- 35) Standard and Diggers News. 20 September 1899. p. 5.
- 36) T.A. SS. U.R.B. Art. 869 dd. 29 September 1899. Band
No. U.R. 47.
- 37) T.A. SS. (i) RBB. 1815/99. Band No. 2904. p. 704.
Aanstellingsbrief dd. 30 September 1899.
(ii) RBB. 1828/99. Band No. 2904. p. 730.
Aanstellingsbrief dd. 4 Okt. 1899.
- 38) T.A. SS. RBB. 1782/99. Band No. 2904. pp. 642-3. Aan-
stellingsbrief dd. 19 Sept. 1899.
- 39) T.A. SS. RBB. 1787/99. Band No. 2904. pp. 652-3. Aan-
stellingsbrief dd. 19 Sept. 1899.
- 40) T.A. SS. RBB. 1786/99. Band No. 2904. pp. 650-1. Aan-
stellingsbrief dd. 19 Sept. 1899.

4. CARL HEINRICH WEISS: Kaptein. Spesiale staf-offisier. (41)
5. GEORG BADICKE: Luitenant. Spesiale staf-offisier. (42)
6. OTTO VON ALBEDYLL: Luitenant. Spesiale staf-offisier. (43)

Vir die Pretoria-afdeling:

7. HANS ULRICH VON QUITZOW: Spesiale veldkornet. Staf-offisier met sitting in Krygsraad. (44)
8. ADOLPH PAUL KRANTZ: Spesiale assistent-veldkornet met sitting in die Krygsraad as plaasvervanger van die veldkornet. (45)

Adolf Schiel was ex officio 'n vrederegter en kon gevolglik die manskappe van die kommando ooreenkomstig die voorwaardes van oprigting amptelik insweer. Aangesien hy egter spoedig na die inswering van die offisiere in Pretoria na Johannesburg vertrek het om finale reëlins vir die vroeë vertrek van die kommando te tref, moes Hans von Quitzow as 'n spesiale vrederegter van die afdeling in Pretoria aangesel word om manskappe in te sweer. (46)

Nadat/.....

-
- 41) T.A. SS. RBB. 1783/99. Band No. 2904. pp. 644-5. Aanstellingsbrief dd. 19 Sept. 1899.
 - 42) T.A. SS. RBB. 1784/99. Band No. 2904. pp. 646-7. Aanstellingsbrief dd. 19 Sept. 1899.
 - 43) T.A. SS. RBB. 1784/99. Band No. 2904. pp. 646-7. Aanstellingsbrief dd. 19 Sept. 1899.
 - 44) Sien Voetnoot 37(i). Von Quitzow is op 18 Februarie 1863 in Strelitz, Duitsland, gebore. Hy het op 24 Junie 1899 'n burger van die Transvaal geword. Sien: RBB. 1316/99. Band No. 2903. p. 890. Briewe van Naturalisasie dd. 24 Junie 1899.
 - 45) Sien voetnoot 37(ii). Dit is opvallend dat die Regering in al die genoemde korrespondensie en bogemelde aanstellingsbriewe na die „Duitse korps“ verwys. Tog was die Duitsers ongetwyfeld as 'n „kommando“ saamgestel. Tot by Elandslaagte - ten minste - moet die benaming „kommando“ behou word. In getalsterkte was die Duitse kommando ook nie aanvanklik 'n „korps“ (wat meesal uit tussen 50 tot 100 manskappe bestaan het) nie. Die Duitse kommando se getalle het min of meer ooreengestem met kommando's soos Carolina (506 manskappe), Piet Retief (432 manskappe) en Swasieland (332 manskappe) Sien: Nierstrasz: Deel II pp. 409-10.
 - 46) T.A. SS. RBB. 1829/99. Band No. 2904. pp. 732-3. Aanstellingsbrief dd. 4 Oktober 1899.

Uitrusting van die Kommando. Nadat al die offisiere en ampsdraers van die Duitse kommando ingesweer was, kon die uitrusting van die kommando en die eerste afdeling manskeppe wat na die slagvelde sou vertrek, in alle erns en met nuwe stukrag voortgaan. Die tyd was beperk, maar Adolf Schiel het nou die hulp van bekwame offisiere gehad. Dit ly ook geen twyfel dat hy die kommando nocit in die kort tydsbestek van enkele dae - waarvan dit in die laaste drie die bedrywigste gegaan het - mobiel en gereed sou gekry het nie.

Sterke van die Eerste Afdeling van die Kommando. Nog voor die offisiere ingesweer was, naamlik op 11 September 1899, was daar van die groot getalle Duitsers wat hulle vir oorlogsdienste beskikbaar gestel het, reeds 500 man in Johannesburg gereed om twaalf uur na die oorlogsverklaring na enige sektor aan die grense van die Republiek op te ruk. In Pretoria was 100 Duitsers strydvaardig. Dit was almal uitgesoekte manne wat in vorige oorloë ervaring opgedoen het.⁽⁴⁷⁾

Weens 'n gebrek aan tyd sowel as perde en uitrusting was dit onmoontlik om al 600 man gelyktydig in die veld te stoot. Kommandant Schiel het hom toe voorgeneem om 300 man van Johannesburg bereide te maak en tot aan die tande te wapen. Hulle sou die eerste afdeling van die Duitse kommando wees en dit was Schiel se grootste wens dat hulle saam met die eerste burgers aan die grense moes versamel.⁽⁴⁸⁾ Veldkornet von Quitzow wat op 26 September al ongeveer 150 man vir onmiddellike velddiens gehad het en ook op 300 kon reken wat bereid sou wees om dadelik na die front te vertrek as die oorlog 'n werklikheid word,⁽⁴⁹⁾ is deur Adolf Schiel gelas om slegs sy allerbeste skutters en ruiters na Johannesburg se fort te stuur sodra die oorlog verklaar word.⁽⁵⁰⁾

Kommandant/.....

-
- 47) T.A. G.C.R. 177/99 by SS. R. 13076/99. A. Schiel aan K.G. dd. 11 September 1899.
- 48) T.A. K.G. GR. 1534/99. Band No. 196. (Geheime briewe 1895-1900). A. Schiel aan J. Kock L.U.R., dd. 20 September 1899.
- 49) T.A. K.G. GR. 7207/99 by CR. 7053/99. Vkt. Von Quitzow aan komdt. van Duitse kommando dd. 26 September 1899.
- 50) T.A. K.G. D.C. Band I. pp. 64 - 66. A. Schiel aan Von Quitzow dd. 26 September 1899.

Kommandant Schiel was van plan om 'n keurafdeling van die Duitse kommando saam met die eerste boerekommando's in die veld te lei.

Om so'n kommando uit te rus was geen geringe onderneming nie. Daartoe was groot somme geld nodig en kommandant Schiel moes met gesag beklee word om die nodige uitrusting aan te koop of teen kwitansie op rekening van die Regering te kommandeer. Die kavalleriste moes perde hê. Al die manne moes natuurlik goed gewapen wees. Daar moes vir vervoermiddels gesorg word om die manskappe se bagasie, die kampuitrusting, ammunisie en proviand te vervoer. 'n Ambulanswa was nodig vir dr. Elsberger en sy personeel. Saals, tooms en trekgoed moes voorsien word, benewens proviand, klerasie en komberse vir die manskappe en voor vir die ry- en trekdiere. Die kampuitrusting het bestaan uit tente, seilkrippe vir die diere, kook- en eetgereedskap en 'n skroefstok en ander gereedskap vir die wapensmid. Die ambulans van dr. Elsberger moes met geneesmiddels, verbandstowwe en alle nodige mediese uitrusting voorsien word.

Die aankoop van
Perde vir die
Kommando.

Dit was Adolf Schiel se grootste bekommernis om voldoende perde vir sy eerste 300 manskappe te kry. In 'n skrywe aan J.H.M.

Kock L.U.R. het hy op 20 September goedkeuring gevra om 300 perde aan te koop, omdat dit in belang van die Transvaal se saak was dat hy met 300 keurstryders van die Duitse kommando saam met die eerste kommando's aan die grense moet wees.⁽⁵¹⁾ Hy het ook aan staatsprokureur J.C. Smuts en die kommandant-generaal geskrywe en hulle versoek om sy aansoek vir 300 perde in die Uitvoerende Raad te ondersteun. „U zal inzien dat het een goede indruk zal maken wanneer een goed Corps, ‚verdrukke uitlanders‘ met de eersten op de grens zijn voor de Regering te vechten“ het hy op sarkastiese toon daarby gevoeg.⁽⁵²⁾ Hy het Generaal Joubert meegedeel dat hy binne vier of vyf dae genoeg perde uit die Vrystaat kon kry.⁽⁵³⁾

Met/.....

-
- 51) T.A. K.G. G.R. 1534/99. Band no. 196. (Geheime briewe 1895-1900). A. Schiel aan J. Kock L.U.R. dd. 20 September 1899.
 - 52) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 32. A. Schiel aan J.C. Smuts dd. 20 September 1899.
 - 53) Ibid. pp. 33-34. A. Schiel aan K.G. dd. 20 September 1899.

Met die ondersteuning van sulke invloedryke persone kon die saak nie anders as slaag nie. Die Uitvoerende Raad het Schiel se aansoek nog dieselfde dag goedgekeur en te kenne gegee dat hulle baie van die Duitse kommando verwag. Die Regering het neergelê dat hy hoogstens £20 per perd mag betaal.⁽⁵⁴⁾

Die volgende dag het die Regering 'n voorskot van £5,000 tot Schiel se beskikking in die Nasionale Bank geplaas.⁽⁵⁵⁾ Daarmee het Schiel 'n voorsprong gehad op baie ander amptenare wat perde teen 'n voorlopige kwitansie moes opkommandeer, met die belofte dat dit na afloop van die oorlog betaal sou word. Schiel kon kontant betaal en het derhalwe die keuse van die beste beskikbare perde gekry.⁽⁵⁶⁾

Tog het die aanskaffing van die perde nie so voor die wind gegaan nie. Aanvanklik wou die tak van die Nasionale Bank in Johannesburg nie Schiel se tjeks vir die geld wat in die Pretoria-tak gedeponeer is, aanneem nie.⁽⁵⁷⁾ In die tien dae wat Schiel nog gehad het voordat die kommando op 1 Oktober moes vertrek, moes hy ook nog 'n betroubare persoon vind om vir hom die perde in die Oranje-Vrystaat op te koop. Schiel sou eers self gaan en het aansoek gedoen om verlof van 23 tot 28 September 1899 om die perde in die Vrystaat te gaan keur.⁽⁵⁸⁾ Die toestande was egter so kritiek dat 'n lid van die Uitvoerende Raad (vermoedelik die latere assistent-generaal J.H.M. Kock), dit nie raadsaam geag het dat Schiel sy kommando moes verlaat nie.⁽⁵⁹⁾ Kommandant Schiel het die staatsekretaris vervolgens versoek om sy adjudant, kaptein T.C. Robertson, te laat gaan.⁽⁶⁰⁾ So baie van die staatsekretaris se klerke was egter al op

een/.....

-
- 54) T.A. K.G. GR. 1534/99. Band No. 196. (Geheime briewe: 1895-1900). Sekr. van Kab. aan H.v.G. dd. 20 September 1899.
 - 55) Ibid. Sekr. van kab. aan prov. kom. dd. 21 September 1899.
 - 56) Adolf Schiel: „23 Jahre.....“ p. 388.
 - 57) T.A. K.G. D.O. Band I. p. 75. Komdt. Schiel aan Nasionale Bank, Pretoria, dd. 29 September 1899.
 - 58) T.A. SS. R. 13254/99 by R. 13276/99. A. Schiel aan SS. dd. 21 September 1899.
 - 59) Ibid. A. Schiel aan SS. Ongedateerde note.
 - 60) T.A. SS. R. 13410/99 by R. 13276/99. A. Schiel aan SS. dd. 25 September 1899.

een of ander spesiale oorlogskommissie geplaas, dat die dienste van Robertson op daardie stadium ook onmistbaar was.⁽⁶¹⁾ Adolf Schiel moes derhalwe noodgedwonge 'n ander uitweg vind.

Gelukkig het die staatspresident se privaatsekretaris, Frikkie Eloff, aangebied om die perde vir die Duitse kommando te gaan koop. Kommandant Schiel het sy aanbod gretig aanvaar en hom versoek om in alleryl te vertrek en 50 goeie perde teen 'n gemiddelde prys van £18 of £20 aan te skaf. Met tussenpose het Schiel meer as 'n duisend pond aan Eloff getelegrafeer, maar dit het spoedig duidelik geword dat Eloff die een of ander moeilikheid op die lyf geloop het. Hy het niks van hom laat hoor nie.⁽⁶²⁾ Kommandant Schiel het gelukkig nie al sy hoop op Eloff geplaas nie. In Pretoria het hy intussen 'n groot aantal perde van die firma J.D. Celliers en Kie. aangekoop,⁽⁶³⁾ en toe Frikkie Eloff op 29 September 1899 - twee dae vóór die vertrek van die Duitse kommando - nog niks van hom laat hoor het nie, het Schiel nog 68 perde van 'n sekere Levoy gekoop en 'n paar perde gekommandeer. Hy het toe darem 210 perde tot sy beskikking gehad.⁽⁶⁴⁾

Op die dag van Adolf Schiel se vertrek na die grens, 1 Oktober 1899, het Frikkie Eloff getelegrafeer dat hy nie perde in die Vrystaat sonder die goedkeuring van die Vrystaatse staatspresident kon aankoop en uitstuur nie.⁽⁶⁵⁾ President Steyn het natuurlik alle beskikbare perde in sy

Republiek/.....

-
- 61) T.A. SS. R. 13276/99. Wnd. O.SS. aan SS. dd. 21 Sept. 1899.
 - 62) T.A. K.G. D.C. Band No. I. pp. 46, 47, 55, 59, 60, 63 en 73. A. Schiel aan F. Eloff dd. 22 September 1899 tot 27 September 1899.
 - 63) Ibid. p. 44 (A. Schiel aan Celliers en Kie., dd. 21 September 1899). p. 49 (A. Schiel aan Luit. du Toit dd. 25 September 1899) en p. 56 (A. Schiel aan kapt. Weiss dd. 25 September 1899). Op p. 385 van „23 Jahre.....“ beweër Schiel dat hy 180 perde van Celliers en Kie., gekoop het. As hy egter net 210 gehad het en 68 van Levoy gekry het, kon hy nie so baie van Celliers en Kie., gekoop het nie.
 - 64) Ibid. (i) p. 85. A. Schiel aan Thoma Brouery dd. 29 Sept. 1899.
(ii) pp. 89-90. A. Schiel aan Sekr. prov. kom. dd. 29 September 1899.
 - 65) Ibid. p. 157. A. Schiel aan priv. sekr. sts. pres. dd. 1 Oktober 1899.

Republiek vir sy eie kommando's nodig gehad. Frikkie Eloff moes derhalwe onverrigtersake na Pretoria terugkeer. Die £1040 voorskot wat hy van kommandant Schiel ontvang het, het hy op 6 Oktober 1899 aan die proviandkommissie terugbetaal.⁽⁶⁶⁾

Bewapening van die kommando.

Gewere en Ammunisie.

Tot in 1899 het die Regering hoofsaaklik die volgende tipe gewere aan die burgers uitgedeel: (i) Martini-Henri. (Die meerderheid). (ii) Guédes. (Hierdie gewere is deur Steyer in Oostenryk vervaardig. (iii) Krag-Jörgenson. ('n Deense militêre geweer). (iv) Westley-Richards. ('n Verouderde geweer waarvan nog 'n paar in die magasyn aanwesig was.)⁽⁶⁷⁾

Die nuwe mausergewere wat teen die einde van die vorige eeu in Switserland ontwikkel is, was egter 'n baie doeltreffender wapen. Die Suid-Afrikaanse Republiek het dan ook 'n groot voorraad daarvan aangeskaf. Toe die Transvaal in 1899 weer met 'n oorlog teen Engeland bedreig is, het die Uitvoerende Raad ook vroegtydig 'n besluit geneem om die burgers wat dit verlang het met mausers te wapen.⁽⁶⁸⁾ Die Regering het die uitdeel van gewere in die hande van die kommandant-generaal gelaat, maar sterk aanbeveel dat alle persone wat die vyand tegemoet sou gaan met mausers gewapen moet word. Die ander wat stede, spoorweë en eiendomme bewaak het, moes maar tevrede wees met Martini-Henri-gewere, omdat daar nie genoeg mausers was om almal te voorsien nie.⁽⁶⁹⁾ Die Johannesburgse burgers het sterk

daarop/.....

-
- 66) T.A. K.G. GR. 1534/99. Band No. 196. (Geheime Briewe 1895-1900). Kwitansie geteken deur sekr. prov. kom. dd. 6 Oktober 1899.
 - 67) Nierstrasz. Deel II. pp. 411 en 424.
 - 68) T.A. SS. U.R.B. Art. 752. dd. 11 Augustus 1899. Band No. U.R. 46.
 - 69) T.A. K.G. CR. 5403/99. SS. aan K.G. dd. 15 Aug. 1899.

daarop aangedring om hulle Martini-Henri en ander defekte regeringsgewere en ammunisie vir mausers in te ruil. Hulle was selfs bereid om dertig shillings vir die inruiling te betaal.⁽⁷⁰⁾

Sodra kommandant Schiel verneem het dat daar 500 man van die Duitse kommando in Johannesburg gereed was, het ook hy om 500 mauser gewere en 50,000 patrone aansoek gedoen.⁽⁷¹⁾ Die kommandant-generaal het gemeen dat aan Schiel se versoek voldoen kon word, mits 'n verdere besending mausers wat uit die buiteland verwag is, betyds aankom.⁽⁷²⁾ Die Regering het daarenteen besluit om geen onderskeid tussen die Duitse en Boerekommando's te maak nie. Hulle het dit nie raadsaam geag om die Duitsers sonder gewere te laat nie en die nodige magtiging en opdrag gegee om Schiel met die verlangde hoeveelheid mausergewere en ammunisie te voorsien „aangezien zij de Regeering in geval van oorlog van veel nut kunnen zijn.”⁽⁷³⁾

Die kommandant-generaal was dus genoodsaak om die magasynmeester in Pretoria dadelik te beveel om 500 mausergewere, 500 mauserpatroonbande en 50,000 mauserpatrone vir die Duitse kommando na die fort in Johannesburg te stuur.⁽⁷⁴⁾ Daar is hulle opgeberg totdat Adolf Schiel na Johannesburg vertrek het, want hy wou die gewere self aan die manskappe uitdeel.⁽⁷⁵⁾

Daar was nie genoeg mausers om die eerste afdeling Duitsers van Pretoria ook te voorsien nie. Veldkornet von Quitzow moes derhalwe tevrede wees met 150 Martini-Henri-gewere en 7500 patrone daarvoor, wat op 3 Oktober 1899 aan hom oorhandig is. Die Pretoria-afdeling van die Duitse

kommando/.....

-
- 70) T.A. K.G. (i) CR. 5638/99. Versoeksrif van M.E. Schoeman en 58 burgers dd. 16 Augustus 1899.
(ii) CR. 5443/99. Vkt. Jhb., aan K.G. dd. 16 Augustus 1899.
 - 71) T.A. K.G. D.C. Band I. pp. 4-5. A. Schiel aan K.G. dd. 11 September 1899.
 - 72) T.A. SS. R. 13076/99. K.G. aan SS.(Kab.) dd. 11 Sept. 1899.
 - 73) Ibid. Sekr. van Kab. aan K.G. dd. 12 Sept. 1899.
 - 74) Ibid. K.G. aan Mag.-meester dd. 12 Sept. 1899.
 - 75) T.A. K.G. D.C. Band I. pp. 22 - 24. A. Schiel aan dr. Elsberger dd. 16 September 1899.

kommando was dus heelwat swakker bewapen as hul kamerade van Johannesburg.⁽⁷⁶⁾ Voor die vertrek van die Duitse kommando het kommandant Schiel die kommandant-generaal gevra om nog 'n duisend Martini-Henri-gewere en 200,000 patrone vir die Duitse kommando beskikbaar te hou. Dit sou uitgedeel word aan al die ander Duitsers wat hulle nog sou aanmeld en van wie Schiel nog nie die naamlyste ontvang het nie.⁽⁷⁷⁾ Die offisiere van die Duitse kommando het Webleyrewolwers ontvang.⁽⁷⁸⁾

Kanonne. Op 15 September 1899 het luitenant-kolonel Schiel die Regering versoek om die twee kanonne wat die Duitse kommando graag vir hul eie oud-artilleriste wou hê, so spoedig moontlik na die fort in Johannesburg te stuur, sodat hy sy artilleriste behoorlik kon laat oefen en af-rig.⁽⁷⁹⁾ Ongelukkig was die meerderheid van die beskikbare kanonne reeds uitgedeel. Daar was net twee 6.5 s.m. Krupp-kanonne in die fort te Johannesburg oor.⁽⁸⁰⁾ Die twee kanonne sou ook onder bevel van hul eie offisiere by die weermag van 'n Boerengeneraal ingedeel word en kommandant Schiel is gevolglik skriftelik deur die kommandant-generaal meegedeel, dat geen kanonne by die Duitse kommando gevoeg kan word nie.⁽⁸¹⁾

Die/.....

-
- 76) T.A. K.G. CR. 7053/99. Mag.-meester aan K.G. dd. 3 Okt. 1899.
- 77) Ibid. A. Schiel aan K.G. dd. 25 September 1899.
- 78) T.A. K.G. CR. 7052/99. Mag.-meester aan K.G. dd. 27 Sept. 1899. Duitsers wat later aangesluit het (veral dié wat van die Buiteland aangekom het), het weer mausers ontvang as dit beskikbaar was. Mauserkarabyns is toe meesal uitgedeel. Sien: C.R. 657/00.
- 79) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 17. A. Schiel aan K.G. dd. 15 Sept. 1899.
- 80) T.A. SS. R. 13076/99. Lt. kol. komdt. S.P.E. Trichardt aan K.G. dd. 18 September 1899.
- 81) T.A. K.G. Band No. 332 (II) p. 120. Komdt. Schiel aan K.G. dd. 30 September 1899.

Verdere Uitrusting van die Korps. Die enigste ander uitrusting wat die Regering nog aan die Duitse kommando kon verskaf, was tente.

Die Staatsartillerie het 65 tente, (volledig met pale en penne) wat alreeds in gebruik was maar nie te veel verniel nie, aan die Duitse kommando oorgemaak.⁽⁸²⁾

Die verdere uitrusting wat die Duitse kommando nodig gehad het, moes of deur kommandant Schiel opgekommandeer of by plaaslike firma's in Johannesburg en Pretoria aangekoop word. Op 26 September het Adolf Schiel die staatssekretaris versoek om aan hom toestemming te verleen om die nodige waens en ander vervoermiddels vir sy kommando te kommandeer.⁽⁸³⁾ Die Uitvoerende Raad het egter besluit dat die Johannesburgse veldkornet, H. Lombard, die aangewese persoon was wat kragtens die Krygswet die nodige uitrusting vir die Duitse kommando moes kommandeer. Schiel is dus aangesê om hom na veldkornet Lombard te wend.⁽⁸⁴⁾ Op 29 September het veldkornet Lombard vir Schiel gemagtig om self mondprovisie en saals vir sy kommando te kommandeer.⁽⁸⁵⁾ Adolf Schiel het die verleende gesag egter aangewend om ook vervoermiddels en trekdiere, perde en ander uitrusting vir sy kommando te kommandeer.⁽⁸⁶⁾

Wat die aankoop van klerasie en lewensmiddels betref, het die Regering 'n hoofproviandkomitee in die lewe geroep om die tenders van verskillende firma's te oerweeg. As die komitee die tenders goedgekeur het, kon die lewensmiddels aan die kommando's verskaf word. Die hoofkomitee het bestaan uit: Burgemeester Potgieter van Pretoria, die inspekteur-generaal van invoerregte, E.H. de Waal; een van die inspekteurs van kantore wat aangewys is deur die hoofinspekteur; en J.D. Celliers. Die hoofkomitee kon onder-

komitees/....

-
- 82) T.A. SS. R. 13076/99. (i) Luit. E. Hoffman aan kapt. I.J. Bosman dd. 14 Sept. 1899.
(ii) Kwitansie geteken deur A. Schiel dd. 14 September 1899.
- 83) T.A. SS. R. 13416/99. A. Schiel aan SS. dd. 26 September 1899.
- 84) Ibid. O.SS. aan A. Schiel dd. 27 September 1899.
- 85) Ibid. Vkt. Lombard aan A. Schiel. dd. 29 September 1899.
- 86) T.A. K.G. D.C. Band I (i) p. 85. A. Schiel aan Thoma Brouery dd. 29 September 1899.
(ii) Sien ook: pp. 86, 93, 94 en 95.

komitees aanstel wat ook in die buitedistrikte deeglik beheer sou uitoefen oor al die lewensmiddels wat gedurende die oorlog gebruik word.⁽⁸⁷⁾

A.D.W. Wolmarans, L.U.R., wat ook lid was van een van die s.g. proviandkommissies, is spesiaal met die oorweging van tenders vir klerasie, saals ensovoorts vir die Duitse kommando belas.⁽⁸⁸⁾

Luitenant-kolonel Schiel kon derhalwe alles wat die Regering nie self aan sy kommando kon verskaf nie, volgens 'n tender wat deur die betrokke proviandkommissie goedgekeur moes word, by plaaslike firma's op rekening van die Regering aankoop. Hy moes egter baie haastig te werk gaan, want op 28 September is die proviandkommissies eers aangestel en op 29 September het hy verlof gekry om sekere uitrusting te kommandeer. Hy het toe reeds onder bevel gestaan om so spoedig moontlik te vertrek en die eerste afdeling van die Duitse kommando het Johannesburg op 1 Oktober 1899 verlaat.⁽⁸⁹⁾

Dit is dus duidelik dat die oprigting en uitrusting van die Duitse kommando in 'n uiters korte tyd bewerkstellig is. Dit was 'n wonderlike prestasie en getuig van Adolf Schiel se uitstekende organisasievermoë.

87) T.A. SS. (i) U.R.B. Art. 867 dd. 28 September 1899.
(ii) U.R.B. Art. 870 dd. 29 September 1899.
Band U.R. 47.

88) T.A. K.G. D.C. Band I. pp. 71-72. A. Schiel aan A. Johnson en Kie. Ongedateerd.

89) Ibid. pp. 89-90. A. Schiel aan sekr. prov. kom. dd. 29 September 1899.

'n Lys van alle uitrusting en 'n beraaming van die oprigtingskoste van die Duitse kommando word in Bylaag II verstrek.

HOOFSTUK V.

VELDDIENS VAN DIE DUITSE KOMMANDO.

Afskeid en die Tog na die Grens.

„De oorlogszon is gerezen! Wat zal het zijn? Een verwoest en geknecht Zuid-Afrika, óf - een vrij Vereenigd Zuid-Afrika?

Manifes van F.W. Reitz.
11 Okt., 1899.

Eerste Tekens van Swak Skakels in die Duitse Kommando.

Die Duitse kommando wat aanvanklik so sterk was dat hulle op voorwaardes aangedring het wat die grootste mate van onafhanklikheid en selfstandigheid aan hulle sou verseker, het spoedig na die oprigting daarvan die eerste tekens van ontbinding getoon. In die grootse gebou wat die Duitsers met die totstandkoming van die „Deutschen Verband“ opgerig het, het aaklige barste verskyn wat die opbreek van die Duitse kommando in kleiner, ondoeltreffender Duitse korpse maar alte duidelik voorspel het.

Op 18 September het gerugte dat 'n aantal Duitsers besluit het om een van die De Mellion's in Johannesburg as hul kommandant te kies, Schiel se ore bereik.⁽¹⁾ Daar was gelukkig geen waarheid in die gerugte nie, maar waar 'n rokie is moet 'n vuurtjie wees. Dit het spoedig geblyk dat die „vuurtjie“ in Pretoria was. Meer as sestig Duitsers van die hoofstad het besluit dat hulle nie tevrede was met die verkiesing van Adolf Schiel as kommandant nie. In 'n versoekskrif aan die Regering het hulle gevolglik daarop aangedring dat die Regering liever „de Heer Doctor L. Neumann, nu genaamd de Heer Baron L. von Zelewski“ as kommandant van 'n Duitse kavalleriekorps moes aanstel.⁽²⁾

Gelukkig het die Regering geen ag op die versoek geslaan nie. Die eenheid van die Duitse Kommando het dus ongeskonde voortbestaan. 'n Geweldige kraak het egter in die fondament van die Duitse kommando verskyn toe Paul

Krantz/.....

-
- 1) T.A. K.G. D.C. Band 1. p. 26. A. Schiel aan lt. Grothaus dd. 18 September 1899.
 - 2) T.A. K.G. Band No. 198. Supplementêre Stukke 1899-1902. 65 Petisionarisse aan Reg. dd. 21 September 1899.

Krantz van die Pretoria-afdeling geweier het om onder bevel van Adolf Schiel na die front te vertrek. Schiel het op 21 September reeds verneem na die getal goeie ruiters en skutters van die Pretoria-tak van die kommando, wat dadelik saam met Krantz in die veld kon ruk.⁽³⁾ Toe Krantz later in Johannesburg aankom, het hy dadelik laat blyk dat hy nie geneë was om as 'n gewone manskap onder Adolf Schiel te dien nie. Hy wou die Pretoria-afdeling as 'n aparte Duitse korps aanvoer en minstens die rang van veldkornet beklee. Aangesien von Quitzow nouliks 150 man as eerste Pretoria-afdeling kon uitrus en in die veld stuur, was Schiel nie bereid om Krantz as 'n veldkornet aan te stel nie. Die voorwaardes van oprigting het bepaal dat 'n veldkornet en assistent-veldkornet vir elke 300 man aangewys kon word en daar die Johannesburg- en Pretoria-afdelings van die Duitse Kommando gesamentlik skaars 400 man behoorlik kon uitrus om saam met die eerste kommando's op te ruk, het kommandant Schiel besluit dat een ingesweerde veldkornet - Von Quitzow - voorlopig voldoende was. Die Afrikanerafdeling het reeds onoffisieël 'n veldkornet en assistent-veldkornet gekies en met al die ander ingeswore stafoffisiere, was daar vanselfsprekend meer as genoeg manne in bevel van die Duitse Kommando. Schiel was dus nie bereid om Krantz sy sin te gee nie.⁽⁴⁾

Paul Krantz het hom uit die kommando onttrek,⁽⁵⁾ maar in Pretoria het hy weer by die Duitse afdeling aangesluit en daarin geslaag om sonder Schiel se aanbeveling tog op 4 Oktober 1899 as assistent-veldkornet van die Duitse kommando deur die Regering aangestel te word.⁽⁶⁾

Hy het sy rang en sy invloed gebruik om die manskappe van die Pretoria-afdeling teen Schiel op te rui.⁽⁷⁾

In Pietersburg het ook 'n aansienlike getal Duitsers en Hollanders hulle bereid getoon om vir die vryheid van

Transvaal/.....

-
- 3) T.A. K.G. D.C. Band I p. 39. A. Schiel aan P. Krantz dd. 21 September 1899.
 4) T.A. K.G. C.R. 7792/99. A. Schiel aan asst.gonl. J. Kock dd. 9 Oktober 1899.
 5) T.A. K.G. D.C. Band I p. 170. A. Schiel aan Von Quitzow dd. 1 Oktober 1899.
 6) T.A. SS. RBB. 1828/99 Band 2904. p. 730.
 7) T.A. K.G. CR. 7792/99. A. Schiel aan asst.gonl. J. Kock dd. 9 Oktober 1899.

Transvaal te veg.⁽⁸⁾ Dit het die ambisie van Schiel se vriend, B.H. Dicke, aangewakker en ook by hom het die begeerte ontstaan om 'n eie Duitse korps tot stand te bring, wat onafhanklik van Adolf Schiel se Duitse kommando sou optree. Dicke het die Regering derhalwe om goedkeuring gevra om 'n Duitse korps in die noorde op die been te bring. Die Duitse korps van Zoutpansberg sou dan onder die kommandant van die Zoutpansbergkommando velddiens doen.⁽⁹⁾

Aangesien daar reeds 'n Duitse kommando bestaan het, het die kommandant-generaal Dicke nie toegelaat om nog 'n Duitse korps op te rig nie. Hy is beveel om by die kommando van Zoutpansberg aan te sluit, waardeur hy in elk geval nie deelgeneem het aan die opbou van die Duitse bond en Duitse kommando nie.⁽¹⁰⁾

Adolf Schiel se droom van een kragtige verenigde Duitse kommando wat 'n betekenisvolle leërafdeling met 'n gewigtige slaankrag sou uitmaak, is derhalwe nie verwesenlik nie. Die Duitsers het spoedig na Schiel se vertrek na die front tekens van verslapping begin toon en ambisieuse Duitsers het elke geleentheid probeer benut om die Duitsers in kleiner korpse op te breek en self as „kommandant" daarvan te voorskyn te tree. Die sug na range en leierskap het dus nog voor die uitbreek van die oorlog, die Duitse kommando skade aangedoen. Die invloed van die „Deutschen Verband" is daardeur verminder en die hele organisasie het begin wankel. Daar was onmiskenbare tekens dat die Duitsers van Pretoria en in ander dele van die Republiek, nie aan Adolf Schiel en die hoofkomitee van Johannesburg ondergeskik wou wees nie. Geleidelik het daar 'n neiging onder die Duitsers ontstaan om afsonderlike korpse op te rig en ander leiers daarvoor te kies. So 'n verbrokkeling kon net een gevolg hê: Dit moes die Duitse kommando wat sterk begin het, noodwendig verswak en selfs laat doodbloei.

Laaste Voorbe-
reidsels vir die
vertrek van die
Duitse Kommando.

Salig onbewus van die munitery wat 'n
ramp in die Duitse Kommando sou ver-
oorsaak, het luitenant-kolonel Schiel

die/.....

-
- 8) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 164. Landdros, Pietersburg aan K.G. dd. 18 Oktober 1899.
- 9) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 6) p. 447. B.H. Dicke aan K.G. dd. 7 Oktober 1899.
- 10) T.A. K.G. Brieweboek 31 Augustus tot 13 Oktober 1899. p. 839 K.G. aan Dicke dd. 7 Oktober 1899.

die laaste voorbereidsels vir die afskeid van sy kommando getref. Op 26 September het die kommandant-generaal elke offisier in 'n vertroulike omsendbrief aangemaan om sy manne in die geheim op te roep en gereed te wees vir 'n onmiddellike uittog as die bevel kom. Gedagtig aan die belangrikheid van 'n eendragtige optrede tydens so 'n lewensgevaarlike en gewigtige onderneming, waarvan die voortbestaan van die Suid-Afrikaanse Republiek en 'n vrye onafhanklike Afrikanervolk afgehang het, het generaal Joubert die volgende vermaning op die hart van elkeen gedruk:

„Nu Broeders, Burgers en Officiëren, wees eensgezind en niemand zie voor zicht zelven, maar allen voor elkaar. Laat niet toe dat een eigen ik in een onzer werke, maar laat een nederigen geest ons bezielen. Laten wij elk een onze naaste liefhebben en voortreffelijker achten dan zich zelf, want daardoor zal goede raad gevonden en gehouden worden, en zoo zal de Heere onze Raadgever zijn.”

Vervolgens het die kommandant-generaal sy offisiere verseker dat die Regering en die volk nie die eerste skoot in die stryd wil afvuur nie „maar wij worden er toe gedwongen, gedreven, ja verplicht, en wat kunnen wij doen, wij kunnen niet anders; God helpe ons.”

Generaal Joubert het verder aangedui dat hy voorlopig geen strategiese oorlogsplan uitgewerk het nie. Dit sou slegs sy taktiek wees om nie dadelik verskansde stede en kampe „waartegen onze burgers niet zullen kunnen staan” aan te val nie. Die vyand moes op die oop veld aangeval word en belet word om voort te ruk. Veldslae moes dus op plekke wat vir die Boere geskik was gelewer word en daar moes hulle optree soos God hulle sou lei „want het is niet mogelijk om hier op het kantoor zittende het slag of het slagveld te regelen, eerst op de plek zelf spreekt de omstandigheid, daarom moet het aan het beleid van elken Raad van Officiëren, of aan het Hoofdbestuurder gelaten worden om te zien wat de dag hem leert, enz.”⁽¹¹⁾

Intussen moes die verskillende kommando's so vinnig as moontlik na bepaalde plekke aan die grense van die Republiek opruk om te verhoed dat die Engelse magte wat

op/.....

11) T.A. K.G. Band No. 344. Omsendbrief van K.G. No. C.B. 18/99 dd. 26 September 1899.

op strategiese plekke net buite die grense van Transvaal saamgetrek was, by 'n skielike oorlogsverklaring vinnig opmars en die Suid-Afrikaanse Republiek ongehinderd binne-dring.

Luitenant-kolonel Schiel en sy adjudant, Robertson, was in die laaste dae voor die uittog na die grense, druk besig met die uitrusting van die eerste 400 man van die Johannesburg- en Pretoria-afdelings van die Duitse kommando. Op daerdie stadium het die leiers van die Duitse bond op 'n uiteindelijke kommandosterkte van minstens 4000 manskappe gereken.⁽¹²⁾ Soos reeds geblyk het was die tyd en beskikbare perde en uitrusting ongelukkig te beperk om meer as 400 man in gereedheid te bring om saam met die eerste Boerekommando's op te ruk.

Die kommandant-generaal het kommandant Ben Viljoen en sy Johannesburgkommando aangevul deur Adolf Schiel met die Duitse kommando, onder bevel van assistent-generaal J.H.M. Kock, L.U.R., geplaas. Op die 28ste September het Ben Viljoen die opdrag om te vertrek, waarop hy met spanning gewag het, ontvang. Generaal Kock moes met die kommando's onder sy aanvoering na Kliprivier aan die Vrystaatsgrens voortyl om Bothaspas te berset.⁽¹³⁾

Op 29 September was kommandant Schiel ook in besit van die bevel om onmiddellik met sy kommando te vertrek.⁽¹⁴⁾ Daar was egter nog so baie laaste voorbereidings om in aller haas te tref, dat die Duitse kommando dit onmoontlik gevind het om saam met die Johannesburg-kommando op die aand van 29 September af te reis.

Schiel moes ook nog die voortsetting van die dringendste werkseamhede in sy departement wat nie gestaak kon word nie, reël. Sy eerste klerk, E.E. Meintjies - die enigste amptenaar wat in die hoofkantoor te Pretoria agtergebly het - is as waarnemende verantwoordelike klerk aan-

gestel./.....

-
- 12) De Volksstem. 27 September 1899.
- 13) B.J. Viljoen: „Mijne Herinneringen uit den Anglo-Boereoorlog” Amsterdam 1902 p. 20.
- 14) T.A. K.G. D.C. Band 1 pp. 89-90. A. Schiel aan sekr. reg. prov. kom. dd. 29 September 1899.

gestel. Schiel het hom gelas om die departementele sake na die beste van sy vermoë uit te voer. Hy moes egter onthou dat Schiel nog Hoof van Gevangeniswese gebly het en moes sorg dat die kommandant van die Duitse kommando, selfs op die slagvelde nog gedurig op hoogte gehou word van alles wat in sy departement voorval. Hy het Meintjies beveel om onder geen omstandighede eiemagtig op te tree nie. (15)

Die Duitsers van Heidelberg wat gereed was om saam met die Duitse kommando te vertrek, is deur kolonel Schiel gelas om onmiddellik na die fort in Johannesburg te gaan en hulle by kaptein Weiss aan te meld. Daar sou hulle perde en uitrusting ontvang. (16)

Plaasvervanger in Pretoria aangewys. Luitenant-kolonel Schiel het ook betyds vir bekwame plaasvervangers gesorg, waardeur die onvoorbereide manskappe wat nog uitgerus en indien moontlik van perde voorsien moes word, in veilige hande agtergelaat is.

In Pretoria het die besadigde von Quitzow reeds sedert sy verkiesing as voorsitter van die Pretoria-tak van die Duitse bond en lank voor sy aanstelling as veldkornet, as Adolf Schiel se plaasvervanger opgetree. Aangesien hy later as Schiel na die front sou gaan, het hy outomaties as Schiel se verteenwoordiger in Pretoria agtergebly. Hy moes derhalwe vir sy eie plaasvervanger sorg toe hy ook na die front moes vertrek het.

Op 26 en 30 September het kommandant Schiel die laaste bevels voor die vertrek van die kommando aan von Quitzow gegee. Hy moes sy beste skutters en ruiters gereed hou om onmiddellik na die fort in Johannesburg te vertrek, sodre dit nodig word. Schiel het dit uitdruklik beklemtoon dat hy slegs uitstekende skutters en ruiters in die eerste afdeling van die Duitse kommando met hom saam sou neem.

Wanneer von Quitzow 'n verdere bevel van Schiel ontvang/.....

-
- 15) T.A. (i) K.G. D.C. Band I. p. 119. A. Schiel aan E.E. Meintjies dd. 30 September 1899.
 (ii) Pretoria-Argief. Band 119. Veldkornetstukke C.P.M. 1725/00. E.E. Meintjies aan wnd. vkt. Pretoria dd. 30 Sept. 1899.
- 16) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 116 A. Schiel aan H. Albers dd. 30 Sept. 1899.

vang om die ander manskappe van die Duitse kommando in Pretoria op te roep, moes hy sy eie diskresie gebruik. Hy moes die manskappe volgens sy eie ondervinding beoordeel en op taktvolle wyse uitsoek, uitrus en bewapen en onder geen omstandighede na ander persone se advies luister nie. In alle krygsake moes veldkornet von Quitzow net na eie goeddunke handel en geen ag slaan op die komitee van die Duitse bond nie. „U geeft uwe bevelen volgens uw best gevoelen en bent alleen aan my verantwoordig schuldig zoolang de Generaal of de Regeering deze verantwoordig niet eischt,“ het die Duitse kommandant beveel.

Die aanvullende goeie ruiters en skutters moes gedurig gereed wees om sonder versuim na Schiel gestuur te word, sodra hy hul ondersteuning eis. Voetgangers moes apart ingerig word sodat Schiel uiteindelik ook 'n sterk infanteriekorps van die Duitse kommando in die veld kon stoot, as hul hulp vereis sou word.⁽¹⁷⁾ Die voetgangers wat in Pretoria op bevele om na die front te vertrek gewag het, moes intussen vir die bewaking van die spoorlyn of enige ander dienste wat deur voetgangers verrig kon word, beskikbaar gestel word. Ten slotte is von Quitzow deur Schiel versoek om sy plaasvervanger en die offisiere van die Johannesburg-afdeling getrou te ondersteun en met raad en daad by te staan, wanneer hul sake wat die Duitse kommando geraak het, by die kommandant-generaal of die Regeering moes bepleit.⁽¹⁸⁾

Schiel se plaas-
vervangers in
Johannesburg.

In Johannesburg het Schiel vir F. Kirchenbauer as plaasvervangende kommandant van die Duitse kommando aangestel. Schiel se laaste bevele aan Kirchenbauer kan as volg saamgevat word:-

1. Hy moes ook voortgaan met die uitrusting en afrigting van manskappe en soveel versterkings as moontlik agter Schiel aanstuur, sodra meer manskappe verlang word.
2. Die voetgangers moes vir enige gebeurlikheid gereed gehou word. Die geskikste infanteriste moes vir velddiens afgesonder word, terwyl die minder geskikte voetgangers se name aan die regeringskommissie vir Rus en Orde verstrekk moes word. Die kommissie kon dan van sodanige voetgangers gebruik maak vir bewakingsdienste in en om
Johannesburg/..

17) T.A. K.G. D.C. Band I pp. 64-66. A. Schiel aan von Quitzow dd. 26 September 1899.

18) Ibid. pp. 134-135. A. Schiel aan von Quitzow dd. 30 September 1899.

Johannesburg.

3. Sodra kaptein Weiss en luitenant Badicke met die eerste versterkingsmag na Schiel vertrek, moes Kirchenbauer Badicke se magasyn en sy boeke op behoorlike wyse oorneem en in orde hou.

4. Verder moes Kirchenbauer gereeld volledige naamlyste van alle diensdoende lede van die Duitse kommando aan die veldkornet in Johannesburg verstrek, sodat geen dienspligtige Duitsers miskien onder die vaandel van die Duitse kommando probeer vaar, teneinde hul pligte te ontduik nie.

5. Wat die bewapening van die manskappe en die verskaffing van voer en proviand aan die kommando betref het, moes Kirchenbauer hom tot die verskillende kommissies wat met die beheer daarvoor belas was, tot die kommandant-generaal of die Regering wend. Schiel het die waarnemende kommandant verseker dat von Quitzow in Pretoria hom altyd sal help om vertoë wat hy ten behoewe van die Duitse kommando aan die verskillende kommissies of amptenare rig, deur te werk.⁽¹⁹⁾

Aangesien kommandant Schiel besef het dat hy nie die afrigting van die agterblywende rekrute in onbekwame hande kon laat nie, het hy besluit om twee van sy stafoffisiere, naamlik kaptein Weiss en luitenant Badicke, by die fort in Johannesburg te laat bly om toesig te hou oor die uitrusting en opleiding van versterkingsafdelings vir die Duitse kommando. Weiss is deur Schiel beveel om die versterkingsmag as dit nodig word, dadelik uit te lei. Badicke moes saam met Weiss na die front vertrek.⁽²⁰⁾ Hy moes egter in bevel van die magasyn bly totdat hy van Schiel bevel ontvang het om saam met Weiss teen die vyand op te trek. Hy moes noukeurig van alles boekhou en voordat hy die boeke aan Schiel se plaasvervanger, waarnemende kommandant F. Kirchenbauer, oorhandig het, moes die sekretaris van die Duitse bond in Johannesburg, Stollberg, die inskrywings eers nagaan en sertifiseer dat daar van alle transaksies

behoorlike/.....

19) Ibid. pp. 140-143. A. Schiel aan Kirchenbauer dd. 29 Oktober 1899.

20) Ibid. pp. 120-121. A. Schiel aan Weiss dd. 30 Oktober 1899. (Schiel het 'n foutiewe datum hier neergeskrywe. Dit moes 29 of 30 September 1899 wees.)

behoorlike rekenskap gegee is.⁽²¹⁾ Sodoende het Adolf Schiel voorsiening gemaak vir die ordelike voortsetting van die organisasie van die Duitse kommando, na sy vertrek na die front. Nadat hy die name van sy plaasvervangers aan die kommandant-generaal en die proviandkommissie bekend gemaak het, teneinde moontlike verwarring na sy vertrek te voorkom⁽²²⁾ het hy as 'n laaste maatreël voor sy afskeid, sy testament in orde gebring en die nodige voorsiening vir sy vrou en familie gemaak ingeval van sy skielike dood op die slagveld.⁽²³⁾

Die Vertrek van Adolf Schiel het dus geen steen onaangeroer die Duitse Kommando: Johannesburg. gelaat om te verseker dat die versterking, groei en uitbouing van die Duitse kommando na sy vertrek met die eerste afdeling van die Duitse kommando, reëlmatig en ywerig sou voortgaan nie. Op 30 September was alles gereed vir die vertrek. Die keur van die Pretoria-tak is deur 'n lid van die Pretoriase komitee van die Duitse bond na Johannesburg oorgetring,⁽²⁴⁾ maar na al die voorsorg wat Schiel geneem het om enige wanordelikheid of onenigheid in die Duitse kommando te voorkom, moes hy bitter teleurgestel gevoel het toe Paul Krantz geweier het om as 'n gewone manskap na die grens te gaan. Met Krantz se bedanking uit die kommando het die eerste teken van skeuring in die geleedere van die kommando self duidelik geword.

Daar was egter vir Schiel geen tyd om hierdie slang wat sy aaklige kop onverwags uitgesteek het, eers te vermorsel nie. Ben Viljoen het reeds op die Duitse kommando in Standerton gewag en was in besit van skriftelike instruksies om so spoedig moontlik met kanonne na die Oranje-Vrystaat op te ruk.⁽²⁵⁾ Die Duitse kommando kon dus nie 'n dag langer vertoef nie en Schiel kon ter elfderure niks doen om te verhoed dat Paul Krantz na Pretoria terugkeer om die manskappe teen hom op te rui en muitery in die kommando te veroorsaak nie.

Kommandant/.....

-
- 21) Ibid. pp. 124-125. A. Schiel aan Badicke dd. 29 September 1899.
- 22) Ibid. pp. 126-127 en pp. 138-139. A. Schiel aan K.G. en prov. kom. dd. 30 September 1899.
- 23) Ibid. pp. 123, 128, 129. A. Schiel aan Weesheer en bestuurders van Nasionale Bank Pretoria en Pietersburg, dd. 30 September 1899.
- 24) Ibid. p. 134. A. Schiel aan von Quitzow dd. 30 September 1899.
- 25) T.A. K.G. Band 332 (Deel II) p. 154. Komdt. Viljoen aan K.G. dd. 30 September 1899.

Kommandant Schiel het met sy manskappe gereël dat hy drie kanonskote uit die fort sou afvuur om hulle tot gereedheid aan te maan. 'n Vierde kanonskoot sou die teken wees vir alle manskappe om onverwyld by die fort te versamel vir die uittog. Op die 28ste September, toe die bevel om uit te ruk die Johannesburgers bereik het, het die vuurlope van 'n kanon in die fort te Johannesburg sy onheilspellende boodskap drie maal oor die stad laat weergalm. Elke manskap van die Duitse kommando het toe geweet dat die tyd om afskeid te neem aangebreek het. Vir die Johannesburgers in die algemeen was dit die eerste geluide van die oorlogsgerammet wat die laaste hoop op vrede vir goed verydel het. Na 'n kort stilte het 'n vierde kanonskoot om 11.30 v.m. oor Johannesburg se heuwels weergalm. Dit was die bevel vir die Duitse kommando om die wapens aan te gord en by die fort te versamel.⁽²⁶⁾

Schiel se kommando was sonder kanonne omdat die kommandant-generaal hom beveel het om die twee oorblywende kanonne in die fort aan assistent-generaal Kock af te gee.⁽²⁷⁾ Die kanonne en hul bemannings is aanvenklik onder bevel van luitenant H.C.W. Grothaus geplaas. Hy het dus ook in generaal Kock se leërafdeling gebly, maar die Duitse kommando het hom verloor.⁽²⁸⁾ Soos reeds vermeld was Grothaus een van die oorspronklike stigterslede van die Duitse bond. Om te vergoed vir hierdie verlies, is Grothaus se kollega, luitenant F.W. von Wichmann, tot Schiel se vreugde by die Duitse kommando gevoeg. Dit is 'n aanduiding dat die Regering nog steeds die moontlikheid dat die Duitse kommando vir nuttige artillerie-dienste aangewend kon word, in gedagte gehou het.⁽²⁹⁾

Afskeid. Sondagoggend, 1 Oktober 1899, was die waens van die Duitse kommando klaar ingespan en gereed om van die fort in Johannesburg te vertrek. Die Afrikaner-afdeling het ook by die fort aangetree, maar die Duitsers was op die tentoonstellingsterrein van die Landbougenootskap in marsorde opgestel. Pastoor Grassmann, 'n Duitse geestelike van Johannesburg, het by die Afrikaner-afdeling 'n

gebed/.....

-
- 26) Standard and Diggers News. 29 September 1899. p. 5.
27) T.A. K.G. Band No. 263 (Brieweboek 1899) p. 510 K.G. aan A. Schiel dd. 30 September 1899.
28) T.A. Prellerversameling: Lêer No. 256. Lewensketse:
29) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 2). p. 134. K.G. aan komdt. Fort Johannesburg dd. 30 Sept. 1899.

gebed gedoen.⁽³⁰⁾ Die Duitsers het hy kortliks toegesprek en hulle ten slotte aan die beskerming van die Hoër Hand opgedra. „Denkt daran dass Ihr Christen seid. Ein guter Christ wird auch ein guter Soldat sein" het die eerwaarde heer gesê.⁽³¹⁾

Om vieruur die middag het die trein met die Duitse kommando uit Johannesburg se stasie gestoom.⁽³²⁾ Die vrouens en ander naasbestaendes van die Duitsers het, net soos die Boerevrouens, die afskeid moedig deurgemaak en die manne aangespoor en besiel vir die bloedige stryd wat moes volg.⁽³³⁾

Kommandant Sarel Eloff was baie begaan oor die vertrek van die Duitsers. Hy het die Regering kennis gegee dat die fort onbeskerm en nutteloos was met die geringe besetting wat daarin oorgebly het. Daarom het hy daarop aangedring dat die Regering die besettingsmag van die fort met manskappe van die Rydende Polisiekorps moes aanvul.⁽³⁴⁾ Hy was so in die nood oor die gebrek aan bekwame manne om hom by te staan, dat hy Adolf Schiel se adjudant, T.C. Robertson, oorreed het om nog 'n tyd by hom te bly om hom behulpsaam te wees. Adolf Schiel is derhalwe met slegs twee van sy ingeswore offisiere, naamlik graaf Harra von Zeppelin en Otto von Albedyll na die front. Kaptein Weiss en luitenant Badicke sou later met die versterkingsmag volg; van Pretoria is geen offisiere saam met Schiel nie en kommandant Eloff het kaptein Robertson in die fort teruggehou. Die Regering het egter beslis dat kaptein Robertson nie in die fort moes bly nie, maar dadelik na die front moes vertrek om hom by kommandant Schiel en die Duitse kommando aan te sluit.⁽³⁵⁾

Die Tog na die Grense. Assistent-generaal Kock se kolonne sou 'n onderdeel van die suid-oostelike leërmagte van die Suid-Afrikaanse Republiek uitmaak. Die kommando's wat na die oostelike grense (Natal) vertrek het, het te Sandspruit naby Volksrust 'n geweldige groot laer opgeslaan. Die spoorweg na Natal is uitsluitend vir/.....

-
- 30) A. Schiel: „23 Jahre....." p. 389.
 31) J. Scheibert: „Der Freiheitskampf der Buren und die Geschichte ihres Landes." Berlyn 1903. Band I. Deel II.p.117.
 32) Adolf Schiel: „23 Jahre....." p. 392.
 33) Standard and Diggers News. 4 Okt. 1899. p. 4.
 34) T.A. K.G. Band 332 (Deel 3). p. 179. Kapt. Eloff aan K.G. dd. 1 Okt. 1899.
 35) T.A. SS.R. 13659/99 (i) Kapt. Eloff aan SS. dd. 2 Oktober 1899 en
 (ii) Besluit van Reg. dd. 2 Oktober 1899.

vir militêre vervoer gemonopoliseer en daar was so 'n groot verkeer op die ysterbaan dat treine dikwels vir ure lank opgehou is. Die personeel van die Z.A.S.M. het die verkeer egter op die lofwaardigste wyse gehanteer en gereël en die verskillende kommando's het hul bestemmings in bykans ongelooflike kort tyd bereik.

Die Duitse kommando is ook te Sandspruit ingewag.⁽³⁶⁾ Weens 'n oponthoud van die treine te Standerton, waar kommandant Viljoen met sy manskappe (insluitende luitenant Grothaus met die twee kanonne en hul bemannings wat vir generaal Kock se leërafdelings bedoel was), reeds op 1 Oktober op hul aanvoerder en luitenant-kolonel Schiel met die Duitse kommando gewag het,⁽³⁷⁾ moes die hele Johannesburgafdeling te Standerton oorbly.⁽³⁸⁾

Terwyl die Duitse kommando en generaal Kock in Standerton by kommandant Viljoen en die Johannesburgers aangesluit en op hul treine se vertrek na Sandspruit gewag het, is hul koers deur die kommandant-generaal verander. Die Vrystaters het by generaal Joubert aanbeveel om 'n sterk Transvaalse kommando na die Oranje-Vrystaat te stuur om by hulle aan te sluit. Generaal Joubert het die noodsaaklikheid om 'n deeglike verbinding met die magte van die Oranje-Vrystaat te bewerkstellig, ten einde 'n kragtige gesamentlike optrede teen die vyand te versoker, ingesien. Aangesien die Vrystaatse bevelhebbers daarop aangedring het dat generaal Joubert „mannen van ondervinding” na hulle moes stuur, het hy besluit om assistent-generaal Kock en die Johannesburgers, en kommandant Schiel se Duitse kommando benewens luitenant Grothaus met die twee kanonne na die Oranje-Vrystaat te laat wegdraai.

Generaal Kock het dadelik besef dat sy mag daardeur ver voor die res van die oostelike leër sou moes opruk. Daardeur sou die Johannesburgers en die Duitse kommando wat gesamentlik maar 'n paar honderd man sterk was, die voorhoede van die oostelike Boerleër word. As dit tot 'n

botsing/.....

-
- 36) Standard and Diggers News (i) 2 Oktober 1899 p. 5.
(ii) 4 Oktober 1899 p. 4.
- 37) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 3) p. 169. Komdt. Viljoen aan K.G. dd. 1 Oktober 1899.
- 38) Standard and Diggers News. 5 Oktober 1899. p. 5.

botsing met die vyand sou gekom het, sou dit derhalwe maar swaar geval het om met die klein klompie manskappe veel uit te rig. Generaal Kock het dus dadelik op versterkings aangedring. Die verskillende kommando's was egter almal reeds bepaalde stellings aangewys en daar was nie 'n afsonderlike reserwemag waaruit generaal Joubert 'n versterkingsmag vir generaal Kock beskikbaar kon stel nie. Die kommandant-generaal was dus verplig om vrywilligers van die verskillende kommando's te vra om die mag van generaal Kock aan te vul. Hy het 'n beroep op die kommandante en veldkornette gedoen om die vrywilligers uit te soek en van 100 tot 200 manskappe so spoedig moontlik na generaal Kock se kommando's te laat vertrek.⁽³⁹⁾

Die Johannesburgers en die Duitse kommando is derhalwe nie na die groot militêre basis by Sandspruit nie. Hulle het Standerton op die oggend van 2 Oktober verlaat en oor die velde opgeruk na die Vrystaatse grens. Teen die aand het hulle te Platrand, ongeveer halfpad tussen Standerton en Sandspruit, afgesaal.⁽⁴⁰⁾ Die volgende dag is die kolonne verder, maar kommandant Schiel het 'n aantal Duitsers by die Platrandkamp laat bly om op perde en provisie wat nog moes aankom, te wag.⁽⁴¹⁾ Die 4de Oktober het generaal Kock die Kliprivier bereik en daar gekampeer. Sy kamp was toe ongeveer twee uur te perds van die groot laer by Sandspruit verwyder.⁽⁴²⁾ Kommandant Schiel en dr. Mangold het van die geleentheid gebruik gemaak om die volgende telegram namens die Duitse kommando aan die Duitse keiser te Berlyn te stuur:-

„Duitse vrywilligers aan die front hoop om vegtende of vallende 'n ware Duitse broederras te bestendig. Ons betreur dit diep dat die hoëre politiek van die Duitse Regering geen invloed op ons belange kan uitoefen nie. Nietemin protesteer ons teen Engeland se seeroweragtige optrede. Mag Duitsland se stryd om vryheid en reg nie vergeet word nie en mag U Majesteit se seën op ons rus.“⁽⁴³⁾

Die/.....

-
- 39) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB.: Oktober 1899-Maart 1900) pp. 6-7. K.G. aan alle offisiere dd. 5 Oktober 1899.
- 40) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 3) p. 235. Landdros Standerton aan K.G. dd. 3 Oktober 1899.
- 41) T.A. K.G. Band No. 345. J.H.M. Kock aan K.G. dd. 6 óf 7 Okt. 1899.
- 42) Standard and Diggers News. 10 Oktober 1899 p. 4.
- 43) Ibid. 4 Oktober 1899 p. 4 (Deur skrywer vertaal).

Die kommandant-generaal het die geleentheid weer gebruik om die twee uithaler Duitse artilleriste, von Wichmann en Grothaus van die Duitse kommando en generaal Kock se magte te onttrek. Hulle is albei na Sandspruit ontbied. Von Wichmann is by die derde en Grothaus by die eerste battery van die Staatsartilleriekorps geplaas.⁽⁴⁴⁾

Te Kliprivier het generaal Kock Ben Viljoen gelas om die offisiere van die Vrystaat te gaan ontmoet en die verlangde verbindings met hul magte te bewerkstellig.

Die Engelse leërs kon die Oranje-Vrystaat deur etlike gerieflike bergpasse in die Drakensbergketting binnedring. Die vernaamste deurgang was ongetwyfeld Van Reenenspas, waar die spoorweg na Bestersstasie en Ladysmith in Natal, deurgaan. Bothaspas was van ewe groot strategiese belang, omdat dit die naaste aan die grens van die Transvaal geleë is.

Die vyand het Durban as eerste militêre basis gehad en sy grootste magte in Natal in 'n vooruitgeskewe basis te Ladysmith saamgetrek. Sterk afdelings is nog verder vorentoe na Dundee en New Castle uitgestoot. Om hierdie skuif van die Engelse bevelhebbers op die grusame oorlogsskaakbord te verydel, het kommandant-generaal Joubert sy oorlogspionne te Volksrust geplaas. Daarvandaan kon hy sy kommando's al langs die Natalse grens oopsprei. Liewer as om deur die Drakensbergpas in Natal, Laingsnek, op te ruk en reg op die hoofmag van die oostelike Boereleër te Volksrust af te stuur, was die gevaar derhalwe altyd aanwesig dat die Engelse kon besluit om deur die verskillende bergpasse aan die Vrystaat-Natalgrens die Republieke binne te dring. Kommandant Ben Viljoen het sommige Vrystaatse aanvoeders te Harrismith ontmoet en met hulle ooreengekom dat generaal Kock se magte Bothaspas in die Vrystaat sou beset.⁽⁴⁵⁾ Die Vrystaters sou self al die ander bergpasse beset en kon daarvandaan gelyktydig met Kock se magte Natal binneval, sodra die oorlog verklaar word.⁽⁴⁶⁾

Generaal Kock het die Kliprivierlaer onverwyld opgebreek/.....

-
- 44) T.A. Prelleroversameling. Lêer No. 256. Lewensketse. Von Wichmann en Grothaus het albei tot aan die einde van die oorlog in die veld gebly. Hulle het met onderskeiding gedien en het albei die rang van kaptein verwerf.
- 45) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 6) p. 437. Komdt. Viljoen aan K.G. Ongedateerd.
- 46) T.A. K.G. Band No. 344. Komdt. Prinsloo aan K.G. dd. 5 Okt. 1899.

breek en na Bothaspas opgeruk. Die aand van die 5de Oktober het sy laer te Sækoelvlei op die plaas van C. Uys gestaan.⁽⁴⁷⁾

Op die 7de Oktober het sy leërmag tot by Kadiesdrif naby Bothaspas gevorder. Die oorlogspanning het toe al so hoog geloop dat iedereen die finale uitbarsting van geweld enige oomblik verwag het.⁽⁴⁸⁾ Kommandant-generaal Joubert het generaal Kock beveel om te sorg dat elke man met 200 patrone gewapen word, sodra Natal binnegeval word. 'n Reserwe van minstens nog 100 patrone per manskap moes meegeneem word.⁽⁴⁹⁾

Te Kadiesdrif het die treurige nuus generaal Kock bereik dat die Duitsers wat Schiel te Platrand agtergelaat het, hande uitgeruk en die hele plek op horings genesm het. Ernstige klagtes het die kommandant-generaal bereik dat 'n aantal mense op 'n plaas naby Platrand in tente staan en hul eie reg gebruik om skape te slag en voer wat die mense op die plase vir hul eie gebruik bewaar het, af te neem en die groot aantal perde wat hulle in die kamp gehad het daarmee te voer. Boonop het hulle die vrouens wie so eggenote op kommando was, die skrik op die lyf gejaag. Daarbenewens het hulle die winkels, kroë en hotelle binne-gedring en geplunder sover as hulle gegaan het.⁽⁵⁰⁾

Die kommandant-generaal het 'n sekere kaptein L. Pretorius met twee metgeselle dadelik na Platrandstasie gestuur, om die mense wat soveel moeilikheid veroorsaak het te gelas om dadelik na hul bestemming op te ruk.⁽⁵¹⁾ Kaptein Pretorius het die opdrag onverwyld uitgevoer, maar toe hy die kamplek aan die westekant van Paardekop bereik het, moes hy verneem dat die mense reeds om twee uur nm. op 6 Oktober vertrek het. Daar was slegs 'n ou kaffer op die plaas wat aan kaptein Pretorius verklaar het dat die oortreders sowe tent en baie perde by hulle gehad het. Toe hulle vertrek het, het hulle nog twee sakke mielies en drie hoenders gebuit en saamgeneem. Die

stasiemeester/....

-
- 47) T.A. K.G. Band No. 346.OTB. 4-11 Okt. 1899. p. 20 K.G. aan Landdros Vrede dd. 5 Oktober 1899.
- 48) T.A. K.G. Band No. 352 OBB. Oktober 1899-Maart 1900. pp. 19-20 K.G. aan komdt. Prinsloo dd. 7 Oktober 1899.
- 49) Ibid. pp. 17-18. K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 7 Oktober 1899.
- 50) Ibid. pp. 13-14. K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 6 Oktober 1899.
- 51) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) K.G. aan kapt. Pretorius dd. 6 Oktober 1899.

stasiemeester te Platrand het beweer dat dit van kommandant Schiel se manskappe was, want hy was daarvan bewus dat dit Duitsers was. Verdere inligting wat kaptein Pretorius ingewin het, het ook daarop gedui dat dit onteenseglik manskappe van die Duitse kommando was wat hulle so buitensporig en onridderlik gedra het.

Dit was darem nie alleen die vreemdelinge wat die wet en orde so verbreek het nie. Van die stasiemeester te Platrand moes kaptein Pretorius verder verneem dat ook ongeveer 40 manskappe van die Middelburgkommando hulle aan die plunder van 'n winkel te Platrand skuldig gemaak het. (52)

Generaal Joubert het generaal Kock beveel om die saak met Ben Viljoen en Schiel te bespreek en 'n herhaling van die onaangename gebeurtenis te voorkom, want „wij kunnen niet onze burgers op Commando houden wanneer hunne agtergelaten plaatzen door zulke menschen bezocht worden.” (53) Die kommandant-generaal het die Regering ook vermaan om voortaan tog baie versigtig te wees met die uitrusting van korpse onder selfstandige persone soos kommandant Schiel. (54) Hy het ook 'n dagbevel aan al sy offisiere gestuur, waarin ^{hy} die wanordelike en buitensporige wyse waarop sommige kommando's opgeruk het, in skerp taal gelaak het. Deur hul optrede is 'n slegte indruk geskep en die land en volk „in 'n slegte reuk oor die hele wêreld gebring.” Generaal Joubert het die offisiere beveel om ondersoek in te stel en die skuldige persone aan die man te bring. Hulle moes voortaan sake beter reël en verhoed dat hul kommando's privaat plase en wonings besoek, waar geen vyande hul ophou nie. Die offisiere kon, indien nodig, voer en voedsel teen regeringskwitansies kommandeer, maar hulle moes onder geen omstandighede toelaat dat elkeen in die kommando homself help nie. „Ik mag en zal niet toelaten dat geroofd en geplunderd wordt of dat eenig persoonlik nedeel aan eenig iemand worde gedaan”, het die kommandant generaal op besliste toon ge-

skrywe/.....

-
- 52) Ibid. Kapt. Pretorius aan K.G. dd. 7 Oktober 1899.
53) T.A. K.G. Band No. 352 OBB. Okt. 1899-Maart 1900. pp. 13-14. K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 6 Oktober 1899.
54) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 5) p. 392. K.G. aan sekr. van K.G. dd. 6 Oktober 1899.

skrywe. Hy het ook 'n beroep op almal gedoen om die land en volk se eer hoog te hou as hulle oor die grense moet gaan: „Wanneer wij ongewenscht over de grenzen van onsz land moeten gaan, laat dan niet toe dat gedacht of gezecht kan worden, dat wij als een rooversbende zijn.....”(55)

Die Hollanders kom te Sandspruit aan. Die Holländerkorps het op 6 Oktober 1899 te Sandspruit aangekom. Die Duitse kommando was derhalwe 'n paar dae vóór die Hollanders in die veld. Adolf Schiel se wens om die eerste van alle vreemdelingskorpsse saam met die eerste Boerekommando's op die grens te wees, is dus verwesenlik.(56)

Die vertrek van die Pretoria-afdeling van die Duitse Kommando. Op 2 Oktober 1899 het De Volksstem meegedeel dat die Duitsers in Pretoria hard besig was om hul voor te berei om op die hakke van die Johannesburg-afdeling van die kommando, na die grens te vertrek.

Veldkornet von Quitzow het al die nie-burgers ingesweer en gewere uitgedeel en dieselfde dag nog - Maandag 2 Oktober - het Paul Krantz en Muller toetsig gehou oor die eerste skietoefening van die afdeling. Met verwysing na die geskil wat daar tussen Schiel en Krantz ontstaan het, het De Volksstem gesê: „De vijanden van ons land, wat zeker niet zonder enig leedvermaak melding maakten van kleine onenigheden welke in het Korps gerezen zijn zullen mischien tot hun spijt vernemen dat alle geschillen uit de weg zijn geruimd. Er is maar één Duits kommando en de personen die zicht in het begin afgescheiden hadden, zijn weder aangesloten.”(57)

Die volgende middag het die tweede afdeling van die Transvaalse Duitse kommando 'n indrukwekkende parade voor die Goewermentsgebou op Kerkplein gehou. Hulle was ten volle gewapen en von Quitzow was aan hulle spits. A.D.W. Wolmarans, L.U.R. het hulle in 'n kort toespraak 'n voorspoedige reis toegewens en die hoop uitgespreek dat hul werk en wapens geseënd sal wees. Hy het ook belowe dat die Regering hulle die volgende dag met perde sou voorsien. Daarop het die Duitsers drie luide hoera's vir Wolmarans en president Krüger uitgeroep.(58)

Die/.....

-
- 55) T.A. K.G. Band No. 345. Sirkulêre van K.G. aan alle offisiere dd. 7 Oktober 1899.
 - 56) Standard and Diggers News. 7 Oktober 1899 p. 5.
 - 57) De Volksstem. 2 Oktober 1899.
 - 58) Standard and Digger News. 4 Oktober 1899. p. 5.

Die Regering het egter oor te min perde beskik om al die manskappe van die Pretoria-afdeling bereide te maak. Op 5 Oktober het von Quitzow oor slegs 65 ruiters beskik terwyl hy 200 nodig gehad het.⁽⁵⁹⁾

Twee dae later was die Duitse kommando van Pretoria gereed om te vertrek. Assistent-veldkornet Krantz het hulle vroeg op die oggend van 7 Oktober voor die „Caledonian Hall" in Pretoria laat aantree en na die stasie afmarsjeer. Aan hul flinke militêre houding kon 'n mens duidelik sien dat baie van hulle oud-soldate was. Daar was ongeveer 136 manskappe in die afdeling en hul trein het om 5 uur die middag weggetrek.⁽⁶⁰⁾

Ongeveer 'n halfuur voor die vertrek van die Duitsers van Pretoria het nog 'n trein met 'n groot getal manskappe van die Duitse kommando deur Parkstasie in Johannesburg gestoom. Die toeskouers op die perron het hulle toegejuig toe die trein verbysnel.⁽⁶¹⁾ Dit was kaptein Robertson wat nog 'n afdeling van die Duitse vrywilligers na Sandspruit geneem het.

Terwyl die twee treine met afdelings van dieselfde Duitse kommando die staal-myle na Sandspruit vinnig ingekort het, het 'n betreurenswaardige berig van verdeeldheid onder hulle oor die telegraafdrade by hulle verbygegaan. A.D.W. Wolmarans het uit Pretoria aan kommandant-generaal Joubert getelegrafeer dat von Quitzow en Krantz met die Pretoria-afdeling van die Duitse kommando op weg was na Sandspruit. Die Uitvoerende Raad het egter verneem dat daar 'n geskil tussen Schiel en Krantz ontstaan het. Hulle kon president Kruger se advies oor die saak nie inwin nie, aangesien hy sy kantoor reeds verlaat het. A.D.W. Wolmarans het die kommandant-generaal dus versoek om die twis tussen Schiel en Krantz maar self uit die weg te probeer ruim, maar as hy dit onmoontlik vind om die saak te skik moes hy von Quitzow en sy gevolg liewer in 'n ander rigting stuur, want die twiste kon die Transvaalse saak op daardie kritieke stadium slegs skade aandoen.⁽⁶²⁾

Kaptein/.....

-
- 59) T.A. K.G. CR. 7532/99. Von Quitzow aan K.G. dd. 5 Oktober 1899.
- 60) De Volksstem (i) 7 en 9 Oktober 1899.
(ii) T.A. SS. R.14202/99. B. Hoppe aan K.G. dd. 9 Oktober 1899.
- 61) Standard and Diggers News. 9 Oktober 1899 p. 5.
- 62) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 6). p. 431. Wolmarans aan K.G. dd. 7 Okt. 1899.

Kaptein Robertson en die manskappe onder sy bevel het gedurende die nag van 7 op 8 Oktober te Sandspruit aangekom. Hulle was ongeveer 115 man sterk en het later in die dag die opmars na generaal Kock se magte voortgesit om by kommandant Schiel aan te sluit.

Die Pretoria-afdeling van von Quitzow het op die middag van die 8ste Oktober te Sandspruit aangekom. Hulle het egter nie saam met kaptein Robertson na kommandant Schiel vertrek nie. (63)

Die finale
skeuring in
die Duitse
Kommando.

Met die aankoms van die versterkings uit Johannesburg en Pretoria is die mannekrag van die Duitse kommando baie aangevul. Adolf Schiel het aanvanklik 300 manskappe uitgerus waarvan 210 aan

Die ontstaan
van die eerste
afsonderlike
Duitse Korps

perde gehelp is. Hy het nog 'n aantal manskappe van Pretoria - waarvan die getal ongelukkig nêrens opgegee is nie - voor sy vertrek bygekry. Met Robertson se 115 man moes die Duitse afdeling van

Johannesburg wat voor die oorlogsverklaring in die veld was, dus iets meer as 400 man sterk gewees het. Von Quitzow het met 136 man te Sandspruit aangekom. Van sy afdeling was minstens 65 man berede. Die eerste groep manne van die Duitse kommando wat gaan help het om die bedreiging van die Republiek se grense deur vyandelike troepe, die hoof te bied, was derhalwe ongeveer 530 man sterk. Van hulle moes ongeveer 275 berede gewees het. (64)

Saam met kaptein Robertson het kaptein Weiss en luitenant Badicke ook weer by kommandant Schiel aangesluit. Dit is allerweë verwag dat die Duitsers spoedig minstens 1,000 manskappe in die veld sou hê. Dit sou van die Duitse kommando een van die sterkste leëreenhede in die Boeremagte gemaak het. (65) Tydens von Quitzow se aankoms te Sandspruit was die volgende kommando's reeds daar:

Standerton:	657 manskappe (555 perderuiters)
Krugersdorp:	860 manskappe (650 perderuiters)
Bethal:	400 manskappe (360 perderuiters)

Heidelberg/.....

63) Standard and Diggers News. 12 Okt. 1899. p.4.

64) Ongelukkig het Schiel in die haas nie behoorlike lysie van al sy manskappe ingedien nie. Die werklike getal manskappe waarmee hy vertrek het en van tyd tot tyd bygekry het, sowel as hul name, is dus nie voorhande nie. Von Quitzow het redelik getroue naamlyste ingedien en getalle verstrek. (Bogemelde berekening slaan egter min of meer ooreen met 'n kontemporêre berekening in die Standard and Diggers News van 12 Oktober 1899 p. 4. Sien ook Bylaag 3).

65) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p. 4.

Heidelberg: 1211 manskappe (946 perderuiters)
 Ermelo: 580 manskappe (400 perderuiters)
 Pretoria: 1492 manskappe (1072 perderuiters)
 Wakkerstroom: 713 manskappe (670 perderuiters)
 Middelburg: 769 manskappe (onbekend)
 Hollanderkorps: 152 manskappe (119 perderuiters)
 Staatsartillerie: 320 manskappe met 10 snelvuur-veld-
 kanonne, ses maksims en twee 15.5 s.m.
 Franse Creusotkanonne. (Dit is twee sg.
 „Long Toms“)⁽⁶⁶⁾

Kommandant Viljoen se kommando by generaal Kock het ongeveer 350 man getel.⁽⁶⁷⁾

Wat getalsterkte betref, het die Duitse kommando dus baie gunstig vergelyk met ander kommando's aan die suid-oostelike front. Ongelukkig het Paul Krantz wat blykens alle aanduidings 'n groot aanhang en invloed in die Pretoria-afdeling van die kommando verwerf het, besluit om nie sy geskil met Schiel by te lê nie. Hy het sy eie belang eerste gestel en in sy strewe na leierskap nie geaarsel om die kommando uitmekaar te skeur nie.

Op die 9de Oktober het von Quitzow en Krantz hulle by die kommandant-generaal aangemeld om die geskil met kommandant Schiel te bespreek.⁽⁶⁸⁾ Uit die samesprekings het geblyk dat von Quitzow persoonlik heeltemal bereid was om na Schiel te gaan, maar in 'n telegram⁽⁶⁹⁾ aan hom het Schiel hom beveel om Krantz onder geen omstandighede met hom saam te bring nie. Die manskappe van Pretoria het egter van die standpunt uitgegaan dat Krantz met die meerderheidstem van die Pretoria-afdeling tot assistent-veldkornet van die afdeling gekies is. Die Pretoria-afdeling van die kommando was dus nie gewillig om sonder Krantz na Schiel te gaan nie. Kommandant Schiel se bevel aan von Quitzow het dit buitendien vir die aanvoerder van Pretoria se Duitsers onmoontlik gemaak om selfs 'n paar manne van sy afdeling na Schiel te neem.⁽⁷⁰⁾

Om/.....

-
- 66) T.A. K.G. Band No.353. Aantekeningboek van K.G. se reis na die front. p. 4.
 67) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p.4.
 68) T.A. K.G. Band No. 353. Aantekeningboek van K.G. se reis na die front. pp. 3-4.
 69) T.A. K.G. CR.7792/99. A. Schiel aan von Quitzow dd. 6 Okt. '99.
 70) Ibid. K.G. aan O.SS(A) dd. 11 Oktober 1899.

Om die moeilikheid te probeer oplos het die kommandant-generaal A.D.W. Wolmarans se raad aanvaar en besluit om von Quitzow en sy afdeling van die Duitse kommando na Utrecht te stuur.

Generaal Lukas Meyer het bevel gevoer oor die kommando's te Utrecht en Vryheid en hy het versterkings baie nodig gehad. Von Quitzow en sy manskappe is dus onder bevel van generaal Lukas Meyer geplaas en is deur die kommandant-generaal beveel om die volgende dag (10 Oktober) die opmars na Utrecht te begin.⁽⁷¹⁾

Generaal Joubert het assistent-generaal J.H.M. Kock dadelik van sy besluit verwittig en hom tewens versoek om die besluit, wat op advies van die Regering geneem is, aan kommandant Schiel bekend te maak. Die kommandant-generaal het generaal Kock ook gemagtig om enige manskappe van Schiel wat verkies het om "kommandant" von Quitzow vrywillig na Vryheid of Utrecht te volg, toe te laat om onmiddellik na Sandspruit terug te keer om by von Quitzow aan te sluit.⁽⁷²⁾

Adolf Schiel was diep gekrenk deur die kommandant-generaal se bevel. Hy het sy standpunt aan assistent-generaal Kock verduidelik en verklaar dat in die voorwaardes van oprigting bepaal is dat daar slegs een veldkornet deur elke 300 man gekies kon word. Die Pretoria-afdeling het skaars 150 man opgelewer en daarom was hy teen die aanstelling van twee offisiere by die Pretoria-tak van die Duitse kommando. Paul Krantz wou egter met alle geweld 'n eie korps hê of minstens ook 'n veldkornet in die Duitse kommando word. Schiel het gevoel dat hy nie aan Krantz se eise kon voldoen nie, veral daer hy bewus was daarvan dat Krantz die manskappe teen hulle kommandant opgerui het.⁽⁷³⁾

Hy het dus tot die oortuiging gekom dat dit onmoontlik was om met Krantz in die veld saam te werk. Hy was gevolglik nie bereid om Krantz se aanstelling as assistent-veldkornet/.....

-
- 71) Ibid. en K.G. Band 353. Aantekeningboek van K.G. se reis na front. pp. 3-4.
- 72) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 - Maart 1900 pp. 33-34) K.G. aan genl. Kock. dd. 9 Okt. 1899. Deur na von Quitzow as „kommandant” te verwys het die kommandant-generaal laat blyk dat hy von Quitzow se afdeling reeds as 'n aparte „korps” beskou het.
- 73) T.A. K.G. CR. 7792/99. A. Schiel aan asst.-genl. Kock dd. 9 Oktober 1899.

veldkornet aan te beveel of te eerbiedig nie.⁽⁷⁴⁾ Verder het Schiel beweert dat Krantz gebruik gemaak het van die tyd wat die Duitse kommando in die veld was, om die manskappe wat onder von Quitzow se bevel nog moes volg, teen hom (Schiel) op te stook en hulle teweens beïnvloed het om voor die kommandant-generaal te verklaar dat hulle nie onder Schiel wou dien nie.⁽⁷⁵⁾ Kommandant Schiel het vervolgens daarop geroem dat hy persoonlik die hele beweging onder die Duitsers in die lewe geroep het en deur alle Duitsers eenparig as hul enigste kommandant gekies is. Hy is trouens ook deur die staatspresident aangestel en deur die kommandant-generaal as kommandant van die Duitse kommando ingesweer.⁽⁷⁶⁾ As veldkornet von Quitzow nie sy kommandant se bevel wou uitvoer nie, het hy hom derhalwe aan growwe ongehoorsaamheid en pligsversuim skuldig gemaak. Volgens Schiel se mening mag sulke ongehoorsaamheid onder geen omstandighede geduld en aangehelp word nie. As die kommandant-generaal sover kon gaan om ongehoorsaamheid in sy leer aan te moedig en om von Quitzow in sy kwaad te steun, het Schiel gesê, dan kon hy dit nie anders beskou as teen sy (Schiel se) eie persoon gerig nie. Terwyl die kommandant-generaal sodanige aanduidings gegee het dat hy Schiel nie as die enigste bevelhebber van die Duitse kommando erken nie en 'n ondergeskikte offisier in sy ongehoorsaamheid teenoor sy wettige bevelhebber ondersteun het, het Schiel hom verplig geag om hom op die Regering te beroep.⁽⁷⁷⁾

Kommandant Schiel het generaal Kock verder daarop gewys dat von Quitzow se Pretorianers nog geen velddiens verrig het nie. Hulle het gevolglik nog gladnie onder hom in die veld gedien nie en hy kon hulle derhalwe absoluut geen rede tot klagtes gegee het nie. Hul opstand teen hom was dus klaarblyklik die gevolg van moedswillige kwaadstokery agter sy rug.⁽⁷⁸⁾ Daarby was dit vooraf bepaal dat Duitsers wat nie by die Duitse kommando wou aansluit nie, by die veldkornetskappe van hul eie wyk kon aansluit. Terwyl die Duitsers daardeur in die geleentheid gestel was om by ander kommando's aan te sluit, as hulle nie met Schiel as kommandant tevrede was nie, het hy dit as alles behalwe billik van die kommandant-generaal beskou, om ter elfderure 'n gedeelte van sy kommando weg te skeur en een van sy

onder-offisiere/..

-
- 74) Ibid.
75) Ibid.
76) Ibid.
77) Ibid.
78) Ibid.

onder-offisiere in sy weerspanningheid te onderskraag.⁽⁷⁹⁾ Die kommandant-generaal het daardeur 'n baie gevaarlike presedent geskep, het Schiel voorts beweer. Sy handelwyse kon naamlik daartoe aanleiding gee dat in die toekoms elke onderoffisier wat ontevrede is met 'n hoofoffisier se bevels, gou 'n klanpke aanhangers om hom sou versamel, 'n eie korps tot stand bring en verdere gehoorsaamheid aan sy hoëroffisier sou weier. Wat van so'n toestand moes word as die kommandant-generaal boonop nog sy ondersteuning aan sulke weerspanninge onderoffisiere gee, wou Schiel liever nie waag om te voorspel nie. Hy het generaal Kock versoek om sy brief onder die aandag van die kommandant-generaal en die Regering te bring en ten besluite gesê: „Met alle eerbied sta ik erop dat ik tot zoodanig onbillijken behandeling, geen redenen gegeven hebt en mij ten zwaerste gekrenkt gevoel.“⁽⁸⁰⁾

Generaal Kock het Schiel se brief te Seekoeivlei, waar hy nog steeds met die Johannesburglaer gestaan het, ontvang. Hy het die skrywe van Schiel sonder enige opmerkings aan die kommandant-generaal gestuur, omdat hy die hele aangeleentheid aan die diskresie van die opperbevelhebber wou oorlaat.⁽⁸¹⁾

Generaal Joubert het Schiel se protesbrief aan die Regering gestuur en gekla dat die gespanne verhouding tussen die Duitse afdelings, bygedra het om sy moeilikhede met die organisasie van die strydmag bykans onhoudbaar te maak.⁽⁸²⁾

Hy het die oorsprong van die rusie tussen Krantz en Schiel geskets en die Regering meegedeel dat hy die saak opgelos het deur uitvoering te gee aan die Uitvoerende Raad se opdrag om von Quitzow en sy manskappe van Schiel se kommando af te skei. „Vandaar nu het lewaai van Comdt. Schiel, waarin mijne zonde breed uitgemeten wordt.“ Generaal Joubert het die Regering ook meegedeel dat daar daaglik klagtes en besware teen Schiel by hom aangedra word. Op sarkastiese toon het hy daaraan toegevoeg dat die „vername groot korps“ wat Schiel die Regering verseker

het/.....

-
- 79) Ibid.
 80) Ibid.
 81) Ibid. Asst.-genl. Kock aan K.G. dd. 10 Oktober 1899. Schiel se leer het nog aan die Kliprivier gestaan.
 82) Ibid. K.G. aan O.SS(A) dd. 11 Oktober 1899.

het saam met hom en sy stafoffisiere in die veld sou ruk, volgens opgawe van generaal Kock uit slegs 110 perderuiters en 14 voetgangers bestaan het.⁽⁸³⁾ Van die Duitse manskappe by Schiel het ook by die hooflær aangekom om teen hul kommandant te kla en generaal Joubert versoek om hulle van Schiel weg te neem. Op dié wyse het von Quitzow reeds baie meer manskappe as Schiel gehad, het generaal Joubert beweer. Von Quitzow se korps was heeltemal gewillig om onder generaal Lukas Meyer te dien. Hulle het geen waens en trekvee gehad waarmee hulle in die rigting van Vryheid en Utrecht kon opruk nie, maar generaal Joubert sou hom nie deur die gebrek aan trekgoed van sy besluit laat afwyk nie. Hy het hom voorgeneem om die nodige waens en trekvee vir hulle te vind en sodra hy dit gekry het, moes von Quitzow en sy korps onmiddellik in 'n ander koers as Schiel en sy kommando wegtrek.⁽⁸⁴⁾

Met daardie besliste optrede van kommandant-generaal Joubert is die Duitse kommando finaal in twee geskeur. Twee afsonderlike Duitse korpse het sodoende ontstaan en hulle het in verskillende rigtings opgeruk om die stryd teen die vyand aan te knoop. Adolf Schiel en sy oorblywende deel van die Duitse kommando moes generaal Kock se magte naby Bothaspas inhaal en von Quitzow en sy korps moes in 'n oostelike rigting na Utrecht en Vryheid wegswaai.⁽⁸⁵⁾

Voortsetting van die Organisasiewerk te Johannesburg en Pretoria.

Terwyl die treurige stryd tussen die twee Duitse afdelings te Sandspruit afgespeel het, het die verdere organisasie van die Duitse kommando te Johannesburg

en/.....

83) Ibid. Die opgawe van generaal Kock het klaarblyklik net op die Duitsers in die kommando gedui en die Afrikaner-afdeling uitgesluit, want l.g. alleen het ongeveer 120 manskappe ingesluit. Die opgawe moes ook voor die aankoms van kaptein Robertson met nog ongeveer 115 Duitsers (volgens berig van Standard and Diggers News van 12 Oktober 1899) verstrek gewees het. Die amokmakende Duitsers te Platrand het volgens kaptein Pretorius 'n groot aantal perde by hulle gehad. Dit dui daarop dat Schiel nie gowaag het om baie van sy perde agter te laat nie maar hulle saamgevoer het vir die versterkingsmag waarop die klompie Duitsers by Platrand gewag het. Dit is in elk geval bekend dat hy minstens 210 perde aangekoop het. As hy - volgens Kock - net 110 berede manne gehad het, wat het dan van die ander 100 perde geword as hy hulle nie vir die Afrikanerafdeling of sy versterkingsmag beskikbaar gestel het nie.

84) Ibid.

85) Standard and Diggers News. 11 Oktober 1899.

en Pretoria voortgegaan. Johannesburg het die opleidingsbasis van die Duitse kommando van Adolf Schiel gebly en Pretoria het natuurlik die militêre depôt van von Quitzow se Duitse korps geword. Die offisiere was egter na die 7de Oktober almal weg na die front en die Duitsers moes voorsiening maak vir die aanstelling van bekwame persone om die organisasie- en administrasiewerk wat aan die verdere ontwikkeling van die twee afdelings verbonde was, voort te sit. In Johannesburg het die Duitsers vir K.R. Middeldorf gekies om hul belange te behartig. Die Regering het hom op 27 Oktober 1899 as spesiale veldkornet en waarnemende vrederegter van die Duitse korps aangestel. (86) Hy was 'n besonder bekwame persoon en byna oor-ywerig. Aanvanklik het hy hom op so'n geesdriftige wyse beywer om die belange van die Duitse kommando te bevorder, dat sy optrede hom selfs in botsing met waarnemende spesiale kommandant Schutte en die Regering gebring het. Sonder om een van die bestaande komitees vir die verskaffing van voedsel, klere, voer, ens., te raadpleeg, het hy links en regs uitrusting vir die kommando gekommandeer. (87) Dit het meegebring dat kommandant Schutte Middeldorf se bedrywighede stopgesit het. Die Duitse veldkornet het hom toe na die Regering gewend en gekla dat kommandant Schutte en veldkornet Lombard geweier het om sy aanstelling as spesiale veldkornet te erken. Selfs toe hy nog 250 man gereed gehad het om na die front te stuur, het veldkornet Lombard hom verhinder om perde, trolles en trekdiers aan te skaf. (88)

Kommandant Schutte het die waarnemende kommandant-generaal egter meegedeel dat veldkornet Middeldorf op 'n onwettige wyse koeie, perde, klere, ens., sonder goedkeuring gekommandeer het. Sonder om Schutte te raadpleeg het hy kommandeerbriewe - en dit nogal somer in potlood - uitgeskrywe. Die publiek het gemerk dat die Duitse kommando alles kommandeer en kry waarvan die burgers self ontstoke was. Gevolglik is Schutte oorval met klagtes oor Middeldorf se handelwyse. Hy was uiteindelik verplig om die

polisie/.....

-
- 86) T.A. SS. R. 5087/00^x Kopia van aanstellingsbrief gemerk CR. 9444/99 dd. 27 Oktober 1899.
- 87) Ibid. Wnd. K.G. aan spes. landdros Johannesburg dd. 10 Jan. 1900.
- 88) T.A. K.C. Band No. 333 (Deel 10) p. 925. Middeldorf aan SS. dd. 30 Oktober 1899.

polisie uit te stuur om al die goed wat Middeldorf gekommandeer het, weer terug te vat en aan die eienaars daarvan terug te besorg.⁽⁸⁹⁾

Middeldorf het by mense wat agt of tien perde vir kommandodiens afgegee het, ingestap en die laaste perd wat die mense nog besit het ook afgeneem. Die spesiale kommandant het beweer dat daar geen waarheid in Middeldorf se bewering was, dat hy sy aanstelling nie wou erken nie. Hy het op die Regering se opdrag om Middeldorf te hulp te kom, gewag. Sodra hy die goedkeuring van die Regering ontvang het, was kommandant Schutte heeltemal gewillig om Middeldorf behulpzaam te wees om alles wat nodig en verkrygbaar was, vir sy manskappe te bekom.⁽⁹⁰⁾

C. von Brandis, die spesiale landdros te Johannesburg het gelukkig vir Middeldorf in die bresse getree. Hy het aan die waarnemende kommandant-generaal verduidelik dat Middeldorf in die begin van sy diens heeltemal onbekend was met die Regering se regulasies en wette, wat die aanskaffing van benodighede vir kommando's betref het. Hy het gevolglik gemeen dat sy aanstelling as spesiale veldkornet van die Duitse kommando hom automaties gemagtig het om die benodighede vir die kommando, sonder verdere goedkeuring aan te skaf. Na al die moeilikhede wat hy so doende veroorsaak het, het Middeldorf onderneem om in die toekoms eers die nodige magtiging te verkry, eerdat hy benodighede vir sy manskappe aankoop of kommandeer.⁽⁹¹⁾ Middeldorf het spoedig die bewys gelewer dat hy 'n uitstekende organiseerder was. Hy het die sake van die Duitse kommando op prysenswaardige wyse bestuur. Daar het ook nie weer klagtes oor hom by die Regering ingekom nie.⁽⁹²⁾

In Pretoria het von Quitzow B. Hoppe as waarnemende spesiale veldkornet van die Duitse korps aangestel. Hy het vir ongeveer 2 maande die belange van die korps behartig waarna hy afgetree het. Die manskappe in die Pretoria Duitse korps het toe besluit om nie weer 'n veldkornet aan te stel nie, maar 'n komitee bestaande uit drie lede. Die komitee was verantwoordelik vir die behoorlike beheer

en/.....

-
- 89) Ibid. p. 964. Wnd. spes. komdt. aan wnd. K.G. dd. 31 Oktober 1899.
- 90) Ibid. x
- 91) T.A. SS. R. 5087/00 Minute S.L.K.40/00 van spes. landdros aan (wnd.) K.G. dd. 18 Jan. 1900.
- 92) Dit volg uit die verdere lotgevalle van die Duitsers na die ondergang van die Duitse kommando te Elandslaagte. Die reorganisasiewerk en die afstuur van versterkingsmagte na die O.V.S. en elders, wat kortliks in die volgende hoofstuk verhaal word, is alles deur Middeldorf waargeneem.

en administrasie van die Pretoriakorps. Die manskappe in die korps het die volgende lede op die komitee gekies: M. Müller, W. Kalk en Julius Krahtz. Hulle het aldrie gelyke status in die komitee gehad. Daar was nie 'n voorsitter of sekretaris aangewys nie, sodat hulle as 'n „driemanskap” opgetree het. (93)

Voorsiening vir families van Duitse Stryders.

Behalwe die aanwerwing en uitrusting van meer manskappe om as versterkings van die twee Duitse korpse na die front gestuur te word, was dit ongetwyfeld die grootste taak van spesiale veldkornet Middeldorf in Johannesburg en die Duitse komitee in Pretoria, om te sorg dat die families van Duitsers wat na die front vertrek het, behoorlik versorg word. Dit was een van die beloftes wat Adolf Schiel destyds op die stigtingsvergaderings van die Duitse bond aan die Duitsers gemaak het. Hy het sy woord gestand gedoen en die voorsitters van die takke van die bond vroegtydig opgedra om regulasies vir voorsiening in alle behoeftes van die agterblywende families van manne wat na die front sou gaan, op te stel. (94)

Op die 30ste September 1899 het die Uitvoerende Raad die maatreëls wat geneem moes word om behoeftige families te versorg, bespreek. Hulle het tot die besluit geraak om 'n kommissie te benoem wat die nodige reëlins moes tref om aan behoeftige families bystand te verleen. Die hulp wat die Regering bereid was om te verleen sou bestaan uit die verskaffing van brood en meel en alle onontbeerlike lewensmiddels, maar nie vleis nie. Klerasie moes ook deur liefdadige bydrae voorsien word en die Uitvoerende Raad het die staatssekretaris gelas om onverwyld 'n omsendbrief in dier voege aan alle betrokke outoriteite te rig. Die kommissie sou bestaan uit: Die landdros en eerste regterlike kommissaris vir Pretoria en F.A.J. Smit. Die kommissie kon soveel subkommissies aanstel as wat nodig geag was om hul werksaamhede te vergemaklik. (95)

In Johannesburg het die Duitse vrouens spoedig 'n liefdadighedsvereniging op die been gebring om noodlydendes in

die/.....

-
- 93) T.A. SS.R. 2484/99^x Lede van die komitee van Duitse korps Pretoria aan SS. dd. 4 Desember 1899.
 - 94) T.A. K.G. D.C. Band I pp. 1 en 3. A. Schiel aan Voorsitter te Johannesburg en Pretoria dd. 11 September 1899.
 - 95) T.A. SS. U.R.B. art. 876 dd. 30 September 1899. Sien ook R. 13603/99 (CR.7439/99) Dit is dan blykbaar die ontstaan van die Hoofkommissariaatkommissie (H.C.C.) wat onderskei moet word van die Proviandkommissie waarna reeds verwys is.

die stad te help. Die „Zuid-Afrikaansche Deutsche Vrouwen Hulp-Vereeniging“ het die volgende bestuurslede gehad:-

Voorsitster: Mev. Carl Schürmann.

Lede: Mev. C. von Brandis, mev. pastoor Grassmann, mev. dr. Mangold, mev. dr. Dedlow, mev. C. Bruus, mev. H. Michaelis, mev. R. Strauss, mev. W. Jahn en mev. landdros Dietsch. (96)

Die Duitse vroue-hulpvereniging het 'n hulproep aan Duitsland se vroue in die hele Duitse pers laat publiseer en hulle het verwag om 'n groot hoeveelheid goedere en fondse vir noodlydendes in Johannesburg te ontvang. (97)

Die Duitse vrouens van Johannesburg is ook nie in hul verwagtings teleurgestel nie. Oor die hele Europa het 'n gloed van meegevoel met die Boere opgevlam en versprei. Aansienlike somme geld is voortdurend aan dr. W.J. Leyds, die gesant van die Suid-Afrikaanse Republiek te Brussels, gestuur. Die fondse is deur die donateurs vir verskillende doeleindes bestem, b.v. vir gewondes, vir weduwees of vir algemene onderstand in een of albei Republieke. (98)

Dit het ook nie lank geduur nie of dr. Leyds het uit Duitsland geld ontvang vir die manskappe in die Duitse vrywilligerkorpse en hul families. Voor die einde van Desember 1899 het dr. Leyds reeds die aansienlike bedrag van £696.7.3 ten bate van die Duitse vrywilligerkorpse in Transvaal na Pretoria gestuur. (99)

Tenspyte van die voorsiening wat die Regering, die komitees van die Duitse bond en liefdadigheidverenigings in Transvaal en in die buiteland vir die manskappe en hul gesinne in die Duitse korps gemaak het, het von Quitzow se manskappe te velde tog beweer dat hul families sleg versorg is en gebrek moes ly. „Wij zijn gewillig om onze volle plicht te doen voor onze nieuw vaderland, maar zoolang wij ongerust moeten zijn over onze vrouwen of families kunnen wij niet met een vrij hart bij onze wapenplicht staan“ het hulle gekla. (100)

Staatsekretaris F.W. Reitz het hul klagte dadelik na

die/.....

-
- 96) T.A. SS. R.1976/99^x Mev. Schürmann aan SS. dd. 22 November 1899.
97) Ibid.
98) T.A. SS. RA. 855/00 by R. 4909/00^x. Dr. W.J. Leyds aan O.SS(A) dd. 28 Desember 1899.
99) Ibid.
100) T.A. SS. R.2095/99^x. Petisie van von Quitzow se manskappe aan Uitvoerende Raad dd. 22 November 1899.

die landdros te Pretoria verwys en hom met nadruk gelas om te sorg dat die families van die Duitse vrywilligers op gelyke voet en op dieselfde wyse as die families van Transvaalse burgers wat op kommando was, behandel en versorg word. (101)

Die sekretaris van die voedingkommissie ('n onderafdeling van die proviandkommissie) het die staatsekretaris meegedeel dat geen onderskeid ooit tussen families van die Duitse vrywilligers en burgers gemaak is nie. Die Duitse families is selfs ietwat beter as ander families behandel, want na die eerste uitdeling van lewensmiddele, was daar 'n weinig vleis en koffie oor. Dit is toe aan die Duitse families uitgedeel en die ander families moes met vis en tee tevrede wees. (102)

Die Duitsers was nie die enigste wat gekla het nie. Lede van die Johannesburgkommando onder kommandant Ben Vilj het tot hul leedwese ook uit familiebriefe verneem dat hul families onvoldoende voedsel van die Regering ontvang het. Dikwels was die voedsel ook nog van 'n minderwaardige kwaliteit. Die Johannesburgers het gevolglik ook 'n versoek skrif aan die staatspresident en Uitvoerende Raad gerig, waarin hulle die Regering gevra het om beter voorsiening vir die voeding van hul families te maak. (103)

Die Regering het die kwessie van voedselvoorsiening deelik deur veldkornette en landdroste laat ondersoek. Uit hul verslag het geblyk dat die vrouens en kinders van alle behoeftige vegsmanne aan die fronte goed deur die Regering gevoed is. (104) Die uitdeel van voedsel het teen die volgende skaal geskied:

- 1 2 lb. blik vleis vir 'n groot huisgesin per dag.
- 1 1 lb. blik vleis vir 'n klein huisgesin per dag.
- 1 lb. meel vir een volwasse persoon per dag.
- $\frac{1}{2}$ lb. meel vir een kind onder twaalf jaar per dag.
- 1 lb. koffie vir drie persone per week.
- 1 lb. suiker vir een persoon per week.
- 1 lb rys vir een persoon per week.
- 1 sak steenkool vir elke groot gesin per week.
- 1 sak steenkool vir elke klein gesin elke 14 dae.

3 dosies/.....

-
- 101) Ibid. SS. aan landdros Pretoria dd. 30 November 1899.
 - 102) Ibid. Sekr. voedingskom. aan SS. dd. 7 Desember 1899.
 - 103) T.A. K.G. Band No. 345. Ongedateerde versoekskrif van Johannesburgers aan sts. pres. en Uitv. Raad.
 - 104) T.A. K.G. Band No. 334 (Deel 7) p. 516. Wnd. K.G. aan wnd. assistent-genl. Grobler dd. 10 November 1899.

- 3 dosies vuurhoutjies vir elke gesin per week.
- $\frac{1}{2}$ pak karse vir elke gesin per week.
- 1 lb. sout vir elke gesin per week.
- 1 steen blouseep vir elke gesin per week.
- 1 blik gekondenseerde melk vir elke gesin per week. (105)

In weerwil van die Uitvoerende Raad se oorspronklike besluit is die behoeftige gesinne dus selfs van ingomaakte vleis voorsien. Aangesien die Duitse families wat geregtig was om lewensmiddele van die Regering te ontvang, oor dieselfde kam as die families van Afrikaanse burgers geskeer is, was bogemelde skaal van voedselvoorsiening ook op hulle van toepassing. Dit is duidelik dat daar - in die eerste stadium van die kryg altans toe dit nog betreklik voorspoedig met die Boeremagte gegaan het en voedsel nog verkrygbaar was - nie juis rede vir klagtes oor die voedselvoorsiening was nie. Die landdroste en veldkornette het dan ook die oorsprong van die klagtes ontdek. Hulle het naamlik bevind dat sommige vrouens wat hul mans graag by hulle wou terug hê, aan hul mans geskrywe het dat hulle nie voldoende voedsel ontvang nie. Daardeur het hulle gehoop om die mans só onrustig te maak dat hul na hul huis en eggenotes sou terugkeer! (106)

Kommandant Schiel, die kommandant-generaal en almal wat met die organisasie van die leërmagte aan die grense van Transvaal gemoeid was, was derhalwe nie die enigste offisiere en amptenare wat moeilikhede gehad het nie. Aan die tuisfront het die ampsdraers ook met baie bekommernisse en probleme te kampte gehad wat opgelos moes word.

-
- 105) Ibid. en Jhb. Argief. Band No. 517. Sekr. J.J.C. Leyds aan Voorsitter R. en O. dd. 23 Oktober 1899.
 - 106) T.A. K.G. Band No. 334 (deel 7) p. 516. Wnd. K.G. aan wnd. asst.-genl. Grobler dd. 10 November 1899.

HOOFSTUK VI.

DIE TOEG OOR DIE GRENSE EN ELANDSLAAGTE.

"Mein schönster Tag im Leben
ist Elandslaagte!"

Adolf Schiel.

Die Oorlogs-
verklaring.

Vir kommandant -generaal P.J. Joubert het die moeilikheid met kommandant Schiel en Krantz op 'n baie ongeleë oomblik gekom. Dieselfde aand - 9 Oktober 1899 - het hy van die Regering 'n telegram ontvang waarin hy meegedeel is dat die Regering om 5 uur die middag die bekende ultimatum aan die Britse agent in Pretoria oorhandig het. Die ultimatum waarin die Britse Regering o.a. versoek is om die Engelse troepe wat die grense van die Suid-Afrikaanse Republiek bedreig het te verwyder, sou binne 48 uur verval.⁽¹⁾ Dit was die begin van die einde van die diplomatieke onderhandelings en generaal Joubert moes sorg dat sy kommando's om 5 uur op Woensdag 11 Oktober 1899 geroed is om die Engelse gebied binne te val as die Engelse Regering die Transvaalse ultimatum verwerp. Dit is waarskynlik om daardie rede dat hy Adolf Schiel nie na die Sandspruitlaer ontbied en moeite gedoen het om die saak van albei kante te hoor en te probeer skik het nie. Tyd was kosbaar en versterkings was bykans oral dringend nodig. Dit was derhalwe ongetwyfeld die maklikste en doeltreffendste uitweg om von Quitzow en Krentz dadelik op pad na Vryheid en Utrecht te kry. Adolf Schiel moes ook aangemoedig word om sy laer by Kliprivier op te breek en generaal Kock so gou as moontlik in te haal.

Kommandant-generaal Joubert het derhalwe aan generaal Lukas Meyer te Vryheid getelegrafeer dat hy von Quitzow se korps van 150 man sowel as die Ierse brigade van nog 150 man wat intussen ook te Sandspruit aangekom het, na Vryheid sou stuur om die Utrecht-kommando te versterk.⁽²⁾

Die/....

-
- 1) T.A. K.G. Band No. 353. Aantekeningboek van K.G. se reis na die front. p. 4.
 - 2) T.A. K.G. Band No. 346 (i) (OTB. 4 Okt. - 11 Okt. 1899. p. 58) K.G. aan genl. Meyer dd. 9 Oktober 1899. (ii) (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899. p. 110) K.G. aan komdt. Utrecht-kommando dd. 9 Oktober 1899. Daar kon derhalwe nie so baie van Schiel se manne na von Quitzow oorgeloop het as wat genl. Joubert wou voorgee nie, want dit staan vas dat von Quitzow op 4 na met 140 man uit Pretoria weg is.

Die volgende dag het luitenant-kolonel kommandant S.P.E. Trichardt van die Staatsartillerie die Duitse korps van von Quitzow met 'n „Vierkleur" vereser. Onder luide toejuiging het von Quitzow sy manne voor die vlag laat paradeer en 'n opgewekte toespraak gehou. Nadat kommandant Trichardt die vlag aan die korps oorhandig het, het hy die Duitsers in 'n paar woorde aangespoor om getrou te wees aan die vlag wat hulle as hul eie aangeneem het. Daarna het die Duitsers drie harde „hochs" uitgeroep en die puik militêre maneuwer met die sing van die Transvaalse Volkslied afgesluit.⁽³⁾

Dit was 'n gepaste seremonie want op daardie dag het die staatspresident sy geboortedag herdenk. Hy was ongetwyfeld nie in so 'n opgewekte stemming as von Quitzow nie, want nog nooit in sy lang, kommervolle lewe het sy verjaardag vlak voor so'n noodlottige dag in die geskiedenis van sy volk en land geval nie.

Ook Adolf Schiel se gedagtes was baie vertroebel oor die verskeuring van die Duitse kommando. Terwyl von Quitzow 'n vlag en die goeie wense van honderde burgers ontvang het, het Schiel 'n laaste wanhopige poging aangewend om sy verbrokkelde kommando weer bymekaar te bring. In 'n bondige brief aan genl. Kock het hy weer beklemtoon dat hy as kommandant van die Duitse kommando 'n streng bevel aan von Quitzow gegee het om met die Pretoria-afdeling by hom aan te sluit. Met die woorde: „ik verzoek en verwacht U Edle Gestrenges ondersteuning in deze," het hy die assistent-generaal byna beveel om toe te sien dat von Quitzow wat onder 'n ampseed en 'n eed van getrouheid gestaan het, sy kommandant se bevel uitvoer.⁽⁴⁾

Kommandant Schiel het die wêreld vir die opperbevelhebber nog moeiliker gemaak deur so heftig teen sy besluit te protesteer.⁽⁵⁾ Maar dit was nie al moeilikheid wat die kommandant-generaal met generaal Kock se strydmg gehad het nie. Vir die tweede keer het hy moeilikheid met mense wat by Paardekop naby Platrand 'n kamp gehad het, ondervind. Dit was 'n klompie manskappe van Ben Viljoen wat daar agtergebly het en baie onrus veroorsaak het. Die kommandant-generaal moes kaptein Pretorius vir die tweede maal daarheen stuur om die Johannesburgers te beveel om

dadelik/.....

-
- 3) Standard and Diggers News. 11 Oktober 1899.
 - 4) T.A. K.G. CR.7792/99. A. Schiel aan genl. J. Kock dd. 10 Okt. 1899.
 - 5) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 4 Okt. - 11 Okt. 1899 p. 77) K.G. aan sy sekr. in Pretoria dd. 10 Oktober 1899.

dadelik na generaal Kock te gaan.⁽⁶⁾ Hy het generaal Kock ook beveel om 'n paar man terug te stuur om die mense daar weg te neem, voordat nog meer ongenoeë oor hulle handelwyse ontstaan.⁽⁷⁾

Schiel se protes het op dowe ore geval. Nadat generaal Joubert vir hulle trekgoed verskaf het, het von Quitzow en Krantz die weg na Vryheid ingeslaan en luitenant-kolonel Schiel moes sonder die Pretoria-korps met generaal Kock meegaan. Op die 11de Oktober is berig dat hy met sy kommando van die Kliprivierlaer na Bothaspas opgeruk het.⁽⁸⁾

Aangrypende oomblikke in die Uitvoerende Raad.

Omgewe van die tallose moeilikhede waarmee hy te kampte gehad het, het die kommandant-generaal tog deurgedruk met die organisasie van die kommando's vir 'n onmiddellike opmars as die uur slaan. Op 11 Oktober was hy gereed. Almal het die sirkelgang van die son in adcmlose spanning dopgehou. Teen sonder sou die noodlottige stap geneem word, tensy 'n wonderwerk plaasvind om dit te varydel.⁽⁹⁾

In Pretoria het die Britse agent, Conyngham Greene, die antwoord van die Britse Regering aan die Uitvoerende Raad oorhandig. Dit was slegs 'n paar reëls waarin die Britse Regering die ultimatum kortaf verwerp en verklaar het dat die eise van die Suid-Afrikaanse Republiek van so'n aard was dat die Britse Regering dit onmoontlik geag het om dit te bespreek.⁽¹⁰⁾ Die Uitvoerende Raad het Conyngham Greene meegedeel dat sy nota as 'n oorlogsverklaring teen die Suid-Afrikaanse Republiek beskou sou word. Daarop het hy die kamer verlaat en 'n diep stilte oor die Uitvoerende Raad neergesak. A.D.W. Wolmarans en staatssekretaris Reitz het hul koppe laat sak en president Kruger het 'n stille, vurige gebed tot sy God gerig. Daarna het hy opgestaan en sonder 'n verdere woord die Britse agent se paspoort geteken sodat hy die land in veiligheid

kon/.....

6) Ibid. p. 63. K.G. aan genl. Kock dd. 9 Oktober 1899.

7) Ibid. Uit die omstandigheda van die saak wil dit voorkom asof kaptein Pretorius tydens sy eerste sending miskien die moleste te Paardekop (Platrend) foutiewelik op rekening van die Duitse kon geplaas het. Die kommandant-generaal berig duidelik in hierdie telegram aan Kock: „het ist nu de tweede maal dat ik moet sturen om de commendo van achterbleven menschen van B. Viljoen die te Paardekop blijven.... en die daar alle onrust veroorzaken en weigeren vandaar weg te gaan....” (Ek kursivee Die vraag ontstaan dus of kaptein Pretorius nie die eerste kee by die verkeerde kamp uitgekom het en terwille van 'n paar se mielies en enkele hoenders, al die blaam vir die plundery op die Duitsers gewerp het nie.

8) Standard and Diggers News. 13 Oktober 1899. p. 4.
9) Standard and Diggers News. 11 Oktober 1899. p. 4.
10) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p. 5.

kon verlaat.⁽¹¹⁾

Die oorlog was 'n werklikheid. Dieselfde aand is Krygswet oor die hele Suid-Afrikaanse Republiek afgekondig en A.D.W. Wolmarans het, aan generaal Joubert getelegrafeer dat die Engelse Regering se antwoord op die Kruger-ultimatum in een woord „oorlog" was.⁽¹²⁾ Die kommandant-generaal is deur die president en Uitvoerende Raad gemagtig om die vyand aan te val en alles te doen wat hy goed en nodig gevind het om die onafhanklikheid van die Republiek te handhaaf en te bestendig.⁽¹³⁾

Duitsland verklaar sy neutraliteit.

Die Duitse minister vir Buitelandse Sake het in Mei 1899 reeds aan dr. Leyds verklaar dat Duitsland besluit het om neutraal te bly as die Suid-Afrikaanse Republiek in 'n oorlog met Engeland gewikkel raak. Duitsland was nie van voorneme om haar vriendskaplike betrekkings met Transvaal te verbreek nie, maar aangesien Engeland meester van die see was, kon Duitsland geen hulp aan die Transvaal verleen nie.⁽¹⁴⁾

Onmiddellik na die oorlogsverklaring het die Duitse konsul-generaal in die Suid-Afrikaanse Republiek derhalwe in opdrag van die Duitse Regering 'n „Bekanntmachung" gepubliseer waarin hy Duitsland se besluit om neutraal te bly, bekend gemaak het. Hy het die Duitse onderdane se aandag daarop gevestig dat hulle deur Duitsland se besluit verplig is om streng neutraal te bly. Voortgaende het hy beklemtoon dat enige Duitser wat die Duitse neutraliteit verbreek, dit op eie risiko doen en geen verdere aanspraak op die beskerming van die Duitse konsvlaat kon maak nie.⁽¹⁵⁾

Oor die Grense. Eerste Krygsplanne.

Die ongenaturaliseerde Duitsers in die Duitse korpse was derhalwe verstoek van enige bystand van hul Regering en moes die volle verantwoordelikheid vir hul besluit om die wapens vir/.....

- 11) Ibid.
- 12) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 7) p. 610. A.D.W. Wolmarans aan K.G. dd. 11 Oktober 1899.
- 13) Ibid. p. 613 SS(A) aan K.G. dd. 11 Oktober 1899.
- 14) T.A. L.A. GR. 617/99. Band No. 634 (Deel I) Dr. Leyds aan Reg. dd. 29 Mei 1899.
- 15) Standard and Diggers News. 14 Oktober 1899. p. 1. Kennisgewing van Duitse konsuls te Pretoria en Johannesburg dd. 12 Oktober 1899.

vir die Transvaal op te neem, aanvaar. Soos reeds geblyk het is hulle wel oor die grens met die wete dat hul Regering dit nie raadsaam geag het om aan hulle of die Boere enige hulp te verleen nie, maar kon hulle tog daarop reken dat hul landgenote in Duitsland hul handelwyse goedkeur en admireer. Die Duitse nuusblaai het byna sonder uitsondering die Boereszaak ondersteun.⁽¹⁶⁾ As hulle soveel simpatie met die Boere gehad het, ly dit geen twyfel dat hulle nog meer bewondering vir die klein groepie Duitsers wat skouer aan skouer met die Boere om die Vryheid van Transvaal geveg het, sou gehad het nie. Geen wonder dus dat aansienlike geldsomme vir hul korpse in Duitsland geïn is nie.

Nadat kommandant-generaal Joubert die bevel om die vyand aan te val uit Pretoria ontvang het, het hy generaal Kock onmiddellik meegedseel dat hy finale opdragte ontvang het om vroeg die volgende oggend - 12 Oktober - met die krygsoperasies te begin.⁽¹⁷⁾ Volgens 'n krygsraadbesluit van 12 Oktober moes die volgende krygsplan uitgevoer word:-

1. Die kommando's van Wakkerstroom, Bethal, Krugersdorp en Middelburg (ongeveer 2000 man) met 130 artilleriste en 4 kanonne moes op 12 Oktober na Utrecht en Vryheid vertrek om daar bystand te bied.⁽¹⁸⁾

2. Die perderuiters van Pretoria onder bevel van assistent-generaal Erasmus en die berede burgers van die Heidelbergkommando onder kommandant Weilbach, moes op 13 Oktober by Engelbrechtsdrift deur die Buffelsrivier gaan.

3. Kommandant Lombard moes dadelik met sy Hollanderkorps na assistent-generaal J.H.M. Kock vertrek om daar bystand te verleen.

4. Kommandant Trichardt moes met een battery kanonne en hul bemannings na Laingsnek gaan en die groot kanon (Long Tom) in die nek plaas. Saam met Trichardt moes die Ermelokommando en die oorblywende voetgangers van verskillende ander kommandantskappe gaan. As die nek veilig was moes kommandant Trichardt en die kommandant van Ermelo deurgaen. Die voetgangers en enige manskappe van die Staatsartillerie wat Long Tom moes bedien, sou dan in Laingsnek agterbly.⁽¹⁹⁾

Die/.....

-
- 16) De Volksstem 22 Januarie 1900 p. 1.
- 17) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 11 Oktober - 15 Oktober 1899) K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 11 Oktober 1899.
- 18) Von Quitzow se korps sou dus saam met gemelde kommando's moes optrek. Die K.G. het 'n aanval van die Engelse troepe te Dundee op Utrecht en Vryheid verwag. Sien: Ibid. p. 99 K.G. aan adv. J. de Villiers, Harrysmith dd. 11 Oktober 1899.
- 19) T.A. K.G. Band No. 353 (Krygsreedsnotule ens.) Vertroulike skrywe van K.G. dd. 12 Oktober 1899. (Van Dalsen maak dus 'n fout deur te beweer dat die opmars van die kommando's sonder 'n voorgestelde plan geskied het. (Historiese Studies. Jaargang 4. Nr. 2. Junie 1943 p. 75).

Die kommandant-generaal was onder die indruk dat die sterkste vooruitgeskewe Engelse mag in Dundee was. Hy was van plan om hulle daar uit te lok.⁽²⁰⁾ Hy sou probeer om dit te bewerkstellig deur sy leërs tussen Ladysmith en Newcastle en Dundee in te stuur om die treinspore op te breek en die verbindingslinies tussen die verskillende Engelse magte in die vermelde stede te ontwig. Hy het nog geen plan gehad om die stede, forte of vestingwerke van die vyand tromp-op aan te val of te beleër nie. Hy wou hulle slegs op die oop veld tot die geveg uitlok⁽²¹⁾ Daarvoor was die hulp van die Vrystaatse kommando's onontbeerlik en hy het ongelukkig te veel op die hulp van die Vrystaters-gesteun (soos later geblyk het).

Die Vrystaters het al die Drakensbergpasse beset en hoofkommandant Prinsloo het persoonlik met sy laer van 7000 man⁽²²⁾ die lewensbelangrike van Reenenspas bewaak.⁽²³⁾ Kommandant generaal Joubert het Prinsloo versoek om tog so gelyk as moontlik met die Transvaalse kommando's op te tree en terselfdertyd verneem waar hulle mekaar se hande kon vat.⁽²⁴⁾ Hoofkommandant Prinsloo kon op daardie stadium nog nie sê waar hulle mekaar sou ontmoet nie, maar hy het belowe om hulle krygsplanne dadelik met sy offisiere te bespreek en spoedig daarna handelend op te tree.⁽²⁵⁾

Generaal Kock en Schiel moes in 'n stortreën en deur digte misbanke wat swaar op die berge gelê het⁽²⁶⁾ deur Bothaspas gaan. Hulle het op New Castle afgestuur.⁽²⁷⁾ Die volgende dag het hulle laers ses myl van Bothaspas af aan die Ngogorivier in Natal gestaan. Die versterkingsmag waarop generaal Kock reeds te Platrand al aangedring het (d.w.s. die Hollanderkorps) het hulle nog nie bereik nie. Om sake te vererger het daar die vorige aand 'n muitery in

die/.....

- 20) T.A. K.G. Band No. 346. (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899 p. 99) K.G. aan adv. J. de Villiers dd. 11 Oktober 1899.
- 21) Ibid.
- 22) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p. 3.
- 23) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) Hoofkomdt. Prinsloo aan genl. Kock dd. 13 Okt. 1899. Opm. Die Vrystaat het nie 'n kommandant-generaal gehad nie, maar slegs 'n hoofkommandant wat as kommandant-generaal opgetree het. Sign: K.G. Band No. 263 (Brieweboek) p. 921 sekr. van K.G. aan K.G. dd. 10 Oktober 1899.
- 24) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899) p. 114 K.G. aan "genl." Prinsloo dd. 11 Oktober 1899.
- 25) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) Hoofkomdt. Prinsloo aan genl. Kock dd. 13 Oktober 1899.
- 26) Standard and Diggers News. 13 Oktober 1899.
- 27) T.A. K.G. Band No. 352 (8) p. 758 H.T.D. aan K.G. dd. 14 Oktober 1899.

die kamp van die Johannesburgers ontstaan. Veldkornet Pienaar het subiet geweier om generaal Kock se bevel uit te voer. Met sulke muitery was dit vir generaal Kock moeilik om enige militêre operasies te begin en hy het die kommandant-generaal gevra om veldkornet Pienaar terug te roep en 'n versterkingsmag van minstens 500 man aan hom te stuur. Hy het ook nog 14 kiste mauserpatrone en 5000 Martini-Henri-patrone nodig gehad,⁽²⁸⁾ om uitvoering te kon gee aan die kommandant-generaal se begeerte dat aan elke man 200 patrone uitgereik moes word en 'n reserwe van 100 patrone per man meegeneem moes word.

Generaal Joubert het nie aan een van generaal Kock se versoeke voldoen nie. Hy het veldkornet Pienaar nie teruggeroep nie, maar die onrusstokers in die Johannesburg-kommando dringend vermaan om nie deur klagtes en ontevredenheid die groot en dierbare saak van Transvaal te laat skipbreuk ly nie. Hy het ook 'n beroep op generaal Kock gedoen om tog maar sover moontlik toe te gee en eensgesindheid en samewerking te probeer bevorder al ly sy eie persoon daaronder.⁽²⁹⁾

Die kommandant-generaal het verder gesê dat hy graag 'n duisend man meer aan Kock sou wou stuur in plaas van 500. Daar was egter nie 'n enkele berede manskap meer beskikbaar nie, „zoodat ik niet weet waar ik menschen vandaan zou halen voor u” Die kommandant-generaal het ook die hoop uitgespreek dat generaal Kock nie meer sou versuim nie, maar haastig sou opruk om by die ander kommando's aan te sluit.⁽³⁰⁾ Generaal Kock moes na Schuinshoogte naby New Castle voortbuur om die ander kommando's daar te ontmoet.

Generaal Kock het derhalwe voortgeruk en op die aand van 14 Oktober te Schuinshoogte, anderhalf uur te perd van New Castle gekempeer.⁽³²⁾ Hy het nogeens by die kommandant-generaal aangedring om die nodige ammunisie aan hom te stuur en veral die onmisbare versterkings waaraan hy reeds telkenmale gevra het en wat hy nodig gehad het „om die muiters van Johannesburg terecht te zetten”.⁽³³⁾ Aangesien die kommandant-generaal egter alreeds duidelik te kenne gegee het

dat/.....

-
- 28) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) Genl. Kock aan K.G. dd. 13 Oktober 1899.
- 29) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 - Maart 1900 pp. 74-75) K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 14 Oktober 1899.
- 30) Ibid.
- 31) Ibid. p. 60 K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 13 Oktober 1899.
- 32) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899) K.G. aan asst.-genl. Meyer dd. 14 Oktober 1899.
- 33) T.A. K.G. Band No. 345. Ongedateerde skrywe van sekr. A. Kock aan K.G.

dat hy nie weet waar om versterkings vir Kock te vind nie, het Kock aan spesiale kommandant Schutte in Johannesburg getelegrafeer om dadelik 300 perderuiters, 'n aantal tente en genoeg voedsel vir drie weke aan hom te stuur.⁽³⁴⁾ Terselfdertyd het hy kaptein Eloff versoek om dadelik met uitrusting vir die Johannesburgers na die Johannesburg laer te vertrek.⁽³⁵⁾ Die Regering het egter 'n stokkie voor generaal Kock se bevele gesteeek. Kaptein Eloff is meegedeel dat die Regering nie kon toelaat dat hy die fort in Johannesburg verlaat nie.⁽³⁶⁾ Kommandant Schutte is ook deur die kommandant-generaal gelas om geen ander offisiere behalwe die opperbevelhebber se bevele uit te voer nie.⁽³⁷⁾

Generaal Kock moes derhalwe sonder versterkings en sonder kaptein Eloff se hulp klaarkom. Die veiligste weg wat hy onder die omstandighede kon inslaan was om kontak te maak met die ander kommando's om New Castle en in gedurige voeling met hulle te bly.

Kolonel Trichardt het naby New Castle te Dewetshoogte gestaan en assistent-generaal Erasmus was nie ver van hom af nie. Generaal Kock se kemp was ook nie ver daarvan-
daan geloeë nie. Die Hollanderkorps was vlak by New Castle.⁽³⁸⁾ Kommandant Lombard van laasgenoemde korps het 'n rapportganger na generaal Kock gestuur om hom mee te deel dat die Hollanderkorps op maandag 16 Oktober in New Castle by die Johannesburgers en die Duitse kommando sou aansluit.⁽³⁹⁾ Generaal Kock was in verbinding met Trichardt en hulle was albei van plan om op 16 Oktober New Castle binne te ruk.⁽⁴⁰⁾

Die Johannesburgers, Duitse kommando en die Hollanderkorps het dus te New Castle verenig. Generaal Joubert het teen laatmiddag op die 16de Oktober ook te New Castle aangekom. Hy was verskriklik gebelgd om te sien dat sy be-roep op die kommando's om nie soos rowerbendes largs die weg te plunder nie, geen indruk op die manne gemaak het nie. Die manskappe van Boere- swel as vreemdelingkommando's het hulle eenvoudig alles in die dorp toegeëien en die be-

sittings/.....

-
- 34) T.A. K.G. Band No. 331 (Deel 1) p. 10. Spes. komdt. Jhb. aan K.G. dd. 15 Okt. 1899.
- 35) Ibid. p. 2. Genl. Kock aan SS. dd. 15 Okt. 1899.
- 36) Ibid.
- 37) Ibid. p. 10. Spes. komdt. Johannesburg aan K.G. dd. 15 Oktober 1899.
- 38) T.A. K.G. Band No. 344. Lt. kol. Trichardt aan K.G. dd. 15 Oktober 1899.
- 39) T.A. K.G. Band No. 345. Ongedateerde skrywe van sek. A. Kock aan K.G.
- 40) T.A. K.G. (i) Band No. 333 (deel 1) p. 27. Genl. Kock aan K.G. dd. 15 Okt. 1899.
(ii) Band No. 344 Lt. kol. Trichardt aan K.G. dd. 15 Okt. 1899.

sittings van die Engelse inwoners op skandelige wyse gebuit.⁽⁴¹⁾

Die Opmars van von Quitzow se Korps.

Intussen het von Quitzow se manne ook voortgeruk en op 16 Oktober was die korps te Wakkerstroom. Generaal Joubert het von Quitzow meegedeel dat generaal Lukas Meyer se kommando's te Doornberg op hom wag en sy korps se hulp dringend nodig het. Die kommandant-generaal het hom dus aangemoedig om sy opmars met spoed voort te sit.⁽⁴²⁾ Von Quitzow se opmars is egter vertraag deur die groot aantal voetgangers wat hy in sy korps gehad het. Hy het nog minstens 50 perde nodig gehad. Die korps het darem so vinnig as omstandighede dit toegelaat het aangejaag en op 18 Oktober kon von Quitzow die kommandant-generaal uit Utrecht meedeel dat hy en sy korps die volgende oggend in generaal Meyer se laer by Doornberg sou wees.⁽⁴³⁾

Te New Castle het generaal Joubert 'n krygsraad byeen-geroep.⁽⁴⁴⁾ Na sorgvuldige oorweging het hulle besluit dat generaal D. Erasmus met die grootste deel van die Boere-magte die Engelse garnisoen te Dundee uit die noorde moes aanval, terwyl Lukas Meyer die dorp uit die ooste sou aanval. Generaal Jan Kock moes langs die spoorweg na Biggarsberg opruk en die spoorlyn optreek en onder sy beheer kry om te verhinder dat versterkings uit Ladysmith na Dundee aangevoer word om die Engelse aanvoerder, majoor-generaal Penn-Symons bystand te verleen.⁽⁴⁵⁾ Generaal Kock moes egter nie verder as die Mkupipas, waar die ou Ladysmith-New Castle-pad oor die Biggarstberg gaan, deurdring nie. Van daardie gunstige stelling kon sy burgers uitvalle teen enige deel van die spoor en die spoorwegstasie te Waschbank en Elandslaagte onderneem. Hulle kon ook die flank van enige Engelse troepemag wat uit Ladysmith na Dundee, of omgekeerd beweeg, aanval.⁽⁴⁶⁾

Generaal/.....

-
- 41) (i) Van Dalsen: "Die Hollanderkorps" p. 75.
 - (ii) L.S. Amery: "The Times History of the War in South Africa London 1902. Vol. 11 p. 143 (Verder aangedui: "Amery: Times History....p.") Amery sê: ".....it must be admitted that the leading men on the Boer side did everything to carry on the war in a humane and civilised fashion," al het die burgers nie altyd die goeie voorbeeld nagevolg nie.
 - 42) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899) p. 248. K.G. aan von Quitzow dd. 16 Oktober 1899.
 - 43) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 172. Von Quitzow aan K.G. dd. 18 Okt. 1899.
 - 44) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 182. H.T.D. aan asst.-genl. Grobler dd. 18 Okt. 1899.
 - 45) Van Dalsen: "Die Hollanderkorps"... p. 75.
 - 46) (i) Ibid.
 - (ii) Amery: "Times History" Vol. 11 p. 175.
 - (iii) B.J. Viljoen "Mijne Herinneringen uit den Anglo Boere-Oorlog" Amsterdam 1902. p. 22 (Verder aangedui: Viljoen "Mijne Herinneringen....p.....").

Generaal Kock het derhalwe op 18 Oktober van New Castle na Dannhauser-stasie vertrek en generaal Joubert het verwag dat hulle gou met die vyand in botsing sou kom.⁽⁴⁷⁾ Op dieselfde dag het hoofkommandant Prinsloo se kommando's uit Van Reenenspas opgeruk en Besterstasie in Natal beset. Dit was na sir George White, die Engelse opperbevelhebber in Natal, se maning 'n bietjie te naby aan Ladysmith en hy het 'n troepemag met kanonne in die rigting van Besterstasie uitgestuur om die Vrystaters voor te keer. Hoofkommandant Prinsloo het derhalwe begeer om so gou as moontlik met generaal Joubert se voorhoede (genl. Kock en sy mag) in verbinding tekkom.⁽⁴⁸⁾

Generaal Kock se loërmag was toe juis op pad na die Biggarsbergpas. Te New Castle het egter 'n klompie van Schiel se voetgangers agtergebly. Met Schiel uit die weg het hulle gou moeilikheid veroorsaak. Hulle het geweier om aan hul offisiere se bevele gehoor te gee en het die Boerewagte in die dorp met hul wapens bedreig. Resident-vrederegter Moodie het die belhamels gearresteer en in die gevangenis geplaas. Dit het egter niks gehelp nie.⁽⁴⁹⁾ Die kommandant-generaal wat toe in Dannhauser was, het die Duitsers beveel om onmiddellik agter kommandant Schiel aan te trek en gesê dat hy nie weer wil hoor dat hulle moeilikheid veroorsaak nie.⁽⁵⁰⁾

Waar generaal Kock hom presies bevind het toe hoofkommandant Prinsloo se magte naby Besterstasie om 10-uur vm. op 18 Oktober 1899 die eerste warm skermutseling met die Engelse magte uit Ladysmith gehad het,⁽⁵¹⁾ kon generaal Joubert nie sê nie. Hy het egter gewet dat hulle OOR die Biggarsberg sou gaan.⁽⁵²⁾

Die kommandant-generaal het hoofkommandant Prinsloo moegedeel dat hy van plan was om Dundee op 20 Oktober aan te val en het die Vrystaatse aanvoerder versoek om die vyand so veel as moontlik te verhinder om versterkings uit Ladysmith aan te voer.⁽⁵³⁾

Generaal/.....

-
- 47) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 182. H.T.D. aan asst.-genl. Grobler dd. 18 Oktober 1899.
- 48) Ibid. p. 195. „Genl.“ Prinsloo aan K.G. dd. 19 Okt. 1899.
- 49) Ibid. (Deel 3) p. 287 R.V.R. New Castle aan K.G. dd. 20 Okt. 1899.
- 50) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 310) K.G. aan R.V.R. New Castle dd. 22 Oktober 1899 (Nota: Dié groepie Duitsers was dus tydens die Elandsleagteslag nog ver van die Duitse kommando af).
- 51) T.A. SS. R. 407/99^x. Sts. pres. Bloemfontein aan sts. pres. Pretoria dd. 19 Oktober 1899.
- 52) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 291) K.G. aan „genl.“ Prinsloo dd. 19 Oktober 1899.
- 53) Ibid.

Generaal Kock het intussen vinnig na die Biggarsberg opgeruk. As 'n laaste poging om iewers hulp in die hande te kry en ook om gedurig kontak te hou met nog 'n Boeremag, het hy aan luitenant-kolonel Trichardt geskrywe om hom met die artillerie te volg en op Waschbank af te stuur want Kock het slegs twee kanonne by hom gehad. Die kommandant-generaal het generaal Kock se skrywe aan Trichardt ter insae gekry en generaal Kock onmiddellik meegedeel dat Trichardt nie na Waschbank kon gaan nie. Trichardt is naamlik deur die kommandant-generaal beveel om Dundee dieselfde nag nog aan te val.⁽⁵⁴⁾ Vervolgens het generaal Joubert aan Kock geskrywe:

„Daarom moet Uw maar ten spoedigste oprukken tot daar waar U een mooie plek, zoo nabij Ladysmith als mogelijk vindt en den trein met uw twee kanonnen kunt beschietsen en gij op eigen wieken kunt drijven totdat wij zien wat van Dundee worden zal, want daar is de macht vast en sterk, zoodat u niet al dadelijk van daar hulp kunt verwachten.⁽⁵⁵⁾

Hoe generaal Kock hierdie laaste bevel van generaal Joubert geïnterpreteer het, sal ongelukkig nooit bekend word nie. Het hy uit die woorde „zoo nabij Ladysmith als mogelijk“ verstaan dat hy nie in die Biggarsbergpas moes bly lê nie? Het die woorde „op eigen wieken kunt drijven“ Kock laat dink dat hy sy eie diskresie maar kon gebruik en dat die krygsraadsbesluit wat te New Castle geneem is daardeur verval? Die naaste spoorwegpunt aan die Biggarsbergpas, minstens agtien of twintig myl van die berg geleë, is Elandslaagte. Op daardie afstand kon generaal Kock weinig met sy kanonne teen pantsertreine uitrig. Moes hy sy enigste kanonne alleen vooruitstuur sonder 'n behoorlike bedekkingsmag, om die treine te verhinder om deur te gaan na Dundee? Was hy dus deur generaal Joubert se opdrag geregverdig om die Biggarsbergpas te verlaat en Elandslaagte as 'n „mooier plek“ te baskou waar hy die treine behoorlik onder vuur kon neem?

Hoe generaal Kock oor die laaste bevel van die kommandant-generaal gecoordeel het, kan alleen gegis word. Sy enigste hoop op hulp was die magte van hoofkommandant Prinsloo te van Reenenspas en Bosterstasie. Hy het dus vinnig „op eie wieke“ vooruitgedrywe en op 19 Oktober het hy in die Biggarsbergpas aan die Sondagsrivier gestaan. Twee patrollies - een van die Duitse kommando onder veldkornet Potgieter en die ander van die Fordsburgkommando onder veldkornet Pinaar - is vooruitgestuur om te verken. Hulle

moes/.....

54) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 tot Maart 1900 p. 110) K.G. aan genl. Kock dd. 20 Oktober 1899.

55) Ibid.

moes nie 'n geveg aanknoop as hulle die vyand teenkom nie. Veldkornet Potgieter het na Waschbank gegaan waar hy in stryd met sy bevele, 'n proviandtrein met sy 25 man aangeval en oormeester het. Daarna is hy verder suid na Elandslaagte-stasie waar hy by veldkornet Pienaar aangesluit het. 'n Trein het die stasie juis op daardie oomblik verlaat en die twee veldkornette het 'n futiele poging aangewend om die trein te oorrampel. Die spoorlyn is egter deur hulle opgebreek en 'n tweede voorrade trein wat uit Ladysmith op pad na Dundee was het sodoende in hulle hande geval. Die trein was belaaie met slagvee, kledingstukke en mondprovisie benewens 'n groot hoeveelheid sterk drank wat alles vir Dundee bestem was. (56)

'n Rapportganger het die nuus aan kommandant Schiel gebring en hom meegedeel dat veldkornet Potgieter hulp nodig het. Luitenant-kolonel Schiel het onmiddellik die berig na generaal Kock aangestuur en met 'n sterk afdeling van sy manskappe na die stasie by Elandslaagte afgesak. (57) Generaal Kock het weer op sy beurt die berig van die gebeure te Waschbank aan die Regering en kommandant-generaal getelegrafeer. (58) Dit was die laaste berig wat generaal Joubert van generaal Kock voor die noodlottige Elandslaagteslag ontvang het. (59) In weerwil van kommandant Ben Viljoen se ernstige waarskuwing het generaal Kock besluit om op 20 Oktober met sy hele mag stellings by die stasie in te neem. (60) Toe genl. Kock te Elandslaagte aangekom het, het Adolf Schiel hom opgesoek en ook daarop gewys dat die terrein in die omgewing van die stasie geen behoorlike verdedigingsstellings bied nie. Buitendien was dit nie hulle doel om gevegte uit te lok nie. Hulle moes alleen die spoorwegstawe opbreek en aansluiting met die Vrystaters bewerkstellig. Generaal Kock het Schiel se advies ook in die wind geslaan (61) en beveel dat die klein mag van onder die een duisend man met slegs twee kanonne stelling moes neem in 'n geringe klipperige hoogtetjie ongeveer 'n myl suid-oos van die stasie. (62)

Middelerwyl/.....

-
- 56) Van Dalsen: „Die Hollanderkorps” p. 76.
 - 57) A. Schiel: „23 Jahre.....” p. 414.
 - 58) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 3) p. 291. H.T.D. aan K.G. dd. 20 Oktober 1899.
 - 59) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899-Maart 1900) pp. 112-113 K.G. aan genl. Kock dd. 21 Okt. 1899.
 - 60) B. Viljoen: „Mijne Herinneringen”.....p.23.
 - 61) A. Schiel: „23 Jahre.....” p. 419.
 - 62) Amery: „Times History.....” Vol. II p. 176.

Middelerwyl het generaal Lukas Meyer die Engelse te Talanaberg voor Dundee aangeval. Die geveg het op dieselfde dag dat generaal Kock stellings te Elandslaagte ingeneem het, naemlik 20 Oktober, losgetars. Dit was 'n harde geveg waarby die Boerekommando's swaar verliese gely het.⁽⁶³⁾ Die Engelse aanvoerder, generaal Penn-Symons het gesneuwel en sy plek is deur generaal J.H. Yule ingeneem.⁽⁶⁴⁾ Om 5-uur nm. op 21 Oktober 1899 het Yule voorbereidsels begin tref om Dundee te ontruim en op Ladysmith - reg in generaal Kock se rug - terug te val. Generaal Joubert wat gevrees het dat generaal Kock se magte onvoldoende was om Yule te stuit, het 'n beroep op hoofkommandant Prinsloo gedoen om die terugvallende Engelse voor te sny en generaal Jan Kock sodoende te hulp te kom.⁽⁶⁵⁾ Die kommandant-generaal het ook 'n skrywe aan generaal Kock gerig waarin hy hom verwyt het dat hy sedert die gebeure by Waschbank niks van hom laat hoor het nie. Hy het aan die hand gedoen dat generaal Kock sy kommando's liewer na Glencoe moes terugbring.⁽⁶⁶⁾

Die kommandant-generaal was egter so bekommerd oor generaal Kock se onheilspellende stilswye, dat hy veldkornet W. Pretorius te Hattingspruit gelas het om onmiddellik tien van sy beste perderuiters uit te stuur om na generaal Kock te gaan soek. As hulle sy laer opgespoor het, moes hulle hom waarsku dat generaal Yule aan die kom was.⁽⁶⁷⁾

Die Einde van Adolf Schiel se Duitse Kommando. Op daardie oomblik was daar vir generaal Kock egter geen tyd of geleentheid om briewe te skrywe nie, of berigte oor die lot wat sy kommando's getref het, na die kommandant-generaal te stuur nie. Sy klein Gideonsbende was in 'n verbete stryd op lewe en dood gewikkel.

Die Engelse opperbevelhebber het op 19 Oktober 'n kommervolle dag in Ladysmith deurgebring. Sy direkte verbinding met Dundee was verbreek deur die kommando's van generaal Kock wat die treinspoore te Elandslaagte en Waschbank verniel het. Die gevegte om Dundee het begin en aan die westekant is Ladysmith deur die Vrystaters te Eesterstasie bedreig.⁽⁶⁸⁾

Generaal/....

-
- 63) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 302) K.G. aan Genl. Prinsloo dd. 21 Oktober 1899.
- 64) Amery: "Times History...." Vol. II pp. 161 & 209.
- 65) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 302) K.G. aan "genl" Prinsloo dd. 21 Oktober 1899.
- 66) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 - Maert 1900) pp. 112-113. K.G. aan esst.-genl. Kock dd. 21 Oktober 1899.
- 67) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899) p.307. K.G. aan vkt. Pretorius dd. 21 Oktober 1899.
- 68) Amery: "Times History....." vol. II p. 176.

Generaal J.D.P. French het die oggend van 20 Oktober 'n verkenningsstog na Elandslaagte onderneem en vasgestel dat die magte van generaal Kock maar gering in getal was en baie swak stellings gehad het. Dieselfde middag het 'n berig uit Dundee gemeld dat die Engelse troepe daar goeie rekenskap van hulself gegee het en nie die slegste in die eerste ronde van die geveg afgekom het nie. Die feit dat die Boeremag by Elandslaagte so klein en swak ingegrawe was en die gerusstellende nuus uit Dundee, het sir G. White laat besluit om generaal Kock aan te val. Hy wou probeer om sy direkte verbindingslinie met Dundee te herstel. Om dit teweeg te bring moes die hinderlike Boeremag by Elandslaagte uit die weg gëvee word.⁽⁶⁹⁾

Generaal John French het gevolglik vroeg in die oggend van 21 Oktober met 5 eskaders van die Imperial Light Horse, 'n halwe bataljon van die Manchester Regiment en die Natal Volunteer Field Battery na Elandslaagte vertrek, om die Boere te verdrywe en die spoor- en telegraafverbindinge met Dundee te herstel. Om 8.30 vm. het hy onverwags op die Boere afgekom en met sy kanonne op die koppies waar generaal Kock stelling ingeneem het, losgebrand. Die Boere-artillerriste het dedelik geantwoord en scoos Amery dit uitdruk „the Boer artillery practise was a revelation.“ Die eerste twee granate het tussen die Engelse kanonniers gebars en dood en verwoesting gesaai. French het geprobeer om die vuur te beantwoord maar generaal Kock se twee kanonne het die wêreld vir hom so warm gemaak, dat hy verplig was om sy mag na Modderspruit terug te trek. Intussen het hy 'n boodskap aan sir George White in Ladysmith gestuur, om versterkings na Elandslaagte aan te voer.⁽⁷⁰⁾

Die Engelse opperbevelhebber in Natal het dedelik 1 eskader van die 5th Lancers, 1 eskader van die 5th Dragoon Guards, 7 kompanjies van die Devonshire Regiment se eerste bataljon, 5 kompanjies van die Gordon Highlanders se eerste bataljon en die 21ste en 42ste batterye van die Royal Field Artillery na French gestuur.⁽⁷¹⁾ Die Engelse mag het toe bestaan uit 3496 manskappe met meer as 2000 perde, 18 kanonne en 6 masjiengewere.⁽⁷²⁾

Teenoor/.....

69) Ibid. pp. 176-177.

70) Ibid. pp. 177-178.

71) Ibid. p. 179.

72) History of the War in South Africa. 1899-1902. Compiled by Direction of His Majesty's Government by Major General Sir Frederick Maurice, K.C.B., with a staff of officers. London 1906 Vol. I p. 464.

Teenoor hierdie geweldige oormag het generaal Kock met 'n handjievol mense te staan gekom. Daar was verdeeldheid en muitery onder sy kommando's en toe hulle Elandslaagte bereik het, was sy mag reeds baie kleiner as wat dit by Kliprivier in die Vrystaat was. Verel die getalle in die Duitse kommando het vinnig na die sterkte van 'n korpsie afgeneem. Behalwe die feit dat von Quitzow van die Duitse kommando weggebreek en 'n aantal van Schiel se manne na hom oorgeloop het, het meer as sestig van sy voetgangers in New Castle agtergebly omdat hulle die snelheid van die opmars vertraag het.⁽⁷³⁾ Schiel het dus met slegs 150 man te Elandslaagte aangekom. Die sterkte van generaal Kock se mag kan derhalwe naastenby as volg vasgestel word:-

Johannesburgers onder kommandant Viljoen:	400
Duitse kommando onder kommandant Schiel :	150
Hollanderkorps onder kommandant Lombard :	108
Vrystaters wat by Kock aangesluit het :	<u>100</u>

Totaal: 758⁽⁷⁴⁾

Vanaf elfuur die oggend het French se versterkings begin aankom. Teen drie-uur in die middag was hulle almal daar. Kommandant Schiel het met 'n afdeling van sy manne 'n uitval in die rigting van Modderspruit gemaak om vas te stel wat van die Engelse geword het. Om drie-uur nm. het French sy troepe gereed gehad vir die aanval en die Dragoon Guards vooruitgestoot om Schiel te stuit. Op daardie uur het "die konsert in die hel" te Elandslaagte losgebars.⁽⁷⁵⁾

Dit was maar 'n uur of drie voor sononder en al wat die klein klompie boere kon doen was om soos besetenes te veg ten einde die vyand van hulle weg te hou totdat die duisternis toesak. Onder beskerming van die nag kon soveel Boere as moontlik ontvlug, want dit was van die eerste skoot af duidelik dat hulle nie teen die oormag kon standhou nie. In die hitte van die stryd het die dappers graaf Harre Zeppelin in die volle gallop van sy perd afgestort met 'n Engelse koeël deur sy kop. Nouliks het sy leweloze liggaam die aarde getref of 'n snerpemde stuk lood het ook deur kommandant Schiel se been gaskeur en hy het hulpeloos teen die grond neergesak. Die singende koeëls het links en regs onder die oorblyfsels van die Duitse kommando gemaai.

Van/.....

-
- 73) F.A. K.G. Band No. 333 (Deel 4) p. 388 R.V.R. New Castle aan K.G. dd. 22 Oktober 1899.
 - 74) A. Schiel: "23 Jahre....." p. 439.
 - 75) Amery: "Times History....." p. 180. Kaptein de Witt Hamer wat te Elandslaagte gevang is, het die slag later as "n konsert in die hel" beskrywe.

Van die Afrikanerafdeling het die reuse gestalte van veldkornet Potgieter uitgestrek tussen die klippe gelê. Hy was dood en nie ver van hom af nie het sy jonger broer met 'n swaar wond van die pyn gekrul. Die assistent-veldkornet Dierking was dood en orals het gewondes gelê. Duitser, Hollander en Boer het skouer aan skouer gestry met een oog op die vyand en die ander op die son. Die nag alleen kon uitkoms bring.

Namate die duisternis oor die slagveld te Elandslaagte gedaal het, het die manne van generaal Kock wat nog kon wegkom die terrein in wênorde verlaat. Meer as die helfte van generaal Kock se mag het ontvlug en in die laaste stadium van die gevegte het nouliks 500 man van die Boeremag die aanvalle van die magtige Britse leer trotseer. Die nag het eindelijk 'n genadige einde aan die slagting gemaak. 'n Deurdringende misreën het seggies oor die veld begin uit-sak asof die Voorsienigheid die aaklige bloedspore van die stryd wou uitwis. In die donker het die soektog na gewondes begin en tussen die klippe op die koppie is die moedige, gryse figuur van generaal Jan Kock ook aangetref. Hy was dodelik gewond. (76)

Die Johannesburgers en die twee vreemdelingskorps is totaal verslaan. Gelukkig het 'n groot deel van hulle, wat nie deur die lansiers voorgekeer en gedood of gemartel is met talle spiessteke nie, daarin geslaag om te ontkom. Al hul uitrusting en hul twee kanonne het egter in die hande van die vyand geval. (77)

Die verpletterende neerlaag te Elandslaagte het die einde van die Duitse kommando beteken. Hul aanvoerder Adolf Schiel is deur die Engelse gevang en na St. Helena gestuur. Hul uitrusting en baie van hul perde het verlore gegaan en die oorblyfsels van die kommando het in enkele verspreide groopies in die nag na New Castle teruggevlug. (78)

Die Duitse kommando was totaal opgebreek en die Duitsers moes heeltemal herorganiseer word.

-
- 76) (i) Ibid. pp. 180-195.
(ii) A. Schiel: "23 Jahre....." pp. 415-437.
(iii) B.J. Viljoen: "Mijne Herinneringen..." pp. 24-38.
- 77) T.A. K.G. (i) Band No. 352 (OBB. Okt. 1899-Maart 1900. pp. 123-4). K.G. aan J. Lombard dd. 24 Oktober 1899.
(ii) Band No. 346 (OTB. 12 Okt-30 Okt. 1899. p. 214). K.G. aan SS. dd. 26 Oktober 1899.
(iii) Band No. 344. Beëdigde verklaring van A.Schapers. dd. 28 Oktober 1899.
- 78) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899) p. 320. K.G. aan komdt. Trichardt dd. 22 Oktober 1899.

HOOFSTUK VII.

DIE LOTGEVALLE VAN DIE DUITSE VEGKORPSE IN DIE
TWEDE VRYHEIDSTRYD NA ELANDSLAAGTE.

Die Gevolge
van Elandslaagte
vir die Duitsers.

Die swaar gewonde generaal Kock, kommandant Schiel en al die ander gewondes en gevangenes is deur die Engelse oorwinnaars na Ladysmith geneem. Daar is generaal Kock om 4-uur vm. op 31 Oktober aan sy wonde oorlede.⁽¹⁾ Adolf Schiel en die ander gewondes is in die Hollandse kerk te Ladysmith opgeneem en die Engelse bevelhebbers het toegelaat dat drie geneeshere van die Boere-ambulanses Ladysmith binnegaan om hul gewondes te verpleeg.⁽²⁾ Kommandant Schiel en kaptein B.G.V. de Witt Hemer van die Hollanderkorps het later namens hulle onderskeie korpse die Engelse outoriteite hartgrondig bedank vir die „kind treatment” wat hulle te Ladysmith, Pietermaritzburg en op die Engelse skepe op pad na St. Helena, van die Engelse ontvang het.⁽³⁾

Soos dit maar altyd gaan het die eerste vlugtelingen van Elandslaagte die swartgalligste beskrywings van die slag by New Castle aangebring. Hulle was ook gou klaar om al die skuld vir die vlugtery op die Duitsers te pak deur te verklaar dat kommandant Schiel gesnouwel het waardeur 'n groot paniek onder sy manskappe ontstaan het. Die Duitsers sou toe hul rûe op die vyand gedraai en gevlug het en die ander vlugtelingen sou toe op die hakke van die Duitsers gevolg het. Hul opgawe van die gesnouweldes, gevangenes en gewondes was so fabelagtig groot dat generaal Joubert alleen kon verklaar: „Het is een totale nederlaag, zoo groot als

nog/.....

-
- 1) T.A. K.G. Band No. 334 (Deel 1) p. 39 Rapport van dr. F.V. Engelenburg aan K.G. dd. 1 November 1899.
 - 2) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 9) p. 827. SS. aan K.G. dd. 28 Okt. 1899.
 - 3) T.A. K.G. Band No. 334 (Deel 5) p. 319. H.T.D. aan asst.-genl. Grobler dd. 7 November 1899.

Na die vrede van Vereeniging het Adolf Schiel nie teruggekeer na Suid-Afrika nie. Hy het terugggegaan na Duitsland waar hy rondgereis en lesings oor die Boere en die Tweede Vryheidsoorlog gelewer het. Sy wond het hom egter weer begin hinder en op 8 Aug. 1903 is hy in Bad Reichenhall oorlede en daar ter aarde bestel. Sodoende het Adolf Schiel die sirkel van sy aardse lewe voltooi en teruggekeer na die Duitse bodem waarop hy gebore is. Sien: Aenwins No. 287. Afskrif van geneesheer se verslag oor Adolf Schiel se afsterwe, gedateer 30 Julie 1925.

nog nooit door het Afrikaansche Volk geleden is."⁽⁴⁾

Nadat meer betroubare vlugtelingen aangekom het en meer besonderhede ingewin is, het dit gaandeweg duidelik geword dat die eerste berigte baie oordrywe was. Kommandant Schiel was nie dood nie maar slegs gewond en krygsgevangene geneem. Die Duitsers het ook nie gevlug nie maar solank moontlik rotsvas op hul poste gebly. Daardeur is die meeste gesneuweldes in die geledere van kommandant Schiel en veldkornet Pienaar se afdelings aangetref.⁽⁵⁾ Dit het verder geblyk dat die boere in die slag te Elandslaagte nie soveel gesneuweldes en gewondes moes opoffer as in die slag om Dundee nie.⁽⁶⁾

Reorganisasie van die Duitsers.

Dit is verstaanbaar dat generaal Joubert verskriklik teleurgestel en verkitterd was deur die eerste berigte dat die vreemdelinge subiet gevlug het. Daarby is die valse gerug versprei dat die Hollanders hulleself disnis gedrink het aan die sterk drank wat op die tweede verowerde trein aangetref is. Deur hulle dronkenskap sou hulle nie in staat gewees het om te veg nie.⁽⁷⁾

Terwyl die kommandant-generaal in 'n tremeergedrukte stemming oor die neerlaag was en die Johannesburgers en vreemdelinge vir „vlugtelingen“ uitgemaak het, het hy 'n telegram van kommandant D.E. Schutte uit Johannesburg ontvang. Daarin het Schutte hom meegedeel dat sake in Johannesburg bevredigend gereël was; dat hy 485 spesiale polisie ingesweer het om Johannesburg te bewaak en dat hy nog slegs een begeerte gehad het, naamlik om dadelik met sy kommando na die front te vertrek. „Ik verzoek u dit omdat ik dan ben met de meeste mijner oude Commando vrienden“ het die kommandant verklaar. Hy het 900 manne gehad waarvan 500 tot 600 bereid was en almal gereed om te vertrek. Kommandant Schutte wou ook nie 'n minuut langer buite die gevegte bly nie en het gedreig om kommandant van Dam in sy plek te laat en sy die reg te gebruik om na die front te vertrek as die kommandant-generaal hom nie wou gelas om op te ruk nie. Hy was heeltemal bereid om „mijn straf voor dit oortreding daar bij U. Ed. Gestr. te ontvangen. Om

hier/.....

-
- 4) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 5) p. 517. H.T.D. aan asst-genl. Grobler dd. 23 Oktober 1899.
 - 5) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 4) p. 380. R.V.R. Nsw Castle aan K.G. dd. 22 Oktober 1899.
 - 6) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 6) p. 606. H.T.D. aan asst-genl. Grobler dd. 24 Oktober 1899.
 - 7) Van Dalsen: „Die Hollenderkorps“ p. 93 Bylaag 1. Die skrywer beweer: „Dit (d.w.s. die dronkenskap van die Hollanders) is egter slegs bewerings, want nêrens in enige dokument of uitgegewe werk word daarvan vermeld nie. Daar is geen bewys voor nie en slegs teenbewys.....”

hier langer te blijven kan ik niet," het kommandant Schutte besluit.⁽⁸⁾

Die besliste versoek van kommandant Schutte het vir generaal Joubert 'n oplossing vir sy probleem met die „vlugteling“ van Elandslaagte aangebied. Hy het naamlik besluit om kommandant Schutte met ongeveer 800 man na die front te laat opruk om die plek van die verslane Johannesburgers in te neem. Die „vlugteling“ sou hy dan voor die voet na Johannesburg terugstuur om die stad te bewaak. Hy het nie geneë gevoel om die ontvlugte⁽⁹⁾ offisiere of manskappe weer velddiens te laat verrig nie.

Gelyktydig het die kommandant-generaal die resident-vrederegter te New Castle versoek om al die „vlugteling“ byeen te bring en hulle mee te deel dat hulle met die eerste trein na Johannesburg moes terugkeer.⁽¹⁰⁾

Veldkornet Pienaar wat onder dekking van die nag van Elandslaagte weggekom en reguit na New Castle gegaan het, was baie ontsteld oor die kommandant-generaal se voornemens om die „vlugteling“ (soos hy al die manskappe wat daarin geslaag het om gewisse krygsgevangenskap en moontlik die dood op die slagveld te ontsnap, bestempel het) na Johannesburg terug te stuur om nie weer te veg nie. Hy het 'n roerende beroep op generaal Joubert gedoen om die manne van Elandslaagte nie as „vlugteling“ te behandel en te bestempel nie, want die manne het werklik dapper geveg teen die verskriklike groot oormag. Hulle is by dosyne doodgeskiet en tog het elke man sy stelling behou totdat die offisiere besluit het om oor te gee en die manskappe verlov gegee het om uit te vlug as hulle kans gesien het om dit te doen. Die manskappe met goeie perde het toe ontkom, nie met die doel om te vlug nie, maar om hul weer by ander laers te skaar en die stryd voort te sit. Veldkornet Pienaar is juis deur hulle versoek om hul kommando te reorganiseer en dit sou dus vir hulle 'n baie teer saak wees om as „vlugteling“ bestempel te word. Manskappe wat hul poste dapper behou het totdat hulle deur hul offisiere beveel is om dit te verlaat, is geen vlugteling nie!⁽¹¹⁾

Kommandant/.....

8) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 4) p. 382. Komdt. Schutte aan K.G. dd. 22 Oktober 1899.

9) T.A. K.G. Band no. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 321). K.G. aan SS. dd. 22 Oktober 1899.

Opmerking: Die Regering het eers met die K.G. se besluit akkoord gegaan maar later besluit dat Schutte Johannesburg nie mag verlaat nie.

Sien: K.G. Band no. 333 (Deel 6) p. 547. Spes. komdt. Jhb. aan K.G. dd. 24 Oktober 1899.

10) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899) p. 327. K.G. aan R.V.R. New Castle dd. 22 Oktober 1899.

11) T.A. K.G. Band no. 333 (Deel 4) p. 351. Veldkornet Pienaar aan K.G. dd. 22 Oktober 1899.

Kommandant Ben Viljoen wat ook die lot van baie van sy manskappe te Elandslaagte vrygespring het, het weer vir die vreemdelinge in die bres getree met die woorde: „Generaal dit is nie billijk, die personen zijn vrijwillig met ons gaan vechten; wij mogen ze dus niet afsnauwen want de nederlaag te Elandslaagte is nie de schuld of fout der manschappen.” (12)

Sulke pleidooie het indruk op die saggearde generaal Joubert gemaak. Hy het ingesien dat die Johannesburgers en die vreemdelinge 'n swaar straf deur hul neerlaag en op die slagveld verduur het. Dit het hom laat versag in sy houding teenoor hulle en hy het besluit om nie 'n verdere straf op hulle te lê deur hulle huistoe te stuur om stede te bewaak nie. (13) Hy het dientengevolge toegelaat dat kommandant Viljoen na New Castle gaan om die ontvlugte manskappe weer bymekaar te maak en sy verstrooide kommando te reorganiseer. (14) Wat die vreemdelinge (Hollanders en Duitsers) betref, het generaal Joubert 'n ander gedragslyn ingeslaan. Hy het besef dat die Duitsers soveel verliese te Elandslaagte gely het, insluitende hul kommandant, dat hulle nie sonder 'n goeie vermeerdering van hul manskappe gereorganiseer kon word nie. Daarvoor moes hulle teruggaan na Johannesburg (waar hulle darem 'n plaasvervangende kommandant in die persoon van Friedrich Kirchenbauer gehad het!) om hulle korps weer op te bou. Dieselfde het gegeld vir die Hollanders. (15)

Aangesien die ontvlugte Duitsers nie meer 'n kommandant gehad het nie het generaal Joubert kommandant Lombard van die Hollanderkorps gelas om die Duitsers sowel as die Hollanders na Johannesburg en Pretoria, onderskeidelik, terug te neem om die stede te beskerm. Die Hollanders moes by hul bestaande garnisoensdienskorps ingelyf word en sou nie toegelaat word om weer 'n vegkorps op te rig nie. Diegene van hulle wat ogter nog wou veg, moes hulle by die veldkornette van hul onderskeie wyke laat indeel en verder in die Boerekommando's diens doen. (16)

Die/.....

-
- 12) B.J. Viljoen: „Mijne Herinneringen:.....” p. 73.
- 13) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p.328) K.G. aan R.V.R. New Castle dd. 22 Oktober 1899.
- 14) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Oktober - 23 Okt. 1899 p. 334) K.G. aan lt.-kol. Trichardt. dd. 23 Oktober 1899.
- 15) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 - Maart 1900) pp. 123-124. K.G. aan J. Lombard dd. 24 Oktober 1899.
- 16) Ibid.

Die Duitsers kon kies of hulle by die spesiale polisie-korps in Johannesburg wou aansluit ⁽¹⁷⁾ of by 'n herorganiseerde Duitse korps, want hulle is toegelaat om hul verplaatste korps in Johannesburg weer op te bou. ⁽¹⁸⁾

Kommandant Viljoen het generaal Joubert gevra of hy die Duitsers en Hollanders wat geneë was om onder hom te dien ook in sy gereorganiseerde kommando kon opneem. Die kommandant-generaal het aan Ben Viljoen se versoek voldoen, ⁽¹⁹⁾ met die gevolg dat die Johannesburg-kommando later die toe-vlugsoord van 'n groot aantal uitlanders van alle nasionaliteite geword het. ⁽²⁰⁾

Toe die Duitsers in Johannesburg teruggekeer het, het daar vir hulle 'n nuwe ontnugtering gewag. Die heer Friedrich Kirchenbauer het na die berigte oor die slag te Elandslaagte Johannesburg bereik het, onmiddellik begin kop uittrek. Hy het beslis geweier om in Adolf Schiel se skoene te tree en het mediese bewyse voorgelê dat die een ellendige kwaal na die ander hom beetgepak het, waardeur hy volgens geneeskundige getuienis heeltemal onbekwaam was om oorlogsdienste te verrig. ⁽²¹⁾

Spesiale veldkornet Middeldorf het nie aan Kirchenbauer se skielike ongesteldheid geglo nie en hom herhaaldelik gekommandeer om na die front te gaan. Kirchenbauer het egter volhard in sy weiering om na die slagvelde te vertrek. Veldkornet Middeldorf se geduld het toe opgeraak en hy het die magte wat volgens Krygswet (No. 20 van 1898) in sulke gevalle aan veldkornette verleen is, gebruik om Kirchenbauer na die slagveld te dwing. Hy het hom met £37.10.0 beboet en toe hy in gebreke gebly het om dit te betaal, het Middeldorf die landdros versoek om Kirchenbauer vir drie maande in die gevangenis te plaas. Die Wet het egter bepaal dat 'n ongehoorsame gekommandeerde persoon eers £5 beboet moet word en as hy dan nog nie bereid was om oorlogsdienste te verrig nie, kon die veldkornet hom met £37.10.0 beboet. Die landdros het Kirchenbauer derhalwe met £5 beboet.

Die/.....

-
- 17) Ibid.
- 18) T.A. K.G. Band no. 364 (OTB. 12 Okt. - 30 Okt. 1899 p. 194) K.G. aan R.V.R. New Castle dd. 24 Oktober 1899.
- 19) B.J. Viljoen: „Mijne Herinneringen.....“ p. 37.
- 20) T.A. K.G. Band No. 363. B.J. Viljoen aan asst.-genl. Meyer dd. 14 (?) Maart 1900.
- 21) T.A. Johannesburg-Archief Band No. 518. Afd. R. + O. Mediese sertifikaat van dr. A. Graf dd. 29 Oktober 1899.

Die weerspannige waarnemende kommandant het egter nog geweier om sy plig as volle burger van die land uit te voer. Die saak het tot Mei 1900 voortgesloer, maar veldkornet Middeldorf was net so vasberade om Kirchenbauer voor stok te kry as wat Kirchenbauer was om nie na die front te gaan nie. Die saak is uiteindelik na die Krygsraad verwys maar die toestande het toe reeds baie versleg en die val van Johannesburg het voor die deur gestaan. Die saak teen Kirchenbauer het daardeur nie verder gevorder nie. (22)

Kirchenbauer se verset teen die Krygswet het egter nie die heropbou van 'n Duitse korps in Johannesburg lank of baie belemmer nie. Otto von Albedyll het ook daarin geslaag om ongeskonde onder die Engelse koeëls by Elands-laagte uit te kom en na Johannesburg terug te keer. Hy is tot die volgende aanvoerder van die Duitse korps van Johannesburg gekies en het die rang van kommandant wat sy voorganger Adolf Schiel beklee het, behou. (23) Daarna het die reorganisasie van die korps fluks gevorder.

Die verdere lot-
gevallen van die
Pretoriase Duitse
Korps.

Von Quitzow se Duitse korps het nie minder storms as Adolf Schiel se Duitse kommando belewe nie, al is hulle die vuurdoop en verplettering te Elandslaagte

gespaar gebly.

Die Duitse korps het te laat vir die slag te Dundee op 20 Oktober 1899 by genl. Lukas Meyer se hooflaer te Doornberg aangekom. Nadat generaal Yule se troepe Dundee ontruim en haastig op Ladysmith teruggeval het, het generaal Meyer se kommando's waaronder die Duitse korps, ook na Ladysmith opgeruk. (24)

Von Quitzow se opmars is ook baie deur die voetgangers vertraag. By die berugte Elandslaagte-stasie het hy 'n hele aental van hulle laat agterbly. (25) Von Quitzow het ook 'n kommissariaat in Elandslaagte aangestel, wat die gereelde aanvoer van uitrusting, mondprovisie en ammunisie na die korps onderneem het. Byna al die Boerekommando's het sulke kommissarisse of stafvertegenwoordigers te Elands-laagte gehad en die Duitse personeel het bestaan uit:

Heinrich/.....

-
- 22) Ibid. Al die dokumente oor die saak teen Kirchenbauer, herus in genoemde lêer. Sien verder: De Locale Wetten der Zuid-Afrikaanse Republiek 1898. p. 229. Wet no. 20, 1898. Art's 20 en 36.
 - 23) T.A. SS. REB. 1918/99. Band no. 2904 pp. 902-3. Aanstellingsbrief dd. 27 Oktober 1899.
 - 24) Richard Runck: "Aus dem Freiheitskampfe der Buren. Zweibrücken. 1902. pp. 10-26" (Verder aangedui: "Richard Runck: "Aus dem Freiheitskampfep.....")
 - 25) T.A. K.G. Band No. 334 (Deel 4) p. 263. Hoofkommissariaat Elandslaagte aan K.G. dd. 6 Nov. 1899.

Heinrich Kahl, proviandmeester, Frans Smidt, laerkommissaris en R. Lavers, kommissaris. ⁽²⁶⁾

Von Quitzow se manskappe het van Elandslaagte na Ladysmith gegaan waar die Duitse korps 'n skakel in die ysterketting wat generaal Joubert om die stad getrek het, geword het. Die Duitse korps het aan baie veldslae in Natal deelgeneem en hulle veral by die restorming van die Platrand op 6 Januarie 1900 en in die slag van Spioenkop op 24 Januarie 1900 besonder onderskei. ⁽²⁷⁾

Veldkornet Paul Krantz het egter nie gerus na sy oorwinning in die stryd met Adolf Schiel nie. Onversaagd het hy aangehou strewe na die leierskap in die korps, totdat hy die lewe vir Hans von Quitzow so ondraaglik gemaak het dat hy op 17 Desember 1899 sy bedanking as kommandant van die Duitse korps ingedien het. ⁽²⁸⁾ Daardeur was die manskappe van die Pretoriase Duitse korps, wat reeds twee aanvoerders verwerp het, in geleentheid gestel om hul held Paul Krantz eindelik aan die hoof van hul vegkorps te stel. Hulle het ook nie getalm nie en Paul Krantz is nog dieselfde dag as die nuwe kommandant van die Duitse korps in Natal gekies. Richard Runck - wat indertyd deur kommandant Schiel genader is om by die Duitse kommando aan te sluit - het Krantz se plek as veldkornet van die korps ingeneem en Fritz Schultz het die assistent-veldkornet van die korps geword. ⁽²⁹⁾

Die Duitse
Ambulans van
dr. Elsberger.

Die Duitse Ambulansafdeling van dr. F.X. Elsberger het na die slag van Elandslaagte in die omgewing van die slagveld gebly totdat die kommando's van generaal Lukas Meyer opgedaag het. Hy is toe deur generaal Meyer beveel om by die gereorganiseerde kommando van kommandant Ben Viljoen aan te sluit. ⁽³⁰⁾

Op 12 November 1899 het die kommandant-generaal kommandant Viljoen gemagtig om die Duitse ambulans op versoek van kommandant von Quitzow weer by die Duitse korps te voeg. ⁽³¹⁾

Dr./.....

-
- 26) T.A. K.G. Band No. 361. Opgawe van krygskommissaris N.J. Pretorius dd. 12 Januarie 1900.
- 27) Richard Runck: „Aus dem Freiheitskampfe.....“
- 28) T.A. K.G. Band No. 345. P. Krantz aan K.G. dd. 17 Des. 1899.
- 29) (i) Ibid.
(ii) K.G. Band No. 199 (Supplementêre Stukke): Eed van Richard Runck dd. 17 Januarie 1900.
(iii) K.G. Band No. 345. Eed van Fritz Schultz dd. 19 Februarie 1900.
- Opmerking: Die hooflaer van generaal Joubert was ver van die Duitse korps se stellings geleë en daerom is die eed eers geruime tyd na die verkiesing in die korps, afgeneem.
- 30) T.A. SS. R.4101/00^X Vkt. K.R. Middeldorf aan SS. Ongedateerd
- 31) T.A. K.G. Band No. 354 (OBB. 9 Nov. - 28 Nov. 1899 p. 56)
K.G. aan B. Viljoen dd. 12 November 1899.

Dr. Elsberger het dus sy ambulanswa opgepak en met sy personeel na die sektor van die Duitse korps voor Ladysmith vertrek. Sodoende het die Duitse geneesheer sy mensliewende werk onder sy eie landgenote voortgesit. (32)

Paul Krantz het derhalwe uiteindelik alles besit wat Schiel gehad het. Hy was die aanvoerder van die Duitse korps; hy het die ambulansafdeling van Schiel se kommando ge-erf en hy het ook gou dieselfde ondergraving en agterbakse moddergooiery ondervind, waarmee hy in Schiel se kommando begin het.

Sy veldkornet Richard Runck het naamlik uit die steenspoor die toon in die korps aangegee en sy kommandant vër oorskadu. Runck het dus die teuels al meer en meer self in hande geneem en weldra begin voel dat hy liever self die korps behoort aan te voer. (33) Hy is aangemoedig om na die leierskap van die korps te strew, deurdar baie van die manskappe gou weer ontevrede geword het met Krantz se bestuur van die korps en aansoek gedoen het om na die een of ander Boerekommando oorgeplaas te word. Baie van hulle het byvoorbeeld by die Pretoriakommando aangesluit, omdat hulle as Pretorianers natuurlik baie Boerekennisse in die kommando gehad en meer tuis sou gevoel het in hulle tuisstad se kommando. (34)

Die Duitse Korps in die Oranje-Vrystaat. Gedurende die kritieke dae toe generaal Redvers Buller die ysterketting om Ladysmith stadig maar seker oopgebaur en lord Roberts se magte in die suide met alle geweld teen die poorte van die Vrystaat begin beuk het, het die ywerige veldkornet Middeldorf naartig voortgegaan met die uitrusting van 'n gereorganiseerde Duitse korps in Johannesburg. Hy is daadwerklik bygestaan deur luitenant G. Badicke wat ook uit die slag te Elandslaagte ontsnap het. (35) Luitenant Badicke was die eerste teruggekeerde offisier van Adolf Schiel se kommando wat hom dadelik vir die oprigting van 'n nuwe Duitse korps beywer het. Op die 6de November het hy die Regering meegedeel dat hy binne vier dae 'n Duitse korps van 150 man gereed kon hê om weer na die front te vertrek. (36)

Kaptain/.....

-
- 32) T.A. SS. R.4101/00^x. Vkt. K.R. Middeldorf aan SS. ongedateerd.
- 33) T.A. K.G. Band no. 345. Komdt. P. Krantz aan asst.-genl. Burger dd. 31 Januarie 1900. Dit blyk ook oorvloediglik uit die aangehaalde werk: „Aus dem Freiheitskampfe.....“ van Runck.
- 34) T.A. K.G. Band No. 345. Identiese briewe van P. Krantz aan O. Stenzel en 7 ander, waarin hy aan hul versoek om na die Pretoriakommando oor te gaan, voldoen. Gedateer: 17 Februarie 1900.
- 35) T.A. SS. R.1241/99^x. Lt. Badicke aan SS. dd. 5 November 1899.
- 36) T.A. K.G. CR. 8205/99. SS. aan K.G. dd. 6 November 1899.

Kaptein T.C. Robertson het ook na Johannesburg teruggekeer met die doel om die bewaarders wat in kommandant Schiel se afdeling geveg en saam met die ander ontvlugte manskappe uit die slag ontkom het, weer bymekaar te bring en by een of ander Boerekommando in te deel.⁽³⁷⁾ Daar was slegs 36 van hulle oor en hulle het besluit om dadelik na die hooflaer by Ladysmith terug te keer en by die Rydende Polisiekorps aan te sluit.⁽³⁸⁾ Die Duitse korps van Johannesburg het daardeur 'n suiwerder Duitse veggenheid geword.

Veldkornet Middeldorf het die eerste afdeling van die nuwe Duitse korps onder kommandant Otto von Albedyll binne twaalf dae na die noodlottige Elandslaagteslag weer gereed gehad vir velddiens.⁽³⁹⁾ Die hulp van elke beskikbare manskap was op daardie stadium nodig, want dit het toe juis duidelik geword dat die eerste fase van die oorlog op die velde van Natal, die Kaapkolonie en Oranje-Vrystaat uitgeveg moes word en aan elke front het versterkings daaglik 'n dringender vereiste geword.⁽⁴⁰⁾ Staatspresident M.T. Steyn het vermoed dat die Engelse sou trag om met 'n groot mag by Norvalspont deur te breek, want hulle het groot magte by De Aar, Nieuwpoort en Stormberg saamgetrek. Die president van die Oranje-Vrystaat het sy mening aan president Kruger geopenbaar en towens versoek dat 'n sterk mag uit die Transvaal gestuur moes word om die Vrystaatse kommando's op die Kaaplandse grens by te staan. President Kruger het besluit om minstens ses- of sewehonderd manskappe van Johannesburg dadelik na die Vrystaat te stuur.⁽⁴¹⁾ Saam met hulle moes die gereorganiseerde Duitse korps gaan.⁽⁴²⁾ Die Duitse korps van von Albedyll het uit 288 manskappe bestaan en veldkornet Middeldorf het hulle op 2 November 1899 in Johannesburg op die trein geplaas. Hulle het na Donkerpoort afgereis⁽⁴³⁾ en is onder die kommando's van generaal H. Schoeman te Colesberg ingedeel.⁽⁴⁴⁾ Kommandant von Albedyll het spoedig sy bevel oor die Duitse korps neergelê en hy is opgevolg deur sy veldkornet Fritz Brall.⁽⁴⁵⁾

Op/.....

-
- 37) T.A. K.G. Band No. 334 (Deel 3) p. 142 Spes. komdt. Jhb. aan K.G. dd. 3 November 1899.
- 38) Ibid.
- 39) T.A. K.G. Band No. 264 (Brieweboek) p. 563. Wnd. K.G. aan sts. pres. Steyn dd. 2 November 1899.
- 40) T.A. L.A. Band No. 752 (Kodeboek van genl. L. Botha 10 Nov. 1899-7 Mei 1900 pp. 9-12) Reg. aan K.G. dd. 17 Nov. 1899.
- 41) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 9) p. 820 SS. aan K.G. dd. 28 Oktober 1899.
- 42) Ibid. p. 848 H.T.D. aan asst.-genl. Grobler dd. 28 Oktober 1899.
- 43) T.A. SS.R.2511/99^X (CR.8606/99) by R.785/99^X. Vkt. Middeldorf aan wnd. K.G. dd. 24 Nov. 1899.
- 44) Ibid. en Amery: „Times History....." vol. III. p. 121.
- 45) T.A. K.G. Band No. 374^B (Krygskommissariaat en Bestellings) Ongedateerde opgawe van getalsterkte van manskappe en perde in sy korps).

Op 27 November het president Steyn kommandant Preller beveel om 'n sterk stelling by die Colesbergbrug in te neem en dinamietmyne onder die brug te lê, sodat hy die brug dadelik in die lug kan laat spring as omstandighede dit vereis. (46) Kommandant Preller het 'n afdeling van die Duitse korps onder bevel van veldkornet C. Claus met hom saamgeneem om behulpzaam te wees met die bewaking van die brug oor die Oranjerivier. (47)

Veldkornet Middeldorf het van tyd tot tyd nog meer afdelings van die Duitse korps sowel as ambulanspersoneel vir die korps na die Vrystaat gestuur. (48) Sodoende het daar 'n sterk Duitse korps in die Vrystaat ontwikkel.

Soos reeds geblyk het, was die manskappe van die twee Duitse korpse in Natal en die Oranje-Vrystaat gedurig besig om te twis oor die leierskap in die korpse. Die ontevredenheid in die korpse het die wakkere veldkornet Middeldorf baie gehinder en hy het geprobeer om 'n oplossing vir die moeilikheid te vind. Blykbaar onbewus van die rusie tussen Adolf Schiel en Paul Krantz wat tot 'n onblusbare haat tussen die Pretoriakorps en die Johannesburgkommando gelei het, het Middeldorf op 17 Januarie 1900 'n voorstel by die Regering ingedien om die twee Duitse korpse onder een kommandant te verenig. Daardeur het veldkornet Middeldorf gehoop om 'n einde te maak aan die ontevredenheid wat in die korpse geheers het. Hy het die Regering meegedeel dat kaptein Weiss wat ook by Elandslaagte uitgevlug het, reeds telkemale deur die manskappe versoek is om die Duitse korps aan te voer. Kaptein Weiss was gewillig om die korps aan te voer mits die twee afdelings besluit om weer saam te smelt en een sterk Duitse korps met 'n gesamentlike mannekrag van 500 of 600 daar te stel. (49)

Gedagtig aan die moeilikheid wat hy met die twee Duitse afdelings te Sandspruit ondervind het, was die kommandant-generaal nie bereid om Middeldorf se voorstel te ondersteun nie. Die Regering het derhalwe op advies van sy hoogste offisier besluit om Middeldorf se voorstelle af te keur. (50) Die lofwaardige poging om die groot kloof tussen die Duitsers van Pretoria en Johannesburg te oorbrug, het dus misluk.

Die/.....

-
- 46) T.A. K.G. Band No. 374^A. (Telegramme 14 Nov. - 30 Nov. 1899). Sts. pres. Steyn aan komdt. Preller dd. 27 November 1899.
- 47) Ibid. Krygsraadnotule van komdt. Preller by Colesbergbrug: 17 November 1899 - 15 Januarie 1900.
- 48) T.A. SS. (i) R. 2511/99^X (CR. 8606/99) by R. 785/99^X. Vkt. Middeldorf aan wnd. K.G. dd. 24 November 1899.
- (ii) R. 5894/00^X. SS. aan vkt. van der Merwe dd. 23 Maart 1900.
- 49) T.A. SS. R. 4049/00^X. Vkt. Middeldorf aan SS. dd. 17 Jan. 1900 (Met bylaes).
- 50) Ibid. SS. aan vkt. Middeldorf dd. 9 Maart 1900.

Die poging was in ieder geval tot mislukking gedoem want kommandant Paul Krantz se Duitsers het hulle ten enemale verset teen enige plan wat samesmelting met die Johannesburg-korps beoog het.⁽⁵¹⁾ Die kommandant-generaal het derhalwe 'n wyse beslissing geneem toe hy die voorgestelde vereniging van die twee korpse afgekeur het.

Veldkornet Middeldorff was nie verniet bekommerd oor die ongunstige toestande wat in die korpse hoogty gevier het nie. In Paul Krantz se korps het die onenigheid van dag tot dag toegeneem en die kommandant moes ondervind dat sy vroeëre optrede teenoor Adolf Schiel soos 'n boemerang teen sy eie korps teruggeslaan het. Veldkornet Richard Runck het al sy mag en invloed in die korps gebruik om kommandant Krantz te ontsetel. Ten einde sy doel te bereik, het hy van dieselfde metodes gebruik gemaak wat Krantz self indertyd teen kommandant Schiel aangewend het. Runck het naamlik geweier om Krantz se bevele uit te voer en hy het in alle sake na eie goeddunke gehandel. Hy het die onenigheid onder die manskappe aangewakker en hulle aangehits om kommandant Krantz te verwerp en hom (Runck) as kommandant aan te stel. Runck het veldkornet Middeldorff se plan om die korps in Natal met die korps in die Oranje-Vrystaat te verenig ook heelhartig ondersteun tot kommandant Krantz se grootste ergernis.⁽⁵²⁾

Ten einde raad het Paul Krantz hom tot assistent-generaal S.W. Burger gewend en sy nood teen hom gekla. Dit is opvallend dat Krantz in sy skrywe aan generaal Burger byna letterlik dieselfde woorde gebruik as wat kommandant Schiel destyds oor Krantz se eie dwarstrekkerij aan generaal Kock geskrywe het. Paul Krantz het byvoorbeeld gekla dat Runck die manskappe „jegens mij hunne wettige Commandant opmaakt" en dat hy „niet langer kan en wil samenwerken met genoemde Veldkornet....." Dit was presies hoe Adolf Schiel teenoor Krantz gevoel het. Paul Krantz is derhalwe deur Richard Runck in dieselfde munt terugbetaal en die kommandant het op sy beurt vir generaal Burger gevra om sy eiemagtige veldkornet so gou as moontlik voor 'n krygsraad te daag en hom as veldkornet te skors. Ironies genoeg sluit Paul Krantz - die man wat die eerste skeuring onder die Duitsers teweeggebring het en Adolf Schiel se groot ideaal van 'n kragtige Duitse kommando soos 'n seepbel laat bars het en veroorsaak het dat die Duitse kommando in korpse opgebreek is - sy brief af met die groot leuse wat luitenant-kolonel Schiel destyds in Pretoria op die harte van sy

ondersteuners/..

-
- 51) T.A. SS. R. 8159/00^X. Vkt. E. Hoppe aan SS. dd. 10 Mei 1900.
- 52) T.A. K.G. Band No. 345. Komdt. Krantz aan asst.-genl. S.W. Burger dd. 31 Januarie 1900.

ondersteuners en volgelinge afgedruk het. Hy skrywe naamlik: „.....want zoo-als U. Ed. Gestr. weet: Eendracht Maakt Macht - onze leuse.”⁽⁵³⁾

Generaal Burger het kommandant Krantz se jeremiade na die kommandant-generaal verwys en daaraan toegevoeg dat hy dit wenslik ag om die saak so spoedig moontlik te beslis.⁽⁵⁴⁾ Toe generaal Joubert vir die tweede keer voor dieselfde moeilikheid in die Duitse korps te staan gekom het, het hy die saak ook op dieselfde wyse as die eerste keer opgelos. Hy het besluit om Richard Runck uit die korps te verwyder. Om die saak egter in die beste voue te lê, het hy veldkornet Runck nie subiet uit die korps ontslaan nie maar hom op taktvolle wyse daaruit gemaneuvreer. Hy het kommandant Krantz gelas om Runck onmiddellik na die hooflaer voor Ladysmith te stuur.⁽⁵⁵⁾ Kommandant Krantz het seker baie selfvoldaan en gelukkig gevoel toe sy weerspannige opponent die Duitse leer verlaat het om sy verdiende loon - soos hy waarskynlik gehoop het - by die kommandant-generaal te ontvang. Richard Runck het seker ook met gemengde gevoelens die rit na die hooflaer aanvaar, want die kommandant-generaal het nie in sy kort bevel enige aanduiding gegee waarom hy Runck onder vier oë wou spreek nie.

Die kommandant-generaal het egter nie 'n woord oor Krantz se aanklag teen Runck gerep nie. Hy het Runck slegs meegedeel dat hy verneem het dat baie Duitsers uit die buitenland in Pretoria en Johannesburg aangekom het. Daar moes dus 'n bekwame man gevind word om hulle in 'n nuwe, afsonderlike korps te organiseer en hulle op die slagvelde aan te voer. Generaal Joubert het Runck vervolgens op vlyende wyse laat verstaan dat hy hom uitgesoek het om die korps in Pretoria en Johannesburg te gaan oprig. Hy het aan Runck 'n skriftelike opdrag daartoe oorhandig wat afgesluit het met die volgende sagte bewoording: „In vertrouwen dat U aan deze opdracht zal willen voldoen en dat gij wel slagen moogd en God de Heer uwe pogingen moge zegenen.”⁽⁵⁶⁾

So'n vriendelike bevel kon Richard Runck nie weer nie en ook geen egterdog daarteen koester nie. Hy het derhalwe op 5 Februarie sy vervoerorder na Pretoria van die kommandant-generaal ontvang.⁽⁵⁷⁾

In sy antwoord aan kommandant Krantz het generaal Joubert

egter/.....

-
- 53) Ibid.
- 54) T.A. K.G. Band No. 345. Asst.-genl. Burger aan K.G. dd. 2 Febr. 1900.
- 55) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. 20 Januarie - 12 Februarie 1900 p. 51) K.G. aan komdt. Krantz dd. 3 Februarie 1900.
- 56) Ibid. p. 65. Opdrag van K.G. aan Runck dd. 5 Februarie 1900.
- 57) Ibid. p. 66. Vervoerorder van K.G. aan Z.A.S.M. dd. 5 Februarie 1900.

egter heeltemal 'n ander toon aangeslaan en 'n ander prentjie geskilder. Hy het bevestig dat hy verneem het dat 'n groot aantal Duitsers en ander vreemdelinge sonder 'n leier in Pretoria en Johannesburg rondwaal en dat hy besluit het om Runck daarheen te stuur om hulle in 'n vegkorps te organiseer. Generaal Joubert het egter laat blyk dat dit nie sy hoofdoel met Runck se sending was nie. Die toestand in Natal was kritiek en die offisiere was op verspreide punte gestasioneer, sodat die byeenroeping van 'n krygsraad om Runck te verhoor ongeleë en bykans onmoontlik was. Hy kon die klagte teen Runck dus ongelukkig nie laat ondersoek nie en het dit dus wenslik geag om Runck uit die korps te verwyder. Mits hy Krantz se aanklag teen Runck as gegrond kon aanneem, het die kommandant-generaal gesê, dan was dit beter dat Runck uit die korps verwyder word voordat hy tweedrag en skeuring in die korps kon veroorsaak. Generaal Joubert het ook aan kommandant Krantz te kenne gegee dat hy nie baie optimisties was en veel van Runck se sending na Pretoria verwag het nie. Hy het daaraan toegevoeg: "Indien hy egter geen Corps kan oprichten is hy vanzelf uitgevallen en zal het Corps zeker door het weggaan van zoo'n (persoon) geen schade lijden." Die kommandant-generaal het Krantz vervolgens gemagtig om nie op die resultaat van Runck se sending te wag nie, maar sy manskappe onverwyld bymekaar te roep en 'n nuwe veldkornet in Runck se plek te kies. (58)

Onbewus van die twyfelagtige taktvolle set van generaal Joubert, waardeur hy die Duitse veldkornet van die elementêre demokratiese reg van 'n onpartydige verhoor sowel as sy veldkornetskap beroof het, het Richard Runck in die val gestap. Met die kommandant-generaal se opdrag (waarin hy selfs die Voorsienigheid se seën op Runck se werk afgesmoek het!) in sy sak, het Runck in Pretoria aangekom. Daar het die grootste ontnugtering op hom gewag.

Kommandant Krantz het nie stilgesit nadat hy generaal Joubert se brief ontvang het nie. Toe hy verneem dat Richard Runck na Pretoria moes gaan om 'n nuwe korps te probeer oprig, het hy begin vrees dat Runck ook daar sy invloed sal gebruik om die Duitsers teen hom (Krantz) op te sweep. Runck was immers goed op hoogte met die toestande in die Pretoriakorps en het ongetwyfeld 'n hele aantal aanhangers in die korps gehad en hulle families was in Pretorie woonagtig. Kommandant Krantz het hom derhalwe voorgeneem om enige poging van Runck om die Duitsers in Pretoria te oorreëdel om/.....

58) Ibid. pp. 88 - 89. K.G. aan komdt. Krantz. dd. 8 Feb. 1900.

om by sy nuwe korps aan te sluit, met alle mag te dwarsboom. Hy het generaal Joubert se brief waarin hy die beweerde ongehoorsaamheid en slegte invloed van Runck in die Duitse korps veroordeel het, aan een van die manskappe van die Duitse korps, H. Kahl, wat in Pretoria was, gestuur en hom gelas om kopieë daarvan te laat maak en onder die Duitsers van Pretoria te versprei. Kahl het gesorg dat 'n kopie van generaal Joubert se brief ook in die hande van die waarnemende kommandant-generaal Louis de Souza teregkom. Kommandant Krantz se vrou het ook haar gewig teen Runck ingewerp en by een geleentheid betekenisvol gesê: „Runck zal niets bereiken. Ik ken den Heer de Souza te goed.”

Dit is dus 'n wonder dat Richard Runck met sulke teenkanting tog nog daarin geslaag het om ongeveer 50 Duitsers te vind wat bereid was om saam met hom na die Colesbergfront te vertrek.⁽⁵⁹⁾

Met die onteenseglike bewys van generaal Joubert se afkeur in Runck in hul hande, het die outoriteite in Pretoria geen verdere ag geslaan op die kommandant-generaal se opdrag wat Runck aan hulle voorgelê het nie. Staatsekretaris Reitz was nie bereid om Runck te ondersteun nie, tensy hy goeie bewysse kon lewer dat hy dadelik 'n sterk korps op die been kon bring. Die paar Duitsers wat een-een of in klein groepies van die buiteland aangekom het om aan die Boeresy te veg, kon die Regering self uitrus en na Colesberg of Stormberg stuur, het Reitz gemeen.

Dit was derhalwe heeltemal onnodig dat Runck op koste van die Regering in Pretoria op hulle moes wag. Die staatsekretaris het gevolglik aanbeveel dat Runck liever onmiddellik sy poging om 'n korps op te rig, moes staak en terugkeer na die front.⁽⁶⁰⁾

Die waarnemende kommandant-generaal het Runck gevolglik beveel om alleen na Colesberg te vertrek. Dit het 'n einde aan Runck se werksaamhede in Pretoria gemaak en op 16 Februarie het hy generaal Joubert in 'n skrywe meegedeel dat hy tot sy spyt geen gevolg aan die opdrag om 'n nuwe korps in die lewe te roep, kon gee nie. Hy het die omstandighede breedvoerig geskets en aangedui dat hy weens Krantz se optrede onoorkomelike teenkanting van die Duitsers sowel as die amptenare in Pretoria ondervind het. Hy het ook een van die afskrifte van generaal Joubert se brief aan Krantz onder oë gekry en aangesien dit daaruit geblyk het

dat/.....

59) T.A. K.G. Band No. 345. Vkt. Runck aan K.G. dd. 16 Feb. 1900.

60) T.A. SS. R.5003/00^x. SS. aan Wnd. K.G. dd. 15 Feb. 1900.

dat die kommandant-generaal hom selfs sonder 'n verhoor uit die Duitse korps wou weer, het hy besluit om op 20 Februarie na die hooflaer by Ladysmith terug te keer ten einde hom mondeling voor generaal Joubert teen Krantz se beskuldigings te verdedig. (61)

Eerdat die 20ste Februarie aangebreek het, het Runck egter besluit om na die front in die Vrystaat te vertrek en sy saak teen Krantz daar te laat. (62)

As die kommandant-generaal gemeen het dat al die moeilikhede in die Duitse korps met die uitskakeling van Runck as veldkornet sou eindig, het hy hom ver misreken. Terwyl Runck in Pretoria was, het talle manskappe van Krantz se korps sonder sy toestemming verlof geneem en met perd, saal en toom met die noorderson vertrek. Hulle het eenvoudig alle verlofregulasies geignoreer, hul pad by die verlofkommissie verbygebaan en - soos Krantz dit minagtend uitgedruk het - „voortgevlug na Johannesburg met die tussenkoms van die verlofkommissie!" Kommandant Krantz het 'n beroep op die kommandant-generaal gedoen om 'n einde aan die toestand te maak en sy verlofkommissie te belet om die drosters behulpzaam te wees. (63)

Dit het egter gou geblyk dat die meerderheid van die manskappe nie op eie houtjie verlof geneem het om in Johannesburg te gaan loeglê nie, maar dat hulle gedros het ten einde van kommandant Krantz as aanvoerder ontslae te raak. (64) Veldkornet Middeldorf se voorstelle om die Duitsers in een korps te verenig onder 'n aanvoerder aan wie hulle meer ont-sag en respek kon toedra, was derhalwe nie alleen tydig nie maar ook baie gegrond. Tenspyte van die feit dat die Pretoriase Duitse korps ongelukkig geen poging tot samewerking met die Johannesburgkorps wou ondersteun nie, het dit geblyk dat die meeste van die manskappe wat Krantz se korps weder-regtelik verlaat het, gedros het om tog by die Duitse korps in die Oranje-Vrystaat te gaan aansluit. Op 17 Februarie 1900 het nege van hulle die trein by Modderspruit gehaal en na Colesberg afgereis. (65)

Ten die einde van Februarie het die Engelse aanvoeders
 'n/.....

-
- 61) T.A. K.G. Band No. 345. Vkt. Runck aan K.G. dd. 16 Feb. 1900.
- 62) Richard Runck: „Aus dem Freiheitskampfe...." pp. 180-182.
- 63) T.A. K.G. Band 345. Komdt. Krantz aan K.G. dd. 16 Feb. 1900.
- 64) T.A. K.G. Band no. 363 (OBB. 27 Maart - 13 April 1900)
 Asst.-genl. L. Meyer aan komdt. Krantz dd. 2 April 1900.
- 65) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. 12 Feb. - 26 Feb. 1900 p.
 65) Spoorwegorder dd. 17 Feb. 1900.

'n oorweldigende oormag teen Ladysmith gewerp en op 27 en 28 Februarie het generaal Redvers Buller daarin geslaag om generaal Joubert se ystergreep om Ladysmith oop te beur en die dorp te ontset. Die Boerekommando's was genoodsaak om vinnig op die Biggarsberge terug te val.⁽⁶⁶⁾ Kommandant Krantz se Duitse korps het in Glencoe weer tot verhaal gekom en generaal Lukas Meyer het hulle op 12 Maart 1900 beveel om na Helpmekeer op te ruk. Daar het hulle onder bevel van veggeneraal J. Ferreira gestaan.⁽⁶⁷⁾ Die voetgangers in die Duitse korps het tydens die terugtog in Natal ver agtergeraak en was binnekort heeltemal buite voeling met die berede manskappe van die korps te Helpmekeer.⁽⁶⁸⁾

Te Helpmekeer het die toestande in kommandant Krantz se korps geensins verbeter nie. Talle manskappe het hul kamerade wat na die Duitse korps in die Vrystaat gedros het nagevolg en teen die begin van April het die getal manskappe wat Krantz se korps wou verlaat om by die Duitse korps in die Vrystaat aan te sluit, onrusbarend toegeneem. Die Duitse manskappe het gedurig by assistent-generaal Lukas Meyer teen hul kommandant gekla en verlof gevra om na die Oranje-Vrystaat te gaan omdat hulle nie langer onder bevel van Paul Krantz wou staan nie. Generaal Meyer kon nie verstaan waarom die manskappe so begerig was om die Duitse korps in Natal te verlaat nie en het hul kommandant gevolglik om 'n verduideliking van die toestand gevra. „Er op luttende dat volgens informasie van de 200 uwer menschappen nu maar slechts 70 zijn overgebleven, moet er tog iets verkeerd zijn" het generaal Meyer gemeen.⁽⁶⁹⁾

Kommandant Krantz was dedelik opstandig toe hy die generaal se brief ontvang het. Hy het sy verweer saaklik uiteengesit en die generaal meegedeel dat sy korps nie uit 70 nie maar uit 90 manskappe bestaan het. Die korps is volgens Krantz erg uitgedun omdat hulle te laat en op 'n ongeleë oomblik aangesê is om die aftog van Ladysmith te blaas. Die voetgangers kon nie met die berede manskappe

byhou/.....

-
- 66) Amery: „Times History” Vol. III p. 545.
- 67) T.A. K.G. (i) Band No. 363 (OBB. 27 Feb. - 27 Maart 1900 p. 19). Asst.-genl. Meyer aan komdt. Krantz dd. 12 Maart 1900. (ii) Band no. 364 (OTB. 22 Feb. - 14 Maart 1900) Asst.-genl. Meyer aan genl. Ferreira dd. 12 Maart 1900.
- 68) T.A. K.G. Band No. 345.G. Wiegel e.a. voetgangers aan K.G. dd. 6 Maart 1900.
- 69) T.A. K.G. Band No. 363 (OBB. 27 Maart - 13 April 1900) Asst.-genl. L. Meyer aan komdt. Krantz dd. 2 April 1900.

byhou nie en het gevolglik uitgesak en by verskillende ander kommando's aangesluit. Van sulke afgedwaalde manskappe het hy gedurig briewe ontvang, waarin hulle hom meegeedeel het dat hulle graag weer by die Duitse korps wou aansluit.

Paul Krantz het vervolgens die hoëre offisiere verwyt dat hulle die regulasies betreffende die toestaan van verlof nie streng genoeg toegepas het nie. Die Duitsers van sy korps het ook van die halfhartige toepassing van die verlof-regulasies misbruik gemaak en in Pretoria en Johannesburg gaan lê. Op daardie tydstip, het Krantz beweer, was hy juis besig om die manskappe te probeer opspoor en tot hul plig terug te bring.

Voortgaande het kommandant Krantz dit betreur dat generaal Meyer 'n gewillige oor geleen het aan al die klaers wat by sy hoofkwartier opgedaag het, sonder om albei kante van die saak aan te hoor. Die ontevredenes, byvoorbeeld, wat die direkte aanleiding vir assistent-generaal Meyer se navraag was, het uit die korps weggedros om 'n verdiende straf wat hulle weens die diefstal van vet opgelê is, te ontduik.

Ten slotte het Krantz generaal Meyer daaraan herinner dat die onreëlmatighede waaroor hy deur die generaal aangespreek is, nie alleen in sy korps voorgekom het nie. In bykans al die ander vrywilligerkorpse, sowel as in verskillende veldkornetskappe van die burgerkommando's het dieselfde ongereeldhede, ontevredenheid en ongehoorsaamheid voorgekom. Dit, het Paul Krantz afgesluit, „is wel een reden niet zoo grooten nadruk te leggen op den treurigen toestand' die volgens U. Ed. Gestrs. schrijven in mijn Corps bestaat.”⁽⁷⁰⁾

Daar het baie waarheid in kommandant Krantz se woorde gestee, maar dit het nie die feit dat die manskappe sy korps verlaat het om van hom ontslae te raak, verander nie.

Terugtog in die Oranje-Vrystaat. In die Oranje-Vrystaat het die oorlog ook teen die Boere gedraai. Die leërs van lord Roberts het die uitgestrekte Boerelinies met geweld begin oprol en die Boerekommando's was verplig om stelselmatig op Bloemfontein terug te val. Op 15 Februarie 1900 is Kimberley deur die Engelse magte ontsit.⁽⁷¹⁾ Op Majubadag, 27 Februarie, het veggeneraal P.A. Cronjé met sy hele mag te Paardeberg aan die vyand oorgegee⁽⁷²⁾ en die

volgende/....

70) Ibid. Brief van komdt. Krantz aan asst.-generaal L. Meyer dd. 4 April 1900.

71) Amery: „Times History.....” Vol. III p. 410.

72) Ibid. Vol. III p. 484.

volgende dag het generaal-majoor R.A.P. Clements Colesberg ingeneem. Die Duitse korps het hom besonder onderskei in die gevegte om die besit van Colesberg, maar Clements se oormag was te groot en die Duitse korps is saam met die Boerekommando's oor die Oranjerivier teruggedwing.⁽⁷³⁾

Richard Runck het die terugvallende Duitse korps te Springfontein ingewag. Kommandant Brall en sy korps het op 13 Maart - die dag toe Bloemfontein voor die Engelse wapens geval het - te Springfontein aangekom en daar het Runck by hulle aangesluit.⁽⁷⁴⁾

In die verwarring wat in Natal en die Oranje-Vrystaat ontstaan het, het baie van die vreemdelinge padgegee en in Pretoria en Johannesburg tereggekom. Dit was meestal die voetgangers wat goedgenoeg wis dat hulle nie met die berede manskappe in 'n vinnige terugtog kon byhou nie.⁽⁷⁵⁾ Verskeie persone het pogings aangewend om die groot getal Duitsers en ander vreemdelinge weer in verkorpse saam te snoer en van perde te voorsien.⁽⁷⁶⁾ Die hulp van elke man wat 'n geweer kon hanteer en van elke vreemdeling wat die Boereszaak wou ondersteun, was toe dringend nodig om die opmars van die Engelse magte in die Oranje-Vrystaat te help stuit.

Bloemfontein was reeds in besit van die Engelse en die agterhoedegevegte in die Oranje-Vrystaat het die Engelse net lank genoeg gestuit om die Boeremagte in geleentheid te stel om so ordelik as moontlik op Johannesburg en Pretoria terug te val. Soveel versterkings as moontlik is uit Natal na die Vrystaat aangevoer, waaronder ook die meeste van die vreemdelingskorpse.⁽⁷⁷⁾ Na die val van Bloemfontein het die vreemdelingskorpse met weinige uitsonderings in Kroonstad, die nuwe setel van die Vrystaatse Regering, saamgedrom. Hulle het hul korpse daar gereorganiseer en vir laas in die Vrystaat uitgerus vir die groot deel van die terugtog wat nog voorgelê het.⁽⁷⁸⁾

Op/.....

-
- 73) Ibid. Vol. III p. 487.
- 74) Richard Runck: „Aus dem Freiheitskämpfe.....“ pp. 201-203.
- 75) Ibid. pp. 211-213.
- 76) T.A. SS. (i) R.7146/00^x. Poging van P.E. Maré.
(ii) R.7713/00^x. Poging van von Zelewski e.a.
(iii) K.G. CR.5358/00. Poging van C. Lorenz.
- 77) Richard Runck: „Aus dem Freiheitskämpfe.....“ pp. 269-271.
- 78) Amery: „Times History.....“ Vol. IV. p. 23.

Op 17 Maart 1900 het die Franse kolonel, graaf De Villebois-Mareuil in Kroonstad aangekom. Hy was 'n Franse edelman wat groot aansien as militêre deskundige in Europa verwerf het. Kort na die uitbreek van die Boere se Tweede Vryheidstryd het hy hom na die oorlogsterrein in Suid-Afrika begewe. Hy het gehoop om die Boere te help deur hulle met advies by te staan, maar hy het gou uitgevind dat generaal Joubert en sy offisiere in Natal nie vatbaar was vir oortuiging nie. Al sy planne vir die bestorming van Ladysmit en sy ernstige vermanings dat die onaktiwiteit van die be-settingskommando's om Ladysmith, die Boereleër uiteindelik sou demoraliseer en groot afbreek aan die dissipline in die kommando's sou doen, is vriendelik deur die kommandant-generaal, generaal Louis Botha en die ander offisiere aangehoor, maar sodra de Villebois sy rug gedraai het, het hulle geen verdere ag daarop geslaan nie. Mismoedig en teleurgestel het die Franse militêre deskundige en soldaat die stof van Natal van sy voets afgeskud en na Kimberley vertrek. Die verhale van genereals de la Rey en de Wet se roemryke oorlogsprestasies het ook de Villebois se ore bereik en hy het in hulle manne na sy hart gesien. Hy het die verwagting gekoester dat de Wet en de la Rey meer waarde aan sy advies en planne sou heg, maar toe hy by Kimberley aankom het lord Roberts reeds begin om die Boeremagte op te breek. Daar was geen keer aan die terugtog nie en al de Villebois se noukeurige uitgewerkte planne vir 'n energieke aanval op die Engelse linies, was dus vrugteloos. Hy het toe besluit om die Franse wat by hom wou aansluit in 'n Franse vegkorps saam te voeg en sy korps ter beskikking van die kommandant-generaal te stel. Aangesien hy verneem het dat daar baie vreemdelinge in Kroonstad bygeekom het, het hy sy skrede daarheen gerig om die Franse bymekaar te gaan maak. (79)

Tydens de Villebois se aankoms in Kroonstad was die laaste groot krygsraad juis in sitting. (80) President Steyn was voorsitter en die krygsraadsitting was oek byge-woon deur die gryse staatspresident van Transvaal. Kommandant-generaal Joubert was onder die hooggeplaaste offisiere wat teenwoordig was. Dit was die laaste krygsraad wat hy bygewoon het, want tien dae later het hy op sy plaas gesterwe aan 'n besering wat hy met sy perd in Natal opgedoen het. (81)

Die/.....

79) "WAR NOTES": The Diary of Colonel de Villebois-Mareuil. From November 24, 1899 to April 4, 1900. Authorised translation from the Paris Liberté by Frederic Lees. Tweede Druk Londen 1902. (Verder hierin aangedui: "War Notes" p....)

80) Ibid. p. 324.

81) Amery: "Times History....." Vol. IV pp. 25-26.

Die krygsraad het besluit om die stryd met alle mag voort te sit. Die kommando's sou voortaan egter sonder waens uittrek en geen stellings inneem nie. Hulle sou die vyand aanval wanneer geskikte geleenthede voordoen en sy verbindingslinies so ver doenlik aantast en opbreek.⁽⁸²⁾ Die besluit van die krygsraad te Kroonstad het dus die einde van die stellingoorlog aangekondig en die guerilla-oorlogvoering ingelui.

Toe die krygsraad verneem dat de Villebois-Mareuil in Kroonstad aangekom het, het hulle hom dadelik na die krygsraadsitting ontbied. Hy is baie vriendelik ontvang en 'n plek langs president Kruger aangewys. Hy is vervolgens meegedeel dat die krygsraad besluit het om al die vreemdelinge in Kroonstad in een groot vreemdelinglegioen of internasionale korps saam te vat en hulle onder sy (de Villebois se) bevel te plaas. De Villebois het hom met die krygsraad se voorstel vereenselwig waarop hy deur hulle as 'n "veggeneraal" oor die Europese korpse aangestel is.⁽⁸³⁾ Die Franse kolonel was die enigste vreemdeling wat ooit die onderskeiding te beurt geval het om as 'n Boereveggeneraal aangestel te word.

Generaal de Villebois-Mareuil het sonder versuim aan die werk gespring om sy vreemdelinglegioen behoorlik saam te stel en uit te rus. Die legioen het egter nie baie ondersteuning van die vreemdelingkorpse geniet nie en het hoofsaaklik uit Franse en Hollanders bestaan. Generaal de Villebois se persoonlike staf het darem 'n baie internasionale kleur gehad. Dit het bestaan uit die Russiese kolonel X. Maximof, die Duitse luitenant baron Ernst von Wrangel, die Amerikaner J. Hassell, die Franse luitenant De Bréda, Galopand en d'Etchegoyen; die Hollandse kommandant A. Smorenburg en kaptein Lorenz, 'n Duitser.⁽⁸⁴⁾

Die Duitse korps van kommandant Brall kon nie by de Villebois se vreemdelinglegioen aansluit nie, omdat hulle nog aan die terugval in die suide was. Hulle is op 2 April na Sannaspos en vandeer na Brandfort waar hulle onder generaal de la Rey se bevel geplaas is.⁽⁸⁵⁾ Eerdat hulle by veggeneraal de Villebois-Mareuil uitgekom het, is die dapper Fransman met 'n deel van sy legioen deur Methuen

omsingel/.....

-
- 82) T.A. K.G. Band No. 353. Uittreksels van notule van die krygsraad, Kroonstad, 17 Maart 1900.
- 83) „War Notes” pp. 324-325.
- 84) Van Dalsen: „Die Hollenderkorps” p. 83.
- 85) Richard Runck: „Aus dem Freiheitskampfe..... pp. 208-209.”

omsingel. In die roemryke geveg wat op 'n vaalkoppie naby Boshof op 5 April 1900 plaasgevind het, het die heldhaftige Franse veggeneraël met sy mauser in sy hande gesterwa. (86)

Die oorblywende gedeelte van sy vreemdelinglegioen het daarna weer in los uitlandergroepies opgebreek en almal het geprobeer om Johannesburg of Pretoria so spoedig moontlik te bereik. (87) Kommandant Brall het intussen bedank as aanvoerder van die Duitse korps in die Vrystaat en sy manskappe het in die begin van Mei vir Richard Runck as hul nuwe kommandant gekies. (88) Op Runck het toe die moeilike taak gerus om die korps al vegtende na Johannesburg terug te lei.

Die Duitse korps het gedurig tydens die terugtog aan agterhoedegevegte deelgeneem en was betrokke in die slag te Vetrivier op 5 Mei 1900. Op 11 Mei het die Duitse korps saam met die Johannesburgkommando die terugtog van Kroonstad na die Vealrivier gedek. Uiteindelik het hulle Johannesburg 'n dag of twee voor die einde van Mei bereik. Die Duitse korps was onder die laaste Boere-vegeenhede wat Johannesburg op 31 Mei ontruim het. Hulle is deur 'n Engelse mag oorvel en kommandant Runck is krygsgevangene geneem. (89) Sy adjutant Lothar Kunze en veldkornet H.D. Meyer het gelukkig met 'n deel van die korps ontkom. 'n Gedeelte van die klompie oorblywende Duitsers van die Duitse korps het Lothar Kunze as hul aanvoerder gekies, maar 'n aantal van hulle het met veldkornet H.D. Meyer van Kunze weggebreek en 'n aparte Duitse verkennerskorps geword. (90)

Die Duitsers sit die stryd voort na die oorgawe van Pretoria.

Die Britse troepe het die hoofstad van die Suid-Afrikaanse Republiek sonder enige weerstand op 5 Junie 1900 ingeneem.

Sedert die oorgawe van Johannesburg op 31 Mei het die Boerekommando's derhalwe net 'n paar dae gehad om hul uitgedunde kommando's weer te reorganiseer en soveel uitrusting en ander oorlogstuig as moontlik in Pretoria bymekaar te skraap. Lothar Kunze het ook die kerige oorblyfsels van die Duitse korps wat Pretoria bereik het, /.....

86) Amery: „Times History“..... Vol. IV. pp. 213- 14.

87) Richard Runck: „Aus dem Freiheitskampfe.....“ pp. 247-248.

88) Ibid. pp. 252-253.

89) Ibid. pp. 286-289.

90) Amery: „Times History.....“ Vol. IV. p. 279. (i) Ook aan skrywer meegedeel deur Lothar Kunze wat nog in die lewe is en tans in Johannesburg woon. (ii) Die rol van veldkornet Meyer se korps word verder in hierdie hoofstuk genoem.

het, so goed moontlik weer uitgerus en die hoofstad saam met die Boerekommando's verlaat om die stryd tot die bittereinde voort te sit. In die gevegte oos van Pretoria het kommandant Kunze se paar Duitsers 'n belangrike aandeel geneem en Tijgerpoort teen swaar aanvalle van die vyand behou. Hulle het hul gewig ook in die gevegte by Diamond Hill op 11 Junie 1900 ingegooi.⁽⁹¹⁾

Gedurende die snelle opmars van die Engelse na Middelburg het die Duitse korps orals langs die oosterspoor in die agterhoedegevegte deelgeneem om generaal Botha se terugtog te help dek.⁽⁹²⁾

Die paar Duitsers wat oorgebly het was nie die enigste vreemdelinge wat die Boere in die tweede fase van die stryd bygestaan het nie. Die Ierse brigade van kolonel Blake,⁽⁹³⁾ die Oostenrykse korps van baron A. von Goldegg⁽⁹⁴⁾ die Italiaanse korps van kaptein C. Ricchiardi⁽⁹⁵⁾ en talle ander vreemdelinge het deelgeneem aan die gevegte langs die spoor gedurende die terugtog van die Boerekommando's na Komatipoort.

Baie van die vreemdelinge het afgedwaal van hul korpse en aanvoerders en in die Middelburgse distrik rondgedwaal. Hulle het hulle spoedig aan geen wet of bevel gesteur nie en deur hul bandelose optrede soveel verwoesting aangerig, dat generaal Botha genoodsaak was om die landdros in Middelburg te beveel om die kwaaddoeners onmiddellik te laat arresteer en in die gevangenis te stop.⁽⁹⁶⁾

Hoe nader die terugvallende kommando's aan die Portugese grens gekom het, des te meer het die dissipline in sommige uitlanderkorpsse verbrokkel. Die wetloosheid en ordeloosheid onder hulle het so ernstig toegeneem, dat generaal Botha op 13 Junie 1900 die Regering - wat toe in Machadodorp was - ernstig teen die loslopende gewapende uitlanders gewaarsku het. Daar was 'n groot aantal van hulle in Machadodorp en die meeste van hulle was ongewenste, verdagte karakters wat van hul korpse afgedwaal het. Hulle was klaarblyklik

'n/.....

-
- 91) Amery: „Times History....." Vol. IV. pp. 279-283.
- 92) Ibid. pp. 396-405.
- 93) Col. J.Y.F. Blake: „A West Pointer with the Boers" Boston 1903.
- 94) T.A. LA. Band No. 759 (Ink. stukke: genl. Botha Maart tot September 1900) A. von Goldegg aan K.G. met nota van komdt. J. Kemp dd. 17 Aug. 1900.
- 95) T.A. Band No. 754 (Genl. Botha. Korrespondensie: 1899-1901) Kapt. C. Ricchiardi aan K.G. dd. 20 Junie 1900.
- 96) T.A. L.A. Band No. 753 (OTB. 15 Junie - 20 Junie 1900 p.12) Wnd. K.G. aan landdros Middelburg dd. 16 Junie 1900.

'n klomp fortuinsoekers wat van die verwarring wat gedurende die terugtog in die dorpe en in die distrikte ontstaan het, die beste gebruik wou maak om hul eie sakke te vul. Generaal Botha het gevrees dat die spul gewapende waaghalse in die laaste instansie die teuels in eie hande sou neem en met baie regeringseiendom uit Machadodorp wegkom. Hy het die staatspresident gevolglik aangeraai om behoorlike voorsorgsmaatreëls teen so'n gewapende rowerstog te tref, deur die uitlanders deur betroubare burgers te laat verwyder. As dit moontlik was, het generaal Botha gesê, moes hulle oor die Portugese grens gesit word aangesien sulke boosdoeners nie van veel nut vir die Boere was nie. (97)

Op die 22ste Junie was generaal Botha verplig om die landdros in Middelburg weer mee te deel dat groepies van drie tot sewe manne van die verskillende uitlanderkorpse langs die spoorlyn rondgelê het. Hulle het voortgegaan met die plunder van huise in die distrik en soveel kwaad gedoen dat daar dadelik stappe teen hulle gedoen moes word. Generaal Botha het die landdros gelas omdat veldpolisie uit te stuur om die oortreders op te spoor, aan te keer en te laat straf. Die waarnemende kommandant-generaal het die landdros verder gelas om die uitlander-voetgangers na Machadodorp aan te stuur. Die perderuiters moes hy egter na generaal Botha terugstuur. (98)

Die Duitsers het 'n beter voorbeeld aan die ander vrcemdelinge gestel. Daar was ook baie heethoofde en kwaaddoeners onder hulle, maar hulle het nogtans in hul korpse gebly en het darem ook nuttige dienste gelewer wanneer dit nodig was. Die kranige Duitse veldkornet H.D. Meyer het 'n Duitse verkennerkorps tot stand gebring, wat vir generaal Botha 'n groot hulp was. (99)

Van nog groter diens was die Duitse korps van dr. R. Krieger. Hy was 'n geneesheer wat vrywillige mediese hulp aan die Boerekommando's gelewer het. In Natal het hy die grootste moed en heldhaftigheid aan die dag gelê en generaal Lukas Meyer het sy daede as volg beskrywe:-

„Bij/.....

-
- 97) Ibid. (OTB. 10 Junie - 15 Junie 1900 pp. 50-51) Wnd. K.G. aan sts. pres. dd. 13 Junie 1900.
- 98) Ibid. (OTB. 20 Junie - 27 Junie 1900 p. 25) Wnd. K.G. aan landdros Middelburg 22 Junie 1900.
- 99) T.A. L.A. (i) Band No. 759 (Ink. stukke: Maart tot September 1900) Vkt. H.D. Meyer aan K.G. dd. 16 Augustus 1900. (ii) Band no. 75 (Korrespondensie 1899-1901) Vkt. Meyer aan K.G. dd. 27 Junie 1900; en 20 Junie 1900. (iii) Band No. 753 (OTB. 15 Junie tot 20 Junie 1900 p. 36) Vkt. Meyer aan K.G. dd. 18 Junie 1900.

„Bij Spioenkop, op de Platrand (volgens informatie) en al de gevechten aan de Tugela van 14-28 Februarie 1900, was hij die eenigste Doktor, die zonder vrees vir zijn eigen leven tot voor in de slachtlyn ging en onder hevige vuur van de vijand onze gewonden burgers die geneeskundige hulp bracht.“⁽¹⁰⁰⁾ Dr. Krieger se naam is dan ook eervol in die Staatskoerant van die Suid-Afrikaanse Republiek vermeld.⁽¹⁰¹⁾

In Natal het dr. Krieger later die verspreide oorblyfsels van Paul Krantz se korps wat in alle rigtings weggedros het, bymekeergemaak en 'n Duitse verkennerkorps onder sy leierskap in die lewe geroep.⁽¹⁰²⁾ Hy het sy korps ook na Oos-Transvaal teruggelei en toe generaal Botha in Junie 1900 soveel moeilikheid met die uitlanderstryders - veral die rondswelende voetgangers - ondervind het, het hy hom tot dr. Krieger gewend. Hy het die dapper Duitse geneesheer as kommandant oor al die uitlanders wat nog nie by een of ander Boerekommando ingedeel was nie, aangestel.⁽¹⁰³⁾ Dit was ongetwyfeld die moeilikste taak wat 'n aanvoerder van 'n internasionale korps op daardie tydstip opgelê kon word, want die mense wat hy moes beheer was die opdrifsels wat oorgably het van al die vreemdelingskorpse wat aan die Boerokant geveg het. Kommandant Krieger het die taak sonder aarseling aanvaar en generaal Botha sodoende uit die verleentheid met die rockelose leegglêer-uitlanders gehelp. Sy manskappe was meestal desperate, bandelose mense wat geen gehoor aan sy bevels wou gee nie. Hulle het aan geen wet of orde meer gehou nie en elke geleentheid te baat geneem om te steel, te plunder en te roof.⁽¹⁰⁴⁾ Op een tydstip het die muiters selfs 'n sluipmoord op hul kommandant beplan.⁽¹⁰⁵⁾ Alleen 'n man soos dr. Krieger wat hom weens sy onverskrokkenheid onderskei het, kon so 'n bende in bedwang hou.

Na die val van Middelburg (27 Julie 1900) het die getroue vreemdelinge nog saam met die boere volhard in hul

stryd/.....

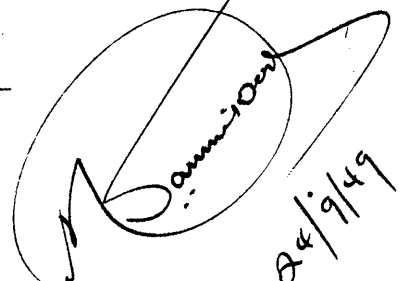
-
- 100) T.A. SS. R.5990/00^x. Asst.-genl. L. Meyer aan K.G. dd. 11 Maart 1900.
- 101) Staatskoerant: 11 April 1900. p. 283. Kennisgewing no. 68.
- 102) T.A. K.G. Band No. 364. (OTB. 16 April tot 22 April 1900) Wnd. K.G. aan S.W. Burger. L.U.R., dd. 19 April 1900.
- 103) T.A. L.A. Band No. 753 (OTB. 20 Junie tot 27 Junie 1900 p. 15) Wnd. K.G. aan dr. Krieger dd. 21 Junie 1900.
- 104) T.A. L.A. Band No. 759 (Ink. stukke by genl. Botha: Mrt. Sept. 1900.) (i) Komdt. G.H. Gravett aan K.G. dd. 19 Aug. 1900. (ii) R. Krieger aan K.G. dd. 21 Aug. 1900.
- 105) Ibid.

stryd teen die Britse veroweraars. In die veldslae te Bergendal en Belfast het hulle groot roem behaal.⁽¹⁰⁶⁾ Uiteindelik is die Boeremagte egter deur die Britse leërs tot teenaan die Portugese grens gedrywe. Die Portugese outoriteite het die Engelse ondersteun deur afgesante na die gehawende Boerekommando's op hulle grense te stuur, met die boodskap dat al die Boere wat bereid was om hul wapens neer te lê deur die Portugese owerheid goed ontvang en behandel sou word. Aan die vreemdelinge wat saam met die Boere hulle wapens wou neerlê en na Portugese gebied oorloop, het die Portugese belowe dat hulle veilig en vry na hul oorspronklike vaderlande teruggestuur sou word. Minstens 3000 Boere het van die Portugese se uitnodiging gebruik gemaak en hul wapens in die Portugese gebied neergelê. Die meerderheid van die vreemdelinge het ook van die geleentheid gebruik gemaak om hulle uit die stryd te onttrek en het die Portugese grens oorgesteek om hul wapens neer te lê en oor te gee.⁽¹⁰⁷⁾

Die oorgawe van die Boere en vreemdelinge op Portugese gebied het gelukkig geen afbreek gedoen aan die vasberadenheid van die Afrikaners wat 'n eed geneem het om tot die laaste druppel bloed saam met generaal Louis Botha vir die voortbestaan en onafhanklikheid van hul vaderland te veg nie. Saam met hulle het nog 'n groot getal vreemdelinge wat meestal by die verskeurde en verswakte Boerekommando's gevoeg is, tot die laaste gewerskoot in die veld gebly.⁽¹⁰⁸⁾

-
- 106) Amery: "Times History....." Vol. IV. pp. 441, 447, 450 en 453.
- 107) Ibid.: Vol. IV. p. 482.
- 108) (i) Ibid. Vol. V. p. 463.
(ii) Col. J.Y.F. Blake: "A West Pointer with the Boers." Boston. 1903 p. 332.
(iii) Lothar Kunze het ook aan skrywer meegedeel dat hy en sy Duitse korps tot die einde van die oorlog in die veld gebly het.

.. E I N D E ..

BYLAAG I.

EDE.

Van Duitsers in die Duitse kommando en alle vreemdelinge wat by die Boerekommando's aangesluit het, is die volgende eed geverg.

A. OORLOGSEED.

('n Eed van getrouheid aan die Suid-Afrikaanse Republiek,
vir die duur van die oorlog.)

(Wapen van S.A.R.)

EED.

Ik zweer plechtig trouw aan het volk der Zuid-Afrikaansche Republiek en ik verklaar hiermede mijn bereidwilligheid al mijn krachten te zullen inspannen ter assistentie van de burgers dezer Republiek in den krijg die thans door haar gevoerd wordt en voorts beloof ik te zullen gehoorzamen aan de bevelen der boven mij gestelden volgens de Wet en niets anders te zullen beoogen dan den bloei, de welvaart en onafhankelijkheid van het land en volk dezer Republiek.

ZOO . WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMACHTIG!

(w.g.) Otto v. Lossberg.

Bezworan voor mij te Pretoria op heden den 24.2.1900.

(w.g.) Louis F. de Souza.
Vrederechter.

B. AMPSEED.

(Afgelê deur alle ampsdraers en derhalwe ook deur
offisiere in die Duitse kommando).

(Wapen van S.A.R.)

Model 85.

(K).

IkOtto von Albeyll beloop en zweer plechtig
trouw aan het volk dezer Republiek, in mijne betrekking als
.....offizier van den staf van het Duitse Corps der Z.A.
map. naar wet, recht en billijkheid te zullen handelen
volgens mijn beste kennis en geweten, en zonder aanzien des per-
soons; verklarende: dat ik aan niemand eenige gift of gunst
gedaan of beloofd heb om tot die betrekking te geraken; van
niemand eenige gift of gunst te zullen aannemen, wanneer ik ver-
moeden kan dat deze gedaan of bewezen zou worden om mij in mijne
betrekking ten voordeele van den gever of begunstiger over te
halen; te zullen gehoorzamen aan de bevelen der boven mij ge-
stelden, en niets anders te beoogen dan den Bloei, de Welvaart
en Onafhankelijkheid van het Land en Volk dezer Republiek.

ZOO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMACHTIG!

Bezwoeren voor mij (Louis F. de Souza) te (Pretoria) op
heden, den (negentiende September) 1899.

T.A. SS. R. 13076/99.

C. EED VAN NEUTRALITEIT.

(Op 27 September 1899 het die Volksraad besluit (art. 866) dat alle redelike maatreëls geneem sou word ten einde myneie- naars in staat te stel om ingeval van oorlog, ongestoord met hul werk aan te gaan. Hulle moes aansoek doen om 'n permit om soveel arbeiders as hul nodig gehad het vir die voortsetting van hul werk, in diens te hou. Die uitlanders onder sodanige arbeiders moes dan 'n eed van neutraliteit aflê. Die Engelse uitlanders kon ook aansoek doen om in die land te bly, mits hulle grondige rades kon voorlê en eweneens die volgende eed van neutraliteit afgelê het.)

(Wapen van S.A.R.)

EED.

(In termen van clausule acht van Uitvoerende-Raadsbesluit art. 866, dd. 27 September 1899, zoals gepubliceerd in de Buitengewone "Staatscourant" no. 1058 dd. 28 September 1899.)

Ik ...Robert Walker onderdaan van het Koninkrijk Groot-Britannie en Ierland, geboren teEngeland.... op den ...6 Decr. 1863... wonende te ...Z.A.S.M. .. (straat enz.)
 van beroepsmid..... zweer (of verklaar plechtig dat het afleggen van^{een} eed naar mijne geloofsovertuiging niet geoorloofd is en belooft daarom plechtig) in alle oprechtheid, dat ik mij stil, rustig en onderdanig zal gedragen als inwoner in dezen Staat. - mij niet zal bemoeien met politieke of staatkundige kwesties dezen Staat betreffende, - niets zal doen of niets zal veroorzaken, middelijk, direct of indirect, dat in strijd is met de belangen van dezen Staat of de onafhankelijkheid van dezen Staat; - en dat ik als inwoner van dezen Staat, de wetten en verordeningen des Lands en de over mij gestelde machten zal gehoorzamen en getrouw zal wezen.

ZOO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMACHTIG!
 of (DAT BELOOF IK PLECHTIG!)

Naam: (w.g.) Robert Walker.

Bezwoeren voor mij tePretoria....
 op heden den14/10/99.....

Naam: (w.g.) J.P. van der Merwe.

Betrekking: Vrederechter
 voor Landdrost.

D. EED VAN NATURALISASIE.

(Volstemreg- of Burgeraad.)

('n Vreemdeling wat volle burgerskap in die Suid-Afrikaanse Republiek verlang en verwerf het, het die volgende eed afgelê.)

(Wepen van die S.A.R.)

(Wet No. 5, 1890. - Art. 1c.)

IkBoudewyn Gerrit Versélewel de Witt Hamer..... tot heden tot geen staatsgemeenskap behoorendegeboren te Doesborgh Nederland de 12de Februari 1855.... verlangend burger der Zuid-Afrikaansche Republiek te worden en voldaan hebbende aan alle voorschriften der Wet betrekkelijk de naturalisatie, verzaak, zie af en doe afstand van alle gehoorzaamheid, getrouwheid en onderworpenheid aan alle vreemde Vorsten, Hoofen, Staten en Souvereiniteiten en in het bijzonder den Vorst, het Hoofd, den Staat of de Souvereiniteiten waarvan ik tot nu toe een onderdaan en burger ben en zweer als onderdaan den eed van getrouwheid en gehoorzaamheid aan de Regeering en hare wetten en het volk der Zuid-Afrikaansche Republiek.

ZOO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMAGHTIG!

(w.g. B.G. Versélewel de Witt Hamer.

Bezwoeren voor mij, teLeydsdorp.....
op heden den 26 Juli 1892.

Vrederechter.

E. SPESIALE BURGEREED.

1899.

('n Vreemdeling in die Suid-Afrikaanse Republiek, wat nie aan die vereistes vir volle burgerskap voldoen het nie, maar besluit het om by die Boerekommando's aan te sluit en teen Engeland te veg, kon onmiddellik volle burgerskap verkry soos in Hoofstuk III beskrywe. Hulle moes die volgende eed aflê.)

(Wapen van S.A.R.)

De te naturaliseeren persoon zal vóór de officieele uitreiking der brieven van vol stemrecht den volgenden eed afleggen, waardoor hij zal beschouwd en genomen worden afstand te doen en af te zien van alle burgerrechten genoten in - en burgerplichten en onderdanigheid verschuldigd aan eenigen anderen Staat of Vorst:

EED.

IkCarl Ankiewicz.....
tot hedenDuitsch onderdaan.....
geborente Bremen (Duitschland)
verlangend vol stemgerechtigd burger der Zuid-Afrikaansche Republiek te worden ingevolge besluit van den Edel Achtbaren Eersten Volksraad, Artikel 1442, dato 29 September 1899, zweer (of verklaar plechtig dat het afleggen van een eed naar mijne geloofsovertuiging niet geoorloofd is en belooft plechtig) in alle oprechtheid, dat ik dezen Staat getrouw zal zijn, zijne onafhankelijkheid zal eerbiedigen en ondersteunen, mij aan de Grondwet en andere wetten en de wettige autoriteiten des lands zal onderwerpen en mij in alle opzichten zal gedragen zooals het een getrouwen burger van den Staat betaamt.

ZOO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMACHTIG!

of (DAT BELOOF IK PLECHTIG!)

(w.g.) C. Ankiewicz

Bezwoeren voor mij tePretoria.....
op heden den18 October 1899..

(w.g.) T.J. Krogh.

Ex officio. V.R.

Pretoria....., 18 October 1899.

BYLAAG II.

UITRUSTING EN BERAMING VAN UITGAWES

VERBONDE AAN

DIE OPRIGTING VAN DIE DUITSE KOMMANDO. (1)

A. Uitrusting van die hele kommando.

Benodigdhede	Aantal	Deur wie gelewer.	Uitgawe.		
			£.	s.	d.
1. <u>PERDE.</u>	210	J.D. Celliers en Kie., H. Levoy en gekommandeer van verskillende firmas.(2)	3960		
2. <u>WAPENS:</u>					
Mausergewere	500	Deur Regering verskaf. Fryse nie verstrekk nie.(3)			
Mauserpatrone	50,000	"			
Mauserpatroonbande	500	"			
Webley Rewolwers.	24	"			
Rewolwerpatrone.	1,000	"			
Martini-Henrigewere.	150	"			
M.H.-patrone.	7,500	"			
		3. VERVOER/.....			

- 1) Hierdie lys dui alleen op die uitrusting wat Adolf Schiel nodig gehad het om die kommando op die been te kry. Dit sluit nie die uitrusting in wat later voorsien moes word, nadat die kommando reeds in die veld was nie. Die pryse kon alleen verstrekk word vir sover dit bekend is. Soos uit Hoofstuk 4 blyk, het Schiel ook baie benodigdhede (byvoorbeeld trekgoed en vervoermiddels) uit sy Departement gekommandeer, wat nie in hierdie lys verskyn nie, omdat die hoeveelheid onbekend is.
- 2) Die Regering het 'n voorskot van £5000 vir die aankoop van perde aan Schiel toegestaan. (Sien Hoofstuk 4). Daarvan het Frikkie Eloff £1040 nie gebruik nie. Schiel kon dus nie meer as £3960 op perde spandeer het nie. Dit is ongeveer £18.8.6 per perd. Dit slaan omtrent ooreen met die gemiddelde prys wat Schiel aan H. Levoy betaal het, naamlik £18.12.0. per perd. Sien K.G. D.C. Band No. 1. p. 88.
- 3) Sien Hoofstuk 4 en: SS. R. 13076/99. K.G. D.C. Band No. 1. p. 51 en CR. 7052/99.

Benodigdhede	Aantal	Deur wie gelewer.	Uitgawe.
			£. s. d.
3. <u>VERVOER:</u>			
Pardewa en tuis.	1	Gekommandeer van Fassbinder, Johannesburg.(4)	?
Tentwaentjie	1	Gekommandeer van P. Amenson, Johannesburg.(5)	65 0 0
Trollies.	2	" van Thoma Brouery, Johannesburg.(6)	?
Pardewa.	1	Gekommandeer van Thoma Brouery, Johannesburg.(7)	100 0 0
4. <u>RY- EN TREK- GOED:</u>			
Saals en tooms.	225	Hirsh Lubser; Gustav Bokris, H. Israel, H. Levoy en T.W. Beckett en Kie., Johannesburg. Gemiddelde prys: £4 per saal en toom.(8)	900 0 0
Tuis.	2 paar	Starfield & Starfield, Johannesburg.(9)	20 0 0
Voorswingels	2 "	Castle Brouery, Johannesburg.(10)	?
Mulle.	4	N.Z.A.S.M.	
Voortuis.	1 paar	"	
Swingels.	1	"	Totaal.(11) 65 0 0
Swepe.	8	T.W. Beckett en Kie., Jhb.(12)	?
Sweepstokke.	8	(Pryse nie vermeld nie).	
Voorslae.	8	"	
Osrieme.	100	"	
Wasmeer.	4 kanne	"	
Domkrag.	1	"	
Leisels (lank)	4 paar	"	
Swingels.	4	"	
			5. KAMPUITRUSTING:/..

- 4) K.G. D.C. Band I. p. 86.
- 5) Ibid. p. 150.
- 6) Ibid. p. 85.
- 7) Ibid. p. 156.
- 8) Ibid. pp. 78, 79, 93, 94 en 95.
- 9) Ibid. p. 160.
- 10) Ibid. p. 159.
- 11) Ibid. p. 151.
- 12) Ibid. pp. 87 en 162.

Benodigdhede	Aantal	Deur wie gelewer.	Uitgawe.		
			£.	s.	d.
5. <u>KAMPUITRUS- TING:</u>					
Seilkrippe	12	T.W. Beckett en Kie., Johan- nesburg.(13)		?	
Tente. Skroefstok en hamer. (Wapensmid)	65	Deur Regering verskaf.(14)		?	
Bokseile.	1 8	T.W. Beckett en Kie.(15) " " " "		?	?
6. <u>KLERASIE. ENS.</u>					
Reënjasse, komberse, rybroeke, kouse, hemde, hoede, skoene ens.	vir 300 man.	A. Johnson en Kie. Preto- ria.(16)	3641	16	3.
7. <u>PERDEVOER:</u>					
Mielies.	60 sakke.	H. Lewis, Johannesburg.(54	10	0.
Kaf.	62 Bale.	" " " (17)	35	7	0.
Hawer.	1400 Bon- dels.	U. Bucker, " (18)		?	
8. <u>VOEDSEL:</u>					
Rys.	?	T.W. Beckett en Kie., Johannesburg.(19)		?	
Vleis.	?	"			
					Koffie/.....

- 13) Ibid. p. 162.
- 14) SS. R. 13076/99.
- 15) K.G. D.C. Band I. pp. 130, 131 en 163.
- 16) (1) SS. R. 13503/99.
- (2) K.G. D.C. Band No. 1. pp. 42, 43, 71 en 72.
- (3) U.K.B. Art. 870. dd. 29 Sept., 1899.
- 17) K.G. D.C. Band I. p. 152.
- 18) Ibid. p. 147.
- 19) Ibid. pp. 130 en 131.

Benodigdhede	Aantal	Deur wie gelewer.	Uitgawe.
			£. s. d.
Koffie	300 lb.	T.W. Beckett en Kie., Johan- nesburg.	
Beskuit.	20 sakke.	"	
Tee.	100 lb.	"	
Gekerfde beesvleis.	20 kiste.	"	
Tong.	10 kiste.	"	
Suiker.	50 sakke.	"	
Melk (blik- kies).	1 kas.	"	
Sout.	2 sakke.	"	
Peper.	28 lb.	"	
Meel.	1 kas	"	
Gedroogte perskes.	200 lb.	"	
Spek.	1 kas.	"	
Varkvet.	1 kas.	"	
Beskuitjies.	1 kas.	"	
Seep.	1 kas.	"	
Ertappels.	2 kiste.	"	
Hawermout.	2 kiste.	"	
Mielies.	20 kiste.	"	
9. DRANK:			
Whisky.	1 kas.	"	
Brandewyn.	1 kas.	"	
Lemoensap.	1 kas.	"	
10. SKRYFBE- HOFTES.			
Sakboekies.	24	Regering. (20)	?
11. AMBULANS- AFDELING:			
Verbandstow- we; mediese instrumente; medisyne, ens., ens.		Loewenstein & Kie., Jhb. (21) Bestelling gedateer: 2 Okt. 1899:- " " 5 Okt. " " 5 Okt.	113 7 0. 15 3 6. 4 13 0.
		Totaal:-	<u>133 7 6.</u>
			Totaal/.....

20) Ibid. p. 53.

21) SS. R. 2321/99^x.

Totaal vir Uitrusting van die hele Duitse kommando (sover bekend):-		£.	s.	d.
1.	Perde:	3960	-	-
2.	Vervoer:	165	-	-
3.	Ry- en Trekgoed:-	985	-	-
4.	Klerasie:	3641	16	3
5.	Voer.	89	17	-
6.	Ambulansuitrusting:	133	7	6
Totaal (ongeveer) ⁽²²⁾		£8975	0	9

B. Uitrusting van een offisier
in die Duitse kommando.

Benodigdhede.	Aantal	Uitgawe.
Perd. (Die beste wat aangekoop is.) ⁽²³⁾	1	25 0 0
Saal en toom. (Die beste wat aangekoop is.) ⁽²⁴⁾	1	6 0 0
Reënjas. ⁽²⁵⁾	1	2 0 0
Kombers.	1	8 0 0
Rybroek.	1	1 5 0
Militêre laarse.	1 paar	1 10 0
Kouse.	1 paar	- - 9
Hemde.	1	- 5 -
Hoede (met wapen).	1	- 7 6
Webleyrewolwer met patrone. (Koste onbekend.)	1	?
		£36 16 3
		C./.....

22) Die totale bedrag van £8975-0-9 is natuurlik slegs by benadering, aangesien die koste verbonde aan 'n groot aantal van die benodigdhede onbekend is. Dit gee egter 'n goeie idee van die groot som geld wat dit die Regering gekos het om tussen 300 en 400 vreemdelinge uit te rus. As die muile, ossewaens, kockgereedskap ens., waarvan daar nie 'n opgawe opgespoor is nie, ook bygereken word, sal die bedrag wel nader aan £10,000 wees.

23) K.G. D.C. Band I. p. 88 en SS. R. 13503/99.

24) Ibid. pp. 71-72.

25) SS. R. 13503/99 vir al die items vanaf die reënjas.

C. Uitrusting van een kavalleris
in die Duitse kommando.

Benodighede.	Aantal	Uitgawe.		
		£.	s.	d.
Perd. (Teen die gemiddelde prys). ⁽²⁶⁾	1	18	12	0
Saal en toom. (Teen gemiddelde prys). ⁽²⁷⁾	1	4	0	0
Reënjas. ⁽²⁸⁾	1	2	0	0
Komberse.	1	-	8	0
Rybroek.	1	1	5	0
Militêre laarse.	1 paar.	1	10	0
Kouse.	1 paar.	-	-	9
Hemde.	1	-	5	-
Hoede (met wapen).	1	-	7	6
Gewere. (Mauser of M.H. met patrone).	1	?		
Bandolier.	1			?
		<hr/>		
		£28	8	3

D. Uitrusting van Een infanteris
in die Duitse kommando:-

Uitrusting soos vir „C” hierbo min perd,
saal en toom:-(29)

5 16 3

26) K.G. D.C. Band I. p. 88.

27) Ibid. p. 79.

28) Ibid. pp. 71-72, vir ál die items vanaf die reënjas.

29) Howard C. Hillegas. „With the Boer Forces.” Londen 1901.
Op p. 255 beraam die skrywer die uitrustingskoste van een
vreemdeling op £35.0.0.

BYLAAG III.

NAAMLYS VAN MANSKAPPE WAT OP EEN OF ANDER
TYDSTIP IN DIE DUITSE KOMMANDO OF DAAR-
OPVOLGENDE DUITSE KORPSE GEDIEN HET.

(Opmerking: Hierdie lys is nie volledig nie. Daar bestaan nie 'n getroue opgawe van die name van alle manskappe wat in die Duitse kommando en Duitse korpse gedien het nie. Die volgende naamlys is saamgestel deur al die name wat in die groot aantal dokumente voorkom, wat vir hierdie verhandeling geraadpleeg is, noudeset aan te teken. Die naamlys kan derhalwe wel beskou word as die volledigste weergawe wat dusver saamgestel is, van die aantal manskappe wat gedurende die Tweede Vryheidstryd aan Boerekant in Duitse afdelings geveg het.)

A.

1. Aberg, C.F.A.
2. Adam, Paul.
3. Adamo, Petro.
4. Ahrens, John.
5. Albers, H.
6. Albrecht, August.
7. Alt, Bernhard.
8. Altmann, Herbert.
9. Ammuno, T.
10. Aryanitakus, Spiros,
11. Axcel, Ferdinand C.

35. Beinhauer, Joseph.
36. Belling, Franz.
37. Berenburg, J.
38. Berenstein, Richard.
39. Bergh, Oloff M.
40. Bernathsky, Carl.
41. Bertling, Adolph.
42. Beselin.
43. Besk, A.

44. Bethke, Heinrich.
45. Beyer, Friedrich.
46. Beyer, Oswald.
47. Biegansky, Frans.
48. Bienaldt, F.
49. Bienenfell, Fritz.
50. Bienenfell, Johan F.
51. Bierhols, August.
52. Birnbacher, Robert.
53. Blaettler, August.
54. Bläschke, Richard.
55. Blerk, Gerrit.
56. Blesi, Jean.
57. Blessing, J.
58. Blollesz, A.
59. Bloom, B.
60. Blumenthal, Paul.
61. Blumme.
62. Boch, George.
63. Bock, A.
64. Bock, E.J.
65. Bodemer, Hans.
66. Boeckelman, Adolf.
67. Bohne, Richard.
68. Bohrs, Tidenand W.
69. Bonnel, Ernest.
70. Borman.
71. Bornel.
72. Bornhardt.

B.

12. Babek.
13. Bachmann, Friedrich.
14. Bachmann, M.
15. Badicke, G.
16. Baechler.
17. Baenninger, L.
18. Ballak, Frans.
19. Bam, C.A.
20. Bamens, John.
21. Barnard, Sam B.
22. Bartling, Hermann.
23. Bauch, Wilhelm.
24. Bauer, Arthur J.
25. Bauer, Herman.
26. Bauer, L.
27. Bäulich, Carl H.
28. Baumann, O.
29. Bayer, August.
30. Beck, Arnim.
31. Beck, Friedrich.
32. Beck, William F.
33. Behrend.
34. Behuke, Franz H.

73. Bos/.....

- 73. Bos.
- 74. Bosch, Jaccbus.
- 75. Bottcher, Ernst H.A.
- 76. Bourbon, Christiaan F.
- 77. Bourguignon, Edouard.
- 78. Bousquet, Bernhard.
- 79. Bowell, E.
- 80. Brall, Fritz.
- 81. Brand, Julius.
- 82. Brandt, Otto.
- 83. Brasich, John.
- 84. Braue, Augustin.
- 85. Brechwaldt, Heinrich.
- 86. Bredenick, F.
- 87. Bremer, Carl.
- 88. Bremer, Hubert.
- 89. Brenner, Herbeth.
- 90. Briesemeister, Thos.
- 91. Bristow, Karl.
- 92. Brodell, Johan A.H.
- 93. Bruckner.
- 94. Bruno, C.
- 95. Buch.
- 96. Buchler, Nicholas.
- 97. Buchner, Johannes C.
- 98. Budenbacht, August.
- 99. Bufe, Karl.
- 100. Buk.
- 101. Bukes, N.C.
- 102. Bulsing, Barend.
- 103. Busch, Reinhold.
- 104. Buser, F.
- 105. Büser, Jacob.
- 106. Buttner, Paul.
- 107. Butz, Georg.

C.

- 108. Caketuh, M.
- 109. Calomiris, Constanti.
- 110. Carlblom, Arthur.
- 111. Cebrat, Paul.
- 112. Cewinsky, Frans.
- 113. Charilaos, Anthony.
- 114. Charlslunel, Jan J.
- 115. Christiansen, Peter B.
- 116. Claus, Carl.
- 117. Clement, Gustav.
- 118. Clupka.
- 119. Coetzee, J.S.
- 120. Cöhre, Otto.
- 121. Coller, Geo.
- 122. Collette, A.B.
- 123. Conradie, H.

D.

- 124. Dahesa, Manuel.
- 125. Daniel, Arthur.
- 126. Davis, Charles H.

- 127. Decker, Hans.
- 128. Deckers, Frans.
- 129. Deinertz, J.
- 130. Dellmann, Gustav.
- 131. De Man, Johan F.
- 132. Demker, S.
- 133. Demond, Albert.
- 134. Denkers, Franz.
- 135. De Renck, Robert.
- 136. De Renck, Samuel H.
- 137. De Vries.
- 138. Dewner, Richard.
- 139. Diesenbach, Gustav.
- 140. Dipenau.
- 141. Dober, H.
- 142. Dobritch, Stephan.
- 143. Dockendorf, Jakob L.
- 144. Doehring, August E.
- 145. Doering, Curt.
- 146. Doering, Wilhelm.
- 147. Dolibois, Joseph.
- 148. Donner, Josef.
- 149. Dopping, Max.
- 150. Dörflinger, Richard.
- 151. Doweling, Christiaan W.
- 152. Doyle, Matthew.
- 153. Drenkhahn, Wilhelm.
- 154. Droege, Wilhelm.
- 155. Dröze, Wilhelm.
- 156. Du Plooy, Josef.
- 157. Du Plooy, Segry's.
- 158. Dupping, Max.
- 159. Dürr, Eugen.
- 160. Dijkstra, Hendrik W.

E.

- 161. Ebelsky, P.
- 162. Eberhardt.
- 163. Eckenbach, Heinrich.
- 164. Ederheimer, Leopold.
- 165. Eilan, Joseph.
- 166. Elleng, Ernst.
- 167. Elsberger, Dr. F.X.
- 168. Engesser, H.
- 169. Erdmann, Paul.
- 170. Eriksen, Thorinus J.
- 171. Evens, Heinrich W.

F.

- 172. Fainner.
- 173. Fannasch, H.
- 174. Feistal, Albert.
- 175. Feldmann, Joseph.
- 176. Fenske, Adolf.
- 177. Ferchel, Otto.
- 178. Fichardt, Julius G.
- 179. Finfera, T.
- 180. Firmus, C.

181. Flotton/.....

- 181. Flotton, Wilhelm.
- 182. Folke, Paul.
- 183. Fontaine, Alphonse.
- 184. Foote, N.W.
- 185. Fraenkel, Carl.
- 186. Fredericks, Eugen C.
- 187. Freuer, Oscar.
- 188. Friedrich, Hugo.
- 189. Friedrichowitz, Walter.
- 190. Fuchs, Eduard.
- 191. Fürst, J.
- 192. Furtlingen, F.

G.

- 193. Gall, E.
- 194. Gavera, John Spiro.
- 195. Gebhardt, Th.
- 196. Gebring, G.
- 197. Gehrecke, Heinrich F.W.
- 198. Geier, Franz.
- 199. Geisler, Richard.
- 200. Gentz, Eric.
- 201. Gerdes, Carl.
- 202. Gerts, Carl.
- 203. Geth, E.
- 204. Giloj, Rudolph.
- 205. Girnus, C.O.
- 206. Glerner, Carl.
- 207. Godenrath.
- 208. Goebel, A.
- 209. Göller, George.
- 210. Grafsl, A.M.
- 211. Graves, Wilhelm.
- 212. Greve, Friedrich.
- 213. Greve, Wilhelm.
- 214. Grennebach, Julius O.
- 215. Greuling, Ernst H.R.
- 216. Grill, Frederick W.E.
- 217. Groh, Arno.
- 218. Grosch, Johann E.
- 219. Grosch, T.C.
- 220. Grothaus, H.
- 221. Grundling, Jacobus H.
- 222. Grundstein, Heinrich.
- 223. Grunewald, D.
- 224. Grunewald, Heinrich.
- 225. Günther, Thila.
- 226. Gurr, Ernst.

H.

- 227. Haag, E.
- 228. Haardt, Henri.
- 229. Haase, Adolf.
- 230. Hage, Herman.
- 231. Hagen, Hugo.
- 232. Hahn, Emanuel.
- 233. Haible, Karl.
- 234. Halbekat, Bernhard.
- 235. Halder, Willem.
- 236. Hammer, G.

- 237. Hansen, Cornelis J.
- 238. Harke, Gustav.
- 239. Hartman.
- 240. Hartung, Carl Hugo.
- 241. Hasenkamp.
- 242. Hauset, Karl.
- 243. Haverman, Carl A.
- 244. Heilman, Ludwig.
- 245. Heim, Adolf.
- 246. Heine, Herman.
- 247. Heinn, Friedrich C.
- 248. Heintz, George.
- 249. Heldrich, Emil.
- 250. Heliel.
- 251. Helling, Wilhelm.
- 252. Hempel, Max.
- 253. Hendrickse, Frederick.
- 254. Hendriks, Nicolaas.
- 255. Hendach, August.
- 256. Henkel, Franz.
- 257. Hering, J.
- 258. Herold, Bernard.
- 259. Hertzog, William.
- 260. Herz, Paul.
- 261. Hess, Willem.
- 262. Heyder, Erich.
- 263. Hildebrandt.
- 264. Hingst, Franz.
- 265. Hirsch, R.
- 266. Hitzner, Johann.
- 267. Höhne, Emil.
- 268. Holland, Bruno.
- 269. Hollberg, Hans.
- 270. Hopfer, Otto.
- 271. Hoppe, A.
- 272. Hoppe, B.
- 273. Hoppe, Carl A.H.
- 274. Hoppe, Paul.
- 275. Hörman.
- 276. Horn, Gert.
- 277. Horn, Michiel F.
- 278. Horn, M.J.
- 279. Horstman.
- 280. Horvath, F.
- 281. Hough, G.I.A.
- 282. Huber, Johann.
- 283. Huebner, George M.
- 284. Human, Matthys P.
- 285. Huter, G.
- 286. Huysen, Piet.

I.

- 287. Immelman, Justus L.
- 288. Ixel, Friedrich.

J.

- 289. Jacobsohn, Leo.
- 290. Jaekel, Bruno.
- 291. Jannasch, Hans.
- 292. Janssen, Jan W.

293. Jeilan/.....

- 293. Jeilan, Friedrich.
- 294. Jessen, Hans.
- 295. Johns, Carl.
- 296. Johnz, Johannes A.
- 297. Josef, Hermann.
- 298. Jungknecht, Stoffel.
- 299. Junnickel, Herman.

L.

- 352. Ladowsky, Gustav.
- 353. Laegel, P.
- 354. Lampenmühler, Walter.
- 355. Landwehr, Hendrik F.W.
- 356. Langefeld, Charles.
- 357. Larsson, Ernst.
- 358. Laupenmuhlen, W.
- 359. Leipold, Wilhelm.
- 360. Leith, G.
- 361. Lemke, August.
- 362. Leutholdt, G.
- 363. Levinson, Frederik W.W.
- 364. Lewerenz, Robert L.W.
- 365. Lewins, Carl.
- 366. Lictke, Max.
- 367. Liedig, A.H.
- 368. Lietzow, Carl.
- 369. Lintzow, Wilhelm.
- 370. Lorenz, Charles.
- 371. Lorey.
- 372. Lothammer, Ludwig.
- 373. Lovaridis, George.
- 374. Lubowski.
- 375. Lucke, Lourentz.
- 376. Lutz, Ludwig Ernst.

K.

- 300. Kahl, Heinrich.
- 301. Kalk, Willem.
- 302. Karnsseit, Emil.
- 303. Karstens, G.
- 304. Kaufman.
- 305. Keimer.
- 306. Kemper, Frederik.
- 307. Kinzle.
- 308. Kirchner, Paul.
- 309. Klahn, G.
- 310. Kleinschmidt, August.
- 311. Klesse, Wilhelm.
- 312. Kloss, Theodor.
- 313. Kluge, August.
- 314. Klussmayer.
- 315. Knapp, Hermann.
- 316. Kneisel.
- 317. Kock, F.J.
- 318. Koekemoer, D.R.
- 319. Koenig, H.
- 320. Kolenburg, F.H.
- 321. Kollnitz, Hugo.
- 322. König, F.H.
- 323. Könneker, Willy H.
- 324. Konzett, Carl.
- 325. Köpke, Heinrich.
- 326. Körber, Paul E.J.
- 327. Körflinger, R.
- 328. Körner, Theodor.
- 329. Korspe, Richard.
- 330. Koster, F.
- 331. Kracht, F.
- 332. Krahe, Joseph.
- 333. Krantz, Julius.
- 334. Krantz, Leopold.
- 335. Krantz, Paul Adolph.
- 336. Krausse, Paul.
- 337. Krauspe, Carl.
- 338. Kraut, Paul Edward.
- 339. Kreber, Adolf Bernard.
- 340. Kreuz, Andreas.
- 341. Kreuz, K.
- 342. Krohn, Ernst.
- 343. Krupp, Johannes.
- 344. Küberwitzkalten, Dr. H.E.
- 345. Kuhn, A.
- 346. Kunst, Carl.
- 347. Kuntzel, Carl.
- 348. Kunze, Lothar.
- 349. Kunzle, Emil.
- 350. Kutschke, D.
- 351. Kwant, Arie.

M.

- 377. Mackatsch, Johannes.
- 378. Mangelsdorf, Emil L.A.
- 379. Manan, Fritz.
- 380. Mangold, Dr.
- 381. Manon, August.
- 382. Maus, Mathias.
- 383. Meier, Ferdinand.
- 384. Messner, A.
- 385. Meszker, Joh.
- 386. Metgod, Antonius T.
- 387. Metzger, Philip.
- 388. Meyer, Carl.
- 389. Meyer, E.A.K.
- 390. Meyer, Fritz.
- 391. Meyer, Hermanus D.
- 392. Meyer, Otto.
- 393. Meyer, Paul.
- 394. Meyer, Wilhelm.
- 395. Mieczelski, Franz.
- 396. Michelsen, Frans H.
- 397. Middeldorf, K.R.
- 398. Mondeira, M.
- 399. Moritz, Carl E.
- 400. Mosché, Egon.
- 401. Mosenthal, Paul.
- 402. Moser, F.
- 403. Moser, Joseph.
- 404. Mück, H.
- 405. Mühl, H.
- 406. Muller, August.
- 407. Muller, Franz.

408. Müller/.....

- 408. Müller, Max (I.)
- 409. Müller, Max (II.)
- 410. Müller, W.
- 411. Müting, Hugo C.

N.

- 412. Nelson, Harry A.
- 413. Neumann, E.
- 414. Niloserich, Antoni.
- 415. Nocke, Gustav.
- 416. Nolte, Gustav.
- 417. Nolte, Heinrich.

O.

- 418. Oelke, G.
- 419. Oertel, Curt.
- 420. Olms, Heinrich C.W.
- 421. Olsen, Olaf B.
- 422. Ontrop, Antonius.
- 423. Oppel, Hendrik A.
- 424. Oostendorp, Anton.
- 425. Oostendorp, R.
- 426. Osbahn, Johannes.
- 427. Ott, A.
- 428. Oudhoff, Jan.

P.

- 429. Paar, E.
- 430. Panoutsos, Cosmos J.
- 431. Pasnow, Friedrich H.O.
- 432. Pepers, J.N.
- 433. Peter, Julius.
- 434. Petermann, M.
- 435. Petri, Johannes.
- 436. Petri, Julius.
- 437. Pfälzer.
- 438. Pfannkuchen, Christoph.
- 439. Pfeffer, Fritz.
- 440. Pfeiffer, Otto.
- 441. Pfund, Karl.
- 442. Pikofsky.
- 443. Piotrowiez, Frans.
- 444. Plage, Wilhelm.
- 445. Plate, E.
- 446. Potgieter, C.J.
- 447. Potgieter, V.C.
- 448. Prede, Jacob.
- 449. Prens, Alfred.
- 450. Preussner, Franz.
- 451. Prillwitz, H.
- 452. Prillwitz, W.
- 453. Primbs, Georg.
- 454. Prinsloo, Jacob A.
- 455. Procsky, J.H.
- 456. Puschendorff, Carl.

R.

- 457. Raadsveld, Jan G.
- 458. Rabe, Curt.
- 459. Rahlf, C.
- 460. Rautenstrauch, Fritz.
- 461. Reichermann, Eric.
- 462. Reichert, Ludwig.
- 463. Reichhard, F.
- 464. Reimer, Jacob.
- 465. Reinecke, F.
- 466. Reiners, H.
- 467. Reinhardt, Cornelius.
- 468. Reinhardt, Dr. M.
- 469. Reinholdt, G.
- 470. Remdt, Richard.
- 471. Remke, Hans.
- 472. Remstedt, Carl F.C.
- 473. Renns, J.
- 474. Reschauer, Georg.
- 475. Reuger.
- 476. Richter, A.
- 477. Rieseberg, Max.
- 478. Riethausen, Horst.
- 479. Rill.
- 480. Ringo, Mathhaus.
- 481. Robertson, Thomas C.
- 482. Rock, Eduard.
- 483. Rock, Frans.
- 484. Rodach.
- 485. Roeder, Fred.
- 486. Roelse, Huibrecht.
- 487. Röhrs, Wilhelm.
- 488. Rosenbaum, Fridolien.
- 489. Rother, Wilhelm.
- 490. Rubehl, Hermann.
- 491. Rudert, Karl.
- 492. Ruffé, J. Carl.
- 493. Runck, Richard.
- 494. Rützel, Fritz.

S.

- 495. Saalman, Alfred.
- 496. Saller, Barnard.
- 497. Salomon, Felix.
- 498. Sandenbergh, A.M.
- 499. Sarchke, H.
- 500. Sauer, Joseph.
- 501. Sauer, Stefanus.
- 502. Schadock, Eduard.
- 503. Schafer, Carl.
- 504. Schalzlosky, Hermann.
- 505. Schaper.
- 506. Scharper, Herman.
- 507. Scheffler, P.
- 508. Schell, F.
- 509. Schellpfeffer.
- 510. Schenker, Robert.
- 511. Schiel, Adolf (A/Seun).
- 512. Schiel, Lt.-kol.-komdt.
Adolf F.

513. Schiel/.....

513. Schiel, Carl. W.H.
514. Schiel, Max.
515. Schiele, Wolfgang.
516. Schilling, Paul.
517. Schlotfeldt, Carl.
518. Schlotfeldt, Rudolf.
519. Schluter, A.
520. Schmetz, Louis.
521. Schmidt, A.
522. Schmidt, Erhard R.
523. Schmidt, Karl.
524. Schmidt, H.
525. Schmidt, Richard.
526. Schmidtzen, Heinrich Paul.
527. Schmitt, O.N.
528. Schmittgen, Paul.
529. Schmitz-Dumont, George.
530. Schnauf, J.
531. Schnautes, Victor.
532. Schneekerger, Hendrik A.
533. Schneider, Heinrich.
534. Scholt, Gustav Adolf.
535. Schönberg, Fritz.
536. Schönecker, Karl.
537. Schorn, Ferdinand M.
538. Schoth, G.A.
539. Schralitsch, Oscar.
540. Schrödel, Eduard.
541. Schröder, W.
542. Schuan, Johann.
543. Schubert, R.
544. Schultz, Fritz.
545. Schultz, Wilhelm.
546. Schultze.
547. Schulz, A.
548. Schulz, Karl.
549. Schulze, Hermann.
550. Schumacher, F.
551. Schürfich, N.
552. Schüster, Otto.
553. Schütze, H.
554. Schwan, Johann.
555. Schwanter, V.
556. Schwartz, R.
557. Sconitgen, Paul.
558. Seimler.
559. Seupp, Z.
560. Schell, K.
561. Sidorski, Adolf.
562. Siegfried, Carl.
563. Siosanberg, Leonard C.
564. Sievers, Heinrich.
565. Simon, Wilhelm.
566. Simon, Wolfgang.
567. Sinnhuber, Herman.
568. Sovalski, Ewald.
569. Speier, W.
570. Spritulle, Heinrich.
571. Stahlbock, Wilhelm.
572. Stahlke, Emil.
573. Stanislaw, Hermann Gustav.
574. Stappenblik, Wilhelm.
575. Steen, Gerrit.
576. Steger, Rudolph.
577. Stein, Herman.
578. Stemler, August.
579. Stengel, Otto.
580. Stenzel, O.
581. Stepanitch, Johan.
582. Stiller, Julius.
583. Stock, Heinrich.
584. Stöhr, Joseph.
585. Stolz, Theodor H.
586. Stoltz, Paul.
587. Ströhlein, Heinrich.
588. Stroobach, Cornelis.
589. Stüber, Peter.
590. Subowsky, Paul.
591. Swanepoel, Liefbertus W.J.
- T.
592. Tenske, Albert.
593. Tevenmann.
594. Theunissen, N.J.P.
595. Thiedeman, Eduard.
596. Tieler, Willem.
597. Tismer, W.
598. Trescher, Rudolf.
599. Tretz, Christoph.
- U.
600. Ulrich, Carl Otto H.
601. Ulrich, Julius.
602. Ulrich, P.
- V.
603. Vallentin, Dr. Wilhelm.
604. Van Blerck, G.P.
605. Van Blerck, Jan.
606. Van Blerck, M.S.
607. Van Der Bleek, Willem.
608. Van Der Broeke.
609. Van Driem.
610. Van Es, Hendricus.
611. Van Mihap, N.H.
612. Van Strasen.
613. Varveris, Gregoire.
614. Vertel, Curt.
615. Verther, M.
616. Vink, Johannes J.
617. Vissigkeit, P.
618. Vögski, E.
619. Voigtman, Max.
620. Von Albedyll, Otto.
621. Von Below, Herman W.
622. Von/.....

622.	Von Brachel, Freiherr.	679.	Woit, Adolf.
623.	Von Braun, Oberst Constantin.	680.	Woit, Richard.
624.	Von Brüsewitz, Henning.	681.	Wojack, Johann.
625.	Von Dunker, F.	682.	Wolff, Ernst.
626.	Von Fröhreich, Karl.	683.	Wolff, Robert.
627.	Von Goeben, F.	684.	Wolfson, Carl.
628.	Von Göritz, Otto.	685.	Wriful, C.
629.	Von Gotsch.	686.	Wulff, Emil.
630.	Von Hacht, Heinrich.	687.	Wulff, Karl.
631.	Von Hertzberg, Carl Arthur.	688.	Wysnhofen, Franz.
632.	Von Hessert, Hans.		
633.	Von Heynitz, A.		
634.	Von Jutrzenka, Robert.		
635.	Von Lekow.		
636.	Von Lockstedt, Henning.	689.	Zatsch, Hermann.
637.	Von Quitzow, Hans Ulrich.	690.	Zehl, Richard.
638.	Von Römer, Johan F.E.	691.	Zeppelin, Graaf Harra.
639.	Von Rothkirch, Johann Graf.	692.	Zinnhuber, Hermann.
640.	Von Schierstädt, Hans.	693.	Zondervan, Jan M.
641.	Von Trotha, Lothar D.	694.	Zondervan, Stephanus.
642.	Von Wichmann, F.W.		
643.	Von Wrangel, Baron Ernst,		
644.	Von Zalewski. Louis.		

Z.

W.

645. Wagner, Waldemar.
646. Wahl, Adolf.
647. Walter, Wilhelm.
648. Wasmer, L.
649. Watzke, Robert.
650. Weber, Arthur.
651. Weber, Paul.
652. Wegner, Ernst.
653. Wehlack, Paul.
654. Weicher, H.
655. Weigel, Gustav.
656. Weil, Josef.
657. Weiler, Emil.
658. Weinhafen, F.
659. Weiss, C.
660. Wende, Heinrich.
661. Wenneps, Andries J.
662. Wenneps, H.J.
663. Werndle, Albert.
664. Wichmann, F.C.H.M.
665. Wiefel, C.
666. Wiemann, F.
667. Wiemann, Wilhelm.
668. Wienand, Arthur De Fin.
669. Wiersbitsky, Albert.
670. Wimpf, Friedrich W.
671. Windischmann, E.
672. Winkler, Hans.
673. Winterboer, A.
674. Winterbour, Wilhelm.
675. Wirges, Paul.
676. Wirtz, Paul.
677. Wissigkeit, Paul.
678. Witte, L.

LITERATUUR EN BRONNELYS.

I. LITERATUUR.

(a) Gepubliseerde:

- AMERY, L.S.: The Times History of the War in South Africa. 1899-1902. Vol. 1-7. 2nd Edition. Londen 1900.
- ANDRIESEN, W.F.: Gedenkboek van den Oorlog in Zuid-Afrika. Amsterdam 1904.
- BOON, N.J.: De Oorlog in Zuid-Afrika. Bewerkt na Officieele telegrammen en Particuliere Brieven. Amsterdam 1900.
- DAVITT, MICHAEL: The Boer fight for Freedom. London 1900.
- DE KIEWIET, C.W.: The Imperial Factor in South Africa. London 1937.
- DOYLE, A. CONAN: The Great Boer War. London 1900.
- DOYLE, A. CONAN: The War in South Africa, its cause and conduct. London 1902.
- GOLDMAN, P.L.A.: Beredeneerde Inventarissen van de Oudste Archiefgroepen der Zuid-Afrikaansche Republiek. Uitgegeven op last van Z.Ed. Gestr. de Minister van Binnelandsche Zaken. Pretoria 1927.
- HOFMEYR, N.J.: De Afrikaner-Boer en de Jameson-Inval, Kaapstad 1896.
- HUGO, M.: Die Kruger-Ultimatum. (Vier maande van spanning). Gepubliseer in Historiese Studies, Jaargang 4, Nr. 3 en 4, Okt.-Des. 1943, Universiteit van Pretoria 1943.
- JEPPE, CARL: The Kaleidoscopic Transvaal, Johannesburg 1906.
- KEMP, GENERAAL J.C.G.: Vir Vryheid en vir Reg. Kaapstad 1941.
- OGDEN, H.J.: The War against the Dutch Republics in South Africa, Its Origen, Progress and Results. Manchester 1901.
- SCHEIBERT, J.: Der Freiheitskampf der Buren. Berlyn 1900.
- SCHOLTZ, G.D.: Europa en die Tweede Vryheidsoorlog (1899-1902). Tweede druk. Johannesburg 1941.
- STEAD, W.T.: Shall I slay my brother Boer? London 1899.
- STEAD, W.T.: The Truth about the War. London (1900 ?).
- VAN DALSEN, J.: Die Hollanderkorps tydens die Tweede Vryheidsoorlog. Gepubliseer in Historiese Studies, Jaargang 4, Nr. 2. Junie 1943.

VAN OORDT/.....

- VAN OORDET, J.F.: Paul Kruger en de Opkomst der Zuid-Afrikaanse Republiek. Amsterdam 1898.
- VON MÜLLER, ALFRED: Der Krieg in Süd-Afrika, 1899-1900, und seine Vorgeschichte. Berlin 1900.
- VULLIAMY, C.E.: Outlanders. A study of Imperial Expansion in South Africa, 1877 - 1902. London 1938.
- WALKER, ERIC A : A History of South Africa. London 1935.

(b) Ongepubliseerde:

- BACKEBERG, H.E.W.: Duitse Kolonisasieplanne in Suidelike Afrika. (1884-1885). M.A.-verhandeling, Universiteit van Pretoria 1944.
- BLIGNAUT, J.P.: Die Ontstaan en Ontwikkeling van die Nieuwe Republiek, 1884 - 1888. M.A.-verhandeling Universiteit van Suid-Afrika, 1941.
- DE VAAL, J.B.: Joao Albasini (1813 - 1888). Die rol wat hy in die Geskiedenis van Noord-Oostelike Transvaal gespeel het. Deel I. M.A.-verhandeling, Universiteitskollege van die Oranje-Vrystaat 1945.
- HAUPT, D.J.: Die Staatsartillerie van die Suid-Afrikaanse Republiek. M.A.-verhandeling, Universiteit van Pretoria, 1947.
- NIERSTRASZ, P.A.: La Guerre Sud-Africaine, 1899-1902. Der Süd-afrikanische Krieg, 1899-1902. Manuskrip in 19 bande wat in die dr. W.J. Leyds-argief berus. Eerste deel (4 Bande) in Frans en Tweede deel (15 bande) in Duits opgestel.

(c) Publikasies:

(1) Amptelik:

Staatscourant der Zuid-Afrikaansche Republiek, 1881 - 1899.

(2) Nie-amptelik:

De Volksstem, 1881 - 1900.
The Press Weekly, 1899.
The Standard and Diggers News, 1899-1900.
The Heidelberg News, 1899.
The Transvaal Leader, 1899.

(d) Atlasse:

- STOCKENSTROM, ERIC, B.A.: Historiese Atlas van Suid-Afrika. Stellenbosch 1928.

WALKER/.....

WALKER, ERIC A.: Historical Atlas of South Africa, Oxford 1922.

II. KONTEMPORÈRE WERKE:

- BLAKE, COL. J.Y.F.: A West Pointer with the Boers. Boston 1903.
- CONRADIE, FRANCOIS D.: Met Cronje aan die Wesfront. (1899-1900) en Waarom het die Boere die oorlog verloor? Kaapstad 1943.
- DE VILLEBOIS-MAREUIL: War Notes. The Diary of Colonel de Villebois-Mareuil from November 24, 1899, to April 4, 1900. Authorised translation from the Paris Liberté by Frederic Lees. Second Edition. London 1902.
- DE WET, C.R.: De Strijd tusschen Boer en Brit. De herinnering van den Boeren Generaal. Amsterdam 1902.
- HILLEGAS, H.C.: With the Boer Forces. London 1901.
- RUNCK, RICHARD: Aus dem Freiheitskampfe der Buren. Zweibrücken 1902.
- SCHIEL, ADOLF: 23 Jahre Sturm und Sonnenschein in Südafrika. Leipzig 1902.
- SEINER, FRANCO: Ervingen en Herinneringen van een Boerenstrijder op het slagveld van Zuid-Afrika. Uit het Hoogduitsch door J.W. van Straaten. Rotterdam. (1902 ?)
- VALLENTIN, Dr. Wilhelm: Die Ursachen des Krieges zwischen England und den Burenrepubliken. Berlyn 1900.
- VILJOEN, B.: Mijne herinneringen uit den Anglo-Boeren Oorlog. Amsterdam 1902.

III. ARGIVALE BRONNE:

(a) Gepubliseerde:

- De Locale Wetten der Zuid-Afrikaansche Republiek. 1881 - 1899.
- Notulen der Verrichtingen van den Hoog Edel Achtbaren Eersten Volksraad der Zuid-Afrikaansche Republiek, 1881 - 1899.
- Groenboeke van die Suid-Afrikaanse Republiek.
- EYBERS, G.W., M.A.: Select Constitutional Documents illustrating South African History, 1795 - 1910. Second Impression. London 1918.

LEYDS, /

LEYDS, DR. W.J.: Eenige Correspondentie uit 1899. (Eerste verzameling), Tweede druk. Amsterdam 1938.

(b) Ongepubliseerd:

Transvaalse Argief (Aangedui T.A.)

- (i) Argief Eerste Volksraad. Notule en inkomende stukke. 1881 - 1899. (Aangedui: E.V.R.)
- (ii) Argief Uitvoerende Raad. Notule en besluite. 1881-1900. (Aangedui: U.R.)
- (iii) Argief Staatsekretaris. 1881 - 1900. (Aangedui: SS.)

Die Staatsekretaris het drie afdelings beheer:

AFDELING A. Buitelandse Sake. (Aangedui: SSa.)

Inkomende stukke: Aangedui: Ra.
Brieweboeke : " : B.
Telegramboeke : " : T.

AFDELING B. (i) Binnelandse Sake: (Aangedui: SS. of SS.(B)).

Inkomende stukke: Aangedui: R.
Brieweboeke (Algemeen): Aangedui: BB.
Brieweboeke (Alleen vir regeringsgebruik, bv. aanstellings, briewe aan amptenare of korrespondensie tussen regeringskantore ens.) Aangedui: RBB.

AFDELING B. (ii) (Oorlogsfase): Na afkondiging van die Krygs-wet op 11 Oktober 1899 het die Staatsekretaris dadelik 'n nuwe register vir inkomende stukke aangelê. Daarin is die inkomende stukke wat op die oorlog betrekking het, aangeteken en sulke stukke is met 'n rooi X gemerk teneinde dit van die nie-oorlogstukke te onderskei. Daar moet derhalwe 'n verskil gemaak word tussen die oorlog- en nie-oorlogstukke, aangesien daar nou twee reekse bestaan wat mekaar oorvleuel. D.w.s. die nie-oorlogstukke vanaf R. 1/99 tot R. 1419/00 en die oorlogstukke vanaf R.1/99^X tot R. 8529/00^X. Die oorlogstukke word derhalwe met 'n "X" aangedui.

AFDELING KABINET: Dit is die geheime stukke van die Staatsekretaris en is in geheel gevoeg by die dr. Leyds-argief. Aangedui: GR.

(iv) Argief Kommandant-generaal: (Aangedui: K.G.)

Inkomende stukke: Aangedui: CR.
Geheime stukke: " : G.CR.
Oorlogsbrieweboeke: " : OBB.
Oorlogstelegramboeke: " : OTB.
Brieweboek van Duitse kommando: Aangedui: D.C.

Die groot hoeveelheid ongekatalogeerde stukke wat in die Argief van die Kommandant-generaal berus word met die bandnommer aangedui.

(v)/.....

(v) Argief Staatsprokureur: (Aangedui met 'n bandnommer en S.P.)

(vi) Argief Superintendent van Naturelle: (Aangedui: S.N.)

Inkomende stukke: Aangedui: S.R.
Brieweboeke : " met band- en S.R.-nommer.

(vii) Argief van dr. W.J. Leyds: (Aangedui: L.A.)

Gesantskapsargief: Aangedui: G.Z.R.
Besluite van Uitvoerende Raad. (Deel wat in Leydsargief berus.)
Aangedui met band- en artikelnummer.
Kabinetstukke (Sien onder Staatsekretaris hierbo.)
Oorlogstukke. Aangedui met bandnommer en:
Oorlogsbrieweboeke: OBB.
Oorlogstelegramtoeke: OTB.

(viii) Argief Nuwe Republiek: (Aangedui N.R.)

(ix) Argief Pretoria: Aangedui met bandnommer

(x) Argief Johannesburg: Aangedui met bandnommer.

(xi) Afdeling: Lanwinste: (Aangedui: Aanwins Nr.....)

(a) Prellerversameling. Aangedui met lêer of bandnommer.

(b) Genl. J.H. de la Rey-versameling. do.

(c) Adolf Schiel-versameling. Aangedui: Aanwins Nr. 287).